Jesuit-Krauss-McCormick Library
B4372 .A2 1920 v.5
Kierkegaard, Sren Aabye MAIN
Sren Kierkegaards samlede vrker
3 9967 00256 7456

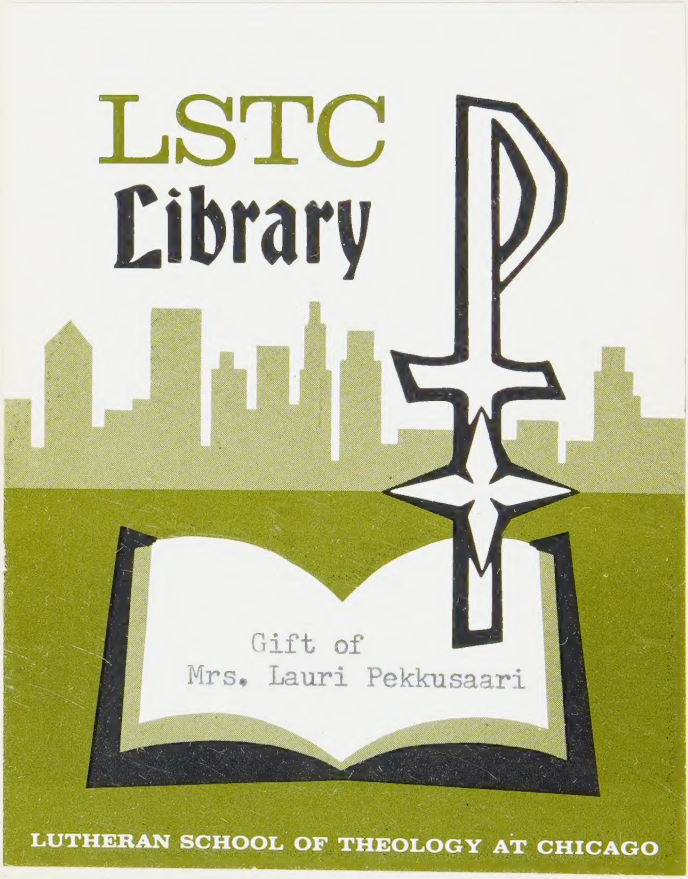
LSTC
Library
Gift of
Mrs. Lauri Pekkusaari
LUTHERAN SCHOOL OF THEOLOGY AT CHICAGO

Digitized by the Internet Archive
in 2025

https://archive.org/details/bwb_C0-AMH-059_5

Søren Kierkegaards

Samlede Værker.

Søren Kierkegaards

Samlede Værker

udgivne af

A. B. Drachmann, J. L. Heiberg

og H. O. Lange.

Anden Udgave.

Femte Bind.

Kjøbenhavn.

Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag.

Bianco Lunos Bogtrykkeri.

1923.

LIBRARY
LUTHERAN SCHOOL OF THEOLOGY

B
4372
.A2
1920
V.5

Indhold.

	Side
Forord	5
Fire opbyggelige Taler (1844)	79
Tre Taler ved tænkte Leiligheder	193

Forord.

Udgivet af

J. L. Heiberg.

Forord.

Morskabslæsning for enkelte Stænder efter Tid og Leilighed

af

Nicolaus Notabene.

Kjøbenhavn, 1844.

Faaes hos Universitetsboghandler C. A. Reitzel.

Trykt i Bianco Lunos Bogtrykkeri.

Forord.

Det er en Erfaring, der ofte har bekræftet sig, at man ved en Ubetydelighed, en Smaating, en hensynsløs Yttring, et ubevogtet Udbrud, en tilfældig Mine, en uvilkaarlig Gestus har faaet Leilighed til at stjæle sig ind i et Menneske og opdage, hvad der havde unddraget sig den omhyggeligere Jagttagelse. For at imidlertid denne ubetydelige Bemærkning ikke skal vanarte og blive sig selv vigtig, forsager jeg øieblikkeligen at forfølge den videre, og haster mit Forehavende nærmere. En Fortale er i Forhold til en Bog en Ubetydelighed; og dog skulde man ikke ved et omhyggeligere, sammenlignende Studium af Fortaler for godt Kjøb kjøbe Jagttagelsens Beleilighed! Der er i Videnskaben gjort saare Meget for at ordne Literaturen og anvise hver enkelt Forfatters Skrift sin Plads i Samtiden, og Samtidens i Slægtens; men Ingen tænker paa, hvad der var at vinde, hvis man kunde afrette en eller anden Literatus til blot at læse Fortaler, men gjøre det saa fuldstændigt, at han begyndte fra de tidligste Tider og foer fort gjennem alle Aarhundreder indtil vore Dage. Fortalerne bære Præget af det Tilfældige ligesom Dialekter, Idiomer, Provincialismer; de ere i en ganske anden Forstand end Skrifterne underkastede Modens Herredømme, de vexle ligesom Klædedragterne. Snart ere de lange, snart korte, snart dristige, snart blyfomme, snart stive, snart skjødesløse, snart bekymrede næsten angrende, snart selv-

tillidsfulde næsten fripostige, snart ikke ganske uden Øie for Bogens Svagheder, snart slagne med Blindhed, snart anerkjendende disse bedre end nogen Anden; snart var Forordet Produktionens Fordraaber, snart en Efterssmag af den. Og alt dette er reent ceremonielt; selv en Forfatter, der i sit Skrift trodser Tiden, lemper sig dog i det Ubetydelige efter Skik og Brug o: i Forordet, og forsøges derved i mangen for Fagtagerens høist snurrig Collision om: hvorvidt og hvorledes. Jo mere jeg tænker derover, jo rigere et Udbytte synes mig et saadant Studium at love. Man tænke blot Modsætningen: den græske Naivetet, der vilde afgive et ypperligt Grundlag for Fremstillingen af Resultaterne. Dog jeg standser denne Tankes Flugt, der formodentlig blot vilde føre mig paa Vildspor, da jeg mangler Apparat.

I den nyere Videnskab har Forordet faaet sit Banesaar. Fra dens Standpunkt seet kommer den ældre Forfatter let til at gjøre en bedrøvelig Skikkelse, som man ikke veed om man skal lee eller græde over, fordi hans Ubehjælpelighed i at komme til Sagen gjør ham comisk, og hans Naivetet, som var der Nogen, der brød sig om ham, gjør ham rørende. Nuomstunder kan en saadan Situation ikke gjentage sig; thi naar man begynder Bogen med Sagen og Systemet med Intet, saa skjønnes der ikke at blive noget tilovers at sige i en Fortale. Denne Tingenes Orden har givet Anledning til, at jeg er bleven opmærksom paa, at Forord er en ganske egen Art af litterair Frembringelse, og da den puffes ud, er det paa den høie Tid at den emanciperer sig, ligesom alt Andet. Paa den Maade kan det endnu blive godt. Det Incommensurable, som man i ældre Tid nedlagde i Forordet til en Bog, kan nu finde sin Plads i et Forord, der ikke er Forord til nogen Bog. Saaledes troer jeg, at Striden er bilagt til gjensidig Contentement og Fornøielse; kan Forordet og Bogen ikke spændes med hinanden, saa lad den Ene give den Anden Skilsmissebrev.

Den nyeste videnskabelige Methode har gjort mig opmærksom paa, at det maatte komme til et Brud; min Fortjeneste

bliver det, at gjøre Alvor af det med Brudet; her nu blot et Phænomen, der tyder hen paa den dybere Grund. Enhver æsthetisk udviklet Forfatter har vist havt Øieblikke, hvori det ikke vilde lyste ham at skrive en Bog, men hvor han ret gad skrive et Forord til en Bog, ligegyldig om den var af ham selv eller af en Anden. Dette tyder paa, at Forordet er væsentlig forskjelligt fra Bogen, og at det at skrive et Forord er noget ganske Andet end at skrive en Bog; thi i modsat Fald vilde Trangen enten kun yttre sig, naar man havde skrevet en Bog, eller naar man tænkte sig at ville skrive den, saaledes som man overfladeligen tænker sig det, og derfor opkaster det Spørgsmaal, om man skal skrive Forordet først eller sidst. Saasnart man imidlertid er i et af disse Tilfælde, saa har man enten havt en Sag, eller tænker sig at have den. Men naar man nu ogsaa uden dette kan være i Lysten efter at skrive et Forord, saa indsees let, at dette ikke maa handle om en Sag, thi i saa Fald bliver Forordet selv en Bog, og Spørgsmaalet om Forordet og Bogen skubbet tilbage. Forordet som saadant, det emanciperede Forord, maa da ingen Sag have at afhandle, men handle om Intet, og forsaavidt det synes at behandle Noget og handle om Noget, maa dette dog være en Tilsyneladelse og en fingeret Bevægelse.

Hermed er Forordet bestemmet reent lyrisk og bestemmet efter sit Begreb, medens Forordet i vulgair og traditionel Forstand er en Ceremonie efter Tid og Sæd. Et Forord er Stemning. At skrive et Forord er ligesom at hvæsse Leen, ligesom at stemme Guitaren, ligesom at snakke med et Barn, ligesom at spytte ud af Vinduet. Man veed ikke, hvorledes det gaaer til, Lysten kommer paa Een, Lysten efter eventyrligen at zittre i Produktivitetens Stemning, Lysten efter at skrive et Forord, Lysten efter disse leves sub noctem susurri. At skrive et Forord er ligesom at ringe paa en Mands Dør for at gjække ham; ligesom at gaae en ung Piges Vindue forbi og see paa Brostenene, det er ligesom at slaae med sin Stok i Luften efter Vinden, ligesom at svinge med Hatten, uagtet

man Ingen hilser. At skrive et Forord er ligesom at have gjort Noget, der berettiger til at fordre en vis Opmærksomhed; ligesom at have Noget paa Samvittigheden, der frister Fortroligheden; ligesom at inclinere i Dandsen, skjøndt man ikke bevæger sig, ligesom at lægge den venstre Schenkel flad an, stramme Tømmen til Høire, høre Gangeren sige: Pst, og selv blæse hele Verden et Stykke, det er ligesom at være med uden at have den mindste Gene af, at man er med, ligesom at staae paa Valdbybakke og see efter Vildgæssene. At skrive et Forord er ligesom at være ankommen med Dagvognen til den første Station, holde i det mørke Skuur, anende, hvad der skal vise sig, see Porten og dermed Himlen aabnet, skue for sig Landeveien, der bestandigen har mere foran sig, øine Skovens forventende Hemmelighed, Fodstiens forføreriske Forsvinden; høre Posthornets Lyd og Echos vinkende Indbydelse, høre Kudskens vældige Smeld, og Skovens forvirrede Gjentagelse, og de Reisendes muntre Samtaler. At skrive et Forord er ligesom at være ankommen, at staae i den hyggelige Stue, hilse paa Længselens forønskede Skikkelse, sidde i Lænestolen, stoppe Piben, tænde den — og have saa uendeligt Meget at tale med hinanden om. At skrive et Forord er ligesom at mærke paa sig selv, at man er ifærd med at blive forelsket, Sjelen sødt uroliget, Gaaden opgiven, enhver Hændelse et Vink om Forklaringen. At skrive et Forord er ligesom at bøie Grenen tilside i Jasminhytten og see hende, der sidder i Løn: min Kjerlighed. Saaledes o! saaledes er det at skrive Forord; og hvorledes er Den, der skriver det? Han gaaer ud og ind mellem Menneskene som en Gjæk i Vinteren og en Nar om Sommeren, han er god Dag og Farvel i een Person, altid glad og sorgløs, fornøiet med sig, ret en letsindig Døgenicht, ja en umoralsk Person, thi han gaaer ikke paa Børsen for at skrabe Penge sammen, men gaaer kun derigjennem; han taler ikke paa Generalforsamlinger, fordi Luften er for indespærret; han udbringer ikke Skaaler i noget Samfund, fordi man skal gjøre Anmeldelse flere Dage iforveien; han render ikke Ærender for Systemet; han afbetaler

ikke Statsgjelden, ja han bliver end ikke alvorlig derover; han gaaer gjennem Livet som en Skomagerdreng gaaer fløitende gjennem Gaden, selv om Den, der skal bruge Støvlerne, staaer og venter, saa maa han vente, saa længe der er en eneste Glidebane tilbage, eller det mindste Seværdige at opdage. Saaledes, ja saaledes er Den, der skriver Forord.

See alt Dette kan nu Enhver tænke over, som han vil, ligesom det falder ham ind og naar det falder ham ind. Med mig er det en anden Sag, thi mig binder et Løfte og en Forpligtelse til ene og alene at beskæftige mig med denne Art af Produktivitet. Hvorledes det hænger sammen hermed, skal jeg strax fortælle Læseren; thi det er netop her paa rette Sted, og ligesom Bagvadskelse i et Kaffeselskab, Noget, der hører ret egentligen hjemme i et Forord.

Skjøndt nemlig lykkelig gift som Faa, og maaskee ogsaa taknemmelig for min Lykke som Faa, er jeg dog i mit Ægteskab stødt paa Vanskeligheder, hvis Opdagelse skyldes min Kone, thi jeg anede Intet. Der var hengaaet nogle Maaneder efter Brylluppet, jeg var efterhaanden bleven nogenlunde indøvet i det ægteskabelige Samlivs Methode, da vaagnede lidt efter lidt igjen en Lyst hos mig, som jeg altid har næret, og som jeg i al Troskyldighed meente, at turde hengive mig til: Beskæftigelsen med et eller andet literairt Arbeide. Gjenstanden var valgt, hvad jeg selv eiede af Bøger i denne Retning fremlagt, enkelte Værker laante fra det kongelige Bibliothek, mine Excerpter ordnede for Overskuelsen, min Pen saa at sige dyppet. Neppe har imidlertid min Kone fattet en Mistanke om, at noget Saadant var i Gjære, før hun omhyggeligen iagttog mine Bevægelser. Leilighedsviis lod hun falde et forblommet Ord, anbragte en dunkel Hentydning til, at min Travlhed paa Studerekamret, min længere Forbliven der, mit literaire Hovedbrud ikke var ganske efter hendes Hoved. Jeg holdt imidlertid Ørene stive, lod som jeg ikke forstod hende, hvad jeg i Begyndelsen virkeligen heller ikke gjorde; da overrumpler hun mig en Dag og afnøder mig den officielle Tilstaaelse, at jeg var ifærd med at

ville være Forfatter. Havde hendes Adfærd hidindtil mere været en Recognoscerен, saa concentrerede hun sig nu bestemtere og bestemtere, indtil hun endeligen erklærede aabenbar Krig, et quidem saa aabenbar, at hun havde i Sinde at confiskere Alt, hvad jeg skrev, for at benytte det paa en bedre Maade som Underlag under hendes Broderie, til Krøller o. s. v. En Forfatters Stilling kan neppe være mere fortvivlet end min; thi selv Den, der staaer under speciel Censur, kan dog haabe, at faae sit Arbeide bragt dertil, at det „maa trykkes"; men min Frembringelse qvæles bestandig i Fødselen. Ogsaa paa en anden Maade blev det mig tydeligere og tydeligere, hvor fortvivlet min Stilling var; thi neppe havde jeg opdaget, at jeg var bleven Gjenstand for en Pressеforfølgelse, førend, som naturligt er, det blev mig klart, hvad tidligere aldeles ikke var faldet mig ind, at det vilde være til ubodelig Skade for Menneskeheden, om mine Skrifter ikke kom for Dagen. Hvad er nu herved at gjøre? Jeg har ikke som en censureret Forfatter Regres til Cancelliet, Stænderforsamlingen, det høistærede Publikum, eller til en Efterverdens Ihukommelse, jeg lever og døer, staaer og falder med min Kone. Nu er jeg vel af mine Samtidige ansеet for en god og meget øvet Disputator, der nok kan plaidere min Sag, men denne Dygtighed kommer mig kun her lidet til Baade, thi om jeg end kan disputere med Fanden selv, med min Kone kan jeg ikke disputere. Hun har nemlig kun een Syllogisme, eller rettere ikke engang een. Hvad lærde Folk kalde Sophisterie, det kalder hun, der ikke befatter sig med at være lærd, Drillerie. Fremgangsmaaden er nu ganske simpel, at sige for Den, der veed at gaae rigtigt frem. Hver Gang jeg siger Noget, som ikke behager hende, hvad enten det er i Syllogismens Form eller ikke, en lang Tale eller en kort Bemærkning, Formen er ligegyldig, men naar det Udsagte ikke behager hende, da seer hun paa mig med en Mine, der paa engang er elskværdig, indtagende, godmodig, fortryllende, men ogsaa triumpherende, tilintetgjørende og siger: det er bare Drillerie. Følgen heraf er, at al min Færdighed i at disputere bliver en Luxus-Artikel,

der slet ikke spørges i mit huslige Liv. Kan jeg, den øvede Dialektiker, nogenlunde repræsentere Rettens Gang, der, efter Digterens Ord, er saare lang, saa er min Kone ligesom det kongelige danske Cancellie kurz und bündig, kun er hun deri forskjellig fra hint høie Collegium, at hun er meget elskværdig; thi det er netop denne Elskværdighed, der hjemler hende en Myndighed, som hun hvert Øieblik veed at hævde paa en fortryllende Maade.

Saaledes staaer Sagen. Jeg er aldrig kommen længere end til en Indledning's-Paragraph. Da denne var af almindelig Natur og i mine Tanker saa lykkelig affattet, at den vilde more hende, hvis jeg ikke var Forfatteren, faldt det mig ind, om jeg ikke skulde kunne vinde hende for Sagen ved at læse den for hende. Jeg var forberedt paa, at hun vilde afvise mit Andragende, og benytte sig af den Fordeel, „at det vel nu endog skulde komme saa vidt, at jeg ikke blot gav mig af med at skrive, men hun skulde forpligtes til at høre Forelæsninger." Ingenlunde. Hun tog saa venligt mod mit Forslag som muligt, hun hørte, hun loe, hun beundrede. Jeg troede Alt vundet. Hun traadte hen til Bordet, ved hvilket jeg sad, lagde fortroligen sin Arm om min Hals, bad mig, endnu engang at forelæse en Passus. Jeg begynder at læse, holder Manuscriptet saa høit op, at hun med Øiet kunde følge mig. Ypperligt. Jeg er ude af mig selv, men endnu ikke ganske ude af hiin Passus, da Manuscriptet pludselig staaer i lys Lue. Uden at jeg bemærkede det, havde hun skudt det ene Lys ind under Manuscriptet. Ilden havde Overmagten, der var Intet at redde, min Indledning's-Paragraph gik i Luerne — under almindelig Jubel, thi min Kone jublede for os Begge; som et overgivent Barn klappede hun i Hænderne, og derpaa kastede hun sig om min Hals med en Lidenskab, som havde jeg været adskilt fra hende, ja tabt for hende. Jeg kunde ikke faae et Ord indført. Hun bad mig om Tilgivelse, at hun saaledes havde kæmpet for sin Kjerlighed, bad med en Bevægethed, der næsten bragte mig selv til at troe, at jeg havde været ifærd med at blive den forlorne Ægtemand.

Hun forklarede, at hun ikke kunde udholde, at jeg saaledes forandredes. „Din Tanke, sagde hun, tilhører mig, den maa tilhøre mig; Din Opmærksomhed er mit daglige Brød, Dit Bifald, Dit Smil, Din Spøg er mit Liv, min Begeistring; tilstaae mig den, o! negt mig ikke, hvad der tilkommer mig med Rette; for min Skyld, for min Glædes Skyld, at jeg med Glæde maa kunne gjøre, hvad der er min eneste Glæde, at tænke paa Dig, og finde al min Tilfredsstillelse i at kunne Dag ud og Dag ind vedblive at beile til Dig, som Du engang beilede til mig."

Hvad berettiger nu en Kone til saadan Adfærd, en Kone, der ikke blot er elskværdig i alle Deres Øine, som kjende hende, men fremfor Alt elskelig i mine Øine, liflig saa lang Dagen er. Hendes Betragtning er in contento følgende: en Ægtemand, der er Forfatter, er ikke stort bedre end en Ægtemand, der hver Aften gaaer i Klubben, ja endogsaa værre; thi Den, der gaaer i Klubben, han maa dog selv tilstaae, at det er et Brud, men det at være Forfatter er en fornem Utroskab, der ikke kan vække Fortrydelse, om Følgerne end ere værre. Den, der gaaer i Klubben, han er dog kun fraværende saa længe han er fraværende, men en Forfatter — „ja Du veed det formodentlig ikke selv; men der er foregaaet en heel Forandring med Dig. Du spinder Dig ind i Tankefuldhed fra Morgen og til Aften, og især mærker man det ved Middagsbordet. Der sidder Du og seer hen for Dig som en Geist eller som Keiser Nebucadnezar, der læser den usynlige Skrift. Naar jeg da selv har tilberedet Kaffen til Dig, har sat den paa Bakken, kommer glad hen til Dig, staaer foran Dig, neier for Dig — saa, saa er jeg nær ved at tabe Bakken af Forskrækkelse, og fremfor Alt, saa har jeg tabt min Munterhed og min Glæde og kan ikke neie for Dig."

Som nu min Kone ved enhver Leilighed veed at faae anbragt sit catoniske præterea censeo, om hun end ikke gjør det saa kjedeligt som Cato, saa maa ogsaa Alt tjene hende til Argument. Hendes Argumentation er ligesom en Naturbesværgelse. Hvis det hændte mig ved en Disputats, at Modparten fremkom med lignende Argumenter, da vilde jeg formodentligen

vende ham Ryggen, og sige om ham, hvad Magisteren siger hos Holberg: en Ignorant, der ikke veed at distinguere mellem ubi prædicamentale og ubi transcendentale. Med min Kone er det en anden Sag, hendes Argumentation gaaer frisk væk fra Haanden — og til Hjertet, hvorfra den da egentligen kommer. Hun har i denne Henseende lært mig at forstaae, hvorledes en Katholik kan opbygges ved en latinsk Gudstjeneste; thi hendes Argumentation er, betragtet som saadan, hvad Latin er for Den, der ikke forstaaer det, og dog opbygger hun altid, bevæger og rører mig.

„At være Forfatter, naar man er Ægtemand, siger hun, er aabenbar Utroskab, lige tvertimod hvad Præsten sagde; thi dette er Ægteskabets Gyldighed, at Manden holder hart ved sin Hustrue og saa ikke videre." Svarer jeg dertil, at hun nok ikke har hørt rigtigt efter, hvad Præsten sagde, at man næsten skulde troe, hun var saa forsømt, at hun maatte gaae om igjen til Præsten; at Ægteskabet er en særlig Pligt, ja en „besynderlig" Pligt, samt at alle Pligter kunne inddeles i de almindelige og de besynderlige, og ere Pligter mod Gud, os selv og mod Næsten, saa kommer hun slet ikke i Forlegenhed. Det Hele bliver erklæret for Drillerie, og „forøvrigt har hun ikke glemt hvad der staaer i Lærebogen om Ægteskabet, at det er Mandens Pligt i Særdeleshed." Forgjeves søger jeg at oplyse, at hun er i en sproglig Vildfarelse, at hun construerer hine Ord ulogisk, ugrammatikalsk, mod alle Fortolknings-Principer, da der paa hiint Sted kun tales om Mandens Pligter i Særdeleshed med Hensyn til Ægteskabet, ligesom i den næste Paragraph om Konens i Særdeleshed. Forgjeves. Hun henholder sig til sit Foregaaende, „at det at være Forfatter, naar man er Ægtemand, er den værste Art af Utroskab." Nu er det endog bleven den „værste" Utroskab. Vil jeg da bringe hende i Erindring, at Manden ifølge alle guddommelige og menneskelige Love er den Herskende, at min Ansættelse i Livet i andet Fald bliver saare ringe, da jeg kun bliver et enclitico til hende, hvilket dog er at fordre for meget, saa bebreider hun mig min Ubil-

ligheb, „da jeg godt veed, at hun Intet fordrer, at hendes eneste Begjering er i Forhold til mig at være slet Intet.“ Protesterer jeg herimod, fordi, naar jeg endelig kun skal være et encliticon, det bliver mig af Vigtighed, at hun bliver saa meget som muligt, at jeg ikke skal blive endnu mindre ved at være encliticon til Intet, saa seer hun paa mig og siger: bare Drillerie.

Consequent er min Kone, fix i sin Idee. Jeg har søgt at smigre hende, at det dog var fornøieligt, at see mit, vort Navn berømmet; at hun er Musen, der begeistrer mig. Hun vil Intet høre. Det Første anseer hun for den største Ulykke og min fuldkomne Fortabelse, da hun af sit ganske Hjerte vilde ønske, at en eftertrykkelig Critik viste mig hjem igjen. Det Sidste troer hun ikke, ønsker det endnu mindre, og beder af sin ganske Sjel Gud at forbyde, at hun saaledes selv skulde forskylde Tabet af sin ægteskabelige Lykke. Hun er utilgængelig, og summa summarum, „naar Alt er hørt,“ bliver denne: „enten, siger hun, en ret Ægtemand — eller ogsaa . . . . . ja saa er Resten ligegyldig.“

Medens nu Læseren vel ligesom jeg vil finde hendes Argumentation noget svag, og at hun aldeles overseer alle de egentligen omqvæstionerede Problemer, Grændseftridighederne nemlig mellem det Ægteskabelige og det Individuelle, hvilke kunne give et ligesaa dybsindigt som skarpsindigt Hoved nok at bestille, saa har hun endnu et Argument in subsidio, hvilket Læseren maaskee vil give mere Vægt. Efterat vi en Dag havde gjennemkæmpet vort Mellemværende, og Striden, som sædvanligen, forklaret sig i en redintegratio amoris, tog hun mig tilsidst fortroligen under Armen, saae saa indsmigrende paa mig som muligt og sagde: „Kjære! jeg har ikke villet sige Dig det ganske uforbeholdent, fordi jeg haabede paa anden Maade at faae Dig til at afstaae fra Dit Forehavende, og haabede at kunne spare Dig for en Krænkelse, men da det ikke skal lykkes, saa vil jeg sige Dig det med al den Oprigtighed, Du kan fordre af Din Kone: jeg troer ikke, Du duer til at være Forfatter — men derimod, ja lee nu kun lidt ad mig, men derimod har Du Genie

og Talent og overordentlig Begavelse til at blive min Mand saaledes, at jeg uafbrudt vilde beundre Dig, medens jeg selv glad følte min egen Ringhed og kun lod min Kjerlighed fremkomme for Dig med Taksigelse." Argumentet indlod hun sig imidlertid ikke paa nærmere at udføre. Saasnart jeg her vilde indlade mig paa et om, hvorvidt, og hvorledes, da havde hun en anden Forklaring, „at det engang vilde fortryde mig, at have været hende utro ved at blive Fo:fatter, og da vilde jeg ikke due til at slaae Fortrydelsen hen, men lide dens Bitterhed."

Og hvad blev saa Enden paa denne Strid; hvo seirede, min hostis domesticus eller Forfatteren? Det er vel ikke vanskeligt at gjette, om det end bliver Læseren et Øieblik vanskeligt, da han jo læser dette, og altsaa seer, at jeg blev Forfatter. Enden blev, at jeg lovede ikke at ville være Forfatter. Men som man ved lærde Disputatser, naar Autor har afvæbnet alle Eens Indvendinger, tilsidst fremkommer med en eller anden linguistisk Ubetydelighed for dog at faae Ret i Noget, og Autor høfligen giver Een Ret, for dog at give Een Ret i Noget, saaledes forbeholdt jeg mig Tilladelse til at turde skrive „Forord". Jeg beraabte mig i denne Henseende paa Analogier, at Mænd, der havde lovet deres Koner aldrig at snuse Tobak mere, havde som Vederlag faaet Lov til at have saa mange Tobaksdaaser, som de vilde. Hun tog mod Forslaget, maaskee i den Mening, at man ikke kunde skrive et Forord uden at skrive en Bog, hvilket jeg jo ikke tør; med mindre man er en berømt Forfatter, der efter Anmodning skriver et saadant, hvilket jo umuligen kunde blive mit Tilfælde.

Dette angaaende mit Løfte og min Forpligtelse. Det Lidet eller de Smaating, som jeg herved udgiver, har jeg kunnet skrive salva conscientia. Dog har jeg gjort det min Kone uafvidende, idet jeg har benyttet et Ophold paa Landet dertil. Min Bøn til Kritiken er, at den vil fare lempelig frem med mig; thi sæt den fandt, at det var som min Kone sagde, at jeg ikke duede til at være Forfatter; sæt den ubarmhjertigen gjennemheglede mig, sæt min Kone fik det at vide, saa vilde jeg

nok forgjeves søge Opmuntring og Trøst hos mit Livs Ledsagerinde. Formodentlig vilde hun juble af Glæde over, at faae sin Krig frem, og over, at jeg saaledes var bleven tagen i Skole, finde sin Tro paa den retfærdige Styrelse bekræftet, sin Idee bestyrket, at det at være Forfatter, naar man er Ægtemand, er den værste Utroskab.

I.

Hvad det dog er for en Lyst at have skrevet en Bog! Thi dette er en daarlig og sværmerisk Tale, der da derfor ogsaa sjeldent høres og aldrig har Tidens Stemme for sig, at Tankens Syslen under Arbeidet, at Hjertets Banken i Overveielsens Uro, at det indre Menneskes Rødmen og Blegnen i Anen og Omfavnen, i Søgen og Finden skulde være det Skjønneste. Nei det Skjønne, det Herlige, det Belønnende — og Bogens Betydning kommer først bag efter. Hvad det er for en Lyst at have skrevet en Bog, der ikke skylder en uforklarlig indre Trang sin Oprindelse, og derfor er uvidende om, hvorvidt den passer ind i Verden, ja er undselig og beskæmmet som en syndig Forelskelses tvetydige Vidne, nei! en Bog, der er Frugten af et Fornuftgiftermaal mellem Forlægger og Publikum, skreven som Forlæggeren vil have det og som Tiden fordrer det, en Bog, hvis Tilblivelse blev vitterlig for Alle ved betimelig Tillysning, en Bog, for hvem Kritiken allerede har en Goldamme i Beredskab, en Bog, der udgives i det beleilige Øieblik til Gavn for Alle: for Forfatteren, Forlæggeren, Bogtrykkeren, Bogbinderen, Anmelderen, Læseren.

Naar man vil udgive en Bog, bør man først betænke, paa hvilken Aarstid den skal udkomme. Aarstiden er af uhyre Vigtighed. I denne Henseende ere alle de viseste og bedste Mænd enige om, at Nytaar er Øieblikket; thi det gjelder om Bøgers Udkommen ved Nytaarstid, hvad Holophernes siger om Slaget paa Patrontasken: uden dette giver jeg ikke en Pibe Tobak for det Hele.

Naar man vil udgive en Bog, da forvisser man sig dernæst om, at man vil gavne. Til den Ende spørger man en Forlægger, eller et philosophisk Hoved eller sin Barber eller en For-

bigaaende om, hvad det er Tiden fordrer. I Mangel deraf hitter man selv paa Noget, hvorom man ikke glemmer at sige, at det er Det, som Tiden fordrer. Der er nemlig ikke givet Enhver Sjelsstyrke til at forstaae Tidens Fordring, saa meget mindre som det kan synes den Tvivlsomme, at Tidens Fordring er mangfoldig, og at Tiden, skjøndt een, har ligesom Maren Amme flere Røster.

See alt Dette haver jeg gjort, og derfor overrækker jeg glad min i enhver Henseende særdeles elegante og nitide Nytaarsgave til et høistæret Publikum. Jeg har Intet forsømt for at turde smigre mig med, at den vil komme Læseverdenen og fornemlig enhver Familie, der festligholder Jule- og Nytaarsaften, beleilig, da den i alle Maader vil kunne tjene som en smagfuld Præsent, der endog vil kunne anbringes paa Juletræet selv ved Hjælp af en Silkesløife, der er anbragt i det forgyldte Futteral.

Dog, det er sandt, nær havde jeg glemt Noget. Saaledes gaaer det, stundom endnu værre, saa man glemmer det Allervigtigste. Det er i den litteraire Verden Skik og Brug at aflægge et helligt Løfte. Cerimonien er mindre bestemt. I Oldtiden svor man som bekjendt ved Freirs Galt, Hamlet sværger ved en Ildtang, Jøderne skulle endog have gjort det paa en uanstændig Maade. Dog Cerimonien er ligegyldig; Løftet er Hovedsagen. Altsaa, jeg sværger: snarest muligt at realisere en i 30 Aar paatænkt Plan, at udgive et logisk System, snarest muligt at indfrie mit for 10 Aar siden givne Løfte om et æsthetisk System, fremdeles lover jeg et ethisk og dogmatisk System, og endeligen Systemet. Saasnart dette er udkommet, vil Efterslægten end ikke behøve at lære at skrive, thi der vil Intet videre være at skrive, men kun at læse — Systemet.

II.

At være Forfatter i Danmark er noget nær ligesaa generende som at skulle leve paa en Præsenteer-Bakke, især er det seipinende for en lyrisk Forfatter, der, om han end som Menneske er lige det Modsatte, dog qua Forfatter stedse er lidt folkesky, flygter bort fra alt det Høirøstede ligemeget enten det er Roes eller Dadel og hengiver sig i Eensomhed til det vederqvægende, hyggelige, søde Sværmerie, at der hist og her sidder en Læser i Løn, som gjør Modtagelsen hjertelig, som, reent æsthetisk talt, lukker sin Dør og taler med Forfatteren i Løndom. Vil Nogen finde min første Sætning overdreven, saa vil han dog maaskee have Taalmodighed til at oppebie min næste, at det at være Forfatter i Danmark for en stor Deel er identisk med at være Forfatter i Kjøbenhavn, hvilket noget nær er ligesaa generende som at skulle skjule sig paa en Tallerken. I Kjøbenhavn er Læseverdenens Kræfter concentrerede, uden dog at denne Concentration har Noget at betyde med Hensyn til Styrken, men kun med Hensyn til Støien og Larmen og Spektaklet og den geskjeftige Travlhed i alle udenoms Bestræbelser.

At en Bog udkommer, er da en Begivenhed, der strax sætter Læseverdenen i Bevægelse. I Almindelighed er der en Enkelt, som endogsaa veed det lidt iforveien. En Saadan maa ansees for en Lykkelig. Han styrter ilsommere gjennem Gaderne end hiin Barbeer, der satte Livet til for at være den Første, der bragte Efterretningen om Seiren ved Marathon. Hans Skrig vækker mere Sensation end naar Den, der først har bemærket et Blink ude i Søen, raaber høit over det ganske Fiskerleie: Sild! Et saadant Menneske er et Lykkens Barn, lykkeligere end Forfatteren, velkommen over Alt. Ved en Art Forsprang oppebærer han noget af den Gunst, der er bestemt for Forfatteren.

Udraaberen veed ikke videre Besked, veed blot noget Løst om, hvad Bogen hedder, hvorom den handler; men dette er netop det Allerkjæreste ved ham i Læseverdenens Øine, thi et Rygte begeistrer Læseverdenen som Musens Indskydelse Digteren, da det Lige bestandig virker paa det Lige.

Bogen er udkommen. Læseverdenen samles i Synagogen til gjensidig Underholdning. „Har De læst Bogen?" — Nei! endnu ikke, men jeg har hørt, at det skal ikke være stort. „Har De læst Bogen?" Nei! men jeg bladrede lidt i den i Reitzels Boglade, naar jeg blot vidste, hvem Forfatteren er. „Har De læst Bogen?" Nei! men jeg længes efter at see den, og har allerede paa tre Steder faaet Løvte om at laane den. Disse og lignende Themata varieres, medens Støien og Larmen voxer; thi de tomme Tønder rumle mest, og Synagogen har ligesom Kirkeklokken — en Tunge og et tomt Hoved. Vil man gjøre anskueligt for Øiet, hvad her nærmest tilbyder sig for Øret, da seer man Læseverdenens Hob sammenstimlet paa Allarmpladsen. I en fuldkommen Confusion løbe Alle mellem hinanden. Seer man nøiere til, da bemærker man nogle enkelte Skikkelser, der distinguere sig fra Mængden. Paa deres speidende Blik, deres urolige Diekast, deres langstrakte Halse, deres spidsede Øren, kjender man dem let — det er Recensenterne. Maaskee troer Du, at en Recensent er at betragte som en Politie-Assistent i den gode Smags Tjeneste. Du tager feil. En Recensent er en Medsammensvoren, et værdigt Medlem af U-Maadeholdenheds-Selskabet. Naar han har hørt, hvad han vil, da iler han hjem, og medens endnu den tomme Passiar rumsterer i hans Hoved, skriver han en Anmeldelse.

Fjorten Dage senere samles den synlige Læseverden (thi der er Forskjel som mellem den synlige og usynlige Kirke) igjen i Synagogen. Man begynder, hvor man slap. „Har De læst den fortræffelige Recension?" Nei. „Da maa De læse den. De maa endeligen læse den; den er aldeles som jeg selv kunde have skrevet den." — „Mærkeligt nok, det Samme som den interessante Recensent siger, var det jeg sagde, blot jeg havde bladret

i Bogen inde hos Reitzel." — „Jeg har endnu ikke læst den, men jeg har hørt fra en Ven paa Landet, der sku er et godt Hoved og Kjender, at Bogen er forfeilet; om der end er ret skjønne Steder deri." — Hermed hænger det saaledes sammen. Hiin Ven paa Landet har ikke læst Bogen, men faaet et Brev fra en Mand i Hovedstaden, der heller ei har læst Bogen, men læst Anmeldelsen, som igjen var skrevet af en Mand, der ikke havde læst Bogen, men hørt, hvad hiin paalidelige Mand sagde, der havde bladret lidt i den hos Reitzel. Summa summarum det er ikke utænkeligt, at en Bog kunde udkomme, vække Sensation, foranledige en Recension, der blev læst, medens Bogen ligesaa godt kunde være uskrevet, eller i det Høieste ligesaa kort affattet som hiint første Tilbuds Efterretning. Naar blot Snakken kan komme i Bevægelse, saa er alt godt. Og skulde den ikke kunne komme i Gang? Det maatte være en besynderlig Bog. Intet er saa galt, at det jo er godt for Nogen, og intet saa godt, at det jo er galt for Nogen.

Ved at agte paa den synlige Læseverdens og de almindelige Recensenters Dom geraader man i den taabeligste Confusion. Jeg vil tillade mig at gjøre Forvirringen anskuelig i en Begivenhed af det daglige Liv. En Kjeldermand vilde leie en Kjelder af mig. Tiltrods for hans bekjendte Retskaffenhed o. s. v. befandtes han dog ikke paa en Verts Guldvægt at være en fuldvægtig Leier. Der blev da Spørgsmaal om Caution. I al Høflighed tillod jeg mig at forraade min Betænkelighed — men han saae smilende paa mig og sagde: „vær De uden Bekymring, jeg er F. g. m. god nok, thi jeg er selv Cautionist for en Kjeldermand i Strandstræde." Jeg maatte holde mig ved en Stol, thi i samme Øieblik jeg søgte at gjennemtænke hvad han sagde, fortnede det for mine Øine. Saaledes cautionere de almindelige Recensenter for Læseverdenens Dom, og naar man vilde tage Recensenten som den Enkelte, da er han oftest saare langt fra at kunne indestaae for sig selv, medens han maaskee er villig nok til at trøste Den, der bekymret gjør opmærksom paa Vanskeligheden, ligesom hiin Kjeldermand trøstede mig. — Nu!

kan det more Kjøbenhavnerne at lege denne Leeg, jeg siger Glück zu, jo galere jo bedre; jeg holder ubeskriveligt meget af Menneskene, især naar de gjøre sig selv latterlige; thi jeg er en Menneskeven, men en endnu større Ven af Latteren. Og det er jo en moersom Spøg, som allerede en af de syv Vise har gjort opmærksom paa, at det ved Kamplegene er de Kunstforstandige, der stride, og de, som ikke forstaae sig paa Kunst, der bedømme det.

Det Foregaaendes Mening er ingenlunde at bryde Staven over alle subjektive Domme. Spørgsmaalet er kun, hvorledes de fremsættes. Naar en humoristisk Individualitet med al mulig Indolents afsiger en inappellabel Personlighedens og Stemningens Dom, da er han i sin Ret. Hvis en Mand saaledes vilde sige: „jeg har kun slaaet Bogen op paa tre Steder og hver Gang stødte jeg paa det Ord sød, af denne Grund gider jeg ikke læse Bogen.“ „Jeg saae kun paa Titelbladet, men der saae jeg, at han staver det Ord Indolents uden t. Dette er mig nok, thi deraf slutter jeg, at Forfatteren er affecteret.“ „Idet jeg slog Bogen op, læste jeg disse Ord: man maa tvivle om Alt. Af denne Grund sendte jeg strax Bogen tilbage; thi denne Phrase er mig modbydelig, og ligesom en Uanstændighed, hvilken man blot har at antyde.“ Hvis en Mand vilde yttre sig saaledes, saa gjorde han kun sin Individualitet i al dens Tilfældighed gjeldende, hvilket er en ærlig Sag. Men en saadan Dom er høist forskjellig fra hiin Læseverdenens Dom. Derfor yndes i Almindelighed heller ei en saadan Particularist og hans Dom, fordi Vedkommende nok bemærke, at den bevidst eller ubevidst indeholder en Satire over deres Dom. Læseverdenens Dom, skjøndt bygget paa ligesaa Lidet som hans, er vigtig og fuld af Prætension. Medens derfor en Forfatter i hine orthodoxe Udraabstegn har sine værste Fjender og Forrædere, har han ofte i en saadan Humorist en krypt Ven, der har læst Bogen med al Inderlighed, men kun søger paa denne Maade at frelse sin Sjel og Bogen ud af al Context med Passiaren.

Endelig forbarmer da Skjebnen sig over Forfatteren; der

kommer en ny Bog ud, og han vender tilbage til sig selv ligesaa fortumlet og ør i Hovedet som en Kat, der er bleven slagen af Tønden. Naar blot Læseverdenen kan faae Fastelavnsløier, saa blæse med Forfatteren. Men Fastelavnsløier maa der til. Er der ingen Forfatter, saa bemægtiger man sig en eller anden mistænkelig, der „er ifærd med at skrive en Bog," ind i Tønden med ham, og nu begynder Lystigheden. Fanden være Forfatter, naar man ikke veed at have sin private Glæde af en saadan Behandling og fremfor Alt veed at narre Læseverdenen, saa den vel har Noget i Tonden, men ikke Een selv, ikke Eens dybere Personlighed, men en Personlighed, man selv giver hen ligesom det Been, Morten Fredriksen lod Retfærdigheden beholde, da han selv forlod Arresten i Roeskilde. — Hvorfor skriver Ingen en literair Barselstue? I en saadan seer man Folk, der have en frappant Lighed med Madamerne i hiin Comedie; Folk, der dræbe den Ulykkelige med Snak, misundelige, skadefroe Folk, der have værre Tunge end hine Madamer, og for at gjøre Alt complet mangler der vel sjeldent en Rolle, der bedst lod sig udføre af et Fruentimmer, ligesom der hos Holberg er en Fruentimmer-Rolle, der udføres af et Mandfolk.

De, der staae sig bedst ved denne Tingenes Orden, ere Recensenterne, der paa mange Maader, som naturligt er, understøttede af Publikum have faaet bragt den Misforstaaelse op, at Forholdet mellem Forfatter og Publikum er følgende. Forfatteren er en stakkels Stymper, der ingen Ting veed og Intet forstaaer, men med Angst og Gru venter paa den strænge Dommer, paa det høistærede Publikums vise og indsigtsfulde Dom. At Publikum skulde kunne lære Noget af en Forfatter, var jo ligesaa taabeligt, som at en Professor skulde kunne lære Noget af den Student, han examinerer. Hvad Forfatteren skriver, er en Examensstiil, og selv om man havde Udsigt til at staae sig nok saa godt, Den er jo dog lidt gal, der underkaster sig den, da man allerede er langt videre ved at lade være at skrive; thi saa er man jo en integrerende Deel af det høistærede Publikum. Recensenterne derimod ere det høistærede Publikums høitbe-

troede Haandlangere, dets Mundskjænke og Geheimeraader. Saaledes er Alt ypperligt og fuldkomment i Galskab.

Man behøver blot at kaste et Blik i Bladliteraturen for at see, hvad man nuomstunder forstaaer ved en Recension. Det var jo Synd og Skam, om Publikums Bysnak skulde spildes. Derfor leder ethvert Blad en Spilde-Vands Rende over sine Enemærker. Recensenten er den fungerende Vandinspecteur, der sørger for, at Spildevandet løber frit og uhindret. Hermed fuldkommes Alt i sig selv; Vandet kommer fra Publikum og løber tilbage i Publikum.

At dette er saaledes, behøver vist intet Beviis. Forlangtes det, vilde jeg maaskee ikke finde det Umagen værd at føre det. Selv Hr. Prof. Heiberg, der dog var Publikums afgjorte Yndling og saare langt fra at vise sig vranten eller urimelig mod det, selv han synes at desperere, at opgive Læseverdenens forlorne Sønner som forlorne. Hvad var Følgen heraf? Hvo tabte derved? Det gjorde netop Publikum, og i Særdeleshed blev det følelig for de Uskyldige, der maatte lide med de Skyldige. Prof. H. vilde ikke mere være, hvad han var, hvad han altid kunde være: en fortræffelig Minister for det Indre, et afgjort Talent som Politie- og Justits-Minister in republica literaria. Flyvepostens uforglemmelige Redakteur, der vidste, da man forrige Gang begyndte at lege: Tampen brænder, at finde Tampen og at bruge den; den ligesaa meget ved Vittighed og Lune som ved lyrisk-musicalsk Inderlighed beundrede Vaudeville-Digter blev træt og søgte at vorde, hvad man kalder et andet Menneske. Og nu, nu da han igjen ret behøves, da vistnok baade de, der vare samtidige med hiin livsfriske Munterhed, og de Yngre, der atter og atter søge for sig at levendegjøre Mindet om hine lykkelige Tider, længes efter, igjen at see een af hans Herligheds Dage, nu synes han selv at ville være — ja det er ikke godt at sige, hvad han nu vil være. I Intelligensbladene undergaaer hans Forfatter-Skikkelse i Virkeligheden ligesaa mange Forvandlinger, som hiin Sky i Hamlet for Polonius's Øine, som det forventede Dyr i Recensenten og Dyret, idet Hr. Klat-

terup med høflig Tjenſtvillighed accommoderer ſig efter den ordførende „førſte Herres" Indfald.

Hermed er jeg færdig. Jeg har Straamanden i Beredſkab, ſom jeg behændigen kaſter ind i Tønden, medens jeg ſelv ſtaaer udenfor og morer mig over Løierne. At ſtandſe diſſe Voldſomheder ſtaaer ikke i min Magt, jeg kunde i det Høieſte foreſlaae, at der blev nedſat en Comite for at tage under Overveielſe, hvorledes man kunde afbryde den critiſke Fremfærd. Det var allerede Noget, om man fik at vide, hvad en Critik bør være, (hvad en enkelt hæderlig Undtagelſe langtfra tilſtrækkeligen indſkærper) at Critiken ikke bør være en Røver, der overfalder en udkommen Bog, ikke en Sludder-Mads, der klynger ſig faſt til et Skrift for at faae Plads og Gehør for ſine Bemærkninger, ikke en hoffærdig Stodderkonge, der af en udkommen Bog „tager Anledning" til ſelv at ſige Noget. En Recenſent er og bør være, bør ſætte ſin Ære i at være en tjenende Aand. Vil han være dette, da ſkal han være til Gavn for Publikum, til Glæde for Forfatteren, ſom troſtigt overgiver ſig i hans Hænder, medens det nu omſtunder, hvis man virkelig ſkulde lægge ſin Perſonlighed til, er ligeſaa modbydeligt, at blive recenſeret, ſom at lade en Barberſvend gramſe ſig med ſine klamme Fingre i Anſigtet. Da ſkal en Recenſion være en Huſvalelſe, medens den nu, ligeſom Condolencen, frabedes, da den kun forøger Smerten, eller rettere volder Smerten, volder Den Smerte, der ellers er glad og fornøiet, men dog ikke ønſker at nødſages til at tabe al illuſoriſk Tro paa Læſeverdenen.

III.

At et Oplag paa 1000 Exemplarer udsælges i to Maaneder, viser tilstrækkeligen, at min Nytaarsgave har vidst at gribe Tiden. Dette heldige Udfald smigrer og overrasker mig saa meget mere, som jeg deraf tør slutte, at den ogsaa er bleven kjøbt i det ny Aar og ikke blot indtil Nytaarsaften. Den Forfatter, der tilfredsstiller Jule- og Nytaarstiden, han har ikke levet forgjeves, den Bog, der kjøbes ved Jule- og Nytaarstid, er ikke skreven forgjeves, hvormeget mere da den Forfatter, der endog tilfredsstiller i Januar Maaned, og den Bog, der kjøbes i Januar Maaned. Dog tør jeg forsikre et høistæret Publikum, at den udviste Velvillie og Opmærksomhed ikke er bleven en Uværdig til Deel, der skulde vove at arrogere sig Noget, eller vove at være noget Andet end hvad Publikum forlanger. Min Tro til Nytaarstiden er urokket, og haaber jeg, næste Aar betimeligen i December Maaned at skulle have en Nytaarsgave færdig, der i Elegants og Smagfuldhed Intet skal lade tilbage at fordre. Dette benytter jeg allerede her Leiligheden til at bekjendtgjøre, at de ærede Familier ikke skulle gaae hen og kjøbe nogen anden Nytaarsgave eller noget andet Legetøi til deres Juletræer.

Dette andet Oplag er uforandret, og sælges for den billige Priis 3 Mk., eller en ottende Deel af Bogladeprisen paa første Oplag.

Slutteligen maa jeg takke den meget ærede Recensent for hans høist interessante Anmeldelse, hvilken vel for en stor Deel den rivende Afsætning skyldes. Naar paa en saadan skjøn Maade Litteraturen og Journalistiken arbeide Haand i Haand, o! da vil Danmarks Fremtid staae lysende for os.

IV.

I December Maaned begynder som bekjendt det skrivende Forretningsfolks litteraire Nytaarsjav. Flere særdeles elegante og nitide Bøger, bestemte for Børn og Juletræer, men især tjenlige til en smagfuld Præsent, jage hinanden forbi i Adressea-viſen og andre Blade, for efterat have gjort furore i fjorten Dage, af en høflig Kritik at anvises Plads i en eller anden Exempelsamling som begeistrende Forskrifter for alle æsthetiske Skjønskrivere; thi æsthetisk Skjønskrift er Løsnet, og æsthetisk Skjønskrift er en høist alvorlig Sag, og man uddanner sig i den ved at lade Idee og Tanke fare. — Jh! Du store chinesiske Gud! det vilde jeg have forsvoret, er ikke Prof. Heiberg iaar med om Hesten? Jo ganske rigtigt, det er Prof. Heiberg. Ja naar man er saaledes udstyret, saa kan man sagtens vise sig for den undrende Mængde; end ikke Salomon Goldkalb i al sin Pragt var saaledes paaklædt; dette her er jo det bare Guld. Kjøber ingen anden denne Bog, saa kjøber Kunstkammeret den.

Til enhver anden Aarstid kan man undslye at udstyres som en Haidukke, undgaae enhver forstyrrende Collision og Misforstaaelse. Med det Fortrinlige kan man uheldigviis ikke forvexles, men derimod kan da heller ikke Skaaler, Bebudelser, Becomplimenteringer, Subscriptions-Bræl, gjentagne Forsikkringer om paa et andet Sted o. s. v., fjerne Skrig fra en Anachoret, der samler sig paa større Værker, Prophetier, Forjættelser, Apokalypser, alt Dette kan da umuligen komme nogen Præstation i Veien, eller afstedkomme Forvexling, men kun forhjælpe Een til paa en underfundigere Maade at komme Den for Øie, af hvem man ønsker at læses.

Hvad mon „man" nu vil sige om denne Bog? Min kjære Læser, dersom Du ikke paa anden Maade skulde kunne faae

det at vide, saa er nok vor literaire Telegraphbestyrer Prof. Heiberg saa god igjen at være Rodemester og tælle Stemmerne ligesom i sin Tid med Hensyn til „Enten—Eller", og derpaa meddele det i Intelligensbladet. Og hvad mon Hr. Prof. selv vil sige? Ja hvo formaaede vel at raade denne Mands Gaade, der i den sildigere Tid synes at stige dristigere og dristigere i det Gaadefulde. Dog Arbeid og Møie bør man ikke skye, naar kun Lønnen vinker; ikke bør man trættes ved at staae forventningsfuld paa Taaspidsen, naar kun Udsigten er der, at Forklarelsens Time snart vil slaae, hvilket er mit Haab og min Længsel. Som jeg nemlig i en tidligere Tid, da jeg turde troe, at jeg kunde fatte Professoren, gjorde mig en Glæde af, efter Anstrengelsen, i hvilken jeg erhvervede Forstaaelsen, at udhvile mig i Beundringens festlige Stemning, saaledes er i Forhold til hans Senere min Beundring ikke mindre, men en anden, en uforklaret, en sværmerisk, hvilken jeg vel deler med flere af mine Samtidige, der ligesom jeg med spændt Forventning imødesee Resultatet, om de end, som jeg, beskedent til Mænd af Faget overlade Dommen om, hvorvidt Hr. Prof.s senere astronomiske, astrologiske, chiromantiske, nekromantiske, horoskopiske, metoskopiske, chronologiske Studier ville blive til Gavn for Videnskaben og Menneskeheden; Dommen om, hvorvidt det skulde lykkes Hr. Professoren i alle disse Kunster og Videnskaber at helbrede „Tidens Tungsind"; Dommen om, hvorvidt Hr. Prof. skal have Held til, efterat have fundet Menigheden, nu ogsaa at vende dens Blik op ad mod det Himmelske, idet han, lig hiin Menighederne ikke ubekjendte Justitsraad, selv foregaaer med et priseligt Exempel.

Dog Resultatet blive hvad det nu skal blive, allerede dette er herligt at anskue Hr. Prof., naar han staaer der og prophetisk stirrer hen for sig, indtil han øiner Systemet og Realisationen af længe paatænkte Planer; eller naar han, som i disse sidste Dage, fæster Øiet paa de himmelske Ting, tæller Stjernerne, beregner deres Løb, speider efter hine fjerne Kloders himmelske Beboere, glemmende Jorden og Jordlivet, Stater,

Riger, Lande, Samfund, Individer over den mageløse Opdagelse, at ogsaa i astronomisk Henseende indtager Jorden en høist respectabel Plads paa Himlen. Dog Resultatet blive, hvorledes det nu bliver, dette Sidste er og bliver af yderste Betydning, at Prof. Heiberg har kastet sig paa Astronomien. Er dette ikke en Lykke, om ei for Astronomien saa dog for Theologien? Da Hr. Prof. for et Par Aar siden i sit apokalyptiske Digt afslørede Himlens Hemmeligheder, og en tjenstvillig Kritik samt en geskæftig Opinion ikke dunkelt just lod forstaae, at Prof. Heiberg nu var bleven Dante, begyndte jeg i al Stilhed at frygte. Den, der til hiin Tid lidt omhyggeligere agtede paa vore Forhold, vil vist ikke negte, at der stundom yttrede sig Phænomener, der syntes at tyde paa det Forfærdelige, at Prof. H., der tillige altid har været Philosoph, pludseligen skulde undergaae en ny Metamorphose, og træde frem som Den, der var kommen til Verden for at løse Theologiens Gaader. Dette vilde nu være blevet pudseerligt nok, men ønskeligt var det dog neppe. Nu har Prof. valgt og valgt Astronomien. Der er da ingen Fare mere; thi det vil være en let Sag fremtidigen at holde ham astronomisk beskæftiget. Fremgangsmaaden er ganske simpel, en lignende som den Pernille bruger mod Vielgeschrey i Holbergs Stundesløse. Man lader i et eller andet Blad indløbe astronomiske Forespørgseler til Hr. Prof.; i et udenlandsk Blad lader man ham afæske et astronomisk votum o. s. v. Skulde dette ikke findes tilstrækkeligt, saa vover man det Yderste. Man udklæder tvende Leietjenere som Udsendinge fra et fjernt stjernekyndigt Folk, der ere komne for at becomplimentere Hr. Prof. samt at forelægge ham en astronomisk Gaade, ved hvis Besvarelse det skal vise sig, at han er den af hiint Folk forventede Frelser. Til den Ende ere Leietjenerne saaledes instruerede: saasnart Hr. Prof. har svaret, ligegyldigt hvad, falde de paa Knæe og tilbede ham. I denne Stilling forkynde de Resten af deres Ærinde, at de ere komne for at afhente ham — jeg vedder Prof. H. skriver aldrig mere Vaudeviller, men forlader Fødeland og os Alle. See er dette ikke en Lykke for Theologien, og maa man

dog ikke altid være Hr. Prof. H. taknemlig, i sin Tid, at han skrev Julespøg og Nytaarsløier, i disse Dage, at han gjør Spøg og Løier ved Nytaar og gjør det saa godt, at han selv troer det er Alvor.

Min kjære Læser, dersom jeg ikke pleiede at skrive et Forord til alle mine Bøger, saa kunde jeg ligesaa godt ladet være at skrive dette; thi det angaaer slet ikke den Bog, der baade med og uden Forord, thi den er jo begge Dele, betroer sig ganske til Dig.

V.

At skrive er ikke at tale, at sidde ved Pulten og copiere det Sagte er kun en ond Møie i Sammenligning med at træde frem i Forsamlingen, at skue deres talrige Kreds, som alle begeistres af det Samme, og for det Samme; at lade Stilheden indtræde ligesom Bønnen før Slaget; at lade Ordet bryde frem som Kampens Torden; at lade sig henrive af den Taushed, hvilken er Opmærksomhedens; at høre den Hvisken, hvilken er Samtykkets, at fornemme den Høirøstethed, hvilken er Overbeviisningens Amen. Ja i Sandhed kun en Generalforsamling begeistrer. Kun Lyden af Mængden virker paa Taleren som Krigsmusikken, som Buestrengens Hvinen paa den Stridende. Dog fordrer det Selskabs store Formaal, hvis Medlem jeg har den Ære at være, at jeg ogsaa ved Trykken søger at udbrede den Tale om Brændevinen, for hvilken jeg visseligen ikke fordrer nogen anden Løn end det Bifald, der blev mig til Deel hiin Aften, hiin uforglemmelige Aften, der stedse skal blive mig uforglemmelig; dog fordrer det Selskabs Interesse, hvem mit Liv tilhører med sit eneste Ønske, at være dets virksomme Medlem, dette Selskabs Interesse fordrer, at jeg ved Udgivelsen af denne Tale stræber at henlede Opmærksomheden paa vort Foretagende, at indbyde dem der staae fjernere til at træde os nærmere; thi sandeligen Den, der blot engang bivaanede vor Forsamling, han vorder os tro for evigt. Total-Afholdenheds-Selskabet søger forgjeves sin Lige, og tør med stolt Selvtillid vide, at denne Søgen er forgjeves. Eller hvad Fynd er der vel i en partiel Afholdenhed, der hverken er kold eller varm og derfor kun værd at udspytte! Eller hvad Mening er der vel i de mange Selskaber, der nu omstunder stiftes, idet den Trang, som først finder sin Tilfredsstillelse i Total-Afholdenheds-Selskabet, paa misfor-

staaet Maade forkynder sig? Man danner et Selskab, man vil virke, men Selskabets Virken skjønnes ikke at faae nogen Betydning for de Enkelte. Selv om det skandinaviske Samfund virkede det Forbausende, der maatte jo en mikroskopisk Jagttagelse til for at opdage, hvor megen Fordeel deraf tilfaldt den Enkelte. En saadan Selskabs-Virken er jo lige saa taabelig som det er en Daarskab, naar den Enkelte vil mene i at tilfredsstille sig selv at have Løn nok for sin Møie. Hvilken Belønning er dog dette, at tabe sig selv over det Hele eller at blive eensom med sig selv! Nei priset være vort Selskab, herlig er dets Løn! Naar nemlig den Enkelte gjør, hvad der i Regelen endog er det Ligegyldige for den Enkelte, da bliver han derved, hvis han indtræder i vort Selskab, vigtig for det Hele. Er dette ikke som et Vidunder, er dette ikke et Bevis for Selskabets uhyre Betydning! At et Menneske af Hensyn til sin aandelige eller legemlige Helbred totalt afholder sig fra stærke Drikke, at han veed dette med sig selv, hvad Løn er vel dette; eller er det vel nogensinde faldet nogen Saadan ind at rose sig deraf? Men hvis han indtræder i vort Selskab, da faaer han ved det Samme uendelig Betydning for det Hele, hvad jo Enhver veed der er Medlem. At et Menneske, der engang har været hengivet til stærke Drikke, beseirer Lysten i total Afholdenhed, at han veed dette med sig selv, hvad Herlighed er der vel heri; eller er det vel falden nogen Saadan ind at rose sig deraf, da han tvertimod, selv om han seirede, dog ikke ganske beseirede en vis Beskæmmelse over, at han var saa svag, og vel var gladest, naar det lykkedes ham ad den lange og sørgelige Omvei at naae derhen til, at han var saaledes som Andre, kunde nyde, kunde undvære, uden at fristes ved at savne eller ved at smage. Hvis han derimod træder ind i vort Selskab, da bliver han uendelig vigtig for det Hele. Maaskee skal han tjene Selskabet med at lade sig forevise i Kjøbstæderne og saaledes endog opnaae Udmærkelse fremfor nogen Anden.

At det Betydelige er betydeligt, hvad Under er vel dette; men at gjøre det i og for sig Ubetydelige betydningsfuldere

end det Bethdningsfuldeste — dette er dog vel en Opgave. Og denne Opgave er aldrig før bleven løst i Verden, med mindre det skulde være af hine moralsk fuldkomne Mennesker, Munke og Nonner, og vil aldrig blive saaledes løst, som naar Total-Afholdenheds-Selskabet consequent udvider sig mere og mere. Thi at en Mand er sin Hustru tro, at han veed dette med sig selv og glad veed det med hende, hvilken Løn er vel dette? Men naar Total-Afholdenheds-Selskabet ogsaa optager denne Side af Livet: naar han da træder ind i vort Selskab, da skal han blive uendelig vigtig, ja er det ikke vidunderligt, uendelig vigtig ved at gjøre, hvad det bør sig enhver Ægtemand at gjøre, og hvad den store Mængde gjør uden at vide, hvor uendelig vigtigt det er. Men saaledes er det overalt uden for Total-Afholdenheds-Selskabet, der gjælder endnu den gamle Sætning, at et Menneske, naar han gjør sin Pligt, er en unyttig Tjener; i Total-Afholdenheds-Selskabet er denne Sætning hævet. Hvorledes skulde ogsaa et Menneskes moralske Kraft styrkes og opmuntres, naar han altid skal mindes om, at han ikke kan gjøre mere end sin Pligt; men hvorledes skal ikke den moralske Kraft bringes langt ud over det Almene ja til at tage det Store med Vold, naar man blot ved at gjøre det Ligegyldige bliver uendelig vigtig!

Dog er Lønnen end stor, saa vil jeg heller ei dølge, hvad der ikke kan være Selskabets Hensigt at dølge, at Faren ogsaa kan være mangfoldig; netop fordi det Ligegyldige, der ved Selskabets almægtige Ord er forvandlet til det uendelige Vigtige, har en fortsat Tilbøielighed til at gjøre Oprør. Desuden er Selskabet og hvert dets Medlem stridende, stridende mod hele den øvrige ufuldkomne ja forfaldne Menneskehed. Vil man da ikke ganske trække sig tilbage som Coenobiter, ikke forsage al Omgængelse med Enhver, der drikker en Sopken eller et Glas Viin, hvad man ikke bør gjøre i Haab om at frelse Nogle, saa kan Collisionen blive forfærdelig nok. Dog gjælder det om at blive tro til det Yderste. Og om det var en elskelig Olding, der ønskede at forskjønne et festligt Øieblik med Nydelsen af den Drik, der, som man siger, fryder Menneskets Hjerte; og om han

fremtog, hvad der havde været henlagt i mange Aar, gjemt for denne Time, og om han afviskede en Taare medens han aftørrede den gamle Romer, og om Alt var i skjøn og høitidelig Forstaaelse med Vinens festlige Nydelse, og om der end blot fordredes af mig, at jeg skulde bringe Glasset til Læberne — jeg vilde hellere forstyrre Alt end smage paa Vinen. Men da skulde Oldingen ogsaa med Forundring, ja maaskee uden ret at forstaae det, høre om hiint vidunderlige Selskab, der er stiftet i disse Dage, forbauses over den moralske Kraft, det veed at indgyde sine Tilhængere. — Eller om det var et lykkeligt ungt Menneske, om det var hans lykkeligste Øieblik, da han havde vundet Alt i Livet og vundet Glæden for sit hele Liv; og dersom han indbød mig til sig, og om hans Sjel begjerede og hans Stemning, hvad der forskjønnede hans Skikkelse, at see den Vin skumme, der ligesom Ungdommen, bryder sit Lukke, naar den blot fornemmer den mindste Luft, og om han blot forlangte af mig, hvad han selv ønskede, beruset i Lykke, beruset i utaalmodig Salighed at drikke sig ædru i den knapt, ja skuffende, kun eengang tilmaalte Skummen — jeg vilde hellere forstyrre Alt end smage det Forbudne. Men da skulde ogsaa hiint unge Menneske gribes af Beundring — maaskee skulde han endog af Glæde over mig indtræde i Total-Afholdenheds-Selskabet.

Dog jeg afbryder mit Forord; Tanken om vort Selskab og dets Stræben river mig strax hen, mere end Bachus rev Digteren hen, thi dette bør sig ethvert Medlem at være ligesaa beruset som en drukken Mand, men, vel at mærke, beruset i Begeistring, hvilken jo er desto vidunderligere jo mindre det er, som fremkalder Beruselsen.

VI.

Et Opbyggelsesskrift for Dannede eier den danske Litteratur hidtil ikke, derimod har Savnet vistnok været almindeligen følt blandt de Dannede. Maatte denne Omstændighed bidrage til at undskylde Dens Driftighed, der her forsøger at løse den vanskelige Opgave, maatte den bidrage til at skaffe Bogen Indgang og en skaansom Bedømmelse hos de Dannede, til hvilke den henvender sig!

Hvad Skriftet selv angaaer, da vil den Dannede let opdage, at der igjennem de fire og tyve Prædikener, hvoraf Værket bestaaer, gaaer en Stræben, en fortløbende Tanke, en systematisk Tendents. Den enkelte Prædiken vil ikke staae for sig selv eller betyde noget for sig selv, men ved bestandigen at vise ud over sig selv lede Læseren hen til det Totale, hvori alene den Dannede kan opbygges. Det følger da af sig selv, at det maa læses, ligesom det er skrevet, paa en anden Maade end Opbyggelsesskrifter i Almindelighed skrives og læses. Hvis man saaledes til Sammenligning vil tage det vel hidtil mest udbredte Opbyggelsesskrift Biskop Mynsters Prædikener, da vil man i denne Samling forgjeves søge en saadan Tendents. Det er ikke vor Mening at miskjende et Værk, der har havt sin store og tildeels endnu har sin berettigede Fortjeneste paa et underordnet Standpunkt, det er ikke vor Hensigt at vildlede Nogens Dom om den høiærværdige Forfatter, der skjøndt fremrykket i Aar dog endnu som den danske Kirkes Styrer og Leder staaer udmærket iblandt os, men Sandheden er os dog det Kjæreste, at hiint Værk trods al sin Fortrinlighed ikke længer tilfredsstiller — de Dannede. Samlingen afrunder sig ret smukt derved, at den begynder med en Prædiken om Andagtstimernes Bestemmelse og ender

med en Prædiken mod Forargelse, men noget Videnskabeligt søger man forgjeves i dette Anlæg. Den høiærværdige Forfatter har leveret een Prædiken til hver Helligdag, og har nu nærmest tænkt sig, at den Enkelte fremtog hans Bog paa Helligdagene, samlede sit Sind fra verdslig Adspredelse, mindede sig selv om, hvortil en Andagtstime er bestemmet, læste den anviste Prædiken høit for sig selv og maaskee for dem, der tilhørte ham nærmere, opbyggedes ved det Læste, glemte det ikke ganske i Ugens Løb, medens han derimod ogsaa efter at have læst sin Prædiken trøstigen lukkede Bogen, ubekymret om, i hvilket Forhold denne Prædiken stod til det Øvrige, til det Hele, uden at prøve og ved skarp Prøvelse at forvisse sig om, hvorvidt det var lykkedes Hr. Biskoppen at construere et Hele, eller hvorvidt det havde været Hr. Biskoppens Hensigt at ville construere det Hele. Det er ikke vor Agt at negte, at en saa indskrænket Læsning kan have sin Betydning, ja man vil endog have havt mange Exempler paa, at mindre Dannede gjennem et langt Liv have vedblevet Aar ud og Aar ind ligesom at oplægge dette Skrift paany, saa det blev for dem og deres Slægt som en Bog, der bestandigen udkommer i dette Aar, medens Bindet synes at vidne derimod; men hvad følger deraf for den Dannede? Han kan ikke læse saaledes, ikke tilfredsstilles saa let, ikke opbygges paa denne Maade, skulde dette være det Rette, da maatte han jo først omdannes til at opbygges.

Ogsaa paa en anden Maade stræber nærværende Opbyggelsesskrift ud fra det Totale og hen til det. Vi ville atter her tage et Hensyn til Biskop Mynsters Samling, der ved Modsætningen bedst synes at belyse det høiere Standpunkt, som den Dannede nu indtager. Hiin Samling vil vel nærmest vække og nære hos den Enkelte en alvorligere Selvprøvelse, en dybere Bekymring om sig selv og for sig selv, sit Vel, sin Frelse, sin Salighed. Herpaa er Fremstillingen ogsaa beregnet, der ofte næsten gjør det umuligt for den Læsende at undflye den Tanke, at hvad han læser angaaer ham selv. For den mindre Dannede maa hermed ogsaa antages at være gjort tilstrækkeligt. Den

Dannede derimod er det sandeligen for lidet at have med et enkelt Menneske at gjøre, om dette Menneske saa var ham selv. Han vil ikke forstyrres naar han skal opbygges, ikke mindes om alt det Smaalige, de enkelte Mennesker, sig selv; thi at glemme alt dette er netop Opbyggelsen. Menighedens Liv, Systemets storartede Bestemmelse, det rene Menneskelige, hvilket Alt ikke fristet den Enkelte til at tænke paa sig selv, eller til at ville fuldkomme Noget, men kun opbygger ham ved at han eftertænker det, er i nærværende Skrift Betragtningens Gjenstand. Det er atter her det Totale, hvortil det stræber; thi den Dannede søger Menigheden, for at jeg skal minde om et Ord af den Digter, hvem nærværende Opbyggelsesskrift skylder saa saare meget, hvem jeg gjør mig en Ære af at nævne som Autoritet og som de Dannedes udkaarne Sanger, den grublende Prof. Heiberg.

Christeligt er tillige dette Opbyggelsesskrift; hvad der følger af sig selv, da det henvender sig til de Dannede, thi den Dannede er uden videre Christen. Det, hvortil Christendommen gjennem atten Aarhundreder har stræbt, er netop at frembringe den Dannede, der er det christelige Livs skjønneste Blomst og rigeste Udfoldning. Det Christelige er nemlig ikke noget historisk Afsluttet, hvilket misundeligen skulde kunne bedømme, om den Dannede er christelig. Tvertimod den Dannede afgiver Maalestokken og bidrager derved til at forherlige den Lære, der vel begyndte med at være en Landsbysag (Paganisme) men nu ved den Dannede har faaet Indgang i de Kredse, hvor Tone, Levemaade, Elegantse, Vid, Aand er forligt med sin overvundne Modsætning. Men som det Christelige ikke er afsluttet i det Forbigangne, saa er det ei heller afsluttet i det nærværende Øieblik, men har Fremtiden aaben, og kan endnu blive hvad det skal være. Først i denne Betragtning er Sandheden uendeliggjort i det Uendelige, medens man ellers opfatter Sandheden endeligt, som var der Noget, der stod fast til alle Tider. Nei! den Dannede veed, at Alt bevæger sig; men han flygter derfor ikke feigt tilbage. Kjækt styrter han sig i Bevægelsen. Ethvert Standpunkt har sin Betydning, om det end overvindes af et

nyt. Heraf denne uhørte Høimodighed, som ingen forbigangen Tid har kjendt Mage til.

Ogsaa nærværende Skrift forfærdes ikke ved den Tanke, at dets Standpunkt snarligen maaskee skal fortrænges af et nyt Standpunkt. Hvor skulde det frygte Sligt og vove at henvende sig til den Dannede! Nei! snarligen vil han være kommen ud derover, og da maaskee selv levere et nyt Værk, over hvilket nærværende Skrifts Forfatter da igjen vil komme ud.

Derfor giver jeg heller ei dette Skrift hen i Stilhed, som havde jeg nu intet Videre at gjøre end lønligen at bekymres eller glædes, om den Enkelte fandt Hvile eller Veiledning deri. Kritiken imødeseer det roligen, med ophøiet Selvfornegtelse. Den billige og kyndige Kritik vil opdage den totale Stræben i det. Vinder det end ikke Bifald, kan det end ikke udholde Kritikens Fordringer, blot det at have foranlediget en Discussion er ingen ufrugtbar Gjerning, medens Discussionen selv vil være til Opbyggelse for de Dannede.

VII.

At skrive en Bog er i vore Tider det Letteste af Alt, naar man efter Skik og Brug tager 10 ældre, der handle om den samme Materie, og derudaf sammenskriver en 11te om den samme Materie. Paa denne Maade opnaaer man ligesaa nemt den Ære at være Forfatter, som efter Holbergs Raad den Værdighed at være practiserende Læge og i Besiddelse af Medborgeres Penge, Tillid og Agtelse, ved at anskaffe sig en ny sort Klædning og skrive paa sin Dør: „N. N. praktisirender Arzt". Om nu end en saadan 11te Bog stundom bør, hvad den til andre Tider vel ogsaa i Forhold til sin Omhyggelighed blev, betragtes for et fortjenstfuldt Arbeide, saa vilde dog, hvis dens Værd ikke kunde anslaaes høiere, og den Løn, der var at høste, ikkun ansættes i Forhold hertil, Concurrencen om at skrive en 11te Bog ikke være større i vor Tid end til enhver anden. Da dette imidlertid er Tilfældet, saa følger deraf, at Betragtningen maa være bleven en anden, siden hvad der i og for sig er noget temmeligt Underordnet nu er blevet et begeistrende Maal, der vinker enhver Skriverkarl og forjætter ham, at denne 11te Bog skal blive betydningsfuldere end alt Tidligere, betydningsfuldere end de 10 foregaaende, der dog havde kostet deres respektive Forfattere adskilligt Hovedbrud, da de ikke skreve hinanden ud, betydningsfuldere end de 10 tilsammen førend den vidunderlige Transsubstantiation foregik, ved hvilken hiin 11te kom for Dagen. „Er dette ikke som Hexerie; skulde maaskee den 11te Bog ogsaa være blind Allarm?" Den, der spørger saaledes, ham vil jeg svare med Tidens dybe Stemme: „Ulykkalige, Du har ikke fattet Mediationen; dens Betydning for Videnskaben — og for de trivielle Hoveder."

Dersom Mediationen virkelig skulde være, hvad den udgives for, da er der formodentlig kun een Magt, der med Fynd og Eftertryk veed at bruge den, det er den Magt, der styrer Alt; og kun eet Sprog, i hvilket den hører hjemme, det Sprog, der føres i hiint Guddommens Raad, til hvilket ligesaa lidet Philosopher som Huusmænd sende Deputerede, fra hvilket ligesaa lidet Philosopher som Huusmænd modtage ordinaire Stafetter. Da imidlertid Forfatterne af den 11te Bog vel mindst af Alle ere bekymrede for at lytte efter, hvad der kan foregaae i hiint Raad, saa følger det let, at Mediationen betyder noget Andet, ja for at sige det bestemtere, at den betyder slet Intet, medens den dog nyder guddommelig Veneration og Tilbedelse og forskaffer Enhver den absolute Betydning, ja har den magiske og vidunderlige Kraft, som intet andet Ord i noget andet Sprog i Himlen eller paa Jorden har eller har havt eller skal have eller kan have: at den selv i den Dummestes Mund er og bliver den høieste Viisdom, uden at derfor den Dummeste behøver endog blot at blive tarvelig klog til Husbehov. Den 11te Bog, der er Mediationen, frembringer ingen ny Tanke, men er kun deri forskjellig fra de tidligere, at Ordet: Mediation forekommer flere Gange paa hver Side, samt at Forfatteren i Indgangen til hvert Afsnit med Salvelse aflæser den Ramse, at man ikke maa blive staaende ved de ti, men mediere. Da dette nu ikke skjønnes at være vanskeligere at lære at sige end at selv en stræbsom Popegøie kunde lære det, saa er med dette Ord Evangelium prædiket for alle trivielle Hoveder efter en Maalestok, som aldrig før i Verden, og dette Ord forkynder et Afslag, som aldrig nogen Pave har forkyndt det, da det paa samme Tid, som det forkynder Afslag fra Arbeide og Strafslidelse, forkynder sikkrere, end noget Lotterie, den store Gevinst.

Den, der kommer mest i Forlegenhed ved denne Medieren, er naturligviis Læseren, hvem Forfatteren paalægger den svare Byrde og Pligt at tænke Noget ved hvad han siger, og hvem han udelukker fra den absolute Betydning og udødelige Fortjeneste, der opnaaes ved at sige: det maa medieres. Det er

ofte gaaet mig ved Læsningen af en 11te Bog, som det engang gik mig ude paa Dyrehavsbakken. I Følgeskab med nogle andre troskyldige Folk gik jeg hen for gjennem det lille Glas at titte ind i en Guckkasten, at mit Øie maatte frydes ved Synet, medens mit Øre opfangede Foreviserens salvelsesfulde Forklaring. Forfatteren af den 11te Bog, eller for at blive paa Dyrehavsbakken, Guckkastens Eier og dens Indholds uskatteerlige Fortolker frembragte ved Lirens Omdreining en sagte Musik, der satte Sjelen i Stemning. Ved et besynderligt Tilfælde udebliver derimod Billedet. I Kassen var Intet at see uden et tomt Rum, derimod aflirede Foreviseren Musikstykket og sin Forklaring paa en vistnok meget tilfredsstillende Maade — naar der blot havde været Noget at see. Saaledes: Mediationen udebliver og man hører bestandig blot Forfatterens melodramatiske Foredrag. Forfatteren af den 11te Bog og Manden med Lirekassen kan dette jo være ligegyldigt, han skal ikke læse Bogen eller kige i Kassen; men Tilskueren og Læseren er det ikke ligegyldigt. Hvad er der da at gjøre for at raade Bod herpaa? Læseren maa see at komme i Fordelen ved selv at være Forfatter. Saaledes er da ogsaa denne Forskjel mellem Læser og Forfatter, som alle andre Modsætninger, hævet i en høiere Galenskab.

Ved Hjælp af Mediationen er da Enhver istand til at faae absolut og udødelig Betydning i Forhold til den tilbagelagte Verdenshistorie. Besynderligt derfor, at Ingen i Adresseavisen tilbyder sig i mindre end 3 Timer at perfectionere Enhver, der blot har nogenlunde Forkundskaber, i Mediationens Idee, ved hvilken Enhver bliver det Afsluttende, hvortil hele den forbigangne Verdenshistorie tenderer. Har man saaledes forsikret sig den fleretusindaarige Fortid, da staaer blot tilbage at perfectionere sig i Selskabs-Ideen, ved hvilken man erobrer hele den tilkommende Tid, saa bliver Enhver i vor Tid mere bifrontisk betydningsfuld end Noah var det. At efterkomme selv blot en eenfoldig Leveregel, kræver nogen Tid og Flid, erhverver ingenlunde den Enkelte Betydning for det Hele og for de seneste Slægter; men at stifte et Selskab, ja hvad der er en endnu mere

begeistrende Stordaad, at faae en Comite nedsat, det er let — og en udødelig Fortjeneste; at deeltage i et Festmaaltid er ikke vanskeligt — og dog et opus operatum for det Almene og det Tilkommende. Idet jeg derfor skuede ud i Fremtiden, der endnu skjuler sig i det Tilkommendes Taageslør og skjuler Slægtens Bedrift, da viste der sig for mit Blik et uhyre Tempel eller festlig Bygning, fra hvilken der udgik en forvirret Larm, hvilken dog stundom afbrødes, for atter at lyde end høiere, blandet med en Touche af Pauker og Trompeter, og over Indgangen til denne Bygning opdagede mit Øie med Forbauselse følgende Indskrift: her klinkes.

Dog selv at skrive en 11te Bog er endnu et Arbeide, og derfor allerede for besværlig en Opgave for Tidens Jilsomhed og de Enkeltes Hasten efter absolut Betydning og udødelig Fortjeneste; thi dette maa man sige til Tidens Ære, det er et stort Maal, hvorefter Enhver stræber, og til Ære for Tiden være det ogsaa sagt, at Enhver opnaaer det. Skulde man dog ikke kunne skyde en Gjenvei udenom den 11te Bog? hvorfor ikke? Et Løfte om den 11te Bog er endnu kortere, og dog endnu sikkrere, og paa enhver Maade gavnligere. Et Løfte har den fortræffelige Egenskab, at det ligesom Høflighed, koster Den Intet, der udsteder det, og dog kan han ugeneret lade det betyde et Værk, der er mærkværdigere end noget Verdens Underværk. Med Hensyn til Modtageren (Læseverdenen), da udøver det en formildende og beroligende Indflydelse, virker som et fordelende Middel til at adsprede enhver ængsteligere Bekymring for at komme paa det Rene en eller anden Gjenstand betræffende. Man føler stundom en flygtig Rørelse, at man dog ikke burde lade Sandheden staae hen i en tvivlende Skikkelse, man føler et Ansvar — da har man et Løfte at stole paa, og man er tryg i gemytlig Velbehagelighed. Sagen vedkommer Een jo dog ikke videre, og nu har Hr. X. lovet afgjørende for alle Tider at oplyse den som alt Andet; hvad Fare er der da paafærde? Et Løfte er meget transportabelt, og derfor er der Intet som Jilbudene hellere løbe med, end Løfter og med Liimstangen. Et

Løfte, uagtet det betyder Alt, betyder dog tillige i sin høflige Skikkelse ikke mere end at det afgiver en ypperlig Ingredients i Theepasiaren, idet Løftet ligesom Punschkommercen i Visen gaaer hele Aftenen Bordet rundt, uden at den ene Lovende generer den Anden. Et Løfte er et Bruuspulver, hvormed den hele Menneskehed er uforlignelig vel tjent.

Dette kan man ikke nokiom gjøre sig Rede for, naar man ret vil forstaae at prise den philosophiske Optimisme, i hvilken vi allerede flere Aar befinde os overordentlig vel, ja salige. Posito jeg sætter, og naar jeg siger posito, har jeg jo Lov at sætte det Usandsynlige, altsaa posito jeg sætter, at Hr. A. A., hvis Løfter formodentlig ikke har angrebet ham, greb sig an og skrev Systemet. Posito jeg sætter, og naar jeg siger posito, har jeg jo Lov at sætte, hvad der er urimeligere end det Urimeligste, altsaa posito jeg sætter, at hvis Hr. A. A. ikke skrev Systemet, saa skrev Hr. B. B. det — hvad saa? Lader os endnu et Øieblik dvæle ved denne Tanke, som vi vel alle i flere Aar ere fortrolige med: Tanken om Udsigten til Haabet om Systemet. Altsaa for at fatte mig ganske kort, posito jeg sætter, at Systemet kom til Syne her i Kjøbenhavn, hvad saa? Saa maatte man jo læse det, medmindre Hr. C. C. øieblikkelig skulde være saa god og menneskekjærlig at love en Oversigt over Systemet samt at sætte os paa Standpunktet; thi da vare vi frelste igjen ved Løftet. Skete dette ikke, saa maatte man jo læse det. Hvilken Uleilighed, og hvo havde saa endelig Gavn deraf? Maaskee tilfredsstillede det ikke ganske, og det skulde da den ærede Forfatter have for al sin anvendte Flid, medens han ved et Løfte saa let kunde gavne sig selv og Andre mere endnu, end om han skrev et Vidunder af System. Det er dog simpelt og lavt at holde hvad man lover, derimod viser den sande Fornemhed sig netop som Virtuositet i at love, hvad Maleren i Schakspeares Timon siger: Vortrefflich! Versprechen ist die Sitte der Zeit, es öffnet die Augen der Erwartung. Vollziehen erscheint um so dummer, wenn es eintritt, und die einfältigen, geringen Leute ausgenommen, ist die Bethätigung des Wortes völlig aus der Mode.

Versprechen ist sehr hofmännisch und guter Ton. Vollziehen ist eine Art von Testament, das von gefärlicher Krankheit des Verstandes bei dem zeugt, der es macht. (Cfr. 5te Akt, 1ste Scene). Fremdeles, naar Systemet blev læst, da skulde Læsningen maaskee tjene til at gjøre Forskjel mellem dem, der ansaaes for at forstaae det, og dem, der ansaaes for ikke at forstaae det, der skulde opkomme Tvedragt og Partier, medens nu den hele Slægt lever i Samdrægtighed og Egalitet ligeoverfor Løftet, hvilket ethvert Menneske er lige nært.

Nærværende Bog, som jeg herved skikker ud, er skreven, som jeg troer man i en ældre Tid skrev Bøger. Den, der har skrevet den, er Een, der har tænkt Adskilligt over den Sag, om hvilken han taler, og troer som en Følge deraf, at vide lidt bedre Besked om den, end der i Almindelighed vides. Han er heller ei ganske ubekjendt med hvad tidligere er skrevet om den Sag, og bestræber sig for at lade Enhver vederfares Ret. I Mangel af den uhyre Opgave at forstaae alle Mennesker har han valgt, hvad man vel maaskee vil kalde borneret og taabeligt, at forstaae sig selv, som nu strax, hvorfor han vil være Forfatter, om Driften i ham ikke er, hvad en Drift i Aand aldrig bør være, en udefter reflekteret, at han ikke med stor Vigtighed bestemmer sig til at skrive en Bog for at hjælpe Andre, da han dog veed, at væsentlig er ethvert Menneske lige klogt, og fremfor Alt, at væsentlig maa ethvert Menneske hjælpe sig selv. Er Driften derimod en indre og indefter reflekteret, da skriver man en Bog som Fuglen synger sin Vise, som Træet skyder sin Krone, er der Nogen, der glæder sig derved, saa meget desto bedre.

Dog ved saaledes at ville forstaae sig selv kommer man langsommere frem og tillige temmelig besværligt. Hvad man udfinder, det være glædeligt eller sørgeligt, assimilerer man sig strax in succum et sanguinem. Man udfinder saaledes ikke, for at tage et Exempel, at alle de Beviser for Sjelens Udødelighed, der hidtil ere blevne førte baade i og udenfor Christendommen, ere utilstrækkelige, da det sande Bevis først ligger i Mediationen af dem alle; men man søger et Bevis, der overbeviser Een

ſelv, at det ikke ſkal ende med, at Beviſet for Sjelens Udødelighed bliver det eneſte Udødelige, hvilket man lader gaae tilveirs ſom Børnene deres Drage, uden engang at have ſaa meget ſom Børnene — en Snoer i den. Man bliver ikke i ſin Viden ligegyldig ſom en Udraaber, der blot er bekymret for at udraabe, bekymret for at blive af med ſin Vare, bekymret for at faae den høieſte Priis ved Auctionen; men man ſætter beſtandig ſit Liv ind, fordi man er forvisſet om, at det at kunne *συμπαθησαι ταις ασθενειαις των ανθρωπων* er det ſande Erkjendelſens Princip, da Dispoſitionen til alt Menneſkeligt ligger i ethvert Menneſke, og deſto tydeligere, jo dybere Menneſke han er. Man er forvisſet om, at uden Liden gives der ingen ſand Viden, fordi Liden netop er Inderlighedens Beſtemmelſe, der erhverver Een den egne Viden, og ſikrer Een for, at kunne ſige Sandheden paa ſamme Maade ſom Bileams Æſel. Man forſtaaer derfor ikke ved Liden Hovedbrud og Natteflid paa Studerekammeret, men noget Andet, en Ære, fra hvilken end ikke det eenfoldigſte Menneſke er udelukket, fra hvem Videnſkabens Dyrker kun er forſkjellig, forſaavidt han lider, hvad han lider, tydeligere og beſtemtere og under Bevidſthedsform. Man er høimodig nok til begeiſtret at troe, at Lidelſe er den jordiſke Tilværelſes guddommelige Hemmelighed, at kun i Lidelſe er man i Pagt med Gud, og at derfor, hvis Nogen er udelukket fra Viisdommen, da er det kun den Lykkelige, hvem Lykken gjorde ſaa letſindig, at han ſlet Intet leed, hvilket den Alvorligere altid vil vogte ſig for, ſelv om han ikke ved det Udvortes og ved Skjebner kom til at lide; thi han vil vide ſelv ſympathetiſk at erhverve Lidelſen. Man ønſker ei at tabe den daglige Tale og Sprogbrug af Sigte, og komme, hvad der vel ſtundom hænder en Videnſkabsmand, ſom en Taarnvægter fra fjerne ubekjendte Egne, hvilket har til Følge at han beſtandig colliderer med det Daglige, og, uden ſelv ret at være ſig det bevidſt, fornærmer Sprogets Genius og de retmæſſige Medintereſſenter i Sprogets fælleds Eiendom. En ſaadan Adſkillen er ſørgelig og nærer kun den Illuſion, at Videnſkaben i ſin utilgængelige

LIBRARY
LUTHERAN SCHOOL OF THEOLOGY

Fjernhed er større end det Almene, medens den dog netop derved synker ned til at blive en endelig Magt i samme Forstand, som Skjønhed, Rigdom, hvis Besiddelse udelukker og adskiller, men ikke forsoner. Dette forstod den skjønne græske Videnskab, og derfor er det saa velgjørende at beskæftige sig med den, fordi den ikke forlod Menneskene i den Hensigt at lyde som en Røst fra Skyerne, men blev paa Jorden, paa Torvet, hos Menneskenes Sysler, hvilket især hiin Mand forstod, der opgav Kunsten, opgav Udgrundelsen af de physiske Ting og derpaa begyndte at philosophere i Værkstederne og paa Torvet. Medens derfor den græske Videnskab er saa opløftende, er der tillige et tankefuldt Veemod udbredt over den, i hvilket den er forsonet med det Jordiske. Den kjender fuldtvel sin ophøiede Herkomst, fornegter den heller ei, men har ingen forsængelig Glæde af Forskjelligheden og føier sig derfor ind i det Daglige. Den er som en Gud, der gaaer om i menneskelig Skikkelse, og hvert Øieblik gjør et Mirakel med det dagligdagse fattige Udtryk, medens han dog i Alt ligner et almindeligt Menneske, uden forsaavidt hiint Veemod snart som et let Anstrøg af Tungsind bøier hans Skikkelse, snart forklarer sig som en guddommelig Spøg, der forynger hans Skikkelse næsten til Overgivenhed.

Videre har jeg ikke at tilføie, uden forsaavidt jeg her et Øieblik skulde sysselsætte mig med den Tanke, der kun latent og som uvedkommende var tilstede under Udførelsen, den Tanke, i hvilket Forhold jeg mener at sætte mig til Læsere. Denne Overveielse anseer jeg for en Spøg, en letsindig lille Tidsfordriv, som man kan anvende en halv Time paa, naar man er færdig, men heller ikke før. I vore Tider betragter man det anderledes og mener, at den taabelige Alvorlighed, med hvilken en Forfatter søger at skabe og at skaffe Læsere, førend han begynder at skrive, at den ungdommelige Letsindighed, med hvilken han udkaster Planer og indvier Menneskene deri, at dette virkelig er Alvor, der beviser den fuldvoxne Mands Modenhed. Den, der i sin Betragtning af Livet og Livsforholdene ikke er kommen saa vidt, at han veed, hvad der kan bære en alvorlig

Prøvelse og hvad der som en tynd Jisskorpe kun kan bære en Skøiteløbers Hasten, han kan naturligviis aldrig naae Alvor i sig eller i sin Præstation. Kun sig selv er ethvert Menneske anviist, og den, som passer paa at blive her, han har en fast Grundvold at træde paa, der ikke skal beskæmme ham. Naar han da overveier med sig selv, hvad han vil, hvorvidt han vil, naar han i Kraft af denne Overveielse begynder langsomt og taust, da skal hans Alvor ikke beskæmmes. Naar det derimod behager en Mand at blive alvorlig ved Tanken om hvad han vil gjøre for Andre, da viser dette, at han fra Grunden af er en Nar, hvis Liv er og bliver Spøg trods Miner og Gebærder og vældige Talemaader og bekymrede Theaterstillinger, hvis Existents Intet har at betyde uden forsaavidt der ved Ironiens Hjælp kan blive lidt Moerskab ud af den. Om Een, der vil skrive en Bog, duer dertil, skal Tiden lære ham, om han skal blive færdig med den, om han ikke netop i samme Øieblik skal komme til Skade og vælte Blækhornet over den, eller forlægge Manuscriptet, eller Bogtrykkeren skal kaste ham det bort, eller Buddet tabe det, eller Sætteriet brænde af, eller Oplaget bedærves, eller det skal vise sig, at intet Menneske bryder sig om, hvad han skriver — alt Dette kan intet Menneske faae at vide forud, og den, der er klog nok til at ville forudsætte alt Dette i sin faveur, han er vel klog, men Gud veed, hvad han egentlig er klog paa, og Gud veed, hvorledes et fornuftigt Menneske skulde blive klogt paa ham. Det, Enhver kan vide, er, hvad han vil, hvad han kan, hvad han har gjort, hvilket Alt egner sig til en alvorlig Betragtning, der igjen skal gjenføde hans Sjel til ny Alvor. At ansee enhver Tidens Luftning for et Vink af Styrelsen, der har Betydning for hvad han skal gjøre, ligesom for Skrædersvenden, fordi Vindpustet var stærkt nok til at blæse ham ned af Bordet; at ville ride Sommer i By paa en Stilk Puurløg, man har opelsket i en Urtepotte; at ville erobre det hellige Land, uden engang at vide, hvor det ligger paa Landkaartet; at gjøre Anskrig i hele Menigheden, fordi man selv har taget feil og taget en Ko for en Veirmølle; at sammenkalde alle Skræddere for

at forklare dem, at man maa slaae Knude paa Traaden; at gaae hele Dagen som Fodposten gjennem Gaderne og ringe Folk fra deres Arbeide for at byde dem en Subscriptionsplan; at gjøre Middagsselskab paa en Spiseseddel, og bespise de Hungrige med Ideen til et Selskab, hvis Bestemmelse er at befordre alle Fattiges Opkomst — det er enten Spøg, og som saadan stundom ret moersom, eller det er Alvor, og som saadan en fortvivlet Spøg og desto mere fortvivlet, jo grundigere Galskaben er.

Den, der altsaa skal være min Læser, han maa være enig med mig i, at selv om Videnskaben i vor Tid er færdig med Alt, saa har den dog uheldigviis glemt Pointen i det Hele. At her Intet er at gjøre ved Actieselskaber eller ved Subscriptions-Planer eller ved en Kjedebands om en eller anden literair Afgud, er netop Pointen. Den, der er forvisset herom, at Enhver er anviist sig selv, og at dette er Hovedsagen, kun han er min Læser; men derfor kan jeg ikke vide med Bestemthed, om han ikke allerede er videre end jeg. Imidlertid troer jeg dog nok, at det paa een eller anden Maade vil have Betydning for en Saadan at læse, hvad jeg skriver, medens, for atter at gjentage det, det naturligviis aldrig kunde falde mig ind, at sætte mig hen og ind i den Vigtighed, at det for Andres Skyld var nødvendigt, at jeg skrev en Bog. Først naar Driften og Trangen i mig har bestemmet mig til at skrive, først naar jeg er bleven færdig, først da kan det falde mig ind, at tænke paa en Læser. Ved Hjælp af denne Betragtning er jeg da ogsaa fritagen for enhver utidig Bekymring Bogens Skjebne betræffende. Formodentlig kommer nu nærværende Bog ud, med Bestemthed kan jeg ikke vide det; hvis den da træffer en Læser, som har nogen Gavn eller Glæde af den, da er det mig en uvis og uberegnet Indtægt, og hermed ere vi qvit til gjensidig Contentement og Fornøielse.

Hvad vore Systematikere og philosophiske Optimister angaaer, da ville disse vel snart forvisse sig om, at her Intet for dem er at gjøre; snart, siger jeg, ja ligesaa snart tænker jeg, som jeg siger det; thi for dem gaaer jo Alt trip, trap, Træsko,

De ville let indsee, at der ingen Tid er at spilde paa en Efternøler, der Intet har seet i Verden og kun har foretaget en Indenlandsreise indenfor sin egen Bevidsthed, og altsaa ingen Vei kommer, medens enhver Systematiker er ganske anderledes befaren og har været „Fanden i Vold baade i Trapezunt og i R—". De kunne umuligen finde det Umagen værd, at gjøre nogen Ophævelse for en saadan Reisendes Skyld, saa meget mere formodentlig som de maae gjøre saa mange Ophævelser om „Intet". Gud give Lykke og Held til, at dette maa skee, da seer jeg eet af mine kjæreste Ønsker opfyldt. Skulde dette derimod ikke skee, skulde de mod Forventning beslutte sig til at tage sig af mig, da beder jeg dem, at være ganske ugenerede; thi jeg er nu som altid i alle Maader til Tjeneste. Kun een Bøn, een bønlig Begjæring; man gjøre med Bogen og med mig, hvad man vil, kun, jeg beder og besværger, kun bringe man mig ikke ved Hjælp af Mediationen ind med i den systematiske Kramkiste. Jeg har en Angest for Mediationen; jeg kan ikke gjøre ved det. Ordet virker, ikke i og for sig, men ved den idelige eensformige Brug paa min Sjel, som naar Een Dag ud Dag ind filer en Sav, som den Lyd, hvilken Xantippe efter Socrates's Udsagn frembragte ved sin idelige Skjælden, Lyden af Tridser. (Diogenes 2,5,36). Min Bygning, min Helbred, min hele Constitution egner sig ikke for Mediationen. At det er en Ufuldkommenhed, kan gjerne være, men naar jeg selv tilstaaer det, kunde man jo føie mig. Blot det Ord Mediation nævnes, bliver Alt saa storartet og grandiost, at jeg ikke befinder mig vel, men er beklemt og benauet. Man have da Medlidenhed med mig blot i denne ene Henseende, man forskaane mig for Mediationen og for, hvad der er en Selvfølge, at blive den uskyldige Anledning, der foranledigede en eller anden philosophisk Ramser, at fortælle om igjen ligesom Skolebarnet i Chorsdøren, hvad jeg dog nok kjender, Historien om den nyere Philosophies Begynden med Carteſius, og det philosophiske Eventyr om, hvorledes Væren og Intet slog deres Deficit sammen, saa der kom Verden ud af det, samt hvilke vidunderlige Ting der senere

skete i Fortællingens Fortsættelse, der er meget livlig og bevæget, uagtet det ingen Fortælling er, men en reen logisk Bevægelse. Alt dette læser man paa Tydsk, og naar man læser det hos Hegel, saa læser man det saaledes, at man lærer Noget deraf og ofte vender med Ærbødighed tilbage til Mesteren. Men selv om hvad Hegel har sagt, var ligesaa vist, som at amo hedder af verbum: amavi amatum amare; selv om det var ligesaa evident som Beviset for den pythagoriske Læresætning, saa bliver det dog lige taabeligt, om en Ældre vilde blive sig selv vigtig ved at udgive en Bog herom, der ikke var bestemt for Yngre og aldeles Lærlinge, og det bliver dræbende kjedsommeligt for den, der skal modtage slig Underviisning, naar han dog, som Enhver anden, der har staaet Konfirmation ved et Universitet, kan, hvis et eller andet Livsforhold gjorde det nødvendigt, Lectien ligesaa godt, om han end ikke antager, at det er Noget at skrive.

Skulde hvad jeg har skrevet paa en lignende Maade forholde sig til noget tidligere Værk, hvad enten der nu blev Sandsynlighed for, at jeg med Flid havde fortiet det, eller det havde sin Grund i en tilgivelig Uvidenhed, saa sige man det blot med to Ord, uden al Mediation, jeg skal vel paaagte det. Det er ikke min Bekymring i Livet, at blive Forfatter, det er ikke min Attraae at franarre Folk deres Penge, derfor forpligter jeg mig til, hvis hiint paavises, at give enhver Kjøber sine Penge tilbage; thi jeg siger med Hamann: „nicht eine bloße ὁρμή sondern ein furor uterinus hat mich zu den meisten Aufsätzen getrieben. Anstatt Geld zu nehmen, hätte ich lieber Geld gegeben, und das Wiederspiel von andern Schriftstellern getrieben.“ (7,205).

VIII.

Hvad jeg forudsiger, det vil enten skee, eller det vil ikke skee;
thi Apollo har forundt mig Prophetiens Gave.
Tiresias.

§ 1.

Vanskeligheden i Almindelighed.

At begynde et philosophisk Tidsskrift i Danmark, kan ikke blot synes at være, men er i Sandhed en betænkelig Sag; jeg selv har ikke undladt at gjøre, hvad vel endog den mod mig gunstigst stemte Læser vil føle sig opfordret til, at ryste paa Hovedet, advarende og bebreidende at tilraabe mig: „hvorledes gik det ikke“ . . . Mænd, der ved Genie, ved Talent, ved Kundskabs-Rigdom, ved Læseverdenens ubegrændsede Tillid staae udmærkede iblandt os, have begyndt derpaa, og efter kortere eller længere Tids Forløb atter opgivet det. Ja selv for Hr. Professor Heiberg er et saadant Foretagende ikke lykkedes efter Forventning. Af hans Perseus, en Journal for den speculative Idee, udkom kun to Hefter. Og dog var vel han Manden, hvis ellers Nogen er det i Kongeriget. Idet han begyndte et saadant Værk, kunde han stole paa sin egen Magt, turde være sikker paa, at Medarbeidere vilde flokkes om ham, da enhver Ældre vilde indsee, at det var et Foretagende, der havde et kjært og unafviseligt Krav paa hans kraftige Bistand; enhver Yngre føle sig smigret ved den blotte Tanke om den literaire Distinction, at have den Ære at være Medarbeider i Prof. Heibergs Journal, Noget, ingen Yngre bedre forstaaer end jeg, der endnu ofte mindes, hvorledes i sin Tid det ungdommelige Sind følte sig beruset ved at turde vide, at et Bidrag ikke blev forsmaaet, hvorledes ingen ung Cadet kunde see mere begeistret op til den

berømte General, under hvis Fane han skal stride, end jeg til Flyvepostens uforglemmelige Redakteur. Desuagtet bestod dette Tidsskrift ikke længe, det blomstrede ikke ved et paafaldende Subscribent-Antal, Confluxen af Medarbeidere var, efter hvad man kan slutte af Indholdet, ingenlunde saaledes, som Enhver maatte formode det. Men er dette skeet, hvilken Sandsynlighed da, uden det Urimeliges, for, at et lignende Foretagende vil lykkes mig; eller rettere hvor stor Sandsynlighed da for, at der vil times mig noget Værre! Har Tiden ladet Andre forstaae, at det ikke lod sig gjøre, saa tør jeg vel neppe vente en venlig Belærelse af Erfaringen, men snarere en skrap og eftertrykkelig Correction, der kan indskærpe mig og mine Lige ikke formastelig at ville vove, hvad selv de Udmærkede opgave.

Vel er det sandt, at den philosophiske Interesse siden den Tid har udbredt sig videre og videre; vel er det sandt, at netop det, at Hr. Prof. Heiberg havde begyndt derpaa, kunde blive til stor Fordeel for mig, og man har jo oftere seet, at hvad den Stærkeste ikke formaaede, det slap den Svagere godt fra, at hvad den Rige ikke opnaaede, det vandt den Fattige, fordi han kom i det heldige Øieblik, da det var at høste, den Rige havde udsaaet; men desuagtet føler jeg meget godt, at Sandsynligheden for at mit Foretagende vil lykkes, er saare meget mindre, end den i sin Tid var for Prof. Heiberg. At Svaghed kan have Held til at udføre hvad Kraften ikke mægtede, det siger man nemt nok bag efter; idet man skal begynde, finder man vist ikke Opmuntring deri; thi hvo kjender Tiden og Leiligheden? See her staaer jeg atter ved det samme Punkt; hvo kjender Tiden og Leiligheden? Det er der ingen Mand i Kongeriget, der gjør saaledes som Prof. Heiberg; og dog vilde det ikke gaae.

Udsigterne ere da ikke de bedste; min Stilling ingenlunde fordeelagtig. Jeg er ikke Prof. Heiberg, ja jeg er endnu mindre end dette: ikke at være Prof. Heiberg; thi jeg er kun N. N. Den Ældre vil maaskee anse mit Foretagende for umodent, eller i det Høieste have Overbærelse nok til at see Tiden an, paa anden Dansk, han vil ikke understøtte mig, han vil dømme. Den Yngre

vil vist ikke føle sig smigret ved den litteraire Exclusion at være min Medarbeider, neppe lod han sig vel bevæge ved mine Bønner. Hvorfor opgiver jeg da ikke det Hele, hvorfor nærer jeg endog Haab om, at det vil lykkes mig? Fordi min Hensigt ikke blot er god, men tillige en ganske anden end deres, der hidtil have forsøgt at udgive et philosophisk Tidsskrift; fordi min Forventning ikke blot er skjøn, men tillige en ganske anden end deres, der hidtil have begyndt derpaa.

§ 2.

Hensigten med dette Tidsskrift.

Hvor glædeligt det end er, at see Philosophien udbrede sig trindt i Landet, saa der snart intet Menneske mere findes, der ikke er berørt af dens Aande, indviet i dens Velsignelser, saa har denne Glæde hos mig dog ikke formaaet at besejre den Tvivl, om virkeligen alle de Mange, qui nomen philosophiæ dederunt, forstode, hvad der blev sagt, og hvad de selv sagde. Denne Tvivl ligger mig meget nær, da det ofte er gaaet mig selv saaledes, om end min ἐποχη har forhindret mig i at udgive mig for Philosoph. Ved enkelte Jagttagelser troede jeg engang at have forvisset mig om, at det ikke stod ganske rigtig til med adskillige af mine høistærede Samtidige. Da jeg nemlig trods al Anstrængelse ikke formaaede at hæve mig til den svimlende Tanke at tvivle om Alt, besluttede jeg, for dog ogsaa at tvivle om Noget, at samle min Sjæl paa den mere menneskelige Opgave at tvivle, om alle de Philosopherende forstode, hvad de sagde og hvad der blev sagt. Denne Tvivl besejres ikke i Systemet, men i Livet. Men er det saaledes, hvad hjælper det da, at Philosophien besejrer alle Tvivl, naar den bliver tilbage, om Menneskene virkelig forstaae Philosophien. Denne Tvivl kan heller ikke være hverken de Vedkommende eller Philosophien ligegyldig; de Vedkommende ikke; thi de ønske jo at forstaae Philosophien; Philosophien ikke; thi den ønsker jo at blive forstaaet. Videnskaben

er ikke misundelig paa sin Viden, den vil meddele sig til Alle, den vil, at alle Mennesker skulle komme til Sandheds Erkjendelse. Den gjør ikke store Fordringer, den viser sig i ydmyg Skikkelse, den udtrykker sig med Kjærlighedens Nedladenhed. Er det ikke, for at tage et enkelt Exempel, atter og atter forkyndt af Philosophiens Præster, „at det i vor Tid er en Nødvendighed for Theologen at være Philosoph, for at kunne tilfredsstille Tidens Fordringer." Men er det en Nødvendighed, saa maa det jo ogsaa være en Mulighed; thi det kan selv jeg indsee, at det vilde være meget uphilosophisk af Philosophien, at ansee det for nødvendigt, der er umuligt. Enhver Theolog kan da blive Philosoph. Det Ord: Theologen kan nemlig ikke i denne Tale tages sensu eminentiori om en eller anden enkelt udmærket begavet Theolog; thi det kan endogsaa jeg indsee, at det vilde være uphilosophisk af Philosophien at mene at have sagt Noget ved at sige en Tautologie; at det vilde være meget uphilosophisk af Philosophien at bestemme den høieste Væren indenfor en bestemmet Væren saaledes, at det var en anden Væren. Det for enhver theologisk Candidat saa trøstelige Udsagn vinder i opbyggende Kraft, naar man betænker de følgende Ord: „for at kunne tilfredsstille Tidens Fordring." At det Ord: Tiden her ikke kan forstaaes om et enkelt udmærket philosophisk begavet Individ, indsees let, da det jo vilde være uphilosophisk af Philosophien at sige, at det udmærkede Individ skulde søge hos en Anden eller fordre af en Anden, hvad det nærmest maatte søge hos og fordre af sig selv. Heller ikke kan dette Ord: Tiden forstaaes om Tidens Idee, en Personification af Tiden, da det jo vilde være uphilosophisk af Philosophien at distinguere realiter mellem Tidens Idee og hiin Theolog κατ' ἐξοχήν, der jo vilde være Tidens Idee. See saa god er Philosophien i disse sidste Dage, saa forskjellig fra hiin gamle kjærige Gudinde, der kun vilde elskes og tilbedes af nogle Faa, aabenbare sig for Færre. Den gjør enhver Theolog til Philosoph og gjør det, for at han kan tilfredsstille Tidens Fordring, hvilken da maa være philosophisk, hvilket igjen for-

udsætter, at Tiden, det er Summen af Individer, er philosophisk. Hvilket skjønt Haab for enhver theologisk Candidat! Naar nu blot ikke den Tvivl stod tilbage, om man dog virkelig forstod hvad man sagde, og hvad der blev sagt.

Hvad Theologien saaledes forkynder, det Samme forkynder alle de andre Videnskaber, da de alle gravitere til Philosophien. Som et Tutti lyder det fra alle Munde: „Philosophie er Tidens Fordring.“ Og Philosophien erkjender jo Tiden for det Fornuftige, dens Fordring altsaa for en fornuftig Fordring. Jeg troer gjerne det Bedste om mine Medmennesker, og derfor troer jeg gjerne om hver Enkelt, der taler, at han forstaaer hvad han siger; men desuagtet bliver der for mig altid et Residuum af Tvivl. Det er denne resterende Tvivl, jeg ønskede udryddet; at opnaae dette, er Hensigten med nærværende Tidsskrift.

Dersom der nu er flere end jeg, der ikke ganske forstaae det Meget, Philosophien siger i vor Tid især betræffende Theologien, saa vide de godt at skjule det; de ere, hvis (posito) de ikke ere kloge paa Philosophien, i Mangel deraf kloge paa Verden. Denne Klogskab har jeg desto værre altid manglet. Philosophien kan det, som ovenfor bemærket, ikke være ligegyldigt, om den virkelig bliver forstaaet eller ikke; og dog kan den kun ved den Vedkommendes Dumhed faae det at vide; thi den, der er klog, lader sig ikke mærke dermed.

Min Hensigt er da at tjene Philosophien; min Qualification dertil den, at jeg er dum nok til ikke at forstaae den, ja endnu dummere — dum nok til at forraade det. Og dog kan mit Foretagende kun gavne Philosophien; thi den kan jo ingen Skade have af, at selv den Dummeste bliver klog paa den; den vinder netop derved sin fuldkomneste Seier og beviser Rigtigheden af, at gjøre alle til Philosopher.

Er denne Hensigt ikke god, og er den ikke en anden end deres, der hidtil have forsøgt, at udgive et philosophisk Tidsskrift, om den end deri er eens med hines at ville tjene Philosophien? Dog Tjenesterne ere forskjellige, Een tjener den ved sin Viisdom, en Anden ved sin Dumhed.

I Forhold til denne min Hensigt har jeg alvorlig prøvet mig selv, og ved denne Selvprøvelse befundet mig at være i Besiddelse af de fornødne Egenskaber. Dette tør jeg sige uden at gjøre noget Brud paa Beskedenhed og Sømmelighed. De Egenskaber, der udfordres, ere: Dumhed og Resignation. At jeg er i Besiddelse af den første, det vil vel Ingen være saa høflig at afdisputere mig. Hvad den anden angaaer, da fører jeg jo ved at gjøre en Tilstaaelse betræffende den første et Bevis for at være i Besiddelse af den sidste. Desuden vil jeg ingenlunde rose mig af den som af en Dyd; thi den vil efter al Sandsynlighed betale sig godt. Ogsaa en trofast Elsker kan jo faae det Indfald, at ville friste den Elskede, ikke for at hun skal tabe Noget derved, men for at hun skal vise sig i forhøiet Skjønhed for hans forelskede Blik. Philosophien elsker jeg, Philosophien har jeg elsket fra min tidlige Ungdom. At jeg føler for megen Ærbødighed for den til at turde tillade mig at friste den i samme Forstand, som hiin Elsker den Elskede, behøver jeg vel ikke at forsikre. Hvad han gjør vilkaarligt, og deri ligger netop det Feilagtige om end for Elskoven Tilgivelige, det gjør jeg, dreven af Nødvendighed. Resultatet kan dog derfor gjerne blive det samme — at Philosophien vil aabenbare sig for mit elskende Blik skjønnere og herligere end nogensinde. Skulde der da høre saa megen Resignation til at vedkjende sig sin Svaghed, naar man tør vente dette? Naar Alt kommer til Alt, hvo vilde da ikke, i Mangel af noget Høiere, med Glæde være det taabelige Spørgsmaal, der gav en ung Pige Anledning til at rødme skjønnere end nogensinde; den næsten barnagtige Eenfoldighed, der bragte Visdommen til at smile betydningsfuldere end nogensinde; den Dumhed, der gav Anledning til, at en Vittighed blev sagt; den Misforstaaelse, der gav Visdommen Anledning til at forklare sig fatteligere end nogensinde! Som hiin Elsker vil jeg da ikke friste Philosophien; thi vel har jeg altid elsket den; men min Kjærlighed er ikke saa lykkelig, at jeg skulde vove dumdristige Experimenter. Fristes jeg den, da er det ved Bøn og Paakaldelse. Jeg hører ikke til de Mægtige, der leve paa en

fortrolig Fod med Philosophien og omgaaes den som deres Lige; jeg er som en ringe Træl i det fyrstelige Pallads, der hver Dag seer den kongelige Majestæt, skjøndt et svælgende Dyb skiller mig fra ham. Dog har jeg, som Trællen i Palnatoke, kun eet Ønske, at maatte see den i sin hele Glands. Skulde det ikke skee? Philosophien gaaer ikke som Harald Blaatand i Mørke, den tager ikke feil, tager ikke Uigskjorten istedenfor Kroningsdragten. Skulde det ikke skee? Naar viser Philosophien sig herligere end naar den bliver begribelig selv for de Uforstandige! Men naar Ingen vil tilstaae, at han er det, saa kan Philosophien heller ei vise sig saaledes.

Er denne min Hensigt ikke skjøn, er den ikke en anden end deres, der hidtil have forsøgt at udgive et Tidsskrift.

§ 3.

Min Forventning.

Da Læseren kjender min Hensigt, saa kjender han ogsaa min Forventning; thi min Forventning er, at min Hensigt maa blive opnaaet. Jeg forventer da et lykkeligt Udfald; men til et lykkeligt Udfald hører i nærværende Tilfælde tvende Ting, at mit Foretagende lykkes i udvortes og mercantilsk Forstand, og at det lykkes i indvortes og videnskabelig Forstand.

I udvortes Henseende betræffer min Forventning Subscribenter og Medarbeidere.

Erfaring har lært, at et philosophisk Tidsskrift ikke tør vente et talrigt Følge. At jeg tiltrods for Erfaringen gjerne kunde ønske mit Tidsskrift en saadan Lykke, er klart; thi at ønske er en fri Kunst. At jeg tiltrods for Erfaringen venter et lykkeligt Udfald, kan vel trænge til en Forklaring. Her er den. Mit Tidsskrift er forskjelligt fra de tidligere, altsaa tør jeg ogsaa vente en forskjellig Skjebne, da Forskjelligheden netop er af den Art, at den gjør en heldig Skjebne sandsynlig.

Den, der siger, at Menneskene ere tjenstvillige, han siger

hverken noget Nyt, eller noget Usandt. De ville gjerne fremhjælpe ethvert gavnligt Foretagende, og fremfor Alt, staae de Betrængte bi; kun ønske de, at deres veldædige Virksomhed, deres udviste Tjeneste bliver klar og tydelig, ikke tvetydig og disputabel. Med at være Subscribent paa mit Tidsskrift er der nu ingen Mislighed forbunden. Dersom jeg var istand til, hvad de Andre, der have forsøgt at udgive et Tidsskrift, havde til Hensigt og formaaede, at belære eller at beseire, saa var det jo tænkeligt, at det, Subscribenten fik af mig, var kosteligere end det, jeg modtog af ham, og at saaledes han, der troede at gjøre en Velgjerning mod mig, paa en underlig Maade blev min Skyldner; ja det blev saa langt fra, at han blev den ophøiede Velgjører, at han tvertimod ved at være Subscribent kunde synes at gjøre en høist betænkelig Concession med Hensyn til sig selv. Alene denne Omstændighed maatte gjøre ham tvivlsom, og en tvivlende Mand handler ikke gjerne. Naar derimod min Subscriptions-Plan kommer Læseverdenen tilhænde, da siger maaskee den Enkelte til sig selv: „lad see hvad det er Forfatteren vil — Han vil belæres — Det er der Mening i, og dersom mine mange Forretninger ikke forhindrede mig deri, skulde jeg gjerne selv belære ham. — Hvad vil Forfatteren — han vil beseires — det kan jeg begribe, og hvis mit Embede ikke krævede al min Tid, skulde jeg med Glæde gjøre Kaal paa ham, jeg der allerede i flere Aar føler mig som et oprigtigt og værdigt triumpherende Medlem af den triumpherende Menighed — da jeg imidlertid ikke har Leilighed til nogen af Delene, saa vil jeg dog gjøre Noget for ham — jeg vil subscribere.“ Der er som sagt ingen Tvetydighed mulig. Min Subscribent bliver i enhver Forstand min sande Velgjører; jeg har Intet at byde ham uden en Qvittering og en hjertelig Taksigelse. Subscribenten behøver ikke at befrygte, at jeg paa en underfundig Maade skulde fraliste ham Fordringen paa at kaldes min Velgjører, han er og bliver det i alle Maader, jeg hans Skyldner, naar han betaler Qvitteringen, naar han læser Tidsskriftet og tænker paa mit Vel, og endnu mere, hvis han virkelig kommer mig til Hjælp

med Belærelse. Ethvert følende Menneske, der i Sandhed ønsker at gjøre Vel, han kan neppe gjøre noget Bedre end at subscribere paa mit Tidsskrift. Men naar jeg siger: ethvert følende Menneske, da nævner jeg en talløs Skare — see! derfor forventer jeg mange Subscribenter. Tør jeg det ikke, tør jeg ikke vente Deeltagelse? Jean Paul siger etsteds: „Menneskene ere altid villige til at hjælpe Een at bære hans Kors, naar de veed, at det er det Kors, til hvilket man skal nagles."

Hvad Medarbeidere angaaer, da tør jeg, som ovenfor bemærket, ikke vente nogen Bistand. Dog dette Uheld tjener kun til fra en anden Side at belyse det Heldige i min Stilling. Fik jeg mange Medarbeidere, da beviste denne Omstændighed jo, at det var gaaet Mange, ligesom mig, at de ikke havde forstaaet Philosophien. Men i samme Grad som dette var Tilfældet, i samme Grad blev det jo betænkeligere med Hensyn til min Hoved-Forventning, min videnskabelige Forventning, at blive beseiret. Hvis Mange ikke havde forstaaet den, da blev dette et farligt Argument imod enhver Philosophie, især mod den, der vil forstaaes af Alle. Naar jeg derimod ingen Medarbeidere faaer, ikke en eneste, saa vinder min videnskabelige Forventning i den Grad Sandsynlighed, at den næsten bliver til Vished.

Min videnskabelige Forventning er, at jeg maa vorde beseiret, maa vinde ved at tabe, eller for at udtrykke mig paa en Maade, der ganske stemmer med mine Følelser, at det maa lykkes gode Mennesker at gjøre mig klog paa Philosophien.

Dog siger maaskee Een: „Du er for ubetydelig, Philosophien finder det ikke Umagen værd at beseire Dig." Viig bort afskyelige Tanke! Skulde jeg vove at troe, at der var en Eneste i min philosophiske Samtid, der kunde raisonere saa uphilosophisk. Philosophien vil jo være populair, vil gjøre sig forstaaelig for Alle. Jeg være nu saa ubetydelig som jeg være vil; jeg finde ingen Plads i alle de Processioner i Tidens Strøm, der bære en concretere Benævnelse, under Rubrikken: Alle slipper jeg vel med ind. Kategorien: Alle gjør ingen smaalig Forskjel, den

tager Alle med. Dertil kommer, Philosophien er jo ikke en endelig Magt, ikke en selvkjærlig Tyran, der vil stride, men en menneskekjærlig Genius, der vil bringe alle Mennesker til Sandheds Erkjendelse. Jeg gjør intet Oprør, det vogter jeg mig vel for, jeg søger Belærelse. Jo mere ubetydelig jeg er, desto større Triumph for Philosophien. Til den Ende spare man intet Middel, man tage mig med det Onde eller med det Gode, alt eftersom det findes tjenligt; jeg vil taale Alt, lide Alt, gjøre Alt, naar det blot maa lykkes mig at blive indviet; kun tillade man mig, aldrig at sige ja til Noget, jeg ikke forstaaer, kun fordre man ikke af mig, at jeg skal forklare Andre, hvad jeg ikke selv fatter.

Maaskee siger Een: „det, der fordres af Dig, er, at Du skal tie og blive ved at høre.“ Ak Herre Gud! Tiden gaaer hen. Det er jo dog urimeligt af en Philosophie, der er saa klog paa Livet, at den ypperlig ved at spotte dem, der tie og vente noget Hinsides, veed at forklare dem, at de ere narrede, det er jo urimeligt af en saadan Philosophie at gjøre Mine til at narre mig paa en lignende Maade, eller rettere paa en værre Maade; thi den, der engang for alle opgiver det Nærværende, han haaber, men mig narrer man ved bestandig at flytte Terminen ud. Hav dog Medlidenhed! Hvad hjalp det, at jeg om 10 Aar fik at vide, hvad jeg skulde have gjort for 10 Aar siden, saa blev jeg jo reent confunderet. Livet er kort, man gjøre mig dog ikke Konsten altfor lang, fremfor Alt ikke længere end Livet. Skulde det koste et heelt Liv at forstaae Hegel, saa vilde denne Philosophie jo indeholde den dybeste Modsigelse.

Dog dette behøver jeg ikke at befrygte. Naar jeg betænker Tiden, dens Kræfter, og at jeg ingen Medarbeider faaer, saa skal jeg visselig ikke forgjeves søge Belærelse. For at bestyrke mig i denne Tanke, vil jeg nu med et Par Ord omtale Tidens philosophiske Dygtighed.

Den hegelske Philosophie har nu blomstret i flere Aar her hjemme. Naar nu denne Philosophie efter at have forklaret Alt, gjør et Skridt videre og forklarer sig selv, hvilken skjøn Ud-

siger. Maaskee er det ikke lykkedes mig, at udtrykke mig ganske klart. Dette skal jeg bestræbe mig for, og troer mig ogsaa nogenlunde istand dertil; thi min Uforstandighed er ikke identisk med en taaget Ahnen. Der er een Ting, jeg veed med temmelig Bestemthed, det er, hvad jeg ikke forstaaer; der er een Ting, jeg begjærer af min Samtid, det er en Forklaring. Jeg negter altsaa ikke, at Hegel har forklaret Alt, det overlader jeg til de stærke Aander, der tillige forklare det Manglende. Jeg holder mig ved Jorden og siger: jeg har ikke forstaaet Hegels Forklaring. Heraf gjør jeg igjen ingen anden Slutning end den, at jeg ikke har forstaaet ham. At slutte Mere overlader jeg til de Magthavere, der i deres Personlighed finde en Bemyndigelse dertil. Jeg holder mig ved Jorden, jeg slaaer over i en anden Tonart, jeg beder, jeg beder om en Forklaring; en Forklaring vel at mærke, som jeg kan forstaae; thi det hjalp mig lidet, om der kom en Forklaring, der forklarede Alt i Hegel, men saaledes, at jeg ikke kunde forstaae det. Man give mig Forklaringen, jeg tager den à tout prix, man henkaste den til mig med et Skuldertræk, jeg skal dog takke for den. Da vi nu have mange Philosopher her hjemme, der med Iver og Held have omfattet denne Philosophie, saa fremgaaer deraf en glædelig Forventning for mig om den forønskede Belærelse.

Skulde der desuagtet blive en Vanskelighed tilbage, saa er det min Trøst, at der i mit Fødeland ogsaa er Philosopher, der ere komne ud over Hegel. Saasnart disse ved en lille telegraphisk Efterretning forklare, hvor de ere komne hen, saa staaer min Tillid urokkelig til dem. Dersom jeg maatte gjøre en Bøn, da vilde jeg bede, at denne Efterretning bliver i Form af en kategorisk Bestemmelse, for at den om muligt kan blive forstaaelig for mig; thi den almindelige Forklaring: jeg er kommen ud over Hegel er meget for almindelig, til at jeg formaaer at knytte en Tanke til den; og den nærmere Bestemmelse som et Familie- og Døbe-Navn indeholder, danner en saa forfærdelig Modsætning til hiin Almindelighed, at Alt forvirres for mig. Paa dette Punkt vil jeg strax tilstaae, at der har været

mig adskillige Phænomener aldeles uforklarlige. Jeg har læst philosophiske Opsatser, i hvilke hver Tanke, hvert Udtryk næsten var af Hegel. Efterat have læst dem igjennem, har jeg tænkt: hvo er nu egentlig Forfatteren. Hegel, har jeg da sagt til mig selv, er Forfatteren, den, der har skrevet Opsatsen, er hans Referent og som saadan er han paalidelig og nøiagtig. Dette kunde jeg forstaae. Dog see! saaledes forholdt det sig ikke, Forfatteren var en Mand, der var kommen ud over Hegel. Her stod min Forstand stille, Forfatteren siger: jeg er kommen ud over Hegel; hvis Artiklen kunde tale, saa vilde den formodentlig sige: hvilken Snak. — Hegel har vidst at redigere hele den nyere Philosophie saaledes, at det seer ud som afsluttede han Alt, og alt Foregaaende tenderede til ham. En Anden giver nu en lignende Fremstilling, en Fremstilling der paa et Haar er uadskillelig fra Hegels, der altsaa paa ethvert Punkt er gjennemtrængt af denne finale Tanke, og derpaa tilføier man en Slutnings-Paragraph, i hvilken man bevidner, at man er kommen ud over Hegel. Her staaer atter min Forstand stille, og dog hvad er det Hele, jeg behøver? En Ubetydelighed; to Ord er nok, en lille bitte kategorisk Bestemmelse betræffende Forholdet til Hegel.

Min videnskabelige Forventning er da, at det maa lykkes mig trods min Dumhed at blive klog paa Philosophie. Skeer dette, da er der Ingen, der har Grund til Klage. Jeg ikke, jeg vil prise mig for det lykkeligste af alle Mennesker; thi jo længere man har været fra at turde haabe, desto taknemligere vil man være, jeg skal aldrig glemme alle mine Velgjørere D'Hrr. Subscribenter og alle de ædle Mennesker, ved hvis Hjælp jeg drev det til en lykkelig Opkomst i Philosophien. Philosophien kan heller ikke have Grund til Klage, den vil glæde sig ved, at blive forstaaeligere for Flere og Flere.

Dog der kan jo ogsaa skee noget Andet; jeg kan blive erklæret for at være saa dum, at Philosophien ikke engang kan indlade sig med mig. „I saa Fald er jo Alt tabt, Tidsskriftet maae gaae ind.“ Ingenlunde! Hvor dum jeg end er, kan jeg dog indsee, at det er umuligt for Philosophien at svare saa uphilo-

ſophiſk. At ſvare, at jeg er ſaa dum, at man ikke kan indlade ſig med mig, er at beſtemme mig altfor ubeſtemt, til at det kan ſømme ſig for Philoſophien. Kan Philoſophien ikke beſtemme mig nøiere, da ſkjønner jeg ikke rettere end, at dens Stilling ikke bliver mindre ubehagelig end min, og at vi tiltrods for vor ſtore Forſkjellighed faae et Fælledsſkab. Jeg er ſaa dum, at Philoſophien ikke kan blive mig forſtaaelig, Modſætningen hertil er, at Philoſophien er ſaa klog, at den ikke kan fatte min Dumhed. Disſe Modſætninger medieres i en høiere Eenhed o: i en fælleds Dumhed. Beſynderligt nok, ſaa ſlipper jeg dog med. Eller er det ikke ſaaledes, lærer Philoſophien ikke, at naar det Uendelige tænkes udenfor det Endelige, ſaa bliver begge Endeligheder? Gjentages det ikke atter og atter: veritas est index sui et falsi? Naar da Philoſophien udelukker Noget, da endeliggjør den ſig ſelv. For at forhindre dette, maa den vel være villig til at forklare ſig lidt nøiere om min Dumhed, hvori den beſtaaer. At jeg hidtil ikke har forſtaaet Philoſophien, det kan jo dog ikke være til Hinder for at komme dertil, da det jo ſnarere vilde være en Hindring, derſom jeg havde forſtaaet den. Min Dumhed maa da betegne, at jeg mangler Mulighed, eller være Udtryk for Umuligheden; thi ellers kunde jo min Dumhed være en uendelig fjern Approximations-Beſtemmelſe til Philoſophien. Min Dumhed maa da være den Grændſe, der begrændſer mig og derved udelukker mig fra Philoſophien. Antages dette, da bliver der beſtandig en Vanſkelighed tilbage, idet man ved at beſtemme min Grændſe negativt, dog beſtemmer mig i Continuitet med det Andet. Saa bliver jeg da et uendelig, uendelig, uendelig lille Stykke af en Philoſoph, men jeg kommer dog med. Jeg hører til den chaotiſke Maſſe, i hvilken de „Dannede ſom Intelligentspunkter og Sjæle" udøve deres organiſerende Virkning, ved Hjælp af dem ſlipper jeg da med ind i Philoſophien. Dette er nu let nok ſagt, men ikke ſaa let at forſtaae; idetmindſte maa man hjælpe mig med en lille Mellembeſtemmelſe, om hvorledes den, der er for dum til at forſtaae Philoſophien, forholder ſig til den Dannede, igjennem hvem han participerer i

den almindelige Forstaaen af Philosophien; om det er ved at forstaae den Dannede, eller ved at misforstaae ham; om han, idet han forstaaer den Dannede, forstaaer det Samme som den Dannede forstaaer, thi da forstaaer han jo selv Philosophien; eller han forstaaer noget Andet, og da synes det ikke ganske rigtigt at sige om ham, at han ved den Dannede participerer i den almindelige Forstaaen.

Men maaskee har det en anden Grund, at Philosophien ikke kan indlade sig med mig, maaskee er Forklaringen af min Dumhed den samme, som Forklaringen om Philosophien, saaledes, at den, der ikke kan forstaae Philosophien, han kan heller ikke forstaae Forklaringen om, hvorfor han ikke kan forstaae den. Forholder dette sig saaledes, da maa jeg spørge, hvilken Indflydelse denne Dumhed har paa min menneskelige Existents som saadan; om jeg ved den ophører at være et Menneske; eller om jeg, uagtet den, endnu er i Besiddelse af det, der hører et Menneske væsentligt til for at være et Menneske, det hvorved han væsentlig er Menneske. Jeg maa fremdeles spørge, om jeg tiltrods for denne min Dumhed kan blive salig ligesom andre Mennesker. Hvis saa er, da spørges, hvorved jeg da tør haabe at blive det. Om det er ved Philosophien? Om den maaskee har den mærkværdige Egenskab, at den gjør Alle salige, baade dem, der forstaae den, og dem, der ikke forstaae den? Hvis dette benegtes; om det da er ved min Dumhed? Dette synes ikke rimeligt, da den netop er min Usalighed. Hvorved tør jeg da haabe at blive salig? Naar her nu nævnes noget Andet, da spørges, om dette gjør mig salig efter min Tilfældighed o: efter min Dumhed; thi denne var jo det Tilfældige hos mig og hører ikke Menneskenaturen væsentlig til. Bejaes dette, saa spørges, om jeg da ikke bliver salig saaledes som andre Mennesker, men kun saaledes som dumme Mennesker blive det. Bejaes dette, saa spørges, hvorledes jeg kan blive salig ved at blive salig efter min Tilfældighed, da jeg jo i saa Fald maa komme i Modsigelse med det Væsentlige i mig; men en saadan Modsigelse er jo Usalighed. Svares hertil, at min Dumhed er det Væsentlige i

mig, saa har jeg ophørt at være et Menneske, hvilket blev benegtet i det Foregaaende. Bliver jeg derimod salig efter det Væsentlige i mig, og dette igjen er det for Menneske-Naturen Væsentlige, saa maa jo det Samme, som gjør mig salig, ogsaa kunne gjøre alle andre Mennesker salige, ja alene gjøre dem salige; thi kun den, der bliver salig efter det Væsentlige, kun han bliver salig. Maaskee er dette ikke mere hvad det var i gamle Dage; thi i gamle Dage var det godt Philosophie at sige: inter accidentia sola, non autem inter formas substantiales individuorum ejusdem speciei plus et minus reperitur. Naar da Philosophen bliver salig ved sin Philosophie, saa er dette en tilfældig Salighed. Saa er der da noget Høiere end Philosophie. Det er høiere derved, at det tager mig og lignende Stympere med. Forholder det sig saaledes, saa spørges, om man da vil vedblive at kalde Philosophien det Absolute? Men er den ikke det Absolute, da maa den vide at gjøre Rede for sin Grændse. Hvis jeg vilde være Digter, da vilde vel Æsthetikeren belære mig om, hvilke Egenskaber der udfordres dertil. Jeg vilde da indsee, at jeg ikke var Digter og vide at finde mig i min Skjebne. Naar Poesien derimod vilde fordre at være det Absolute, saa tør den ikke udelukke mig; thi det Absolute kan ikke være Andet end hvad der er fælleds for Alle.

Jeg skjønner da ikke, at det blev nødvendigt at lade mit Tidsskrift gaae ind. Jeg er desto værre noget tungnem, og her er Meget at lære. Mit Tidsskrift kunde da vel bestaae, om min Forventning end ikke blev opfyldt ganske efter Ønske.

Dog der kunde jo ogsaa skee noget Andet; jeg kunde blive erklæret for uskikket til, at man kunde indlade sig med mig, „dog ikke saa meget formedelst min Dumhed, som paa Grund af en borneret Trods.“ „I saa Fald var jo Alt tabt. Subscribenterne vilde vel falde fra, da jeg befandtes at være en uværdig Trængende, Tidsskriftet maatte gaae ind.“ Det var i Sandhed tungt, især naar jeg betænker den Tort, der vederfores mig. Imidlertid skjønner jeg dog ikke rettere, end at efter Sandsynlighed Subscribenterne vilde have lidt Taalmodighed med mig, indtil

Philosophien havde forklaret sig lidt nærmere. Philosophien eier jo Sandheden, men Sandheden er og bliver dog vel den stærkeste, hvorledes er det da muligt, at en borneret Trods skulde være istand til at staae den imod. Udfaldet vilde da være utvivlsomt, med mindre den Trodsige var i Besiddelse af en næsten dæmonisk Magt, og dette kan da vel ikke være Tilfældet med mig, eller han var klog nok til at skjule sin Trodsighed, klog nok til ikke at udsætte sig for at blive tilintetgjort af Sandheden. Dette er jeg saa langt fra, at jeg tværimod ønsker min Tilintetgjørelse, fordi jeg veed, at denne er Betingelsen for, „at jeg kan staae op til en fuldkommen Existents." Vilde man desuagtet vedblive at give min bornerede Trods Skylden for, at man ikke kunde indlade sig med mig, saa maatte dog vel Philosophien, for at tale som det sømmer sig en Videnskab og ikke snakke som det kan ventes af en Spidsborger, nærmere bestemme Beskaffenheden af den bornerede Trods, der gjør Meddelelse umulig. Jeg maatte da spørge, om denne Trods er identisk med Dumhed, om Dumheden har sin Grund i Trodsen eller Trodsen i Dumheden? Ere de identiske, saa er Sagen ført tilbage paa det Punkt, vi nys forlod. Ere de forskjellige, saa maatte jeg spørge, hvorledes? og i hvilket Forhold? Tiltager Forskjelligheden i Forholdet efter Loven for Udviklingen, saaledes at i samme Grad som Dumheden forsvinder, i samme Grad ophører Trodsen; eller staae de i et omvendt Forhold, saaledes, at naar Dumheden er bleven forvandlet til Viisdom, da har Trodsen potenseret sig til sit Høieste? Jeg maatte fremdeles spørge, om hvorledes de da paa dette Punkt forholdt sig til hinanden; om det er muligt for Trodsen at bevare sig eller den maa segne under Viisdommens Nødvendighed. Hvis det første er Tilfældet, da spørges, om jeg da tiltrods for min Trods kan naae Viisdommen; naar det andet er Tilfældet, saa spørges, om jeg tiltrods for min Viisdom kan vedblive at trodse. Er det første Tilfældet, saa maa det jo være en let Sag for Philosophien at bringe mig til Viisdommen, idet det indsees, at Viisdommen har i sig en Nødvendighed, der er høiere end Villiens Trods.

Er det Andet Tilfældet, saa er der jo en høiere Magt end Erkjendelsen, en høiere Magt end Erkjendelsens Nødvendighed. I saa Fald spørges, hvilken denne Magt er, og hvorledes den forholder sig til Erkjendelsen; der spørges, om denne Magt ikke kan blive Gjenstand for en videnskabelig Behandling; om hvad den Videnskab hedder, der behandler denne Sag; om dens Forhold til Erkjendelsens Videnskab; om den ved at blive en Videnskab ikke bliver en Gjenstand for Erkjendelsen; om hvilket Forhold Erkjendelsen nu indtager i Forhold til denne Magt, der viste sig at være høiere end Erkjendelsen; om den selv maa være behjælpelig, for at Erkjendelsen skal kunne forstaae den; om det blot er i dette Tilfælde, at Erkjendelsen behøver dens Assistance, eller det altid er saa; om der dog ikke gives en Undtagelse, og hvilken denne er; om det ikke er af Vigtighed, at dette erkjendes, førend man begynder at erkjende noget Andet; hvad det er for en Undtagelse, og hvad der af denne Omstændighed fremgaaer med Hensyn til hiin Erkjendens Beskaffenhed; hvilken Erkjenden det da er, Trodsen ikke formaaer at gjøre Modstand; om al Erkjenden er nødvendig Erkjenden; eller om al Erkjenden i lige Grad baade er fri og nødvendig; er dette Tilfældet, saa formaaer denne Magt at udelukke mig fra al Erkjenden, er det ikke Tilfældet, saa formaaer den kun at udelukke mig fra en vis Art af Erkjenden; om den Art af Erkjenden, fra hvilken den formaaer at udelukke mig, paa Grund heraf er høiere, eller om den anden Art af Erkjenden af den modsatte Grund er høiere; er dette Tilfældet, saa er Philosophien jo ikke det Høieste, men kun, selv paa sit Høieste nemlig i den sidste Art af Erkjenden, en Viden om det Høieste?

Jeg skjønner ikke, at det blev nødvendigt at lade mit Tidsskrift gaae ind. Jeg er desto værre noget tungnem, og her er Meget at lære. Mit Tidsskrift kunde da vel bestaae, om min Forventning end ikke blev opfyldt ganske efter Ønske.

Dog endnu eet Tilfælde vil jeg tænke mig, at Philosophien selv nedlod sig til at tale til mig. Jeg veed ikke, om jeg skal forestille mig den som en Mand eller som en Qvinde, derfor troer

jeg det er bedst, at tænke mig den som en usynlig Røst, der lyder til Een, som var det fra Eens Indre, uagtet det er fra Skyerne, som taler saa menneskeligt til Een, uagtet dens Tale er guddommelig, saa mildt og venligt, at det er en Vellyst at høre paa den, thi Philosophien er altid venlig, det er kun Philosopherne, der ere „böse." Omtrent saaledes talede den til mig: „Du er i en Misforstaaelse, Dig er det ikke forundt at forstaae mig; dog derfor bør Du ikke vredes paa mig, thi jeg er ikke den, som skaber Menneskет; Du formaaer ikke at fatte mig. Dette siger jeg ikke for at krænke Dig, selv om Du var det eneste Menneske, der var for indskrænket dertil, mit stille, fredelige, salige Liv krænker Ingen; men Du er ikke den Eneste; hvad der gjælder om Dig, det gjælder om mange Andre, ja det gjælder om Mængden af Mennesker, hvilken Du tilhører. Jeg er kun for de Udvalgte, for dem, der tidlig bleve mærkede i deres Vugge; og for at disse skal tilhøre mig, fordres der Tid og Flid og Leilighed, begeistret Kjærlighed, Hoimodighed til at vove at elske haabløst, Forsagelse af Meget, som andre Mennesker anse for skjønt, og som ogsaa saaledes er det. Den, hos hvem jeg finder dette, ham lønner jeg ogsaa med Ideens Kys, jeg gjør Begrebets Omfavnelse frugtbar for ham; jeg viser ham, hvad det jordiske Øie ønsker, at see Græsset groe, det viser jeg ham i en langt høiere Verden, der lader jeg ham forstaae og see, hvorledes Tankerne groe i hinanden fyldigere og fyldigere; hvad der er adsplittet i Sprogenes Mangfoldighed, hvad der overalt er tilstede i den Enfoldigstes som i den Klogtigstes Tale, det er samlet her og voxer fin stille Vext. For Dig kan jeg ikke vise mig, af Dig kan jeg ikke elskes, troe ikke, at det er fordi jeg er for stolt, Nei! men mit Væsen fører det saaledes med sig. Farvel! Fordre ikke det Umulige; priis Guderne for, at jeg er til; thi om Du end ikke fatter mit Væsen, der er dog de, der fatte det; glæd Dig da over, at de Lykkelige blive lykkelige, gjør det og Du vil ikke fortryde det." Saaledes fornam jeg dens Tale. Derpaa gjensvarede jeg, idet jeg af Ærbødighed for dens ophøiede Væsen søgte at føie mine Ord saa godt som muligt, saaledes: „Hvert Ord, Du haver

talet, ophøiede Væsen, har jeg fuldeligen forstaaet, om jeg end tillige med Smerte har fattet, at jeg ikke var blandt de Lykkeliges Tal. Hvert Ord i Din Formaning har trængt helbredende ind i min Sjæl, efter først at have udryddet min tidligere Taabelighed; idet Du talte, blev mit Hjerte, der havde været sygt og mismodigt, atter sundt og glad, og idet Du talte om Din Forstaaelse med de Elskende, da var det som jeg førtes bort fra Verdens Larm, som var jeg kommen til et eensomt Sted, hvorhen Du altid vinker Dine Dyrkere. Vel indseer jeg, at det var ikke Stedet for mig; men at det maatte være herligt, at kunne komme derhen, glædeligt at bidrage til at frede om Philosophiens stille Bolig, at ikke Verdens Larm og Møie skulde naae forstyrrende derhen; at det maatte være en skjøn Belønning herfor at see de Udvalgte straale i Din Herligheds Afglands. Og dette tillod Du jo Enhver, ogsaa mig, at bidrage Sit til. Var det ikke saaledes? O! men hvis det er saa, hvorfor taaler Du da, hvad der er skeet i disse sidste Dage! Hvorfor udsender Du ikke en af Dine Elskere, der ikke blot har Tanker i Panden, men Vrede i hans Næsebor, til at fortære de hykkelske Tilbedere, der vanhellige Dit rene Væsen, der ængste os Svage, ved at ville gjøre det til en Nødvendighed for os at forstaae Dig; th dette maa Du ikke troe om mig, at jeg af mig selv er falden paa Sligt; det var Andres Tale og Exempel, der forførte mig. Da vil Forvirringen ophøre, de Udvalgte ville følge Dig, og vi Andre ikke for meget sørge over, at vi bleve udelukkede; thi ikke sandt, dette tør jeg troe, at Tilværelsens Forskjellighed har sin dybeste Grund i en Eenhed i det Absolute, at Muligheden af at lade denne Eenhed komme tilsyne ikke er negtet noget Menneske, at denne Tilværelse netop ved denne Mulighed tyder hen paa en fuldkomnere, hvor Eenheden vil fuldelig gjennemtrænge Enhver, og ikke som i denne Verden betinges ved Forskjelligheden; thi vel indseer jeg Forskjellighedens Fuldkommenhed eller Ufuldkommenhed, dette indseer jeg med Smerte, den Lykkelige med Glæde; men jeg fatter ikke, at Forskjelligheden er Tilværelsens Fuldkommenhed, jeg troer, og ikke sandt,

jeg tør troe, at den fuldkomne Tilværelse vil gjøre Enhver til Alt og Alle til lige Meget. Dette vil Du jo ikke negte, Du, der skjøndt af guddommelig Oprindelse, dog er saa menneskelig; og er det at være menneskelig noget Andet end at troe dette? Dette vil Du jo ikke negte, for ikke at gjøre Menneskeheden ulykkelig: Dine Elskere derved, at de alene bleve lykkelige; os Andre derved, at vi ikke bleve Dine Elskere."

Dersom dette skete, dersom Philosophien i sin ophøiede Simpelhed tiltalte mig saaledes, da kunde det synes bedst for mig jo før jo hellere at høre op. At vedblive desuagtet at bestorme Philosophien med mine Bønner, det var umandigt; men uagtet jeg, som jeg allerede tidligere havde opgivet Prætensionen paa at være Philosoph, nu ogsaa havde opgivet Haabet om at blive det, saa blev der jo dog, da Fleertallet af Mennesker bleve udelukkede fra Philosophien, en Mangfoldighed af Overveielser, der maatte interessere dem. Mit Tidsskrift er betitlet: philosophiske Overveielser. Overveielser kunde jeg nu dog vel gjerne anstille uden at være Philosoph; maaskee kunde jeg endog desuagtet kalde dem: philosophiske Overveielser, da der jo bestandig maa blive et confinium mellem Philosophien og den Lære, i hvilken vi Andre søge Tilhold, og i denne Henseende kunde jo Philosophien være os behjælpelig, om ikke ved Andet, saa ved at støde fra.

Om der nu i vor Tid er Sandsynlighed for, at Philosophien vil forklare sig paa den Maade eller paa en, om end bedre, dog lignende Maade, det veed jeg ikke; den Tid den Sorg. Vedbliver den derimod at blive gaadefuldere og gaadefuldere, vanskeligere og vanskeligere i sit Udtryk, vedbliver den ad den Vei at ville opnaae sit skjønne Maal at blive forstaaelig for Alle, saa kan maaskee min skjønne Forventning blive opfyldt, mit pium desiderium, at vorde Philosoph. Jeg henvender mig da trøstig til min Samtid. Jeg har ikke tvivlet om Alt, jeg henvender mig til Mænd, der have tvivlet om Alt. Hvilket skjønt Haab! Have de fundet Vished om Alt? Jeg veed det ikke; men paa nogle Punkter maae de dog vel have fundet den. Lad der og-

saa være noget Overdrevent i den megen Tale, der høres angaaende Systemet; at der slet ikke skulde være Noget om det, var for frygtelig en Modsigelse, til at mit svage Hoved skulde formaae at tænke den. Bare det nu bliver et oprindelig dansk System, et fuldkomment indenlandsk Produkt, og bare jeg kommer med; om jeg end ikke blev Andet end Jilbud ved det danske System, jeg skal dog være glad og fornøiet.

Saa vil jeg da indtil videre haabe; haabe, at min skjønne Forventning bliver opfyldt. Til den Ende er der endnu kun een Bøn, jeg har til de Mægtige og de gode Mennesker, ved hvis Hjælp det skal skee; at man nemlig viser lidt Skaansel og Overbærelse mod mig. Man misforstaae mig ikke. Ikke er det min Mening, at man skal lade være at tale strængt til mig, at straffe mig, at sætte mig i Skammekrogen. Man bruge ethvert Middel, naar det gjøres fornødent: et lille pereat, en lille Subscription af flere Studenter og Candidater, der føle sig opfordrede til at oprøres ved min Dumhed. — Det gyser i mig, men min Iver for at komme med er saa stor, at jeg vil udholde Alt. Hvad jeg derimod mener, er, at man forsmaae enhver tilfældig Seier, forskaane mig for enhver unødvendig Ydmygelse, begge Dele, fordi de ikke gavne mig i Hovedsagen. Man forfærde mig ikke med Auctoriteter; thi det gavner jo ikke mig, at Andre have sagt eller forstaaet, hvad jeg ikke kan forstaae. Man have mig ikke til Bedste. Jeg vil anføre et Exempel. For at forhjælpe mig til en bedre Indsigt, producerer Een af mine Velgjørere en Forklaring af Aristoteles. Det lykkes mig virkelig at forstaae den; jeg er allerede ganske glad derover; men see! en saadan Forklaring findes slet ikke hos Aristoteles, min Velgjører vilde blot forsøge, om han kunde faae mig til at troe, at Aristoteles skulde have sagt noget Saadant. I og for sig er det nu vel aldeles ligegyldigt; thi saafremt Forklaringen virkelig forklarer Noget, er det jo ligegyldigt, om den kommer fra Aristoteles eller fra en Tjenestepige; men for Folkesnaks Skyld og for ikke at svække min Tillid til mine Veiledere, ønskede jeg dog, at man lod det være, naar det ikke gjordes absolut nødvendigt. Dog

hvad skulde vel bevæge dem til at gjøre det? En Seier over min Uvidenhed, det var dog for fattig en Seier; en Triumph over min Ubelæsthed, det var jo næsten som en Spot over den Triumpherende! Det var jo som om en Lærer vilde rivalisere med sin Discipel.

I det Foregaaende har jeg stræbt at anbefale mit Foretagende paa bedste Maade; jeg har ikke ladet det mangle paa captatio benevolentiæ til Høire og Venstre; jeg har gjort hvad der stod i min Magt for at forvandle ethvert følende Menneske til min Velgjører: til min Subscribent, min Lærer, min Veileder. Jeg har intet Videre at tilføie, end at jeg haaber at have gjort det Fornødne. I Tidsskriftet selv tør jeg ikke give mine hjertelige Udgydelser en Plads, der gaaer jeg mit skjæve Skud hen ad Tankens Vei

> Død for de mange Forhold her paa Jorden,
> De mangehaande, mangeslags,
> De ordensfestlige, de dagligdags.

Cfr. Baggesen S. V. 6te B. p. 143.

Efterskrift.

Det behøves vel neppe at siges, at denne Morskabslæsning umueligen, det er: uden at alle Erfaringer og Begreber omstødes, vil kunne begynde Strid og Trætte; thi Forord bryder jo ingen Trætte, og Den, der slaaer igjen, begynder Striden, — Striden, ikke med „Forordene," men med alle Erfaringer og Begreber.

Fire opbyggelige Taler.

(1844.)

Udgivet af

H. O. Lange.

Texten beroer paa Originaludgaven sammenlignet med Original-manuskriptet, der findes blandt S. K.'s Papirer paa Universitetsbiblioteket. (Pakke 11).

MDCCCXLIV.

Fire opbyggelige Taler

af

S. Kierkegaard.

Kjøbenhavn.

Faaes hos Boghandler P. G. Philipsen.

Trykt i Bianco Lunos Bogtrykkeri.

Afdøde

Michael Pedersen Kierkegaard,

forhen Hofekræmmer her i Byen

min Fader

helliges disse Taler.

Forord.

Skjøndt denne lille Bog (som derfor blev kalden „Taler" ikke Prædikener, fordi dens Forfatter ikke har Myndighed til at prædike, „opbyggelige" Taler ikke Taler til Opbyggelse, fordi den Talende ingenlunde fordrer at være Lærer) nu atter gaaer ud i Verden, frygter den dog end mindre, end da den første Gang tiltraadte Vandringen, at skulle drage nogen forsinkende Opmærksomhed paa sig; den haaber tvertimod, at de Forbigaaende formedelst Gjentagelsen neppe bemærke den eller dog kun for at lade den skjøtte sig selv. Saaledes gaaer stundom et Bud til bestemte Tider sin vante Vei; snart er han kjendt, kjendt, saa den Forbigaaende neppe seer ham, end sige seer efter ham — og saaledes gaaer denne lille Bog ud som et Bud, men ikke saaledes som et Bud, at den atter vender tilbage. Den søger hiin Enkelte, hvem jeg med Glæde og Taknemlighed kalder min Læser, for at besøge ham, ja for at blive hos ham, thi Den, hvem man elsker, til ham kommer man og gjør Bolig hos ham og bliver hos ham, hvis det forundes. Saasnart nemlig han har taget den imod, da haver den ophørt at være: den er Intet for sig selv og ved sig selv, men Alt, hvad den er, er den kun for ham og ved ham. Og uagtet saaledes Sporet bestandig fører hen til min Læser, ikke tilbage, og uagtet det foregaaende Bud aldrig vender hjem, og uagtet Den, som udsender det, aldrig erfarer Noget om dets Skjebne; saa gaaer dog det næste Bud freidig gjennem Døden til Livet, trøstig sin Gang for at forsvinde, glad over aldrig at skulle vende hjem igjen — og dette er netop Dens Glæde, som udsender det, som bestandigt kun kom til sin Læser for at tage Afskeed, og nu tager den for sidste Gang.

Kjøbenhavn, den 9de August 1844.

S. K.

At trænge til Gud er Menneskets høieste Fuldkommenhed.

„Et Menneske behøver kun Lidet for at leve, og dette Lidet behøver han kun en liden Tid" — dette er et høimodigt Ord, der er værd at annammes og at forstaaes som det vil forstaaes; thi det er for alvorligt til at ville beundres som et skjønt Udtryk eller en sirlig Vending. Saaledes henkastes det vel stundom; man tilraaber den Nødlidende det, maaskee for i Forbigaaende at trøste ham, maaskee ogsaa kun for at sige Noget; man siger det til sig selv endog paa Lykkens Dag, thi det menneskelige Hjerte er meget svigefuldt og tager kun altfor gjerne Høimodet forfængeligt, og er stolt af kun at behøve Lidet — medens man bruger meget; man siger det til sig selv paa Nødens Dag, og iler forud for beundrende at modtage sig selv ved Maalet — naar man har fuldkommet det Herlige; men hermed er man ligesaa lidt selv tjent, som Ordet er det. „Man behøver det kun en liden Tid"; men som det stundom hænder, at det er, naar Dagen længes, at ogsaa Vinteren strenges, saa er det altid saaledes, at Savnets og Gjenvordighedens Vinter gjør Dagene lange, om end Tiden og Livet er kort. Hvor Meget er da det Lidet, som et Menneske behøver? I Almindelighed kan man egentligen slet ikke besvare dette Spørgsmaal; og selv Den, der har oplevet, om ikke at behøve Lidet, saa dog at maatte hjælpe sig med Lidet, selv han vil ikke i Almindelighed kunne bestemme,

hvad det Lidet er. Som nemlig Tiden ofte bringer den Sørgende ny Trøst, den Nedbøiede ny Opreisning, Den, der tabte meget, nyt Vederlag, saa er den, selv naar den vedbliver at tage, dog omhyggelig mod den Lidende; tager sjeldent Alt paa eengang, men lidt efter lidt, og vænner ham saaledes lidt efter lidt til at undvære, indtil han selv med Forundring seer, at han endog behøver mindre, end hvad han engang ansaae for det Mindste, ja for saa Lidet, at han med Forfærdelse tænkte paa at maatte behøve saa Lidet (om han end ikke udtrykte sig ganske klart, thi Forfærdelsen ligger sandeligen ikke i kun at behøve Lidet) og næsten ophidsedes ved den modsigende Forestilling, at skulle behøve det, for at kunne vedblive at behøve det; om han end ikke ganske forstod sig selv, da Fuldkommenheden just ikke bestod i at komme til at behøve Mere. Men hvor meget er da det Lidet, som et Menneske behøver? Lad Livet svare, og Talen gjøre hvad Livets Nød og Gjenvordighed stundom gjør, afklæde et Menneske for at see, hvor Lidet det er, han behøver. Og Du, m. T., deeltage deri, som Du nu i Forhold til Din særlige Tilstand maa eller vil deeltage; thi Forfærdelse skal Talen ikke vække, dersom den ellers er betænkt paa at finde en Trøst, og ikke har til Hensigt at ville bedrage Dig, som naar Fortvivlelsens Jis og Snee danner den skuffende Bjergstrøm, efter hvilken Karavanen bøier Veien, begiver sig ind i Ørkenen og omkommer (Job, VI, 15—18). Din Forfærdelse kan den ikke vække, dersom du selv haver oplevet det, og fundet Trøsten; og hvis Du ikke haver oplevet det, da kan dog Talen derom kun forfærde Dig, hvis Din Styrke er i den Betragtning, at Sligt kun hænder sjeldent. Men hvo er da den Elendigste: Den, der haver oplevet det, eller den feige og blødagtige Daare, der ikke mærker, at hans Trøst er Svig, at det, naar Ulykken rammer, kun lidet baader, at det er den sjeldne Gang. Saa tag det da fra ham: Rigdom og Magt og Vælde, og falske Venners forrædersk Tjenstagtighed, og Lysternes Underdanighed under Ønskets Lune, og Forfængelighedens Triumpher over den tilbedende Beundring, og Menneske-

vrimlens smigrende Opmærksomhed og hele hans Fremtræ-dens misundte Herlighed; han har tabt det og nøies med mindre. Som Verden ikke kan kjende ham igjen paa Grund af den uhyre Forandring, saa kan han neppe kjende sig selv — saa forandret er han: at han, der behøvede saa meget, nu behøver saa langt mindre. Sandeligen, det er langt lettere og langt glædeligere at forstaae, hvorledes denne Forandring kan gjøre ham ukjende-lig for sig selv, end hvorledes hiin anden kan gjøre ham ukjende-lig for Menneskene; thi er det ikke Daarlighed, at det er Klæ-derne, der gjør en Mand ukjendelig, saa man ikke kan kjende ham, naar han er afklædt; og er det ikke sørgeligt, at det er Klæ-derne man beundrer, ikke Manden! Men en gudeligere Be-tragtning seer let, at han er ifærd med at klædes om og at iføres Høitidsdragten, thi den jordiske Bryllupsdragt og den himmelske ere yderst forskjellige. Dog lidet Gods med Nøisomhed er jo allerede en stor Binding; saa tag det da fra ham — ikke Nøi-somheden — men det Sidste, han eiede. Han lider ikke Nød, han gaaer ikke hungrig til Sengs; men hvor han skal faae det Fornødne, det veed han ikke, ikke om Aftenen naar han sover ind fra Bekymringen, ikke om Morgenen naar han vaagner til den; men dog faaer han det — det Lidet han behøver for at leve. Saa er han da fattig, og det Ord, der er saa tungt at høre, det maa han høre sagt om sig selv. Dobbelt tungt føler han det; thi han valgte ikke selv denne Tilstand som Den, der henka-stede sit Gods for at forsøge sig, og som maaskee lettere finder sig i selvvalgt Armod, men derfor ikke altid bedre, dersom han kun forsagede Forfængeligheden ved Hjælp af en endnu større Forfængelighed. „Kun at behøve Lidet", saa talte Ordet; men at vide, at man kun behøver Lidet, uden dog i noget Øieblik med Vished at vide, at man kan faae det Lidet, man behøver — Den, der bærer dette, han behøver kun Lidet, han behøver end ikke, hvad der dog er Noget, at vide sig dette Lidet sikret. Mere behøver da et Menneske ikke, dersom det er sandt, at han kun behøver Lidet — for at leve; thi en Grav finder han vel, og i Graven behøver ethvert Menneske lige lidet. Hvad enten

den døde Mand eier den Grav, i hvilken han ligger, maaskee paa hundrede Aar (ak, hvilken besynderlig Modsigelse!), eller han har maattet trænge sig ind mellem Andre, selv i Døden har maattet kæmpe sig frem for at faae en lille Plads: de eie lige Meget og behøve lige Lidet, og behøve det kun for en liden Tid. Men den liden Tid forinden, om hvilken Ordet taler, den kan maaskee blive lang, thi om Veien til Graven end ikke var lang, om Du maaskee ikke sjeldent saae ham gaae mødig sin Gang derud, for med Øiet at erobre det lidet Land, han som Død agtede at indtage; kunde Veien derfor ikke i en anden Forstand blive meget lang? Hvis han da stundom blev mistrøstig, hvis han ikke altid forstod, at et Menneske kun behøver Lidet, havde Du da slet ikke Andet at sige ham end at gjentage hiint Ord? Eller Du sagde vel til ham, hvad der tilbød sig ganske naturligt, saa naturligt, at Du maaskee end ikke selv i Hjertet ret havde Tillid til den Trøst, du bød en Anden: lad Dig saa nøies med Guds Naade.

Stands nu et Øieblik, at ikke Alt forvirres: Tanken og Talen og Sproget; at ikke Alt forvirres, idet Forholdet vel vedbliver, men kun derved, at det er ombyttet, saa hiin Mand er Den, der eier Trøsten, Du Den, der behøver den; hiin Mand den Rige, Du den Nødlidende, uagtet det var aldeles omvendt, lige indtil Du hørte det lille Tryllе-Ord, der forvandlede Alt. Maaskee mærkede Du det end ikke selv; thi saaledes omgaaes man mangt et Ord, som Barnet det Betydningsfulde, uden at opdage den Tankens Braad deri, som saarer indtil Døden for at frelse Livet. At nøies med Guds Naade! Guds Naade er jo det Herligste af Alt, derom skulle vi dog vel ikke stride; thi dette er i Grunden ethvert Menneskes inderste og saligste Forvisning. Men Tanken om den kalder han saa sjeldent frem; og tilsidst, naar han ret vil være ærlig, da anvender han vel i al Stilhed uden dog at gjøre sig det tydeligt, hvad han gjør, paa denne Foreстilling hiint gamle Ord: at for Lidet og for Meget fordærver Alt. Skal han tænke Tanken i sin evige Gyldighed, da sigter den øieblikkeligt dødbringende paa al hans

verdslige Tænken, Digten og Tragten, vender ham Alt om, og dette kan han ikke udholde længe. Da vender han tilbage til det Verdsliges lave Egne, til sin sædvanlige Tale og Tankegang. Og jo ældre et Menneske bliver, desto vanskeligere vorder det ham at lære et nyt Sprog, især et saa høist forskjelligt. Dette mærker han nu nok af og til, at det ikke hænger rigtigt sammen med den Maade, paa hvilken han bruger dette Ord, blandet ind mellem al verdslig Tale; han faaer en ond Samvittighed mod Ordet, og har ingen Velsignelse af det. Dog er jo Guds Naade det Herligste af Alt. Men dersom nu et Menneske eiede, hvad der vel ikke er saa herligt, eiede alle Jordens Skatte, og Du da vilde sige til ham: lad Dig nu nøies dermed; da vilde han vel smile af Dig. Dersom han selv sagde til Dig: nu vil jeg lade mig nøies dermed; da vilde det vel oprøre Dig; thi hvad mere kunde han forlange, og hvilken Frækhed at ville nøies med det Meste. Hvad man nøies med, det maa jo være det Lidet; men at nøies med det Herligste af Alt, det synes en besynderlig Tale; og at dette Trøstens Forslag gjøres af et Menneske, der ikke selv fatter den, er igjen besynderligt, som hvis Nogen ikke uden deeltagende Bekymring gav den Nødlidende en liden Skilling, formanende ham, at nøies med den, medens dog denne Skilling gjorde Modtageren til Eier af hele Verden. Thi var det ikke besynderligt, at Giveren selv kunde tænke saa ringe om Gaven, han bød, at han lod Formaningen om Nøisomhed følge med! Eller var det ikke som, hvis en Mand, der, selv indbuden af den Mægtige, gik til Gjestebudshuus, mødte en Ringe, til hvem han sagde, for dog at byde ham en Slags Trøst: lad dig nøies med at sidde tilbords i Himmeriges Rige! Eller dersom den Ringe selv var talende og sagde: ak! jeg bliver ikke indbuden af den Mægtige og kan da heller ei modtage hans Indbydelse, da jeg er andetsteds indbuden og maa nøies med at sidde tilbords i Himmerigets Rige — var dette ikke en underlig Tale? Jo mere man tænker derover, desto besynderligere bliver Jordlivet og det menneskelige Sprog; thi midt i al den jordiske og verdslige Forskjellighed, der er nidkjær nok paa

sig selv, blander Guds-Forskjelligheden sig tankeløst ind, ja vel endog saaledes, at den i Grunden er udelukket. At komme i Kongens Navn, det aabner alle Døre for En, men at komme i Guds Navn, det er det Sidste, hvori et Menneske skal forsøge sig; og Den, der maa nøies dermed, han maa nøies med Lidet. Hvis han kom til den Mægtiges Dør, hvis Tjeneren end ikke forstod, fra hvem det var han hilsede, hvis den Mægtige utaalmodig selv gik ud og saae den ringe Mand, der skulde hilse fra Gud i Himlene — maaskee blev Døren lukket for ham.

Dog vil Talen ikke overrumple Dig, m. T., eller frembringe en pludselig Virkning. Naar Ordet siger: at nøies med Guds Naade, da er vel Grunden, at Guds Naade ikke udtrykker sig saaledes som et Menneske saa gjerne vil forstaae den, men taler vanskeligere. Saasnart nemlig Guds Naade giver Mennesket hvad han ønsker og begjærer, da nøies han ikke blot med Naaden, men er glad ved hvad han modtager, og forstaaer, efter sin Formening, let, at Gud er ham naadig. At dette nu er en Misforstaaelse, som Ingen skal forhaste sig med at ivre mod, det er vist nok, men derfor bør man dog ikke glemme at øve sig i den beleilige Tid til at forstaae det Vanskeligere og det Sande. Dersom nemlig et Menneske kan være forvisset om Guds Naade, uden at behøve det timelige Vidnesbyrd som Mellemmand, eller den efter hans Begreb ham gavnlige Tilskikkelse som Tolk, da er det jo ham vist, at Guds Naade er det Herligste af Alt, og da vil han bestræbe sig for, saaledes at glædes ved den, at han ikke blot nøies med den, saaledes at takke for den, at han ikke nøies med Naaden: ikke sørger over Det, som blev nægtet, ikke over den Sprogforskjellighed der var mellem Guds evige Tilforladelighed og hans barnlige Lidettroenhed, men som nu ikke mere er, nu da „hans Hjerte styrkes ved Naaden og ikke ved Mad" (Hebr. 13, 9). Dersom en Nødlidende turde glæde sig ved en Mægtigs Venskab, men denne mægtige Mand kunde Intet gjøre for ham (dette er jo det Tilsvarende til at Guds Naade lader det jordiske Vidnesbyrd udeblive): det, at han havde et saadant Venskab, var dog allerede saare meget.

Men her ligger maaſkee Vanſkeligheden; thi den Nødlidende kunde jo overbeviſes om, at hiin mægtige Mand virkeligen ikke formaaede at gjøre Noget for ham; men hvorledes ſkulde han paa endelig Maade overbeviſes om, at Gud ikke kan, han er jo almægtig! Deraf kommer det vel, at Utaalmodighedens Tanke beſtandigen ligeſom pukker paa, at Gud kan nok; og derfor er det, fordi Menneſket er ſaa utaalmodigt, derfor er det, at Sproget ſiger: at nøies med Guds Naade. I Begyndelſen, naar Utaalmodigheden er meeſt høirøſtet, da kan den neppe forſtaae, at det er en priſelig Nøiſomhed; alt efterſom den ſagtnes og dybſes i det indvortes Menneſkes ſtille Uforfrænkelighed, da fatter den det bedre og bedre, indtil Hjertet bevæges og ſtundom idetmindſte ſeer den guddommelige Herlighed, der havde paataget ſig en ringe Skikkelſe. Og forſvinder denne Herlighed atter for Menneſket, ſaa han igjen er, hvad han dog ogſaa var medens han ſaae Herligheden, nødlidende, ſynes det ham atter, at der dog hører Nøiſomhed til for at nøies med Guds Naade, da tilſtaaer han dog vel ſtundom ſig ſelv i Beſkæmmelſe, at Guds Naade nok er værd at nøies med, ja alene værd at eftertragte, ja ene ſaligt at beſidde.

Saa vil da lidt efter lidt, thi Guds Naade tages aldrig med Vold, det menneſkelige Hjerte i ſtjøn Forſtand blive mere og mere unøiſomt, ɔ: mere og mere higende, mere og mere længſelsfuldt efter at vide ſig Naaden ſikret. Og ſee, nu er Alt blevet nyt, Alt blevet forandret! I Forhold til det Jordiſke gjelder det, at behøve Lidet, og i ſamme Grad man behøver mindre, i ſamme Grad er man fuldkomnere, ſom en Hedning, der jo kun vidſte at tale om det Jordiſke, har ſagt det, at Guddommen var ſalig, fordi han Intet behøvede, næſt ham den Viſe, fordi han behøvede Lidet. I Menneſkets Forhold til Gud er det omvendt: jo mere han behøver Gud, jo dybere han fatter at han trænger til Gud, og nu i ſin Trang trænger ſig frem til Gud, deſto fuldkomnere er han. Ordet at nøies med Guds Naade vil derfor ikke blot troſte et Menneſke, og da atter troſte, hvergang jordiſk Savn og Nød gjør ham, jordiſk talt,

Trøsten fornøden; men naar han ret er bleven opmærksom paa Ordet, da kalder det ham affides, hvor han ikke mere hører det verdslige Sinds jordiske Modersmaal, ikke Menneskenes Taler, ikke Larmen af de Handlende, men hvor Ordet forklarer sig for ham, betroer ham Fuldkommenhedens Hemmelighed: at det at behøve Gud, ikke er til at skamme sig ved, men netop er Fuldkommenheden, og at dette er det Sørgeligste, om et Menneske gik gjennem Livet uden at opdage, at han behøvede Gud.

Saa ville vi da tydeliggjøre os denne opbyggelige Tanke:

At trænge til Gud er Menneskets høieste Fuldkommenhed.

At det er saa, at det at trænge til Gud er en Fuldkommenhed, derom synes en Omstændighed, der vel er Alle bekjendt, at minde Enhver idetmindste med en forbigaaende Paamindelse. I de forskjellige Landes Kirker bedes jo efter Prædikenen for Kongen og det kongelige Huus. At der bedes for Dem, som syge og sorrigfulde ere, kan ikke bevise, at det at trænge til Gud er en Fuldkommenhed; thi disse ere jo de Lidende. Men Kongen, han er den mægtige Mand, ja den mægtigste; og dog bedes der ganske særligen for ham, kun i Almindelighed for de Syge og Sorrigfulde, om Kirken end haaber og fortrøster sig til, at Gud i Himlene vil forstaae det ganske særligen, at han, medens Kirken end ikke tænker paa nogen Bestemt, tænker paa enhver Bestemt i Besynderlighed. Og dersom det er anderledes med Guds Forstaaen, dersom hans Regjeringssorger ogsaa kun tillod ham i Almindelighed at bekymre sig om den Enkelte — ja, da Gud hjælpe os! Ak, dette er dog det Sidste et Menneske siger i sin Elendighed; selv naar han ikke kan udholde denne sidste Tanke, at Gud kun i Almindelighed skulde bære Omsorg for den Enkelte, selv da siger han: Gud hjælpe mig til at udholde denne Tanke, og saaer dog saaledes alligevel Gud til at bekymre sig særligen om ham. Men hvorfor bedes der nu for Kongen i Særdeleshed? Er det fordi han har den jordiske Magt

og holder Manges Skjebne i sin Haand; er det fordi hans Velvære betinger Utalliges; er det fordi enhver „Modgangsskygge," der gaaer over Kongens Huus, ogsaa gaaer over hele Folket; er det fordi hans Sygdom standser Statens Virksomhed, hans Død forstyrrer dens Liv? En saadan reen verdslig Bekymring kan vistnok, og ei heller uskjønt, beskæftige Mange; men dog vel neppe bringe Nogen til at bede eller til at bede paa nogen anden Maade end med den Tilbageholdenhed, der er fornøden, naar vi bede om jordiske Goder; thi et saadant jordisk Gode bliver jo i saa Fald en Konge. I denne Forstand vilde da og Forbønnen blive inderligere og inderligere, alt eftersom den Bedendes eget Liv var knyttet nærmere og nærmere til ham, indtil Bønnen tilsidst ikke mere var en Forbøn, saa lidet som Hustruens Bøn for Manden er en Forbøn. Men saaledes kan jo Kirken ikke være bedende, netop fordi den gjør Forbøn; men dette gjør den vel, fordi den er overbeviist om, at jo høiere et Menneske staaer, desto mere behøver han Gud.

Dog om der end bedes i alle Kirker for en Konge, deraf følger jo ikke, at den Konge, for hvem der bedes, selv fatter, at det at trænge til Gud er Menneskets høieste Fuldkommenhed. Og om den Enkelte i Kirken stiltiende giver sit Minde til Forbønnen, ak, og om de Mange, der ikke besøge Kirken, dog Intet have at indvende mod Forbønnen, deraf følger jo ikke, at disse forstaae det gudeligt, at jo høiere man stiger i jordisk Magt og Vælde, desto nærmere kommer man kun til Forbønnen. At tage den forfængeligt, er for den Mægtige kun altfor let; at sige den forfængeligt, er for den Bedende kun altfor let; hvorimod det, ret for Alvor at ville forstaae, hvad man allerede ikke forstaaer alvorligt nok, naar man selv vil forsøge sig til denne Bevidsthed, og ikke lade Gud om det, der bedst veed at ængste al Selvtillid ud af et Menneske og forhindre ham i, naar han skal til at synke i sin egen Intethed, at vedligeholde Dykkerens Forbindelse med det Jordiske selv; det, ret for Alvor at ville forstaae det, gjør Livet vanskeligt, vi nægte det ikke. Lader os kun tilstaae det, uden derfor at blive mismodige eller feige,

saa vi ville sove os til, hvad Andre have maattet arbeide for; lader os ikke tage det forfængeligt, naar den Troende begeistret siger, at al hans Lidelse kun er stakket og kort, at Selvfornægtelsens Aag er saa let at bære. Men lader os heller ei tvivle om, at Selvfornægtelsens Aag er gavnligt, at Lidelsernes Kors adler et Menneske trods Noget, og haabe til Gud, engang at skulle komme saavidt, at vi ogsaa kunne tale begeistrede. Men lader os ikke forlange det for tidligen, at ikke den Troendes begeistrede Tale skal gjøre os mismodige, fordi det ikke strax vil lykkes. Ofte gaaer det et Menneske saaledes, at han indprenter i sin Hukommelse et enkelt stærkt Ord. Naar nu Lidelsen kommer til hans Huus, da mindes han Ordet, og mener strax at skulle seire i Ordets Glæde. Men selv en Apostel taler ikke altid stærke Ord, ogsaa han er stundom svag, ogsaa han ængstes, og giver derved at forstaae, at det stærke Ord er dyrekjøbt, og aldrig besiddes saaledes, at man jo igjen kan faae Leilighed til at forvisse sig om, hvor dyrt det er kjøbt.

Men om nu end denne Forstaaelse gjør Livet vanskeligere, ikke blot for den Lykkeliges Letsindighed og for de Mange, hvis Higen er at blive som han er det; men ogsaa for de Ulykkelige, da dog Forstaaelsen ikke virker som en Trolddom, ikke virker paa nogen udvortes afgjørende Maade; skulle vi derfor tvivlsomt anprise den, eller tvesindede attraae den? Og dog er det jo en betænkelig Sag, at det, der skal bydes som Trøsten i Livet, begynder med at gjøre det vanskeligere, for da — ja for da i Sandhed at gjøre det lettere; thi saaledes er det med enhver Sandhedens Undergjerning, som det var med hiint Under ved Bryllluppet i Cana: først iskjænker Sandheden den slette Viin og gjemmer den bedste til Sidst; hvorimod den bedragerske Verden skjænker den bedste Viin først. Fordi nemlig et Menneske blev ulykkelig, „grændseløs ulykkelig“, som han jo selv siger, deraf følger slet ikke, at den Forstaaelse, der betinger Trøsten, den Forstaaelse, at han selv slet Intet formaaer, endnu er modnet i ham. Dersom han saaledes troer, at han blot mangler Midlet, da troer han endnu paa sig selv, dersom han troer, at

hvis Magten gaves ham, eller Menneskenes Beundring, eller Besiddelsen af det Ønskede, dersom han mener, at Klagen indeholder en berettiget Fordring paa noget Timeligt, som bliver mere berettiget, jo heftigere Klagen bliver — da har han endnu en, menneskelig talt, bitter Kalk at tømme, før Trøsten kommer. Derfor er det altid en vanskelig Sag for det ene Menneske at tilbyde det andet en saadan Trøst; thi naar den Bekymrede tyer til ham, og han da vil sige: „jeg veed vel, hvor der er en Trøst at finde, en ubeskrivelig Trøst, ja hvad mere er, den forvandler sig lidt efter lidt i Din Sjel til den høieste Glæde," da vil vel den Bekymrede lytte opmærksomt; men naar der da tilføies: „førend dog denne Trøst kan komme, da maa man forstaae, at man selv er slet Intet; da maa man afhugge den Sandsynlighedens Bro, der vil sætte Ønsket og Utaalmodigheden og Begjeringen og Forventningen i Forbindelse med det Ønskede, det Begjerede, det Forventede; da maa man forsage det verdslige Sinds Omgængelse med det Tilkommende; da maa man trække sig tilbage i sig selv, ikke som i en Fæstning, der endnu byder Verden Trods, medens dog den Indesluttede har hos sig i Fæstningen sin farligste Fjende, ja medens det maaskee var Fjendens Raad, han fulgte, da han saaledes sluttede sig inde, men trække sig tilbage i sig selv, synkende i sin egen Intethed, overgivende sig selv paa Naade og Unaade", da var der vel Den, som gik bedrøvet bort liig hiin rige Yngling, der havde meget Gods, og det uagtet han ikke havde meget Gods, men dog lignede ham, saa man ikke kunde skjelne dem. Eller dersom den Bekymrede var løben vild og løben fast i Overveielse, saa han ikke mægtede at handle, fordi der fra begge Sider lod sig sige ligemeget, og et andet Menneske da vilde sige til ham: „jeg veed en Udvei, og Du skal være Seiren vis; opgiv Ønsket, handel, handel i den Overbeviisning, at selv naar netop det Modsatte af Ønsket skeer, har Du dog seiret", da var der vel Den, der vendte sig utaalmodigen bort, fordi en saadan Seier syntes ham et Nederlag, og fordi en saadan Udvei tyktes ham endnu tungere end den tvivlende Sjels mangfoldige Uro.

Hvad er dog et Menneske? Er han kun en Prydelse mere i Skabningens Række; eller har han ingen Magt, formaaer han selv Intet? Og hvilken er da denne Magt; hvad er det Høieste han formaaer at ville? Hvorledes lyder Svaret paa dette Spørgsmaal, naar Ungdommens Driftighed forener sig med Manddommens Kraft for at spørge, naar denne herlige Forening er villig til at offre Alt for at fuldkomme det Store, naar den brændende i Iver siger: „om end ingen Anden før naaede det i Verden, saa vil dog jeg naae det; om Millioner vanartede og glemte Opgaven, saa vil dog jeg stride — men hvad er det Høieste"? Nu vel, vi ville ikke besvige det Høieste for sin Priis, vi dølge ikke, at det sjeldent blev naaet i Verden; thi det Høieste er: at et Menneske fuldelig overbevises om, at han selv slet Intet formaaer, slet Intet. O, sjeldne Vælde, ikke saaledes sjelden, at kun en Enkelt fødtes kongebaaren, thi Enhver fødtes til den! O, sjeldne Viisdom, ikke saaledes sjelden, at den kun tilbødes Enkelte, da den dog tilbydes Alle! O, vidunderlige Sjeldenhed, der ikke nedværdiges ved at tilbydes Alle, og ved at kunne besiddes af Alle! Ja naar Mennesket vil vende sig ud efter, da synes det vel som formaaede han hvad der var mere forbausende, hvad der vilde tilfredsstille ham selv ganske anderledes, hvad Beundringen jublende vilde slokkes om; thi hiin sjeldne Ophøiethed er ikke god at beundre, frister ikke det sandselige Menneske, da den tvertimod dømmer den Beundrende, at han er en Daare, der ikke selv veed hvad han beundrer, og byder ham at gaae hjem; eller at han er en svigagtig Sjæl, og byder ham at gaae i sig selv. For den udvortes Betragtning er vel Mennesket den herligste Skabning, men al hans Herlighed er dog kun i det Udvortes og til det Udvortes: thi sigter ikke Øiet med sin Pil ud efter, hver Gang Lidenskaben og Lysten spænder Strengen, griber ikke Haanden ud efter, er ikke hans Arm udrakt, er ikke hans Snilde erobrende! Men dersom han dog ikke vil være som et Krigsredskab i uforklarede Drifters Tjeneste, ja i Verdens Tjeneste, fordi Verden, til hvilken hans Attraa er, selv vækker Driften; dersom han dog ikke vil

være som en Strengeleg i uforklarede Stemningers Haand, eller rettere i Verdens Haand, fordi hans Sjæls Bevægelse er i Forhold til som Verden griber i Strengene; dersom han ikke vil være som et Speil, hvori han opfanger Verden, eller rettere, hvori Verden speiler sig selv; dersom han ikke vil dette, dersom han, førend Øiet sigter efter Noget for at erobre det, først selv vil fange Øiet, at det maa tilhøre ham, ikke han Øiet, dersom han griber Haanden, førend den griber til efter det Udvortes, at den maa tilhøre ham, ikke han Haanden, dersom han vil det saa alvorligt, at han ikke frygter for at udrive Øiet, at afhugge Haanden, at lukke Sandsens Vindve, hvis det skulde gjøres fornødent — ja, da er Alt forandret, Magten taget fra ham og Herligheden. Han strider ikke med Verden, men med sig selv. Betragt ham nu, hans kraftige Skikkelse holdes omsluttet af en anden Skikkelse, og saa fast holde de hinanden omslyngede, lige smidigt og lige stærkt sammenknuge de hinanden, saa Brydningen end ikke kan begynde, fordi hiin anden Skikkelse i samme Øieblik vilde overvælde ham; men denne anden Skikkelse er ham selv. Saaledes formaaer han slet Intet; selv det svageste Menneske, der ikke forsøges i denne Strid, formaaer langt mere end han. Og denne Strid er ikke blot anstrængende, men tillige meget forfærdelig (dersom det dog ikke er ham selv, der følgende sit eget Paafund har vovet sig ud i den, og hvis saa er, da forsøges han ikke i den Strid, om hvilken vi tale) naar Livet ved Guds Styrelse kaster et Menneske ud for at styrkes i denne Tilintetgjørelse, der ingen Skuffelse kjender, ingen Udflugt tillader, intet Selvbedrag foranlediger, som formaaede han under andre Omstændigheder noget Mere; thi da han strider med sig selv, kan Omstændigheder ikke gjøre Udslaget. Denne er et Menneskes Tilintetgjørelse, og Tilintetgjørelsen hans Sandhed. Han skal ikke slippe ud af denne Erkjendelse; thi han er jo sig selv sit eget Vidne, sin Anklager, sin Dommer, han er sig selv den Eneste der formaaede at trøste, da han forstaaer Tilintetgjørelsens Nød, og den Eneste, der ikke kan trøste, da han jo selv er Tilintetgjørelsens Redskab. At fatte denne Til-

intetgjørelse, er det Høieste, hvad et Menneske formaaer, at ruge over denne Forstaaelse, fordi den er ham et betroet Gode, af Gud i Himlene nemlig betroet ham som Sandhedens Hemmelighed, er det Høieste og det Vanskeligste hvad et Menneske formaaer; thi Bedraget og Falskneriet er let gjort, saa han selv paa Sandhedens Bekostning bliver til Noget. Dette er det Høieste og Vanskeligste et Menneske formaaer, dog hvad siger jeg, end ikke dette formaaer han, han formaaer i det Høieste at ville forstaae, at denne tørre Brand kun fortærer indtil Guds-kjærlighedens Ild tænder Luen i hvad den tørre Brand ikke kunde fortære. — Saaledes er Mennesket en hjælpeløs Skabning; thi al anden Forstaaelse, hvorved han forstaaer, at han kan hjælpe sig selv, er kun en Misforstaaelse, om han end i Verdens Øine blev anseet for modig — ved at have Mod til at blive i en Misforstaaelse, det er, ved ikke at have Mod til at forstaae Sandheden.

Men i Himlene, m. T., der boer den Gud, som formaaer Alt, eller rettere, han boer jo allevegne, om Menneskene end ikke mærke det; „ja var Du, o Herre, et afmægtigt, livløst Legeme som en Blomst, der visner; var Du som en Bæk, der rinder forbi; var Du som en Bygning, der synker hen i Tiden; saa vilde Menneskene agte paa Dig, da var Du en passende Gjenstand for vore lave og dyriske Tanker"; men nu er det ikke saaledes, og Din Storhed gjør Dig netop usynlig; thi i Din Viisdom er Du for langt borte fra Menneskets Tanke, til at han kan see Dig, og i Din Allestedsnærværelse er Du ham for nær til at han kan see Dig; i Din Godhed skjuler Du Dig for ham, og Din Almagt gjør, at han ikke kan see Dig, thi saa blev han selv til Intet! Men Gud i Himlene formaaer Alt, og Mennesket slet Intet.

M. T., er det nu ikke saaledes, at disse Tvende passe for hinanden: Gud og Mennesket? Men passe de for hinanden, da er jo kun Spørgsmaalet, om Du vil være glad over denne vidunderlige Lykke, at I Tvende passe for hinanden; eller om Du hellere vil være en Saadan, der slet ikke passede for Gud,

en Saadan, der selv formaaede Noget — og altsaa ikke ganske passede for Gud: thi Gud kan Du jo ikke og kan Du jo ikke ville forandre, at han ikke skulde formaae Alt. At blive til Intet, det synes haardt, o, men selv i det Menneskelige tale vi anderledes. Thi hvis Ulykken lærte to Mennesker, at de passede for hinanden i Venskab eller i Elskov, hvor ringe syntes dem dog ikke den Nød, som Ulykken bragte, i Sammenligning med den Glæde, som Ulykken ogsaa bragte: at disse Tvende passede for hinanden! Og hvis Tvende først i Døden forstode, at de passede for hinanden i al Evighed, o, hvad var da hiint korte om end bittre Adskillelsens Øieblik, der er Dødens, i Sammenligning med en evig Forstaaelse!

Saaledes er Mennesket stort og paa sit Høieste, naar han passer for Gud ved selv at være slet Intet; men lader os ikke letsindigen beundre eller tage Beundringen forsængeligt. Gik ikke Moses som Herrens Udsending til et vanartet Folk for at udfrie dette fra det selv, dets Trælleſind, og fra dets Trælleſtand under en Tyrans Aag? Hvad er selv den største Helts Daad i Sammenligning med hvad man saaledes kalder Moses's Gjerninger; thi hvad er det at sløife Bjerge og fylde Floder mod at lade et Mørke falde over hele Ægypten! Men dette var jo ogsaa kun Moses's saakaldte Gjerninger, thi han formaaede slet Intet, og Gjerningen var Herrens. Seer her Forskjellen. Moses, han fatter ikke Beslutninger, udkaster ikke Planer, medens de Forstandiges Raad opmærksomt lytter til, fordi Anføreren er den Viseste; Moses formaaer slet Intet. Hvis Folket vilde sige til ham: gaa Du til Pharao, thi Dit Ord er mægtigt, Din Røst seierrig, Din Veltalenhed uimodstaaelig, da havde han vel svaret: „O, I Daarer! jeg formaaer slet Intet, end ikke at lade mit Liv for Eder, hvis Herren ikke saa vil det, jeg formaaer kun at henstille Alt til Herren". Da træder han frem for Pharao, og hvilket er hans Vaaben? Den Afmægtiges — Bønner, og selv naar Bønnens sidste Ord allerede har naaet Himlen, da veed han endnu ikke, hvad der skal skee, om han end troer, at hvad der saa end skeer, skeer dog det Bedste. Da vender han

hjem til Folket, men hvis det vilde prise og takke ham, da vilde han vel svare: „jeg formaaer slet Intet.“ Eller naar Folket tørster i Ørkenen, og maaskee tyer til Moses og siger: tag Din Stav og byd Klippen at give Vand, da skulde vel Moses svare: „hvad er min Stav andet end en Kjæp?“ Og vedblev Folket: men i Din Haand er Staven mægtig; da maatte vel Moses sige: „jeg formaaer slet Intet; men da dog Folket begjærer det, da jeg selv ikke kan udholde Synet af de Vansmægtendes Elendighed; saa slaaer jeg Klippen, om jeg selv end ikke troer, at der vil springe Vand af den“ — og Klippen gav ikke Vand. Altsaa: om den Stav, han holder i sin Haand, skal være Almagtens Finger, eller den skal være Moses's Kjæp, veed han ikke, end ikke i det Øieblik, da Staven allerede berører Klippen; han veed det først bag efter, som han bestandig kun seer Herrens Ryg. O! menneskeligt talt formaaer den Svageste i Israel mere end Moses, thi denne mener dog, at der er Noget, han formaaer, men Moses formaaer slet Intet. I det ene Øieblik ligesom at være stærkere end den Stærkeste, end alle Mennesker, end hele Verden, forsaavidt Underet skeer ved hans Haand; i det næste Øieblik, ja i samme Øieblik at være svagere end den Svageste, forsaavidt denne dog endnu bestandigen mener, at der er Noget, han formaaer — en saadan Storhed skal ikke friste Forfængelighedens Higen, forsaavidt den da giver sig Tid til at forstaae, hvori Storheden ligger; thi ellers skulde den vel flux være rede til med sin væmmelige Feighed at ønske at være i Moses's Sted.

Dog gjør denne Betragtning, at det at trænge til Gud er Menneskets høieste Fuldkommenhed, end Livet vanskeligere, da gjør den det jo kun, fordi den vil betragte Mennesket efter hans Fuldkommenhed, og bringe ham selv til at betragte sig saaledes; thi i og ved denne Betragtning lærer Mennesket at kjende sig selv. Og det Menneske, der ikke kjender sig selv, hans Liv er jo i dybere Forstand en Skuffelse. Dog en saadan Skuffelse forskyldes vel sjeldent, at et Menneske ikke opdager, hvilke Evner der ere ham betroede, ikke søger at udvikle disse

saa meget som muligt i Overensstemmelse med de Livsforhold, der ere ham opgivne, saa han ret slaaer dybe Rødder i Tilværelsen, ikke omgaaes sig selv letsindigen lig det lykkeligt begavede Barn, der ikke forstaaer, hvor meget der dog er det betroet, lig den letsindige rige Yngling, der ikke veed hvad Guld har at betyde — og saaledes er jo ogsaa det vi kalde et Menneskes Selv ligesom Penges Værd; og Den, der kjender sig selv, han veed indtil det mindste, hvor meget han lyder paa, og veed at sætte sig selv om, saa han faaer den hele Værdi ud. Gjør han ikke dette, da kjender han ikke sig selv, og han er skuffet, hvad den Forstandige nok vil sige ham, og sige ham Skridt for Skridt, eftersom Livet gaaer frem: at han ikke fryder sig ved Livet i Dagenes Vaar; at han ikke gjør sig gjeldende for hvad han virkelig er; at han ikke veed at Menneskene tage En for hvad man selv giver sig for, at han ikke har vidst at gjøre sig selv betydningsfuld og derved at give Livet Betydning for sig. At men om et Menneske ogsaa i denne Forstand nok saa godt kjendte sig selv, om han end nok saa godt vidste, at faae sig selv saa fordeelagtigt som muligt udsat paa Rente i Livet; mon han derfor kjendte sig selv? Men kjendte han ikke sig selv, saa var jo dog hans Liv i dybere Forstand en Skuffelse. Skulde det nu ogsaa være sjeldent, at et Menneske i disse kloge Tider forskyldte en saadan Skuffelse? Hvilken var nemlig hiin kløgtige Selvkundskab anden end denne, at han kjendte sig selv i Forhold til noget Andet, men ikke kjendte sig selv i Forhold til sig selv, det vil sige: hans hele Selvkundskab blev trods den tilsyneladende Tilforladelighed aldeles svævende, da den kun angik Forholdet mellem et tvivlsomt Selv og et tvivlsomt Andet; thi dette Andet kunde forandres, saa en Anden blev den Stærkeste, den Skjønneste, den Rigeste, og dette Selv kunde forandres, saa han selv blev fattig, blev stygg, blev afmægtig; og denne Forandring kunde indtræde hvert Øieblik. Blot nu dette Andet toges bort, saa er han jo skuffet; og dersom dette Andet er noget Saadant, at det kan toges bort, er han jo skuffet, selv om det ikke toges bort, fordi hans hele Livs Betydning var

grundet paa noget Andet. Det er nemlig ingen Skuffelse af det, som kan skuffe, at det skuffer: men snarere en Skuffelse, naar det lader det være.

En saadan Selvkundskab er da saare ufuldkommen, og langtfra at betragte Menneskets efter hans Fuldkommenhed; thi det var jo en besynderlig Fuldkommenhed, om hvilken der, efterat man maaskee havde priset den i de stærkeste Udtryk, slutteligen maatte siges: tillige er den en Skuffelse? Ad denne Vei kommer man ikke til at betragte Menneskets efter hans Fuldkommenhed, og for at begynde derpaa maa man begynde med at rive sig løs fra enhver saadan Betragtning, hvilket er vanskeligt nok, som det at rive sig ud af en Drøm, at man ikke tager feil og fortsætter Drømmen: drømmende, at man er vaagnet; vidtløftigt nok i en vis Forstand, fordi et Menneskes egentlige Selv synes ham at ligge saa fjernt, at hele Verden ligger ham langt nærmere; forfærdeligt nok, fordi den dybere Selvkundskab begynder med, hvad Den, der ikke vil forstaae det, maatte kalde det ængstende Bedrag: istedetfor hele Verden at faae sig selv, istedetfor Herre at blive Trængende, istedetfor at formaae Alt at formaae slet Intet. Ak, hvor vanskeligt, at man ikke her igjen falder hen i Drømme, og drømmer, at man gjør det ved sin egen Kraft.

Naar da Menneskets vender sig mod sig selv for at forstaae sig selv, træder han ligesom hiint første Selv ivеien, standser det, der jo var vendt ud ad, i at hige og tragte efter den Omverden, der er dets Gjenstand, kalder det tilbage fra det Udvortes. For at bevæge det første Selv til denne Tilbagekaldelse lader det dybere Selv Omverdenen blive, hvad den er, blive tvivlsom. Saaledes er det jo ogsaa, at Verdenen om os er Ustadighed og ethvert Øieblik kan forandres til det Modsatte; og der er ikke fundet det Menneske, der ved sin Magt eller ved sit Ønskes Besværgelse kan tvinge denne Vexel. Det dybere Selv danner nu hiin Omverdenens svigefulde Vølighed saaledes, at den ikke mere bliver hiint første Selv attraaværdig. Enten maa da det første Selv see at dræbe det dybere Selv, at faae det

glemt, hvorved da Alt er opgivet; eller det maa indrømme, at det dybere Selv har Ret; thi at ville udsige Bestandighed om Det, som bestandig vexler, er jo en Modsigelse; og saasnart man bekjender, at det vexler, kan det jo vexle i samme Øieblik. Hvor Meget end hiint første Selv krymper sig derved, der er aldrig fundet nogen saa smild Ordgyder eller saa snedig Tankefalskner, at han kan afkræfte det dybere Selvs evige Paastand; der gives kun een Udvei, det er at bringe det dybere Selv til Taushed ved at lade Ustadighedens Brusen overdøve det. — Hvad er nu skeet? Det første Selv er standset, kan aldeles ikke røre sig. Ak, Omverdenen kan i Virkeligheden være saa begunstigende, saa haandgribelig trofast, saa tilsyneladende usvigelig, at Enhver vil borge for en lykkelig Fremgang, naar man blot begynder; det hjælper ikke. Det Menneske, der er Vidne til hiin Strid i hans Indre, maa give det dybere Selv Ret: i dette Minut kan Alt være forandret, og Den, der ikke opdager det, han løber bestandigt paa det Uvisse. Der har i Verden aldrig været saa hurtig en Tunge, at den kunde bedaare det dybere Selv, saasnart det blot faaer Lov at komme til Orde. Ak, det er en smertefuld Tilstand: det første Selv sidder og seer efter alle de vinkende Frugter; og det er jo saa klart, at blot man griber til, saa lykkes Alt, det vil ethvert Menneske indrømme — men det dybere Selv sidder alvorligt, betænkeligt som Lægen ved den Syges Leie, om dog ogsaa med sin forklarede Mildhed, fordi det veed, at denne Sygdom er ikke til Døden men til Livet. Det første Selv har nu en bestemt Higen; det veed med sig selv, at det er i Besiddelse af Betingelserne; Omverdenen, saaledes som det forstaaer den, er saa begunstigende som muligt; de vente ligesom blot paa hinanden: det lykkelige Selv og Lykkens Begunstigelser — ak, hvilket lysteligt Liv! men det dybere Selv viger ikke, det tinger ikke, giver ikke sit Minde, slutter ikke Forlig, det siger blot: endnu i dette Øieblik kan jo Alt være forandret. Dog Menneskene hjælpe hiint første Selv med Forklaringen, de kalde paa ham, de forklare, at saaledes gaaer det til i Livet, at der ere nogle Mennesker, som ere lykkelige, og de skulle nyde

Livet, og han er een af dem. Da banker Hjertet, han vil afsted . . . at et Barn, der har en streng Fader, maa blive hjemme, det maa man finde sig i, thi Faderen er jo den Stærkeste; men han er jo intet Barn, og hiint dybere Selv er jo ham selv, og dog synes det strengere end den strengeste Fader, man kan slet ikke indsmigre sig hos det, det vil enten tale uforbeholdent, eller slet ikke. Da er der Fare paafærde, det mærke de Begge, baade det første og det dybere Selv, og da sidder dette bekymret som den erfarne Lods, medens der hemmeligen holdes Raad, om det ikke var bedst, at kaste Lodsen overbord, da han skaffer Modvind. Dog skeer det ikke, men hvad er Følgen? Det første Selv kan ikke røre sig af Stedet, og dog, dog er det tydeligt, at Glædens Øieblik iler, at Lykken allerede flygter; thi det sige jo Menneskene, at naar man ikke benytter Øieblikket strax, da er det snart bag efter. Og hvem er saa Skyld deri? Hvem Anden end hiint dybere Selv? Men selv dette Skrig, det hjælper ikke. — Hvad er dog dette for en unaturlig Tilstand; hvad skal det Hele betyde? Naar noget Saadant foregaaer i et Menneskes Sjel, betyder dette da ikke, at hans Sind begynder at blive svagt? Ak nei, det betyder noget ganske Andet, det betyder, at Barnet skal til at vænnes fra. Thi man kan jo være tredive Aar og derover, fyrretive Aar og dog kun Barn, ja man kan døe som et gammelt Barn. Men det at være Barn er saa deiligt! Saa ligger man ved Timelighedens Bryst i Endelighedens Vugge, og Sandsynligheden sidder ved Vuggen og synger for Barnet. Gaaer Ønsket ikke i Opfyldelse og Barnet bliver uroligt, saa dysser Sandsynligheden paa det og siger: lig nu blot stille og sov, saa gaaer jeg ud og kjøber Noget til Dig; og næste Gang saa kommer Touren til Dig. Saa sover Barnet ind igjen og saa er Smerten glemt, og Barnet rødmer atter i nye Ønskers Drømme, uagtet det troede, at det var en Umulighed at glemme Smerten; nu, det forstaaer sig, hvis han ikke havde været et Barn, havde han vel ikke glemt Smerten saa let, og det vilde have viist sig, at det ikke var Sandsynligheden, der havde siddet ved Vuggen; men det dybere Selv der havde siddet hos ham ved

Dødsleiet i Selvfornægtelsens Dødsstund, da det selv opstod til en Evighed.

Naar da det første Selv falder det dybere Selv tilfode, da ere de forligte og følges ad. Da siger vel det dybere Selv: „det er sandt, nær havde jeg glemt det over vor megen Strid, hvad var det nu Du saa inderligen ønskede; i dette Øieblik troer jeg ikke, at der er Noget til Hinder for Ønskets Opfyldelse, naar Du blot ikke glemmer den lille Hemmelighed, vi To have med hinanden. Seer Du nu, nu kan Du da vel være fornøiet". Maaskee svarer det første Selv: „ja nu bryder jeg mig ikke saaledes om det; nei, jeg bliver aldrig glad som før, o, som dengang, da min Sjel higede derefter; og egentligen forstaaer Du mig ikke". „Det troer jeg heller ei; og det var vel heller ei ønskeligt, at jeg forstod Dig saaledes, at jeg higede ligesaa meget som Du. Dog skulde Du have tabt Noget ved at Du ikke saaledes bryder Dig derom? betænk paa den anden Side, hvis nu Omverdenen havde bedraget Dig, og det veed Du jo den kunde, mere sagde jeg ikke, jeg sagde blot det er muligt, hvorved jeg jo rigtignok tillige sagde, at det Du ansaae for Vished egentligen ogsaa kun var en Mulighed — hvad saa, saa havde Du fortvivlet, og Du havde ikke havt mig at stole paa; thi Du erindrer nok, at Skibsraadet næsten var betænkt paa, at kaste mig overbord. Skulde Du nu ikke være bedre tjent med at have tabt Noget af hiin brændende Begjer, og vundet, at Livet ikke kan bedrage Dig; at tabe paa den Maade, er det ikke at vinde?"

Hiin lille Hemmelighed, som vi To have med hinanden, saaledes sagde det dybere Selv. Hvilken er vel denne Hemmelighed, m. T.? Hvilken anden, end at et Menneske i Forhold til det Udvortes slet Intet formaaer. Vil han umiddelbart gribe efter det Udvortes, da kan det i samme Nu forandres og han være bedragen; derimod kan han tage det med den Bevidsthed, at det ogsaa kunde forandres, og han er ikke bedragen, selv om det forandredes; thi han har det dybere Selvs Samtykke. Vil han handle umiddelbart i det Udvortes, udføre Noget, da kan Alt i samme Øieblik blive til Intet; derimod kan han

med denne Bevidsthed handle, og selv om det blev Intet, han er ikke bedragen, thi han har det dybere Selvs Samtykke.

Dog om end saaledes det første og det dybere Selv ere forligte, og det fælleds Sind vendt bort fra det Udvortes, saa er det jo kun Betingelsen for at kunne komme til at lære sig selv at kjende. Men for at han virkeligen skal kjende sig selv, er der ny Strid og nye Farer. Den Stridende lade sig blot ikke forføre og afskrække ved den Tanke som var det at trænge en Ufuldkommenhed, naar Talen er om at trænge til Gud, som var det at trænge en beskæmmende Hemmelighed man helst skjulte, naar Talen dog er om at trænge til Gud; som var det at trænge en sørgelig Nødvendighed, man søgte at afvinde en blidere Side ved selv at udsige det, naar Talen dog var om at trænge til Gud. Ved den dybere Selverkjendelse lærer man netop, at man trænger til Gud; men det ved første Øiekast Nedtrykkende heri vilde afskrække En fra at begynde, hvis man ikke i Tide var opmærksom derpaa og begeistret ved Tanken, at dette netop er Fuldkommenheden, da det er langt ufuldkomnere og kun en Misforstaaelse, at man ikke skulde trænge til Gud. Thi selv om et Menneske havde fuldkommet de herligste Bedrifter, dersom han dog meente, at det var Alt ved hans egen Kraft, dersom han ved at overvinde sit Sind var bleven større end Den, der indtog en Stad, naar han dog meente, at det var skeet ved hans egen Kraft, da var hans Fuldkommenhed væsentligen kun en Misforstaaelse; men en saadan Fuldkommenhed var jo kun lidet priselig. Den derimod, som indsaae, at han ikke formaaede det Mindste, end ikke at være glad over den glædeligste Begivenhed, uden Gud, han er Fuldkommenheden nærmere; og Den, som forstod dette, og aldeles intet Smerteligt fandt deri, men kun Salighedens Overflødighed, som intet lønligt Ønske gjemte, der dog hellere vilde være glad paa egen Haand, ingen Beskæmmelse følte ved, at Menneskene mærkede det paa ham, at han saaledes selv slet Intet formaaede, ingen Betingelse gjorde med Gud, end ikke den, at hans Afmagt skulde bevares skjult for Andre, men i

hvis Hjerte Glæden bestandig seirede ved, saa at sige, jublende at kaste sig i Guds Arme, i navnløs Forundring over Gud, som jo formaaer Alt — ja han var den Fuldkomne, som Apostelen Paulus bedre og kortere beskriver ham: han „roser sig af sin Svaghed," og har end ikke gjort saa mange og tvetydige Erfaringer, at han veed at udtrykke sig vidtløftigere. — Ikke at kjende sig selv, sige jo Menneskene, er en Skuffelse og Ufuldkommenhed; men ofte ville de ikke forstaae, at Den, der virkeligen kjender sig selv, netop fatter, at han Intet formaaer.

I det Udvortes formaaede han Intet; men indvortes, formaaer han der ei heller Noget? Skal en Formaaen virkelig være en saadan, da maa den jo have en Modstand, thi har den ingen Modstand, da er den enten almægtig eller en Indbildning. Men skal han have en Modstand, hvorfra skal da denne komme? I det Indvortes kan Modstanden jo kun komme fra ham selv. Saa strider han da med sig selv i det Indvortes, ikke som før, hvor det dybere Selv stred med det første Selv, for at hindre det i, at bekymre sig om det Udvortes. Opdager et Menneske ikke denne Strid, da er han i en Misforstaaelse, og hans Liv altsaa ufuldkomment; men opdager han den, da vil han atter forstaae, at han selv slet Intet formaaer.

Det synes underligt, at det er dette, et Menneske skal lære af sig selv; hvortil da prise Selverkjendelsen? Og dog er det saaledes; og af hele Verden kan et Menneske ikke lære, at han aldeles Intet formaaer. Selv om hele Verden forenede sig om at knuse og tilintetgjøre den Svageste, han kunde dog endnu bestandig beholde en ganske svag Forestilling om, at han selv formaaede Noget, under andre Omstændigheder, naar Overmagten ikke var saa stor. At han slet Intet formaaer, kan han kun opdage ved sig selv; og hvad enten han seirer over hele Verden, eller han snubler over et Halmstraa; det bliver dog tilbage, at han veed dette med sig selv eller kan vide det, at han selv slet Intet formaaer. Vil Nogen forklare det anderledes, da har han jo ikke med de Andre at gjøre, men kun med sig selv, og da er enhver Udflugt gjennemskuet. Det er saa svært, mene

Menneſkene, at kjende ſig ſelv, iſær naar man er meget begavet, og har mangfoldige Anlæg og Evner, og nu ſkal vide Beſkeed om alt dette. O, den Selverkjendelſe, om hvilken vi tale, er jo ikke vidtløftig; og hver Gang man ret fatter denne korte og fyndige Sandhed, at man ſelv ſlet Intet formaaer, da har man erkjendt ſig ſelv.

Men kan man da ikke ved ſig ſelv overvinde ſig ſelv? Det ſiges vel ſtundom, men mon dog Den, der ſiger det, har prøvet og forſtaaet ſig ſelv i det Sagte; hvorledes kan jeg være ſtærkere end mig ſelv? Jeg kan være ſtærkere end den Svageſte, og maaſkee lever der eller har maaſkee levet et Menneſke, om hvem man maatte ſige, at han var ſtærkere end Alle; men Ingen var dog ſtærkere end ſig ſelv. Naar man da taler om, ved ſig ſelv at overvinde ſig ſelv, ſaa tænker man ved det Sidſte egentligen paa noget Udvortes, ſaaledes at Striden ikke er lige. Naar ſaaledes Den, hvem verdslig Ære friſtede, overvinder ſig ſelv, ſaa han ikke mere udſtrækker ſin Arm efter den; naar Den, der frygtede Livets Farer, jager Frygten ſaavidt ud, at han ikke flyer Fareme; naar Den, der havde tabt Frimodigheden, overvinder ſig ſelv ſaavidt, at han forbliver ſtille og ikke viger fra Afgjørelſens Plads: da ville vi ikke nedſætte Dette, tvertimod vi priſe ham. Men derſom han vil vogte paa, ei at frelſe ſin Sjel i ny Forfængelighed og at uddrive Djævle ved Djævelens Hjælp, da vil han netop tilſtaae, at han ikke formaaer at overvinde ſig ſelv i ſit Inderſte. Dog ingenlunde mener han dette ſaaledes ſom havde det Onde eengang for alle faaet Magt over ham, nei, men han formaaer kun ſaa meget og dette kun ved ſin yderſte Anſtrængelſe, at han kan ſtaae ſig ſelv imod, hvilket jo ikke er at overvinde ſig ſelv. I ſit Inderſte danner han nemlig Ærens Friſtelſer og Frygtens Friſtelſer og Forſagthedens Friſtelſer, og Hovmodets og Trodſens og Vellyſtens større end de, der møde ham i det Udvortes, og netop derfor ſtrider han med ſig ſelv, ellers ſtrider han med en tilfældig Grad af Friſtelſe, og Seiren beviſer Intet med Hensyn til hvad han vilde formaae i en større Friſtelſe. Seirer han i Friſtelſen, ſom Om-

givelsen lægger den for ham, da beviser dette ikke, at han vilde seire, naar Fristelsen kom saa forfærdelig som han kan tænke sig den; men først naar den forekommer saa stor, først da lærer han egentligen sig selv at kjende. Saa stor forekommer den nu netop i hans Indre, og derfor veed han med sig selv, hvad han maaskee ikke fik at vide med Verden, at han aldeles Intet formaaer.

M. T., Du troer dog vel ikke, at dette er et „tungblodet" Menneskes mørke Tanker, Du takker dog ikke Gud for, at Du ikke blev hjemsøgt af saadan Tungsindighed? Hvis det var Tungsindighed, er det paa den Maade man bør elske Gud og Mennesker? At man takker Gud for Forkjærligheden, hvilket jo er at bedrage ham, og at give ham at forstaae, at hvis det Tungere hændte, da kunde man ikke troe paa hans Kjærlighed (thi med denne Tilstaaelse er det jo noget ganske Andet at takke Gud for, at man ikke blev forsøgt i den sværeste Strid); at man flyer den Tungsindige, som Du kalder ham, ikke ønsker at vide af, at han jo ogsaa er et Menneske, og Du tør jo ikke sige, at han er en Forbryder, altsaa, at han er et ulykkeligt Menneske, altsaa et Menneske, der netop trængte til Din Deeltagelse, hvilken Du viser ham ved at bede ham som den Spedalske at vandre ud mellem Gravene, medens Du ikke tør vedkjende Dig ham som Medmenneske. Men dersom Nogen ansaae det for et tungblodet Menneskes mørke Tanke at tale saaledes om det at forstaae sig selv, da maatte det vel ansees for den fra hans Tungsind uadskillelige Daarskab, at han meente, at denne Betragtning betragtede Mennesket efter dets Fuldkommenhed; og for en endnu større Daarskab, at han glædede sig ved sin Fuldkommenhed. Og hvorledes skulde han dog ikke være glad; thi ved det Fuldkomne glædes man jo altid; og denne hans Glæde var jo ikke i letsindig Forstaaelse med Guds Forkjærlighed for en Enkelt, og denne hans Glæde flygtede ikke for Synet af den Bedrøvede, tvertimod elskede han i den enhver Bedrøvet. Og saaledes er det ogsaa i Sandhed, og Du, m. T., kalder ham dog vel ikke Tungsindig, da han tvertimod er den eneste Glade;

thi Den, der er glad i og over Gud, han glæder sig, og atter siger jeg, han glæder sig. Hvorfor mon Apostelen Paulus, der haver givet denne skjønne Formaning: „glæder Eder, og atter siger jeg glæder Eder", hvorfor mon han holder op, hvorfor mon han standser, inden han anden Gang byder den Troende at være glad? Fordi han i et Mellemrum ligesom har givet sig Tid til at høre alt det Forfærdelige, der lader sig sige, det Forfærdelige at et Menneske formaaer slet Intet, for da at lade Glæden fuldkommen seire: „atter siger jeg, glæder Eder".

Den Betragtning, at det at trænge til Gud er Menneskets høieste Fuldkommenhed, gjør vel Livet vanskeligere, men betragter det tillige efter Fuldkommenheden, og i denne Betragtning kommer Mennesket, ved den stykkevise Opleven, hvilket er den gode Forstaaelse med Gud, til at lære at kjende Gud.

Forsaavidt et Menneske ikke kjender sig selv saaledes, at han veed, at han selv slet Intet formaaer, mærker han egentligen i dybere Forstand ikke, at Gud er til. Om man end stundom nævner hans Navn, leilighedsviis paakalder ham, maaskee i større Afgjørelser mener at see ham, bevæges, som det jo er en Umulighed at see endog kun et Glimt af Gud uden at bevæges; saa er man dog paa en Maade fromt bedragen, hvis man derfor troer, at det er En tydeligt, at Gud er til, eller at Guds Tilværelse ikke skulde have en anden Tydelighed i det jordiske Liv, hvis Mening jo bestandigt forvirres, naar Gud ikke underforstaaes. Vi sige, at det er et fromt Bedrag, vi kalde det med saa skjønt et Navn som muligt, vi agte ikke at styrte frem med hidsig Tale derimod, om vi end ønske Enhver, at det med en anderledes afgjørende Vished maa vorde ham tydeligt, at Gud er til.

Den, der selv aldeles Intet formaaer, kan jo ikke foretage sig det Mindste uden Guds Hjælp, altsaa uden at mærke, at der er en Gud til. Man taler stundom om, at lære Gud at kjende af de forbigangne Tiders Historie; man tager Krønikerne frem, og læser, og læser. Nu vel, det lykkes maaskee, men hvor megen

Tid gaaer der ikke med, og hvor tvivlsomt er ikke ofte Udbyttet, hvor nær den Misforstaaelse, der er det sandselige Menneskes Forundring over det Sindrige! Den, der derimod veed med sig selv, at han slet Intet formaaer, han har hver Dag og hvert Øieblik den forønskede og uomtvistelige Leilighed til at erfare, at Gud lever. Erfarer han det ikke ofte nok, saa veed han godt, hvoraf det kommer. Deraf nemlig, at han er i en Misforstaaelse, og troer, at han selv formaaer Noget. Naar han da gaaer hen i Herrens Huus, da veed han vel, at Gud ikke er der, men han veed tillige, at han selv slet Intet formaaer, end ikke at stemmes til Andagt, og altsaa maa Gud jo være der, hvis han virkeligen bevægedes. Ak, der er Mange, som ellers forblive ubekymrede om Gud, men som dog ikke undlade at komme i Herrens Huus. Hvilken besynderlig Modsigelse: der samles de, der sige de til hinanden: Gud er ikke her, thi han boer ikke i et Huus bygget af Menneskehænder; da gaae de hjem, men hjemme, der er Gud slet ikke. Den derimod, der kjender sig selv paa den omtalte Maade, han veed vel, at Gud ikke boer i Templer, men han veed tillige, at Gud er hos ham i Natten, naar Søvnen vederqvæger og naar han vaagner op i angstfulde Drømme, paa Nødens Dag, naar han forgjæves speider efter Trøsten, i Tankernes Larm, naar han forgjæves lytter ud efter et Frelsens Ord, i Livsfaren, naar Verden ikke hjælper, i Angesten, naar han frygter sig selv, i Fortvivlelsens Øieblik, naar han med Frygt og Bæven forarbeider sin Sjels Salighed; at han er hos ham i Øieblikket, naar Angesten med sin lynsnare Hurtighed vil styrte sig over ham, naar det allerede er, som var det for silde, og der ingen Tid er levnet for at gaae op i Herrens Huus, da er han hos ham, hurtigere end Lyset der gjennemtrænger Mørket, hurtigere end Tanken der adspreder Taagerne, nærværende — ak ja nærværende saa hurtigt som kun Den kan det, der jo allerede var nærværende. Og dersom det ikke var saaledes, hvor fandtes dog det Tilbud, der gik Bekymringen hurtigt nok for at hente Herren; og inden han saa kom, gik der jo atter nogen

Tid! Men dette er ikke Tilfældet; det mener kun Den, der selv troer at formaae Noget.

Det er vel sandt, at man aldeles paa samme Maade kan lære Gud at kjende paa Glædens Dag, dersom man ellers fatter, at man slet Intet formaaer; men at fastholde dette paa Glædens Dag er netop saa vanskeligt. Naar man er gladest, fristes pludseligen den Tanke, om det dog ikke var endnu herligere, at man selv formaaede det Altsammen. Da antager Glæden et uægte Sving, saa den ikke svinger sig op til Gud, men bort fra ham, og saa, saa er det et Tegn paa, at man behøver nye Øvelser. Naar da Alt igjen vakler, naar Tanken forvirres, naar Hukommelsen vil til at opsige Tjenesten, naar det Oplevede kun træder En ængstende imøde i Forfærdelsens Skikkelse, naar selv det redeligst Meente ved Angestens Forræderi bliver uredeligt mod En selv, da forstaaer man igjen, at man selv slet Intet formaaer. Men med denne Forstaaelse og i den er ogsaa Gud strax nærværende, byder over Forvirringen og husker Alt hvad ham blev betroet; thi dette har vel den Forsøgte gjort, han har vel i Anfægtelsens Hvirvel, hvis Udgang syntes at maatte blive forfærdeligere end Døden, i den yderste Skynding betroet Gud hvad der især laae ham paa Sinde, hvad der, hvis han selv glemte det og ogsaa Gud i Himlen glemte det, vilde for evig tilintetgjøre ham og forvandle hans Livs Indhold til en rædsom Skuffelse, han har vel betroet Gud det, indtil han atter ved Gud fægtede sig gjennem Forfærdelserne, slog sig tiltaals, vandt Stilhed i Tillid til Gud. Dersom et Menneske, hvis Liv blev forsøgt i nogen afgjørende Vanskelighed, har en Ven, og det nu ikke lykkes ham i et senere Øieblik tydeligen at fastholde det Forbigangne, hvis Angesten reiser Forvirringen, hvis de anklagende Tanker arbeide ham imod af al Magt, idet han stræber tilbage, da gaaer han vel til sin Ven og siger: „min Sjel er syg, saa Intet vil vorde mig klart, men Dig betroede jeg Alt, Du husker det, forklar Du mig igjen det Forbigangne.“ Men har et Menneske ingen Ven, da gaaer han vel til Gud, hvis han ellers har betroet ham Noget, hvis han i Afgjørelsens

Stund kaldte Gud til Vitterlighed, da Ingen ellers forstod ham. Og Den, der gik til sin Ven, han blev maaskee stundom ikke forstaaet, maaskee blev han, hvad endnu tungere er, modbydelig for sig selv ved at opdage, at Den, til hvem han havde betroet sin Nød, slet ikke havde forstaaet ham, om han end havde hørt paa ham, ikke anet, hvad der ængstede ham, men kun nysgjerrigt bekymret sig om hans mærkelige Sammenstød med Livet. Med Gud skal dette aldrig være hændt; hvo turde vove at tænke det om Gud, om han end, fordi han ikke tør tænke det om Gud, er feig nok til hellere at ville glemme Gud — indtil han staaer for den Dommer, der dømmer ham, men ikke Den, der i Sandhed har Gud til Vidne; thi der hvor Gud er Dommeren, der er jo ingen Dommer, naar Gud er Vidnet.

Dog fordi et Menneske saaledes lærer Gud at kjende, deraf følger jo ingenlunde, at hans Liv bliver let, tvertimod det kan blive meget tungt, maa som sagt blive vanskeligere end det sandselige Menneskelivs foragtelige Lethed; men i denne Vanskelighed faaer jo ogsaa hans Liv stedse dybere og dybere Betydning. Eller skulde det maaskee ingen Betydning have for ham, at han bestandigt har Gud for Øie, at han, medens han selv Intet formaaer, ved Gud formaaer stedse mere og mere — at han formaaer at overvinde sig selv; thi ved Guds Hjælp formaaer han jo dette! Skulde det ingen Betydning have for ham, at han lærer stedse mere og mere at afdøe fra Verden, mindre og mindre at anse det Udvortes, hvad Livet bringer og tager, hvad der forundes ham selv at udrette i det Udvortes, men desto mere at bekymre sig om det Indvortes, om Forstaaelsen med Gud, om at maatte blive i den, og om i den at maatte lære Gud at kjende som Den, der lader Alt tjene et Menneske til Gode, naar han elsker Gud? Og skulde dette ikke endogsaa have Betydning for ham til at gjøre Livets Modgang lettere, da det jo altid er saa, at Den, der har Andet at tænke paa og derved forhindres i at sysle med Sorgen, finder denne lettere? Skulde det endeligen ikke have Betydning for ham og være en salig Løn, at han ret levende og overbevisende forstod, at Gud

er Kjærlighed, at hans Godhed overgaaer al Forstand, og ikke nøiedes med Andres Vidnesbyrd eller med en Betragtning af Verdens-Ordenen og Historiens Gang; thi vel er dette langt større; men Spørgsmaalet er ogsaa, hvorledes man forstaaer det, saa man i Sandhed har Gavn deraf.

Vi sige ikke, at dette at kjende Gud, eller ligesom at hensynke i en drømmende Beundring og sværmersk Betragtning af Gud, skulde alene være det Herlige; saaledes lader Gud sig ikke tage forfængeligt. Som det at kjende sig selv i sin egen Intethed er Betingelsen for at kjende Gud, saaledes er det at kjende Gud Betingelsen for, at et Menneske ved hans Bistand helliggjøres efter sin Bestemmelse. Hvor Gud er i Sandhed, der er han altid skabende. Han vil ikke at Menneskets i aandelig Blødagtighed skal bade sig i Beskuelsen af hans Herlighed, men han vil, ved at vorde kjendt af Menneskets, skabe i ham et nyt Menneske.

Hvis det nu var saa, lader os antage det, at et Menneske uden at kjende Gud ved sig selv kunde forædles og udvikles ligesaa meget, under denne Forudsætning vil jeg spørge Dig, m. T., skulde da det at kjende Gud ikke i og for sig have den høieste Betydning, og hvis der kunde tænkes et Valg, at et Menneske ved sig selv og ved at kjende Gud kunde komme lige vidt, hvad vilde Du vælge? Selv i det Menneskelige vilde Du vel vælge det Sidste; thi hvis Du i Eensomhed, dersom det var muligt, kunde udvikles ligesaa meget, som ved at lære et Menneske at kjende, til hvem Du droges af Din ganske Sjel, dette, at Du lærte ham at kjende, havde jo dog i og for sig den skjønneste Betydning — den skjønneste Betydning, ak nei, Du veed det vel, at idetmindste naar vi tale om Gud er det anderledes; thi det at kjende Gud er det Afgjørende, og uden denne Kundskab vilde et Menneske blive til slet Intet, ja maaskee neppe være istand til at fatte Sandhedens første Hemmelighed, at han selv er slet Intet, end mindre da, at det at trænge til Gud er hans høieste Fuldkommenhed.

Pælen i Kjødet.

2 Cor. XII, 7.

Da det er den hellige Skrifts Bestydning at være Menneskene en Tolk for det Guddommelige, da det er dens Fordring at ville lære den Troende Alt forfra, er det jo en Selvfølge, at dens Sprog har dannet de Gudfrygtiges Tale om det Guddommelige, at dens Ord og Udtryk atter og atter gjenlyde paa de hellige Steder, i enhver høitideligere Tale om det Guddommelige, hvad enten den Talende søger at fortolke Bibelordet ved at give Ordet hvad Ordets er, eller han søger hen til Bibelordet som den nu i al sin Korthed tydelige og fuldstændige Fortolkning af det Meget, han haver talet. Men ogsaa i den daglige og verdslige Tale hører man stundom et Bibelord, der fra det Hellige har forvildet sig ud i Verden — forvildet sig, thi den Maade, paa hvilken det bruges, viser tilstrækkeligen, at det ikke frivilligen har forladt sit Hjem og nu færdes mellem Menneskenes verdslige Digten og Tragten for at vinde Nogen, men at det er blevet ranet. Den, der anvender det, bevæges ikke ved Bibelordet, lader ikke sin Tanke følge tilbage med det for at finde dets alvorlige Plads i den hellige Forbindelse, forfærdes ikke ved Foreſtillingen om, at det er en Helligbrøde saaledes at bruge Ordet, selv om Brugen, langtfra at være Frækhed, kun er en i Menneskenes Øine undskyldelig Letsindighed.

Et saadant bibelsk Udtryk, som man ofte træffer hvor man mindst skulde vente det, hvoraf man stundom finder gjort en Brug, til hvilken det mindst synes at egne sig, er det forelæste: Pælen i Kjødet. Men som denne Misbrug i og for sig er be-

klagelig (thi vi tænke ikke paa en fræk Spots Formasteligheb, men kun paa den flygtige Anvendelse af Ordet som et Tankespil, den spøgende Forbindelse Letsindigheden lader det indgaae med Livets Ubetydeligheder), saa kan den ogsaa paa en ganske særegen Maade have sørgelig Følge, dersom Nogen pludselig kom til at betænke den det høieste Livs Farefuldhed, hvorom Ordet taler: at han da overvældedes af Angst ligesom Den, der i sin Haand havde holdt og spøget med det dræbende Vaaben, uden at vide af, at det var dræbende. Og forfærdeligt, ja ligesom dræbende er sandeligen Ordet, da det vidner om den dybe Smerte, der er Modsætningen til og afløser, hvad der er herligere end nogen jordisk Lykke, end nogen blot menneskelig Tankes herligste Foreſtilling, Modsætningen til den høieste Salighed, saaledes som denne opleves naar den er uudsigelig; hele Alvorens Eftertryk har Ordet, da Apostelen Paulus siger det, en Mand, der ikke oplevede saadanne Omskiftelser, fordi han havde givet sit Liv hen til Bytte for Lidenskaber, da tvertimod den dybeste Erfaring og den fuldvisse Indsigt havde givet ham en sikker Aand. Er dette ikke forfærdeligt! Ro søger jo Menneskет, men see det vexler: Dag og Nat, Sommer og Vinter, Liv og Død; Ro søger jo Menneskет, men see det vexler: Lykke og Ulykke, Glæde og Sorg; Ro søger jo Menneskет og Bestandighed, men see det vexler: Forsættets Gløden og Afmagtens Modbydelighed, Forventningens grønne Skove og Opfyldelsens visne Herlighed; Ro søger Menneskет, hvor søgte han den ikke, selv i Adspredelsens Uro, hvor søgte han den ikke forgjæves, selv i Graven! Men en Apostel — han taler i det stærkeste Udtryk om en Pæl i Kjødet, om en Satans Engel, der slaaer ham paa Munden og ogsaa saaledes forhindrer ham i at udsige hiin uudsigelige Salighed. Altsaa jo ivrigere man trænger frem, desto farefuldere bliver Alt; altsaa fortærer enhver Nidkjærhed den Nidkjære, og forfærdeligst naar den er Nidkjærhed efter Gud i Herrens Tjeneste? Nei, saaledes taler Apostelen ikke som en ophidset Mand, der kun er et fortvivlet Vidne til, hvorledes han selv omtumles, og i det Høieste veed at skildre Om-

skiftelserne. At han ikke faaer Lov at blive i den tredie Himmel, ja at det er en Satans Engel, der henter ham ned igjen og slaaer ham paa Munden, det veed han; han veed, at i en vis Forstand bliver Jordlivets Forbindelse med Saligheden altid et ulykkeligt Ægteskab, og at den i Sandhed salige Forbindelse først sluttes i Himlen, som den sluttedes der i Begyndelsen; men han veed tillige, at det er ham gavnligt, og at denne Pæl er givet ham i Kjødet, at han ikke skal hovmode sig. Derpaa kjender man Apostelen, at han ikke bliver usikker, hvad der vel hændte endog den Redelige, som maaskee fornam Himlens Salighed, men ogsaa da, naar Tornene begyndte at pine og nage, Intet vidste uden at vaande sig. Anderledes Apostelen. Naar hiin Satans Engel styrter frem fra sit Mørke, naar han med Lynets Hurtighed er der til at forfærde Apostelen, da er det vel en Satans Engel, som Apostelen siger; men naar han dog veed, at det er ham gavnligt, da er jo hiin Forfærdelse ikke mere en Satans Engel; thi det har man dog vel aldrig hørt, at en Satans Engel kom for at gavne et Menneske. Det er da ikke saaledes som menneskelig Blødagtighed maaskee kunde ønske det, at det høieste Liv er uden farefuld Lidelse, men det er derimod saaledes, at en Apostel aldrig er uden Forklaring, aldrig uden Myndighed.

Saa have vi da fulgt Ordet tilbage til Bibelstedet, det bibelske Udtryk tilbage til dets Ophav, Apostelen Paulus, og staae ved vor Text, hvor vi nu læse det. Her er det ofte blevet læst, atter og atter. Her har den Skriftlærde fortolket det; hvo skulde blive færdig, hvis han vilde nævne det Sindrige og det Daarlige, der har tjent eller har villet tjene til at forklare dette Sted, der, da det engang havde faaet Ord for at være en Gaade, syntes at aabne en ualmindelig gunstig Leilighed for Enhver til at blive Bibelfortolker. — Her har en forfængeligt bekymret Lidende læst det, indtil han fandt Trøst, ikke i den apostoliske Opbyggelse, men i den tilfældige Omstændighed, at han netop led af den samme legemlige Sygdom, som den Apostelen efter hans Mening ved Ordet skulde have antydet. — Her har en tungsindig Yngling læst det, medens han ikke læste sig Trøst

til af Skriften, men Angest ind i Sjælen, saa han end ikke havde Mod til at spørge Nogen om Forklaringen. Ak, han fik maaskee aldrig nogen Forklaring, men denne Angst for en uforklaret Forfærdelse blev ham hans Torn i Kjødet. — Her har en selvbestikket Apostel fundet et Beviisted for at han var et Guds udvalgte Redskab, thi han havde jo en Pæl i Kjødet. — Her har en feigt Troende læst det, og meent, at Sligt kun hændte en Apostel, ikke ham, der jo i egne Øine var ydmyg nok til ikke at begjere det Store, saa meget mindre som Tanken om den dermed forbundne Lidelse allerede var nok for hans Feighed. — Her har en enfoldig From læst det og læst det mange Gange, men aldrig troet egentligen at forstaae det, fordi han tænkte ringe om sig selv og sine Lidelser i Sammenligning med en Apostels.

Dette være nu sagt; men førend Nogen hos en Apostel søger Trøst i sin Lidelse og Veiledning i dens Kamp, randsage han sig selv, om hans Lidelse dog ikke maatte dømmes med et Smiil, om Livet har prøvet ham saa alvorligt, at det ikke er en Spøg, naar han vil hjælpes af en Apostel, om han for Alvor er forberedt paa, at Apostelen ikke har mange Øieblikke at spilde paa verdslige Sorger, at han hurtigen fra den Strid, der maaskee allerede forekommer den Lidende tung nok, fører ham ind i den afgjørende Strid, hvor den Lidelse hører hjemme, om hvilken Apostelen taler. O, lader os aldrig tage det Hellige forfængeligt; og hvor ofte har man ikke pleiet Kjødet ved at bruge den høieste og stærkeste Trøst til at husvale verdslige Sorger, uden at ville forstaae, at Trøstens Ord først maae saare dybere, inden de kunne helbrede. Har Gud nogensinde gjort Pagt med et Menneske i det Udvortes? Gjelder det maaskee om enhver Lidelse, at man skal takke Gud for, at man ikke forsøgtes i den? Mon ogsaa om den Lidelse, i hvilken Sjælen kjæmper sig til Troen, eller den, i hvilken Troen seirer over Verden? Mon ogsaa om den Smerte, i hvilken Haabet fødes, eller den, i hvilken det vorder urokkeligt? Mon ogsaa om den Fortærelse, i hvilken Selvkjærligheden udaander, indtil Kjærligheden lærer at kjende Gud; eller om den Elendighed, i hvilken det udvortes

Menneske afblomstrer, indtil det indvortes Menneske vikler sig ud af Forkrænkeligheden? Men skal det ikke kaldes Visdom at bede saaledes, skal derimod en saadan Visdom nævnes ved sit rette Navn, skal den kaldes Daarskab, der har tabt Aandens Sands og Intet kan forstaae aandeligt; skal den kaldes Feighed, der vil lykksaliggjøres i en glimrende Misforstaaelse og vil forblive uvidende om at det er en Misforstaaelse; skal den kaldes Formastelighed mod Gud, fordi den vil skabe ham om, fristet af menneskelig Ynkværdighed; skal den kaldes Forræderi mod Menneskeheden, fordi den vil bevige det Hellige for sin Betydning, den Stridende for Andres Taknemlighed, den Seirende for sin Løn — da var det vel bedre, at man talte anderledes om en saadan Lidelse. Man advare mod her at ville spille Helt, her at ville være Krigsmand for egen Sold, her at ville være sin egen Lærer, der bestemmer Lidelsens Grad og beregner Fordelen, man advare, at ikke Nogen forsøges i en selvgjort Strid og kun dannes til ny Forfængelighed, saa det Sidste bliver værre end det Første; men da minde man ogsaa om, at Lidelse hører med, og at Ingen uden Lidelse indgaaer i Himmerigets Rige. Alene at være paamindet herom er en Veiledning, at ikke Anfægtelsens Nød uventet skal komme paa En som en Tyv i Natten, som Fødselsveerne paa Den, der ingen Anelse havde om at han var Fødende. See, dette har Apostelen gjort. Selv blev han tungest forsøgt, thi han erfarede Lidelser, som hidtil intet Menneske havde erfaret, saasandt der ellers var et høiere Liv i en Apostel end i noget tidligere Menneske, hvilket jo antyder, at ogsaa Lidelserne ere qvalfuldere; han erfarede dem saaledes, at han ikke kunde søge Nogens Veiledning eller styrkes ved Andres Erfaring. Men da efterlod han sig ogsaa et Vidnesbyrd, og „Pælen i Kjødet" blev en Advarsel, en Paamindelse om, at et Menneske dog altid gaaer i Farer, hvor han gaaer, at selv Den, der greb det Høieste, dog kun jager derefter efterstræbt af hiin Satans Engel, hvis Angreb imidlertid som Alt maa tjene den Troende til Gode.

Imidlertid skal Talen ikke denne Gang eftertragte den

apostoliske Trøst, eller søge at tale Nogen til Beroligelse, men den vil, om muligt, tale til Forfærdelse. Thi der er en dyb og uudgrundelig Mening i Tilværelsen, en fra Evighed truffen Overeenskomst for det Jordiske og det Himmelskes Øieblik, et vidunderligt Sammenhæng mellem hvad der hører sammen: Sorgen og Trøsten. Naar derfor et Menneske klager over, at der ingen Trøst er for ham, da hans Lidelse er over al Maade, har dette sin Grund i, at han ikke dybt nok fatter Forfærdelsen og Nøden, at han dog hellere vil lade Alt forvirres og søge Adspredelse i den forfængelige Lindring, at der ingen Trøst var, end at dømme sig selv og ydmyge sig under den Forvisning, at der ingen overmenneskelig Fristelse gives.

Saa ville vi da tale om Pælen i Kjødet.

Apostelen Paulus var, hvad der er Alle bekjendt, en i allehaande Lidelser forsøgt Mand. Dersom derfor den Lidende, hvilket kun altfor ofte skeer, istedenfor at søge Veiledning i den tilbudne Trøst, bliver underfundig, adspreder sig ved istedenderfor at betænke, om den Talende nu virkelig er forsøgt, forsøgt netop som han selv er det, thi ellers mangler han jo Erfaring; dersom den Lidende, et Bytte for denne skjulte Forfængeligheds snedige Opfindelser, skulde vrage mange Vidners ellers troværdige Vidnesbyrd, Apostelen Paulus vil han dog vel ikke vrage. Saa nævn da Dine Lidelser, eller hvis Din Sorgs Spidsfindighed endog har gjort Dig misundelig paa Apostelen og paa hans Freidighed, saa udtænk Lidelser; Du skal vel finde Apostelen forsøgt deri, om det end ikke skal lykkes dig, at danne ham efter Dit Sind, at standse ham i Løbet, saa han bliver hos Dig vidtløftig i Lidelsers Vidtløftighed. Som Øiet ikke ret kan faae fat paa Den, der løber, fordi han løber, saa er det ogsaa saaledes med Lidelser; de tilkommende faae ikke Tid til at forfærde Apostelen, de forbigangne faae ikke Tid til at holde ham fast, thi han løber. Men prøvet Lidelsen har han dog, og man skal jo ikke belære Apostelen om, at Lidelsen bliver forfærdeligere, hvis man sidder stille, afkræftet af det Forbi-

gangne, kun ængsteligt syslende med det Tilkommende, men derimod skal man jo af en Apostel lære at løbe og at fuldende Løbet. Nævn nu Gjenvordighederne, de der tilintetgjøre et Menneske ved at gyde al Qval i Øieblikkets Korthed, de langvarige, der langsomt pine ham Sjælen ud af Legemet, nævn det at være spottet som en Sindssvag, at være flyet som en Forargelse, nævn Livsfare, Nøgenhed, Fangenskab, Lænker, nævn alle Misforstaaelsens dybe Krænkelser, nævn det at finde Alle sovende undtagen Misforstaaelsen, nævn det at være hilset som en Afgud, naar man er en Apostel, nævn det at være glemt saasnart man er borte, at see den gode Sag opgiven af Venner, der bleve feige, understøttet af Fjender, som eftertragte Forvirring, nævn det at være forladt af Den, paa hvem man bygger, at være forladt af den Svage, der vil hjælpe sig selv, at være anseet som en Forfører, naar man er Sandhedens Vidne, at give Synden Paaskud til ny Synd, naar man er Sandhedens Lærer, at ansees for svag, naar man er mild, for hovmodig, naar man er streng, for selvkjærlig, naar man er faderlig bekymret; bliv ved, hvis det saa synes Dig, Du skal finde Apostelen forsøgt. Men alle disse Lidelser kalder han dog ikke Pælen i Kjødet.

Forskjellen er vel denne, alle hine Lidelser ere kun i det Udvortes, selv Bekymringen over Menigheden, selv Misforstaaelsens dybe Hjertesorg, hvor tungt den end ligger ham paa Sinde, han har dog Intet at bebreide sig selv; under al denne Lidelse seirer den Forvisning, at han er i Forstaaelse med Gud. Om da end Livets Gang vidner ham imod, om Gud ligesom flygter ud af Verden og lader sig uden Vidnesbyrd; thi dette er jo det Vidnesbyrd, som ethvert Menneske, selv en Apostel, bedst forstaaer, at det Gode, hvorfor han arbeider, har Fremgang, at Sandheden, han forkynder, har Seier, at den hellige Sag, hvorfor han kæmper, har Velsignelse, og Arbeidet Løn, og Møien Frugtbarhed, og Anstrængelsen Bethydningen, og Striden Afgjørelse, Dagens og Nattens Søvnløshed en herlig Anvendelse — selv om Verden og det Synlige saaledes er for-

ladt af Gud, har han dog Aandens Vidnesbyrd, at han er Guds Medarbeider. Hvad Nød er der saa! Endnu i næste Øieblik kan jo Alt være forandret; er Gud end flygtet bort, han er dog i Himlene, hvor Apostelen seer ham og Menneskets Søn hos Kraftens Høire — ikke siddende, ak, hvorledes skulde han kunne sidde, naar Apostelen er saaledes forladt, nei, han har reist sig op, og Apostelen seer ham, som Stephanus, staaende ved Kraftens Høire, hurtig til at hjælpe. Ja skal end Alt forfængeliggjøres, henveires som en Indbildning, skal der end Intet, slet Intet udrettes, og Lidelsen være det eneste Virkelige, skal et langt Livs rastløse Opoffrelse vorde betydningsløs som en Fægten i Luften, Apostelen er dog forvisset om, at hverken Engle eller Djævle eller det Nærværende eller det Tilkommende skal kunne rive ham fra den Kjærlighed, hvori Guds Vidnedsbyrd vidner i hans Hjerte. Og hvad er saa al jordisk Lidelse mod denne Salighed! Er han ikke, skjøndt nærværende i Kjødet, dog fraværende, langt borte, saa kun De ere bedragne der mene at saare ham! Thi hvilken tom Indbildning er ikke et Fængsel, naar den fangne Mand, hvem det indeslutter, er henrykket i den tredie Himmel! Hvad betyder det, at spotte Den, der Intet hører uden uudsigelige Taler, at henrette Den, der er fraværende!

Henrykt i den tredie Himmel! Paulus var ellers ikke ubekjendt med hvad glædeligt er i Livet: at han turde haabe at skulle naae med Ordets Forkyndelse endog til Spanien, at han ved sin Afreise fra en Menighed efterlod Nogle vundne, Nogle besthrkede, Nogle gjenvundne; at han forlod denne Menighed for at reise til en anden; at Nogle dog bleve ham troe, at hans faderlige Bekymring dog ogsaa stundom vandt ham en Søns Hengivenhed. Hvor bevæget taler ikke Paulus derom; hvor taknemlig er han ikke; hvor maa den Glæde have været herlig som Ordet for den, naar Ønsket opfyldtes, naar han ikke mere forlængtes efter at see de Elskede, naar han var hos dem, naar han deelte Aandens Naadegave med dem, selv styrkedes ved at styrke og berige Andre! Men dette Udtryk, at

være henrykt i den tredie Himmel, at være deelagtiggjort i høie Aabenbarelser, at fornemme en uudsigelig Salighed, kan han jo dog ikke bruge, har han ikke brugt om hiin skjønne Glæde, hvilken han jo deelte med Andre. Men hiin uudsigelige Salighed kunde han ikke udsige — ak, og for at hindre det, var der givet ham en Pæl i Kjødet.

Altsaa hiin Lidelse og denne Salighed svare til hinanden. Er det saaledes, at hiin Salighed kun er forbeholdt en Apostel, da frygte Ingen Lidelsen. Men er det saaledes, da kan der ikke tales derom og det er end ikke værd at der tales derom, og allerede uforklarligt, at Apostelen har skrevet derom. Vel fatter han sig kort, og hans Fremstilling viser sig ogsaa derved himmelvidt forskjellig fra det Digt og Tant, der opsminkes med hellige Navne; men en Apostel er dog vel ogsaa Den, der sidst af Alle skriver Gaader, som Ingen kan gjette, men i det Høieste Nogen finkes ved at ville gjette; en Apostel, der søger at være Alt for Alle, er vel Den, der sidst vilde være noget saa Særligt, at han i Henseende til dette blev slet Intet for Nogen. Forsaget være derfor al Nysgjerrighed, der er dømt uden selv at vide det; thi dens Dom er, at den enten ikke kan, eller at den skal kunne forstaae det, og dens Synd er, at den enten forsømmer det Mindre for at falde hen i Tanker over det Gaadefulde, eller at den underfundigen anvender sin Evne for at gjøre det uforstaaeligt, og hykkelsk lader som var dette at ville Forstaaelsen. Enhver prøve sig selv, i Forhold til hvad han haver oplevet være han sig selv tro; men Ingen glemme, at Aandens Salighed og Aandens Lidelse ikke er noget Udvortes, hvorom En oprigtigt kan sige og i Sandhed: dette forundte mit Livs Vilkaar mig ikke Leilighed til at opleve. I Aandens Verden er der ingen Spøg og ingen Spøgelser, der gjør Lykke og Tilfælde ikke den Ene til Konge, den Anden til Tigger, Een skjøn som Østens Dronning, en Anden elendigere end Lazarus; i Aandens Verden er kun Den udelukket, der udelukker sig selv; i Aandens Verden ere Alle indbudne og Talen derom derfor tryg og uforfærdet; thi den angaaer Alle, hvis den angaaer en Eneste. Hvortil da Nysgjerrighed

efter at gjette, hvad der ved Gud er givet ethvert Menneske Leilighed til at opleve, ja hvad der er lagt ham saa nær, at der vel endog maa siges: han skal have forstaaet det. Thi hvis et Menneske døde uden at have forstaaet, hvorledes det dog maa være at være riig, eller at være skjøn, eller at være Konge, eller hvorledes det dog maa være at være miskjendt, ringeagtet, fattig, blindfødt, udskudt af Slægten, hvis han døde uden at have forstaaet hiin en gammel Viismands gaadefulde Tale om hvad der er Jordlivets skjønneste Betydning, at enten man gifter sig eller man ikke gifter sig, fortryder man begge Dele; mon han derfor kunde dømmes med Rette, at han ikke havde benyttet Livet? Men hvis et Menneske døde, og aldrig havde erfaret, hvad det er at stride med Gud, er dette et Tegn paa, at Den, man begravede, havde været sjelden stor i Gudsfrygt? Eller hvis han aldrig havde erfaret, hvad det er at være forladt af Gud, var dette et Tegn paa, at Den, man begravede, havde været i sjelden Forstand en Herrens Yndling? Eller hvis han aldrig havde erfaret Herrens Vrede og dens fortærende Ild, ja aldrig drømt om at der var noget Saadant til, turde dette da være hans Trøst i Døden, hans Retfærdighed i Dommen, ham et Tegn paa, at han som ingen Anden havde været Guds Ven; eller turde det være fyldestgjørende om han svarede: noget Saadant har jeg ikke havt Leilighed til at opleve? Ak, sæt en Saadan desuagtet vilde forklare hiint Udtryk, sæt, det viste sig, at han ogsaa forstod, hvad en Pæl i Kjødet havde at betyde, at det nemlig var Aanden, der var bleven ham en Pæl i Kjødet, og naar den blot gik ud, da havde han sin Smerte forbunden, da havde han faaet den Angest uddreven, hvilken dog Kjærligheden ikke skal uddrive ganske, hvilken Troen ikke formaaede ganske at uddrive, end ikke i en Apostel.

Pælen i Kjødet er da Modsætningen til Aandens uudsigelige Salighed, og Modsætningen kan ikke være i det Udvortes, som kunde Lidelser, Lænker, Misforstaaelsens Hudflettelser, Dødens Rædsler tage den fra ham, eller som kunde al Lærens Fremgang, al Troens Seier i den vide Verden fuldeligen ud-

fylde ham Savnet. Saasnart Lidelsen fornemmes og Pælen nager, har Apostelen ene med sig selv at gjøre. Saligheden er forsvunden, den forsvinder mere og mere, ak, den var uudsigelig at eie, Smerten er uudsigelig, da den end ikke kan udsige Tabet, og Erindringen Intet formaaer uden at vansmægte i Afmagt! At have været henrykket i den tredie Himmel, at have været gjemt i Salighedens Skjød, udvidet i Gud, og nu at være tøiret med Kjødets Pæl i Timelighedens Trældom! At have været gjort riig i Gud, uudsigelig, og nu at være tilintetgjort, til Kjød og Blod, Støv og Forkrænkelighed! At have været sig selv nærværende for Gud, og nu at være forladt af Gud, forladt af sig selv, kun trøstet af en stakkels sindssvag Erindring! Tungt nok for et Menneske at erfare Menneskenes Troløshed; men at erfare at der dog er Forandring hos Gud, Skygge af Omskiftelse, at der er en Satans Engel, som haver Magt til at udrive et Menneske af denne Salighed! Hvor er der da Sikkerhed for et Menneske, er den end ikke i den tredie Himmel! Dog lader os ikke fare vild; thi som vi nu tale er der jo talet i Verden af Den, der vel vidste, hvorom han talede og kun vidnede om hvad han havde erfaret, men ikke vidste at tale ydmygt som en Apostel, gudhengivent, i hvad der saa end skeer. Apostelen siger, at han veed at denne Omskiftelse er ham gavnlig. Hvor simpel, eenfoldig, hvor sagtfærdig er ikke denne Tale! Efter i de stærkeste Udtryk at have nævnet det Saligste og det Tungeste, at have vundet og tabt, da at være saa beroliget! M. T., hvis Du kjender Andres Tale, der have fornummet det Lignende, da har Du vel istedenderfor hørt et Angestens Skrig, at nu var Alt tabt for stedse, et Fortvivlelsens Raab, at de aldrig mere skulde smage denne Salighed. — Dog vee Den, der vil fritages for Lidelsen!

Imidlertid betegner hiint apostoliske Udtryk vel ikke blot den Forladthed, den Adskillelsens Lidelse, der er forfærdeligere selv end Dødens, fordi Døden jo kun adskiller et Menneske fra det Timelige og saaledes er en Befrielse, medens denne Adskillelse lukker ham ud fra det Evige og saaledes er en Fængsling, der atter lader Aanden sukke i det skrøbelige Leerkar, i

det snevre Rum, i Udlændighedsstand, thi Aandens Hjem er i det Evige og det Uendelige. I samme Øieblik begynder da Alt ligesom forfra. Den, der har været udenfor sig selv, vender tilbage til sig selv; men denne Tilstand, saaledes at være hos sig selv, er ikke Frihedens og den Frigjortes. Saa er da den uudsigelige Salighed forbi, Høstens Frydesang forstummet, der skal atter saaes med Taarer, Aanden skal atter sidde beklemt, atter sukke, kun Gud veed, hvad Sukket ikke fatter, hvorvidt dog Frydens Harpe atter stemmes i Sjelens Løndom. Mennesket er vendt tilbage til sig selv, han er ikke mere salig ved at være frelst fra sig selv til sig selv og til at være forklaret i Gud, saa det Forbigangne maatte slippe ham uden Magt til at dømme, fordi Selvanklagen er formildet, glemt i Forstaaelsen med Styrelsens uudgrundelige Viisdom, i Forsoningens salige Belærelse; saa det Evige ingen Tilkommelse frygter, ja ingen Tilkommelse haaber, men Kjærligheden besidder Alt uden Afladelse, og der er ikke Skygge af Omskiftelse. Saasnart Mennesket vender tilbage til sig selv, da forstaaer han det ikke mere — derimod forstaaer han, hvad bittre Erfaringer kun altfor uforglemmeligt have indskærpet, Selvanklagen, hvis det Forbigangne eier en saadan Fordring paa hans Sjel, som ingen Anger ganske kan indfrie, ingen Trøst til Gud ganske kan udslette, men kun Gud selv i Salighedens uudsigelige Taushed.

Hvor meget Forbigangent kan dog ikke et Menneskes Sjel gjemme, naar han er hos sig selv, netop jo dybere han er! Thi en dyrisk Trøst, at Tiden udsletter Alt, er forfærdeligere selv end den forfærdeligste Erindring; og Tankeløshed, der spøger med Tiden og lesler med Evigheden, hjælper, som naturligt er, kun Den, der „døsigt svimler hen ad sin Vei"; og hoffærdig Armod, Fortabelsens glimrende Elendighed, der lader Tiden gaae sin Gang, ja end ikke begjerer Evighedens „Kjedsommelighed", det skulde da være at Himlen var betænkt paa nye Adspredelser, med hvilke de fornemme Fordringer kunde tage til Takke: alt Dette er kun Afskyelighed, hvad Navn Verden saa end giver det. Nei, Tiden som saadan skal ikke hjælpe et Menneske

til at glemme det Forbigangne, om den end mildner Indtrykket; men hvis endog et Menneske, langtfra selvplagerisk at forbande sig selv til atter og atter at fortære dets Bitterhed, lader Tiden, den Erfarne, raade, det Forbigangne er dog derfor ikke ganske glemt, end mindre ganske tilintetgjort. Kun Evighedens Salighed formaaer dette, fordi Sjelen ganske fyldes med denne. Deraf kommer det, at Adspredelse kan hjælpe den Letsindige til at glemme, en vis travl Arbeidsomhed den mere Tankeløse til at udviske det Forbigangne, fordi Adspredelsen og den jordiske Travlhed ganske udfylder deres Sjele. Men jo dybere et Menneske er, desto mindre lykkes dette, og kun Himlens Salighed formaaer det Vanskelige, hvis Vanskelighed der dog allerede hører Alvor til at fatte. Thi er det ikke den menneskelige Forstand, naar den dog ellers er vaagnet, den menneskelige Tanke, dersom den ellers er bleven ædru, det Usandsynligste af Alt, at Noget kan glemmes, ja at Gud kan glemme Noget. At nemlig menneskelig Tankeløshed formaaer at glemme endog det Allervigtigste, er ikke saaledes vanskeligt at fatte. I Salighedens Øieblik er det glemt eller det er samdrægteligen hos Saligheden; men naar et Menneske atter vender tilbage til sig selv, er dette det Usandsynligste af Alt. Og dog er dette Usandsynlige, som overhovedet det Usandsynlige, det høieste Livs Begyndelse og uudgrundelige Hemmelighed. Fuldkommen Skikkelse vinder dette høieste Liv aldrig i Tiden, men fremfor Alt da ikke paa nogen meningsløs Maade, som blev dette Usandsynlige lidt efter lidt, maaskee ved Vane og Svækkelse, det i Tankeløshedens Forstand og efter Aandløshedens Begreb Sandsynlige. Kun i Troen kan han tragte efter det, modarbeidet af Sandsynligheden, fra hvilken han bestandig maa afdøe; vandt Troen en Sandsynlighed, da var Alt tilintetgjort og Troen forvirret, da dette viste, at den ikke havde tilbagelagt det Foreløbige, saa den tillod, at den forvexledes med Sandseløshed, der falder Dyret allerletteſt. Derimod har man i en tidligere Tid troet, at dette var Livets Bethydning, at man først forstod Vanskeligheden, inden man enten jublede over Forklaringen eller udsandt ikke at kunne

blive staaende ved den almindelige Forklaring, at man først grebes af Forfærdelsen inden man sang Seiershymner.

Vi kjende nu vel ikke Pauli Liv meget nøie, men derimod kjende vi jo Paulus, hvilket er Hovedsagen. Som nemlig det sandselige Menneske er kjendeligt derpaa, at det seer Skjæven i Broderens Øie, ikke Bjelken i det egne, at det dømmer strengt om den samme Feil hos Andre som det let tilgiver sig selv, saa er dette det dybere og bekymrede Menneskes Kjendetegn, at dømme strengest om sig selv, at benytte al Opfindsomhed for at undskylde et andet Menneske, men ikke at kunne undskylde eller tilgive sig selv, ja at være overbeviist om at det er saa, at den Anden er mere undskyldelig, fordi der jo altid bliver en Mulighed tilbage, da det eneste Menneske i Forhold til hvem et Menneske er berøvet denne Mulighed er ham selv. Saa vanskelig en Sag er det med Frimodighed; thi den er ikke ganske eenstydig med Sindsstemmelse, man kan ogsaa godt blive staaende ved den og behøver ikke at gaae videre, ved endog at ville dømme Gud, dersom ellers Frimodigheden er Frimodighed i Dommen, hvortil jo fordres, at Guds Dom gjennemtrænger Tanker og Sinde, dersom den ellers er Frimodighed til Guds Barmhjertighed, og denne Tale ikke et uægte gudeligt Udtryk for den egne Tankeløshed, der ikke fortrøster sig til Gud, men er trøstet ved forlængst at have ophørt at sørge. Formaaer end intet Menneske at frikjende sig selv, Eet formaaer han: at anklage sig selv saa forfærdeligt, at han ikke kan frikjende sig selv, men lære at behøve Barmhjertigheden. I denne Henseende forstaaer vanskeligt det ene Menneske det andet; thi det alvorlige Menneske lægger altid Eftertrykket paa sig selv. — Pauli Liv havde været meget bevæget, og som Apostelens rastløse Virksomhed har indhøstet ham mange, mange glade Erindringer, saa har ogsaa hans tidligere Rastløshed, da han af al Magt stampede mod Braaden, saaret ham for hans øvrige Liv med en Erindring, der som en Pæl nager i Kjødet, som en Satans Engel bringer ham til at forstumme. Lad kun en verdslig Beundring mene, at Paulus dog altid var stor, at selv i hans Vildfarelse er der noget Ual-

mindeligt, Den, der søger Trøst eller Anviisning hos en Apostel, seer jo snart, at en Apostel ikke tragter efter det Høie og det Ualmindelige, men efter det Ydmyge, hvorledes har da ikke Paulus i Alvor opfattet det Forbigangne? Vel sandt, han var i sjelden Forstand blevet et andet Menneske, en ny Skabning, han havde ikke blot forandret Navn, men i en anden Forstand var det dog det samme Menneske. Vel sandt, det Forbigangne var trængt tilbage, det kunde ikke faae Magt til at gribe ham med sin Forfærdelse, da han løb mod det Fuldkomne; vel sandt, han sad ikke stille, tryllet ind i en Kreds af det Forbigangnes Minder, thi han gjorde Alt nyt, hvor han kom; vel sandt, han havde fornummet Himlens Salighed og beholdt Aandens Pant, men der var dog et Minde. Og et Minde er vanskeligt i Omgang: snart er det langt borte, snart er det saa flux ved Haanden, som var det aldrig glemt. Naar han prædikede Christum og ham korsfæstet — korsfæstet; saaledes raabte jo Jøderne. Hvor var Paulus, da det skeete; vi vide det ikke, men da Stephanus blev stenet, sad han hos og vogtede Bøddelens Klæder. Hvis han et Øieblik stod stille i Løbet, hvis Erindringen slog ham feil, saa han ikke hørte Prædikenen men Skriget, ikke sig selv prædike men true! Naar han forkyndte Christum som Veien, som den Vei han selv havde betraadt og anviist Mange, da var jo denne Vei ogsaa til førend Paulus betraadte den, den var jo ogsaa til, da Saulus af Synedriet erholdt Tilladelse til at fængsle Dem „som vare af denne Vei", han betraadte den altsaa og dengang, da han med Mord og Trudsel raasede mod de Christne. Vel sandt, Paulus havde fanget frie Mennesker siden hiin Tid, langt flere, langt, langt sikkrere end da han førte dem fangne til Jerusalem, men hine Ulykkelige, hvor vare de nu? Hvis han stod stille, hvis Erindringen kom ham forbi, saa han hensank i bange Grublen om han ikke igjen kunde finde hine Ulykkelige; hvis Mistvivlen blev den stærkere: om dog al hans Virksomhed, om Ordets Forkyndelse for alle andre Mennesker var hvad han havde at gjøre! Visseligen meente Saulus, at hans Nidkjærhed var en Gud velbehagelig Iver, o,

men netop dette, at maatte gribe sig selv eller at vorde greben i et saadant Selvbedrag, og altsaa at maatte angre hvad han ansaae for Gud velbehageligt (hvilken Omvæltning i Tanker og Sinde; hvilket Forfærdelsens Tegn, hvilken Vanskelighed for Angeren at gribe sin Gjenstand og at fasthholde den: at maatte angre det Bedste, man har gjort, ja hvad man endog ansaae for Gud velbehageligt), og altsaa dermed at maatte angre de Forfulgtes Skrig, de Fængsledes Elendighed (hvilken Angerens Møisommelighed; thi det var jo ikke Saulus's Lyst at gjøre det, men Nidkjærhed, som han meente, for den gode Sag), og altsaa til Løn for sin Iver end ikke at maatte høste Menneskers Utaknemlighed, men Angerens Bitterhed, fordi han havde raset! For Agrippa fremstilledes Paulus i Lænker, og Kongen sagde til ham: Du raser Paulus — hvis dette Ord: Du raser havde standset ham, havde givet Erindringens Forvexling Beleilighed, hvis hiin hellige Fyrighed, der brændte i ham Gud et velbehageligt Offer, atter var bleven rasende, hvis han for at prise Gud var bleven en Selvplager; thi ogsaa dertil fordres en stor Sjel! Men Paulus vidste, at det var en Satans Engel — ak, derfor viger den ikke bort; men han vidste, at det var ham gavnligt, at det skeete, og vidste altsaa, at hiin Satans Engel dog var en Guds Udsendinge. Er dette ikke et Vidunder: at forvandle en Satans Engel til Guds Udsendinge; skulde Satan selv ikke blive træt! Thi naar Mørkets Engel iforer sig al Forfærdelse, forvisset om, at hvis den blot faaer Paulus til at see paa sig, da skal den vel forstene ham; naar den forud spotter Paulus at han ikke har Mod dertil, da fæster Apostelen Øiet paa den, han trækker det ikke hurtigt tilbage i Angest, han slaaer det ikke ned i Forfærdelse, han speider ikke med usikkre Blikke, men han seer fast og urokket; jo mere han seer, desto tydeligere bliver det ham, at det er en Guds Udsendinge, der besøger ham, en venlig Aand, der vil ham det vel. Man faaer næsten Medlidenhed med den stakkels Djævel: saaledes at ville være den Forfærdende og da at staae der gjennemskuet, forvandlet til det Modsatte, blot betænkt paa at slippe bort.

Da blev det Forbigangne bag ved; Angeren holdt det fanget, bortskar Forbindelsen med det, stred det imod, hvad enten det i Forening vilde trænge sig frem, eller en enkelt Overløber søgte at overrumple; og Troen holdt de oprørske Tanker i Lydighed under Guds Naade, der trøstede Apostelen over al Maade, thi han vidste jo, at han var en unyttig Tjener, den Ringeste af Apostlerne, ikke værd at kaldes en Apostel, fordi han havde forfulgt Guds Menighed (1 Cor. XV, 9). Havde Paulus villet udmaale sin Apostel-Virksomhed, ladet den prøve at gjøre Fyldest for det Forbigangne, da var Oprøret brudt frem, og end ikke Paulus havde kunnet standse det; medens det nu blev ham en Pæl i Kjødet, ikke ved sig selv, men fordi den uudsigelige Salighed var vegen fra ham.

Men dette Oprør grunder det Forbigangne bestandigt paa, det vil komme igjen som det Tilkommende med ny Forfærdelse. I Tiden er der ingen Sikkerhed, saa et Menneske med verdslig Ro kan sige: Fred og Tryghed, med mindre han finder Trøst i Tankeløshed. Det gjelder da at løbe; ak, man vilde gjerne løbe hurtigere og hurtigere, men Tiden løber man ikke forbi saalænge man løber i Tiden. Du som veed, hvorom Talen er, kald det en Flugt ved hvilken Du allerede var ligesom sluppen ind bag Forhænget, der adskiller Dig fra al Verdens Forfærdelse og Nød, frelst fra Tilbagefaldets Snare, Du havde ladet langt bag Dig, men der manglede dog et Lidet; kald det en Strid, i hvilken Du allerede ligesom havde seiret, og skjøndt anstrenget følte al Din Kraft til det sidste Anløb, hvori Du vilde gribe Klenodiet for alle Evigheder, men der manglede dog et Lidet; kald det en herlig Udgang paa den møisommelige Vandring i Uforstaaelighedens Taage, da Forklaringen lyste ind deri og forklarede Lidelsen og Savnet og Faren og Besværligheden og Angestens Betydning, lyste Forstaaelsens velsignede Fred derover, men der manglede dog endnu et lidet Ord; Du som veed hvorom Talen er, lad det være hændt Dig i Begyndelsen, da Opfyldelsens Salighed bød det gode Forsæt sin trofaste Haand, men der var endnu een Vanskelighed tilbage; lad det

være hændt Dig i Tidens Fremgang, da Opfyldelsen troligen Skridt for Skridt fulgte den trygge Vandrer, ikke ilede forud som Skyggen i Morgenstunden, ikke blev bag ved som Erindringens Aftenskygge, men der var dog endnu een Mislighed tilbage som undgik Enhver, kun ikke Angestens Spidsfindighed — Du som veed hvorom Talen er, hvad skal jeg sige Dig, men Du som ikke veed hvorom Talen er, Dig være det sagt, at den er om, hvorledes Utaalmodigheden pludseligen vaagnede kæmpestærk, og med sin Angest forvandlede det Lidet til Meget, den liden Tid til en Evighed, den liden Afstand til et svælgende Dyb, hiin ene Vanskelighed til Alts Afgjørelse, hiin ene Mislighed til Alts Fortabelse; at Talen er om, hvorledes Kraften sank hen i Afmagt, Mistilliden bortskræmmede enhver Hjælp, Forsagtheden forsagede ethvert Haab, hvorledes det Forbigangne, fra hvilket Sjelen troede at have løskjøbt sig, atter stod der med sin Fordring, ikke som en Erindring, men forfærdeligere end nogensinde ved at have sammensvoret sig med det Tilkommende, at Talen er — om Pælen i Kjødet. Et gammelt ærværdigt og trofast Opbyggelsesskrift siger, at Gud bærer sig ad med et Menneske som Jægeren med Vildtet: han jager det træt, da giver han det et lille Pusterum til at samle nye Kræfter og da begynder Jagten igjen. At et Opbyggelsesskrift taler saaledes til Forfærdelse, er det ikke at bære sig ad som Jægeren: ved sit Navn at indbyde Menneskene til Opbyggelsens Hvile og da at skrække dem op. Og dog er dette jo saaledes i sin Orden, og vi ville tage mod Opbyggelsen; thi vee Den, der vil opbygge uden at kjende Forfærdelsen; han veed jo ikke, hvad han selv vil! Men Den der veed at Forfærdelsen er der, han veed ogsaa, at Tilbagefaldet er Tegnet til at Angestens Jagt atter begynder, eller om ikke Tilbagefaldet saa dog Angesten for det, naar den laaner det Tilkommendes Styrke. Naar det Forbigangne faaer Lov at blive hvad det er, det Forbigangne, naar et Menneske forlader det ved at betræde den gode Vei, og ikke for ofte seer sig tilbage, da forandres han selv lidt efter lidt, og det

Forbigangne forandres umærkeligt ved det Samme, og tilsidst passe de ligesom ikke mere for hinanden, det Forbigangne svinder hen i en ubestemtere Skikkelse, det bliver en Erindring, Erindringen bliver mindre forfærdelig og mindre, den bliver stillere, den bliver mild, den bliver veemodig, og i enhver af disse Bestemmelser er den ifærd med at fjernes mere og mere, tilsidst bliver det Forbigangne ham næsten fremmed, han fatter end ikke, hvor det var muligt, at han saaledes kunde forvildes og han hører Erindringens Fortælling derom som Vandreren hører Sagnet i den fjerne Egn — men Tilbagefaldet lærer En at forstaae, hvorledes det var muligt; ja Angesten for Tilbagefaldet, naar den vaagner pludseligen, om der end kun er et Øieblik tilbage, den veed at benytte det til at gjøre Alt saa nærværende, ikke som en Erindring men som en Tilkommelse. Dog forstaaer en Apostel, at dette er ham gavnligt, paa det at enhver timelig Angest, der kun ønsker, maa fortæres, enhver Selvtillid, der vil være færdig, maa udbrændes i Tilkommelsens Skjærsild, enhver Feighed, der vil liste sig Faren forbi, maa omkomme i Forventningens Ørken. — Kun med megen Vanskelighed lærer et Menneske sig selv at kjende; hans Tragten efter det Evige kan være i al Oprigtighed, og dog kan der være en Fare, han, hvis det overlodes ham selv, saa gjerne vilde fritages for, han saa gjerne vilde omgaae, og altsaa i al Ydmyghed dog bevare en skjult Forfængelighed, da han ikke lærte sig selv at kjende til det Yderste, fordi han ikke var bleven ængstet til det Yderste, til Død og Tilintetgjørelse. Man dømme Ingen, eller Enhver kun sig selv. Ak, Alt synes saa sikkret, naar blot denne Fare ikke var der; Himlens Salighed var saa uudsigelig, og nu denne Mulighed! Da nager Pælen i Kjødet; thi dersom et Menneske ikke haver fornummet Himlens Salighed, da vil han heller ei lide saa meget. O, at det dog snart maatte være skeet, at det endeligen maatte hedde: omsider! Men naar man ængstes, gaaer Tiden langsomt; og naar man ængstes meget, da er selv et Øieblik langsomt dræbende; og naar man

ængstes indtil Døden, da staaer Tiden tilsidst stille. At ville løbe hurtigere end nogensinde, og da ikke at kunne flytte en Fod; at ville kjøbe Øieblikket med Opofrelse af Alt, og da at lære, at det ikke er tilsals, fordi „det ikke staaer til Den, som vil, ei heller til Den, som løber, men til Gud som gjør Miskundhed" (Rom. IX, 16)! At dette er et Menneske gavnligt, hvo forstaaer det; thi her fordrister dog vel Tankeløsheden sig ikke til at ville hjælpe med hvad den vidt og bredt kan forklare om det i Livet Gavnlige.

Vi have talet om Pælen i Kjødet; vi have søgt at forklare Udtrykket i Almindelighed, det er i den Almindelighed, i hvilken det ved at angaae et eneste Menneske angaaer alle. Særligen have vi ikke været bekymrede om at udgrunde, hvad Paulus særligen kan have tilsigtet med dette Udtryk, mindst af Alt ønskede vi at spørge derom i samme Mening som hvis Nogen spurgte, om Paulus havde været stor eller liden af Vext, skjøn af Aasyn, og andet Saadant. Særligen ville vi ikke søge at antyde det maaskee Tilfældige, det maaskee Ubetydelige, der i den Enkelte kan være ham Pælen i Kjødet. Maaskee skulde Skildringen deraf fængsle en Læser, maaskee skulde den endog vinde den Talende hans Beundring; men det var jo dog foragteligt, om den Talende saaledes vilde forstyrre Opbyggelsen. Den almindelige Forklaring derimod er denne: at det høieste Liv ogsaa har sin, har den tungeste Lidelse; at ikke Nogen letsindigen skal ønske Det, hvis Fare han lognagtigen udelader; at ikke Nogen skal blive mismodig ved at stedes i den Fare, om hvilken han maaskee var uvidende; at ikke Nogen aandløst skal prise sit Livs bequemme og magelige Dage. Blot at et Menneske ret er opmærksom paa denne Farefuldhed, da er han allerede ifærd med at begynde den gode Strid. Trøsten kommer vel, og man gribe den ikke for tidligt. Den, som her haver talet, er kun ung, han skal ikke forhindre Nogen i at forfærdes; thi han skal ikke kunne trøste med den tvetydige Erfaring, at et

længe Tid har lært ham, at Troen ikke var saaledes, som en Apostel skildrer den, og saaledes som vel ethvert bedre Menneske engang i Ungdommen har anet det, indtil Veiene skilles: den Ene finder Troens og Forfærdelsens gode Strid; den Anden bliver flygtig og søger sig omsider ved Livets Tryghed.

Imod Feighed.

2 Tim. 1, 7. Thi Gud haver ikke givet os Feigheds Aand, men Krafts og Kjærligheds og Sindigheds Aand.

Dersom det er vist, at der er Det i Livet, der har eller kan have den Magt over et Menneske, at det lidt efter lidt lader ham glemme alt hvad der er Ædelt og Helligt, trælbunden i Verdslighedens, i Øieblikkets Tjeneste; dersom det er vist, at Tiden har eller kan faae den Magt over et Menneske, at den, medens den tæller ham Dage til hans Liv, ogsaa med hver Dag tæller ham hans Liv længere bort fra det Guddommelige, saa han fangen i det Daglige og Tilvante bliver fremmed for det Evige og det Oprindelige; dersom Erfaringen har lært, at dette er hændt ogsaa Den, der engang fornam det Evige stærkt og nærværende i sig — da var det vel gavnligt, at ethvert Middel derimod anpristes, ønskeligt at det anpristes paa en alvorlig, men ogsaa tækkelig Maade. Thi Gud være lovet, der er flere Midler, som Farerne ere mange, og ethvert af disse Midler er tilforladeligt og prøvet. Et saadant Middel er Beslutningen eller det at fatte en Beslutning; thi Beslutningen forbinder netop et Menneske med det Evige, bringer ham det Evige ind i Tiden, skrækker ham op af Eensformighedens Døs, hæver Vanens Trolddom, afbryder de møisommelige Tankers lange Trætte, og lyser Velsignelse over selv den svageste Begynden, naar det dog er en Begynden; thi Beslutningen er en Opvaagnen til det Evige; og Den, som længe har savnet Beslutningens Foryngelse, naar han beslutter sig, maa han vel være tilmode som hiin Enkens Søn fra Nain, der han vaagnede

op paa Baaren, ak, iforveien var han endnu mere lig hiin Enkens Søn, der han bares død ud. Derfor prise vi Beslutningen. Dog skal Talen derom ikke være beregnet paa at kildre Ungdommens Lytten, eller paa at lyde som en pirrende, vellystig Afvexling i den Blødagtiges kjelne Øre, som Talen vel stundom høres, skikket hertil om end ikke beregnet derpaa, naar det raabes ud i Verden: „det er kun et Øieblik's Sag det Hele, fat blot en Beslutning, vov som den kjække Svømmer at styrte Dig i Havet, vov at troe, at et Menneske er lettere end alle Lidelser, at gjennem alle Strømninger, gjennem Bølgernes Fraaden gaaer dog Svømmerens Vei til Maalet. Betragt ham, den uforsagte Svømmer: han bestiger et høit Sted, hans Øie forlyster sig ved Faren, hans Skikkelse fryder sig i Forfærdelsens Gysen — da styrter han sig freidig i Bølgerne; han forsvinder som var han slugt af Havet, men snart dukker han op og har vundet, vundet i et eneste Øieblik. Saaledes staaer Beslutningen paa Forklarelsens Bjerg, forlyster sig ved Faren, da styrter den sig i Havet, og i samme Øieblik dukker den op med Seiren!" Hvis Talen lød saaledes til Ære for det at fatte en Beslutning, da skulde den vel gjøre Indtryk, thi hvorledes skulde ikke den Hørende prise Talerens Begeistring, beundre hans Veltalenhed; og hvorledes skulde ikke den Hørende gaae forandret hjem: han skulde sidde der omgivet af høimodige Beslutninger, blot tvivlsom, hvilken Helteskikkelse der skulde klæde ham bedst; og snart skulde han længes efter at høre en saadan Tale igjen, og indtil da gjøre hvad han formaaede — berømme Taleren, hvis hæftige Bevægelse, hvis Skikkelses frembøiede Dristighed, der han skildrede Svømmeren, stod levende for ham. Ak, lad Skuepladsen beholde hvad Skuepladsens og de gjøglende Heltes er: store Ord, dristige Gebærder og en bedømmende Mængdes Bifald. Den, der vil prise det Gavnlige i at fatte en Beslutning, vil dog ikke forskylde et Bedrag, hvorved han sinkede den Hørende i at handle og gav ham nok at bestille med at beundre; thi at ville beundre er ogsaa et Adspredelsesmiddel, og at hjælpe til at fremlokke den — et Snigmord, eller en Daarlighed.

Saa maa Talen vel begynde anderledes og fremfor Alt forsværge Bedraget; thi Djævelen bruger mange Kunster for at friste et Menneske, og et farligt Anløb er det altid, naar han ved høimodige Beslutninger, eller rettere ved Talen derom og Beundringen deraf, samt ved den Afsmag der følger efter, naar man seer, hvor lidet man formaaer, vil forlokke et Menneske til at opgive Alt. Nei, man kryber før man lærer at gaae, og at ville flyve er altid betænkeligt. Vel er der store Afgjørelser, men selv i Forhold til disse gjelder det dog fornemlig om, at komme i Gang med sin Beslutning, at man ikke i Beslutningen bliver saa høitflyvende, at man glemmer at gaae.

Det var da et Bedrag af hiin Tale, at det saae ud som skulde et Menneske overveie, om han nu vilde styrte sig i Havet eller ikke. Allerede dette er spildt Møie, en Sinkelse fra at udføre Noget, en Næring for Stoltheden, at man indbilder sig eller lader sig det indbilde, at det er saaledes i Livet, at Faren er en Festlighed, til hvilken man indbydes, et Forslag, der gjøres, om man nu vil eller ikke. Det er langtfra saaledes; over den høitklingende Talemaade glemmes, at man jo er i Faren, og at der ikke er Spørgsmaal, om kjækt at springe ud, men om at redde sig. Man er heller ei kommen ud i Faren ved som Svømmeren eller hiin prisie Beslutning at styrte sig ned fra de høie Steder, det er tvertimod gaaet ganske simpelt og naturligt til, derved, at man blev undfanget i Overtrædelse og født i Synd, thi ved Fødselen blev man udsat i Faren der hvor man nu er. Hvilken Tankeløshed at forblive uvidende om, at der er Fare til, men hvilken Bagvendthed at ville ved store Ord og ved Løfte om Heltenavn opmuntre En til at vove sig der ud, hvor han er. Dog det selv at have styrtet sig i Faren er stolt, noget ydmygere er det, at tilstaae, at man er der, at vedgaae sig selv, at man er der, hvor Livsforhold og Styrelse har sat En, uden at man tør forlade sin Plads hverken for at flygte eller for at bestige et høit Sted, hvorfra man vil styrte sig ned i Faren. Denne er der; at opdage den er ei heller saa overordentligt, at det skulde friste Stoltheden, naar

man betænker, at Farens Forfærdelse voxer i Forhold til Stoltheden over at opdage den, ja at Forfærdelsen let voxer En over Hovedet, hvis al slig Overveielse ikke atter afbrydes ved den simple Betragtning, at man kun har at redde sig. Det er stolt at styrte sig selv i Faren, det er stolt at kæmpe med uhørt Rædsel, men det er tillige elendigt, hvor elendigt lærer man stundom af det samme Menneske, at have Overflod paa Forsæt, Armod paa Handling, at være riig paa Sandheder, fattig paa Dyder. Faren er der; dette er ingen Hemmelighed for de Vise eller for de Modige, den Eenfoldige kjender den ogsaa. Vi ville ei heller istedenfor Farens sande Navne tale om Havet og Stormen og Brusen, hvilket let fristet Indbildningskraften til indbildte Forestillinger og indbildte Bedrifter. Der er jo Fare for Lykke og Velfærd: at Du skal tabe den og med den maaskee dit Mod og din Tro. Der er jo Sjelens Fare: at Verden skal blive Dig tom og Alt Dig ligegyldigt, Livet uden Smag og Næring, Sandheden selv en mosisommelig Opfindelse, Døden en ubestemt Tanke, der hverken ængster eller vinker. Der er jo Syndens Fare: at Du skal glemme Din Pligt, eller dog glemme, at man skal gjøre den med Glæde, at man skal bære sine Lidelser, eller dog glemme, at man skal bære dem med Hengivenhed, at Du skal falde i Synden og tabe Din Frimodighed, gaae modløs gjennem Livet, fortvivle i Døden, saa end ikke Angeren kan støtte ved Dig. Der er jo Dødens Fare, som har sine Speidere allevegne ude, om den dog veed, at intet Menneske skal undgaae den. Er Faren der da ikke, eller veed Du det ikke, Du som maaskee vil op paa Bjergets Spidse for at styrte Dig i den, veed Du det ikke, at Du er en anklaget Mand, hvis og ingen jordisk Domstol anklager Dig, da Du er anklaget i Himlen, hvor Dommen skal være; veed Du det ikke, at Du er fængslet, om Fængslet end er rummeligt som den vide Verden, men prøv det, gaae til Verdens yderste Grændse, skjul Dig i Afgrunden, og forsøg da, om den Retfærdighed, der fængslede Dig, ikke veed at hente Dig frem; veed Du det ikke, at Vidnerne ere der, om de end nu langtfra at vidne mod Dig

ere Dine Fortroligſte, at disſe Vidner ere Dine Tanker, at dette Vidne er Dig ſelv, hvem Regnſkabets Dag vil nødſage til at være Din egen Angiver, uden at kunne dølge det ſkjulteſte Raad eller glemme den flygtigſte Tanke eller forbeholde Dig ſelv en eneſte Tanke ſaa forborgent, at ikke Samvittigheden veed at vriſte Din Indeſluttethed op, og Selvangivelſen mod ſin Villie at fravriſte Dig den. Thi den menneſkelige Retfærdighed er meget vidtløftig, og dog ſtundom maadelig nok; den guddommelige er kortere og behøver ingen Anklagers Efterretning, ingen Retstjeners Udſendelſe, intet Vidnes Afhørelſe, men gjør den Skyldige til ſin egen Angiver og hjælper ham med Evighedens Hukommelſe.

Men ikke mindre var det et Blendværk, hvormed hiin bedragerſke Tale ſkuffede, at det ſeer ud ſom var Alt afgjort, Alt vundet paa Beſlutningens Slag-Dag. Vel er det nemlig ſandt, at det at gjøre en god Begyndelſe allerede er meget vundet, men i ſamme Øieblik gjelder det netop om at komme i Gang med Begyndelſen, thi der er maaſkee intet Fordærveligere for et Menneſke end naar en god og herlig Begyndelſe i næſte Nu kommer til at ligge ham i Veien iſtedenfor at hjælpe ham frem. Det er ſtolt at ſamle alle Farer og Forfærdelſer mod ſig paa eet Sted, at trænge kæmpende frem hvor Fjendens Skare ſtaaer tætteſt; det er et ſtolt Ord, at ville ſtandſe Solens Gang, at det ikke maa aftnes før alle Fjender ere overvundne; derimod er det ydmygt at tilſtaae, at Striden ogſaa uden et Menneſkes Skyld trækker ſig i Langdrag, ſaa hver Dag har ſin Aften, og ved et Menneſkes Skyld drager ſig ſaaledes i Langdrag, at det ſtundom aftnes over et Nederlag, ydmygt at tilſtaae, at ſelv den redelige Striders Gang gjennem Livet er beſværet, at ſelv Den, der gjør faſte Trin paa Veien, dog ikke gaaer i Helteſkridt, ja, at naar Livets Aften ſvaler Strideren efter den lange Dag, der dog ikke er Beleilighed til Spil og Klang, fordi endog Den, der kom Maalet nærmeſt, kommer der ikke ſkikket eller oplagt til Triumphens Anſtrængelſe, men modig og træt ønſker en Grav at hvile i og en ſalig Bortgang

herfra i Fred. Vel var en Saadans Liv ikke ukjendt med de større Afgjørelser, men han tilstaaer dog, at hele hans Liv var en Strid, og det frister ham ikke stolt til Underholdning for Andre at nævne de store Afgjørelser, i hvilke han havde den Ære at deeltage; han veed meget godt, at hans Fortælling om daglig Strid vilde være trættende for de Nysgjerrige. Og dog var dette jo hans Liv; han prøvede maaskee Livets, maaskee Menneskenes Foranderlighed, men Faren fulgte ham stadigt. Men eftersom Faren gjentog sig, fornyede han sin Beslutning, og saaledes gik han Kampen igjennem. Var hans Trin end svagt, hans Gang vaklende, gik det end stundom tilbage istedenfor fremad, Beslutningen hjalp ham igjen lidt efter lidt, han formanede sig dog selv med et skjønt Ord, „gjør for Gud, hvad Du kan, da skal Gud gjøre for Dig, hvad Du ikke kan", indtil han atter besluttede sig, om hans Beslutning end synes af ringe Herkomst, en Krøbling i Sammenligning med hiin høibaarne.

Naar det at fatte en Beslutning forstaaes saaledes om den stadige Fornyelse af en afgjørende Beslutning (en tilsyneladende Modsigelse ligesom den, at minde et Menneske om, at handle som var denne Dag idag hans sidste, og da igjen at vise et langt Liv, der ligger for ham), da staaer det fast, at Beslutningen er et frelsende Middel. Men staaer dette fast, da er det atter vel værd at være opmærksom paa Beslutningens Arvefjende, hvilken er Feigheden, der, seiglivet som den er, altid er betænkt paa at afbryde eller fortrædige Beslutningens gode Forstaaelse med det Evige, at søndergnave den Beslutningens Lænke, der er let at bære og først tung, naar den er brudt. Mod Feighed skal Talen derfor være rettet, idet den knytter sig til hiint korte apostoliske Ord. Høres det end stundom, at Gudsfrygt, at Religion, at Christendom gjør et Menneske feigt, da kan det Modsatte dog vel ikke bestemtere udsiges end her, hvor Apostelen netop siger, at Gud ikke giver Feigheds Aand, hvilken altsaa vel maa komme andetsteds fra, og formodentligen allerede være tilstede i hiin Indvending. Ingen

skal derfor beraabe sig paa, at det er hans Fromhed, hans Ydmyghed under Guds vældige Haand, der gjør ham feig; Ingen skal frygte for at betroe sig til Gud i den Mening, at dette Forhold skulde berøve ham hans Kraft og gjøre ham feig. Det er tvertimod omvendt, Den, Gud ikke slaaer til Ridder med sin vældige Haand, han er og bliver i sin dybeste Sjel feig, om ikke af anden Grund, saa fordi han var for stolt til at taale Ridderslaget, da det som ethvert Ridderslag fordrer Bekjendelsen af egen Uværdighed.

Saa ville vi da tale mod Feighed.

Det skal være Tegn paa en forfinet Tidsalder, at man giver det Utilladelige, det Forbudne, Synden et undskyldende, næsten et hæderligt Navn. Stundom fortsættes Falskneriet saa længe, at det gamle, alvorlige, bestemte Ord glemmes og gaaer af Brug. Høres det en enkelt Gang, da vækker det næsten Latter, fordi man antager, at den Talende enten er en Mand fra Landet, der taler et forældet høitideligt Sprog, som aldeles mangler Omgangens Bøielighed, eller at det er en Skalk, der bruger et saadant Ord netop for at vække Latteren enten ved Ordet selv eller ved dets Vrængen efter Andre, hvis Erindring det fremkalder. Et lignende Falskneri afstedkommes ogsaa, naar man af tvende Ord, der begge betegne noget Forkasteligt — ja det lige Forkastelige, fortrinsviis bruger det ene, fordi dette i den almindelige Forestilling har en Bibetydning af Noget, som i Verdens Øine ikke klæder ilde. Dette er Tilfældet med de tvende Ord: Feighed og Stolthed. Dersom en Prædiker, hvis Gjerning det er at agte paa Menneskenes Liv og kalde dem til det Gode, vilde advare mod Stolthed, da skulde han vel finde mange Tilhørere, og dog skulde Talens Virkning langtfra hos Alle være efter Ønske, ja der skulde vel endog være Den, der uden at agte paa Formaningen lyttede til den smigrende Anerkjendelse, der ligger i at bruge dette Ord. Vilde han derimod advare mod Feighed, da skulde vel Tilhørerne see den Ene paa den Anden, om der ogsaa var en saa Elendig tilstede, en

feig Sjel, det Foragteligſte af Alt, det Utaaleligſte, thi ſelv det fordærvede Menneſke kan man dog taale, naar han er ſtolt, men en Feig . . . . . Sandeligen, et Menneſke maa være ganſke uden Øre for Lidenſkabernes Tyveſprog, naar han ikke mærker, at det maa hænge galt ſammen med Feigheden, ſiden den er bleven ſaa afſkyet, ſaa angeſt for at nævnes, ja ſaa aldeles er forſvunden af Livet. Og dog Enhver, der var meget tilbøielig til at antage, at den høflige Advarſel mod Stolthed angik ham, han kan være ſikker paa, at den fornærmende Tale om Feighed angaaer ham ogſaa, thi Feighed og Stolthed er Eet og det Samme; han kan være ſikker paa, at Talen angik ham ganſke ſærligen, derſom han ellers var meget begjerlig efter at ſynes ſtolt, thi det er netop Feighed.

Stolthed og Feighed er Eet og det Samme. Dette maa dog ikke misforſtaaes, og herved menes nærmeſt, at det hvorom man taler under Navn af Stolthed i Almindelighed er Feighed. Selv den uægte Stolthed forekommer meget ſjeldent, og ſkulde Prædikeren indrette ſin Tale ſvarende til de Forhold Livet udviſer, da kom han ſjeldent til at advare mod Stolthed. Den uægte Stolthed fordrer en høi Grad af Foreſtilling om det egne Værd og om det Anſvar den Stolte har for ſig ſelv, hvilket han frygter mere end hele Verden. Den Stolte vil altid gjøre det Rette, det Store, og egentligen ſtrider han ikke med Menneſkene, men med Gud, fordi han vil kunne gjøre det ved egen Kraft; at ſkulke ſig fra Noget er ikke hans Begjering, nei, at ſætte ſig Opgaven ſaa høit ſom muligt og da at fuldkomme den ved ſig ſelv, nøiet med ſin egen Bevidſthed og ſit eget Bifald, det er det han vil. Selv den uægte Stolte maa derfor kunne være ſtolt i Eenſomhed, maa kunne forſage og forſmaae al Løn i Verden; Menneſkenes Gunſt, og ikke en Sjel, ikke den ſtolteſte Sjels Trods, ikke den elſkeligſte Sjels Bønner maae forſtyrre ham; ingen Vinding, ikke den ganſke Verden, ikke den ubetydeligſte og forborgneſte maa friſte ham; han maa anſpænde al ſin Tanke for at ſee det Rette, han maa ville det, fordi han er for ſtolt til at tillade, at Menneſkene ſkulde have Ret imod ham, ſelv

om Ingen kunde overbevise ham. Men en saadan Tilværelse er søvnløs og meget anstrængende og efterstræbt af mange Forfærdelser. Naar vi derfor med denne Fordring gaae ud mellem Menneskene, hvor sjelden er da ikke Den, der har indfriet den. Ja Stolthedens første Spring i Livet, det har Mange gjort, Mange fjantet nok, men det Næste: saa trygler Den hos det samme Menneske, som han stolt forsmaaede, saa bøier Den Knæ, der slog stolt med Nakken, saa tager Den til Takke med hvad han stolt vragede, saa betler Den om Livet, der vilde trodse Alt, saa speider Den efter Ligesindede, der stolt vilde være sig selv nok, saa lyver Den lidt for sig selv, der listigen har forandret Stolthedens Opgave, og faaer Andres Dom for, at dette dog er det Stolteste, saa slaae de sig sammen, og blive stolte i Fælledsskab, hvilket er Forfængelighed og Feighed. Vi sige det sandeligen ikke for at prise hiin uægte Stolthed, men saaledes er dens Vei dog forfærdelig og derfor sjeldent betraadt, som jo vel er, thi den uægte Stolthed lurer Djævelen paa, og den bliver hans Bytte, thi den er Feighed. Den der nemlig saaledes staaer ene, han maa nødvendigviis opdage, at der er en Gud til, og vil han nu ikke forstaae, at det dog er for lidt at være ene om en Hemmelighed, er han for stolt til at have en almægtig Gud til sin Medvider, saa er han jo feig; thi selv om det ikke var lykkedes Verden, ikke alle de Forfærdelser som Jordlivet og Menneskelivet gjemmer at vise ham hans Eensomhed som Blendværk, saa vil den Almægtige strax gjøre det, og dette kan han ikke udholde; men altsaa er han feig.

Naar nu selv den uægte Stolthed er meget sjelden i Verden, og man dog saa ofte nævner Stolthed, saa kan man deraf slutte, at Feigheden maa være meget almindelig, ja man kan slutte det, uden at fornærme Nogen, og uden at være Dommer og Hjertekjender kan man ubeseet antage, at ethvert Menneske er noget feig, især kan man fortrøste sig til, at Enhver, der søger nærmere at kjende sig selv, vil være villig til at vedgaae, at han ikke sjeldent har grebet sig selv deri, at han af den Grund

altid er noget mistænkelig selv mod sit modigste Foretagende. At Forvexlingen kan finde Sted, er ikke vanskeligt at indsee, og Talen skal bestandigen bringe det i Erindring, fordi den, medens den handler om Feighed, bestandigen har Stoltheden i Sigte; thi skal Sagen tages fra Grunden, maa først og fremmest hiin første Løgn forhindres. Selv naar Feighed forvexles med Klogskab, med en i Menneskenes Øine priselig Forstandighed, hvis Hemmelighed er Selvkjærlighed, selv da er den først bleven forvexlet med Stolthed, saaledes nemlig, at det at være saaledes klog paa Verden og sin egen Fordeel er noget Stort. Advares der mod en saadan Klogskab, da see man vel til, at Advarselen ikke bliver fristende; thi der var vel Den, som nok gad høre en saadan Formaning, ikke just for Formaningens Skyld. Kun en religiøs Betragtning kan tale retteligen om og mod Sligt, fordi den religiøse Betragtning kjender det ene Fornødne og veed, at det er det ene Fornødne, og derfor ikke har travlt med det Mangfoldige, eller bliver forførerisk i at skildre Forskjelligheberne.

Forholdt det sig nu saaledes med Feigheden, at som der hviler en Forbandelse over den, der saaledes ogsaa hvilede den Forbandelse over den, at den slet ikke kunde vise sig i anden end sin virkelige Skikkelse, at den slet ikke kunde bedrage med sit Ydre, da skulde den vel snart blive huusvild i Verden, thi hvo vilde boe sammen med denne Usselhed; ja den skulde snart nødsages til at flygte bort paa de affides Steder, saa end ikke den Elendigste, ikke den Nedrigste vilde kalde den frem. Men saaledes er det ikke, Feigheden er netop den bøieligste, den smidigste, saa at sige den behageligste af alle Lidenskaber; ikke er den høirøstet og larmende, men stille og lummer og dog vellystig fængsler den alle andre Lidenskaber til sig, thi i Omgang med disse er den yderst indtagende, veed at holde Venskab med dem, og lægger sig selv dybest i Sjelen som det stillestaaende Vands døsige Taage, af hvilken usunde Luftninger og bedragerske Gjøglebilleder udvikle sig, medens dog Taagen bliver der. Det Feigheden meest frygter er, at der tages en Beslutning, thi

en Beslutning adspreder altid for et Øieblik Taagerne. Den Magt, Feigheden helst sammensværger sig med, er Tiden; thi hverken Tiden eller Feigheden finder, at der er Grund til at forhaste sig; og er det ikke ogsaa mærkeligt nok, at Gud i Himlen og det Evige, ikke Tiden er det, der siger: endnu idag. Lad saa hver Dag have sin Plage og sin Møie, ogsaa sin Lyst og sin Løn: dette er Beslutningens evige Omqvæd, dens høitideligste og meest dagligdagse Fordring, dens første og dens sidste Ord, hvad den vil enhver Dag skal betyde og give enhver Dag Betydning: endnu idag.

Men Feigheden afholder for det første et Menneske fra at erkjende, hvad der er det Gode, det i Sandhed Store og Ædle, som bør være Maalet for hans Stræben, for den tidlige Flid og for den sildige. Dersom Feigheden her maatte vise sig som det elendige Kryb den er, eller træde frem i al sin Plumphed, saa var der ingen Fare, men saaledes viser den sig aldrig, eller i ethvert Tilfælde først bag efter, som det Onde altid lokker med tækkelig Skikkelse og da afkaster Masken og lader sit Bytte synke i Afgrunden ved Tanken om, at det er for silde. Feigheden vil blot forhindre Beslutningens Afgjørelse, derfor giver den sin Adfærd et herligt Navn. Den ivrer mod alt det Overilede, det Umodne, det Hastige, nei, den fortsatte Stræben er det Store, det er en stolt Opgave. Den fortsatte Stræben — et herligt Ord, hvor skuffende, skulde Feigheden ikke nok fange sig en Sjel! At den fortsatte Stræben dog skulde have en Begyndelse, især i Betragtning af at den formodentligen faaer en Ende — det vil hverken Feigheden eller Tiden vide af; thi det veed kun Beslutningen, hvis Navn jo minder derom, thi Beslutningen er Begyndelsen, og dog har den sit Navn deraf, at den veed, der kommer en Slutning. Har Feigheden bragt det saavidt med et Menneske, da kan man sige, at den har faaet sig godt og bequemt indrettet. Hvor stolt saaledes bestandigt at stirre i Skyerne uden nogensinde at behøve at bøie sit Hoved for at see til Foden; skal Gud priises, at han dannede Mennesket opreist, hvor meget mere da ikke Feigheden,

der langt herligere reiser ham op! Et saadant Menneske lever nu med det fjerne store Maal for Øie; skulde han et Øieblik blive betænkelig, da er Feigheden strax rede med Forklaringen, at det maa saa være, fordi Maalet er saa uendelig fjernt. Han lever i den fortsatte Stræben; skulde Bekymringen vaagne, om det var en Stræben, om den fortsattes, da spreder Feigheden enhver Tvivl og glatter øieblikkelig Pandens Rynke ved at forklare, at den enkelte Dag, den enkelte Uge er for lille en Bestemmelse til at udmaale en saadan Stræben. Sandeligen, stræber han ikke, Feigheden fortsætter roligt sin Stræben og kan godt see, at den Uge for Uge, ja Dag for Dag ikke stræber forgjeves og heller ei stræber til et uendelig fjernt Maal.

Dog det Gode, det i Sandhed Store og Ædle er jo ikke blot noget Almindeligt og som saadant Erkjendelsens almindelige Gjenstand, det er ogsaa noget Særligt i Forhold til den Enkeltes særlige Begavelse, der gjør, at den Ene formaaer mere end den Anden, at den Ene formaaer det paa den ene, den Anden paa den anden Maade. Begavelsen selv er ikke det Gode, som var den udmærkede Evne det Gode, den indskrænkede det Slette (hvilken Forbandelse for den Lykkelige, hvilken Fortvivlelse for den Ulykkelige!) nei, Begavelsen er det Ligegyldige, der dog faaer sin Betydning. Er nu Evnen udmærket, da siger Feigheden: „naar man er saaledes udrustet, da har det saa vist ingen Hast med at begynde. Dette er altfor let, lad nogen Tid gaae hen, lad Noget være tabt: den udmærkede Spiller lyster det først at begynde, naar Spillet halvt er tabt. Jeg veed det vel, nu ligger jeg ørkesløs hen, men snart, snart reiser jeg mig med Vælde.“ Hvor stolt taler dog ikke Feigheden! Hvad vil det sige, at Opgaven er for let, det vil sige, den er vanskelig, og under Navn af det Tungere har Feigheden faaet den Vælgende til at vælge det vistnok i Verdens Øine Tungeste, som dog er det Lettere. Det er nemlig vanskeligere at begynde i al Stilhed, fordi det er mindre fornemt, og denne lille Ydmygelse er netop Vanskeligheden. Men altsaa var det ikke Stoltheden, men Feigheden der var Raadgiver. Enhver veed, at Farens Øieblik giver

et Menneske større Kraft, men man agte vel, hvorvidt og hvorledes man derfor er større. Eller er det saa stort, at skulle trænge til Farens Forfærdelse for at kunne samle sin Kraft; ikke at tale om, at det Modsatte jo ogsaa kunde hænde, at Forfærdelsen vel kom, men Kraften svigtede. Det var saa let, at han ikke kunde beslutte sig til at begynde; det var stolt, men det er feigt; thi egentligen er han bange, at det, han har tilladt sig at kalde en Ubetydelighed, ikke ganske skulde vise sig saaledes; og da var han i Forlegenhed: at skulle føle sin Svaghed og da ikke have ligeover for sig den yderste Forfærdelses uhyre Navn, at skulle staae der beskæmmet, berøvet enhver glimrende Bortgang. — Eller Evnen er ringe. Da siger Feigheden: „dette er for lidet at begynde med.“ Det er nu vistnok meget daarligt, ja endog taabeligt sagt; thi naar man ikke har mere at begynde med, saa maa det jo altid være nok, og jo mindre man begynder med, jo større bliver man; men see, Feigheden har vundet Klogskaben for sig, og den siger, at det er ganske rigtigt, thi Den, der Intet begynder, han taber heller Intet. En saadan Klogskab er vel værd at være stolt af, og Stoltheden har allerede indseet, at langt stoltere end at begynde med Lidt er det at vrage Alt, hvilket Den kan gjøre, der vrager det Lidet, der var ham tilbudet, og desuden Alt, hvad der slet ikke var ham tilbudet. Det synes stolt, men Feigheden var jo den første Opfinder.

Det Gode, det i Sandhed Store og Ædle har foruden alle andre gode Egenskaber ogsaa den, at det ikke tillader Betragteren at være ligegyldig. Den, der eengang har faaet det at see, ham tager det ligesom et Løfte af; hvor dybt han end synker, han glemmer det egentlig aldrig ganske, selv i hans Fortabelse er denne Erindring ham vel en Qval, men ogsaa stundom en Frelse. Men som det opløfter et Menneske, saa ydmyger det ham ogsaa; thi det fordrer al hans Kraft af ham og forbeholder sig dog Myndighed at kalde ham en unyttig Tjener, selv naar han har gjort alt Sit. Denne forelskede Forstaaelse er det nu Feigheden af yderste Vigtighed at forhindre, Beslutningens høitidelige Overeenskomst med det Gode paa et saa ydmygende

Vilkaar. Da er Stoltheden strax ved Haanden; enig med Feigheden forklarer den, at det er stoltere, at vide med sig selv, at man kunde være noget Mere end man er, naar man blot vilde det. Denne ubestemte Storhed kan man Tid efter anden anslaae saa høit man vil, og man skal ikke lade sig det forekaste, at man er en unyttig Tjener. Klogskaben understøtter ogsaa Feigheden, og lærer, at man altid bør være lidt mistroisk, aldrig give sig ganske hen. Dette er jo ogsaa meget klogt, men sæt det dog var en Daarskab i Forhold til Det, hvor der slet Intet er at vinde, hvis man ikke sætter Alt ind. Var det ogsaa klogt i Livet, hvis man vilde tinge med en Handlende, der havde bestemte Priser, og byde ham en lille Smule under, var det ogsaa klogt, hvis han havde ganske bestemte Priser, og man nødvendigt skulde bruge hvad han havde at sælge? Og dog er det jo klogt, og Feigheden smiler ad den ubesindigt Stolte, der trænger sig frem at komme med i Æressriden, smiler af ham, naar han snubler, og trøster sig selv. Imidlertid er den feigt Stolte kun eet Øieblik klogere end den ubesindigt Stolte, og mere foragtelig; eller rettere sagt, thi det baader ikke at dvæle ved saadanne Forskjelligheder, de have begge tabt Alt.

See, hvis det gaaer saaledes, da kan et Menneske takke sig selv og Feigheden derfor; thi Gud giver ikke Feigheds Aand, men Krafts og Kjærligheds og Sindigheds Aand, saaledes som det er fornødent for at erkjende, hvad der er det Gode, det i Sandhed Store og Ædle, hvad det betyder for ham og i Forhold til ham; for at elske det med den uegennyttige Kjærlighed, der ikkun begjærer at være en unyttig Tjener, hvilket altid er Kjærlighedens Lyst og det Modsatte den en Krænkelse, der besmitter ham Kjærligheden ved at gjøre den til Binding; og for at holde ved i Bestandighed, at ikke Alt skal blive ufrugtbart uden den Sindighed, der svaler over Anstrængelsen og over Beslutningens Afgjørelse. Denne Erkjendelse, dette Beslutningens Samtykke er den første Indvielse. Ak, hvor sjeldent oplever et Menneske dette saaledes, at han endog kun i Indvielsens Øieblik forsager alt Drømt og Indbildt, ethvert Luft-

syn, der vil vise ham i overnaturlig Størrelse og bringe ham til at studse over sig selv, og derimod annammer Kraft til at see det som det er, Kraft til at omslutte det med selvfornægtende Kjærlighed, Kraft til at indgaae Besindighedens Pagt dermed; hvor sjeldent oplever et Menneske dette saaledes, at han endog kun i Indvielsens Time har Kraft til at holde sig selv hen til det Gode, der ligesom vil tilintetgjøre ham, Kjærlighed til ikke at krympe sig derved, Besindighed til ikke at forfalske sig selv! Feigheden kommer ikke fra Gud, men den veed at give sig Skin af at være Kraftens, og Kjærlighedens og Sindighedens Aand. Det er nu saaledes vel sandt, hvad Feigheden ogsaa lærer, at ethvert Menneske bør stræbe efter et høit og fjernt Maal, det er høit, thi see, det er Himlen, det er fjernt, hvo veed det ikke, fjernt især hvis et Menneskes Fortjeneste skulde naae det. Men Gud har dog selv fra Dagenes Begyndelse deelt Tiden, har adskilt Dagen og Natten, og saaledes vil ogsaa Beslutningens Sindighed strax dele Menneslet Tiden, saa Morgenens fornyede Beslutning og Aftenens Takfigelse og Hvildagens stille Festlighed, eller hvorledes nu forøvrigt Beslutningen har deelt Dig Tiden, m. T., faaer sin Betydning som Deling og som Maal. Vil En ikke forstaae dette i Begyndelsen, da vil han egentligen ikke fatte en Beslutning, og dette vil da gjøre hans Liv betydningsløst, ja mistænkeligt som det Venskab, der bestandigen vrager Livets Beleilighed til at yttre sig, betydningsløst, ja ulevet, som den Tale aldrig blev hørt, der i sin Ophøiethed forsmaaede ethvert Ord og Udtryk, Sproget tilbød. Hvo seer det ikke, selv den Feigeste vilde maaskee smile af denne Tale som overflødig, thi Regnskabets Opgjørelse viser jo, hvad der burde være gjort; men han betænker maaskee ikke, at hvis Beslutningen ikke er Begyndelsen og Begyndelsen Beslutningen, saa vil Regnskabet aldrig lade sig opgjøre, fordi der i en vis Forstand intet er. — Nu er det vel saaledes, at det Gode, det i Sandhed Store og Ædle er forskjelligt for den Forskjellige, men Beslutningen, der er den sande Erkjendelse, er dog den samme. Dette er en meget opbyggelig Tanke. Den,

der vil opføre et Taarn, sætter sig ned og gjør Overslag, hvor høit han kan opføre Taarnet. Ak, hvilken Forskjellighed viser der sig ikke i Overslagets Øieblik; men hvilken Lighed i Beslutningens Øieblik, og udebliver Beslutningen, da vorder der intet Taarn, hvor indbildt eller hvor virkelig herligt Overslaget end var! Den gode Beslutning, der svarer til Erkjendelsen af det Gode, er jo at ville gjøre Alt, hvad der staaer i Ens Magt, af yderste Evne at ville tjene det. At gjøre Alt, hvad En formaaer, hvilken salig Lighed; thi det formaaer jo ethvert Menneske. Kun i Overslagets Øieblik er Forskjelligheden der. Eller Den, der vil gjøre Barmhjertighed, kan han gjøre mere end at give Alt hvad han eier; og gav ikke Enken uendelig meget mere end den Rige, der gav af sin Overflod! Tilfældet kan undertiden gjøre, at en Penninge betyder lidt mere end den ellers betyder, men vil Nogen gjøre et Vidunder, da kan han faae den ene Penning til at betyde ligesaa meget som al Verdens Guld tilsammen, dersom han giver den af Barmhjertighed og Penningen er den eneste, han eier. Ja Den, der har Øre til at bedømme, hvor stor Gaven er, blot han hører Pengenes Raslen, han mærker Forskjellen, men Barmhjertigheden og Tempelkisten forstaae det anderledes. Den som kun har Øre til at høre Mulighedernes Hvidsken i Overslaget, han gjør en uhyre Forskjel, men Beslutningen forstaaer det anderledes. Naar saaledes Den, der fryder sig i Sundhed og Kraft, i Besiddelse af Aandens bedste Gaver fæster sig hen i det Godes Tjeneste med alt Sit, med den lange Række af Aar, der synes at ligge for ham, med enhver Forventningens Fordring til Livet, ethvert Krav kun forventet og fordret for det Godes Skyld — og naar derimod Den, der med Veemod seer sin jordiske Skrøbelighed og Opløsningens Dag saa nær, at han fristes til at tale om den ham forundte Tid som Præsten taler, naar en Saadan med dennes Ord i Beslutningens Time lover „at hellige disse Øieblikke" til det Godes Tjeneste: hvis Taarn bliver saa høiest? Eller naar den Ene med Glæde føler sig som Den, der skal blive et mægtigt Redskab til at vinde Mange, den Anden med Sorg i Sindet

tykkes sig selv kun en Byrde for Andre, naar de dog begge beslutte sig til at ville være Alt og slet Intet for det Gode, hvis Taarn bliver saa høiest, naae de ikke begge op i Himlen? Eller naar den Ene ukjendt med indvortes Fjender vender sit Sind og sin Tanke erobrende mod Menneskene i det Godes Tjeneste og frelser Tusinde, den Anden, hjemfalden til indvortes Kampe, i Beslutningens Øieblik frelser sig selv, hvis Taarn bliver saa høiest? Dersom Feigheden kunde forstaae dette, da skulde den ikke have saa meget mod Beslutningen, thi dette er Beslutningens Hemmelighed. Alt fordrer den, det er sandt, den lader sig ikke bedrage, den taaler ingen Uredelighed, den er paaholdende indtil den sidste Hvid mod Den, der vil give saa godt som Alt, men den er ei heller smaalig, den seer med Velbehag til Den, der giver det Lidet hen, og vredes kun, hvis han vil holde sig tilbage, hvis han vil skyde Skylden paa sin Elendighed, hvis han spidsfindig vil indbilde sig selv, at det er en Umulighed for ham at give Alt hen, da han Intet eier, hvis han vil adsprede sig selv ved at ønske, at han havde Meget at give hen, vil forlyste sig selv ved at betænke, hvor høimodig han da vilde være, vil mætte Beslutningens Trang i ham med Drømme, indtil Trangen gaaer over. Alt dette er Feighed og skjult Stolthed, der ønsker at blive sig i Dunkelhed lidt Mere end man er, og at spise Beslutningen af med skrømtet Anerkjendelse.

Dernæst forhindrer Feigheden et Menneske i at gjøre det Gode, at fuldkomme det i Sandhed Store og Ædle, hvortil han i Beslutningen har knyttet sig. Vi have allerede i det Tidligere mindet om en vis Overtro, der gjør at et Menneske mener Alt afgjort ved Beslutningen, hvilken han da ikke er utilbøielig til at fatte endog maaskee i den Formening, at hans Liv ved Beslutninger har en Ophøiethed, som fritager ham for at bekymre sig om det Mindre: kun ved høitidelige og afgjørende Leiligheder vil han vove Alt, det Mindre beskæftiger ham ikke. Ak, men saaledes at ville blot ligesom stadse i Livet,

er en glimrende Vildfarelse. Beslutningen selv bliver for Den, der tillader sig at nære saadanne Tanker om den, en Forfører og Bedrager istedenfor en trofast Veileder. Vel er det nemlig sandt og rigtigt, at over Beslutningen lyser Evighedens Glands, at i Beslutningen synes Alt afgjort for evigt; men dette er kun det Første. Da klæder Beslutningen sig om, og vil nu netop bekymre sig om det meest Daglige; og saaledes i sin daglige eller om jeg saa tør sige huuslige Klædning seer Beslutningen ikke saa guddommelig ud, men er dog i sit inderste Væsen ganske den samme. Det er nemlig Beslutningens Betydning for det menneskelige Liv, at den vil give det Sammenhæng, en jævn og rolig Gang. Dertil har Beslutningen en elskelig Gave: at bekymre sig om Smaating, saa man hverken lader haant om dem eller fortabes i dem, saa Livet gaaer fort i Beslutningen, styrket og qvæget og forfrisket af Beslutningen.

Nu er da Beslutningen en anden. Maaskee er den at spare hvad kun Armoden behøver at see paa, at holde et lille Vredens Ord tilbage, at overvinde sig selv til at underkaste sig en ringe Ubehagelighed, at holde lidet længere ud ved Arbeidet, at glemme en lille Fornærmelse. Hvor forandret! Er det ikke en Utroskab af Beslutningen at bære sig saaledes ad, eller er dette virkeligt hvad Beslutningen var? Thi Beslutningen var jo ikke at ville trænge til de jordiske Ting, i Nøisomhed at ville vorde sorgløs som Himlens Fugl; Beslutningen var jo at ville seire over sit Sind og over sin Fjende ved Forsonlighed; Beslutningen var jo, at Livets Aften skulde vidne, at der var arbeidet om Dagen; Beslutningen var jo at opløfte sin Sjel over Alt hvad der er smaaligt i Livet. Ja det var Beslutningen, det er ikke glemt; men nu dette . . . Herre Gud, er man da allerede Armoden saa nær, at man behøver at spare det Lidet; er man da saa vredagtig, at man i den Grad skal frygte et lille Udbrud; er det den halve Time der har Magt til at gjøre En til en Lediggænger; er man maaskee strax sindssvag fordi man er lidt tungsindig; er man da uforsonlig, naar man er villig til at glemme de større Fornærmelser og kun erindrer de mindre? O, Den, der kjender

Noget til Beslutningen, vil ikke nægte, hvor kjønt den veed at tale, næsten at bede for sig, at man nu dog blot vil gjøre som den siger, og fremfor Alt ikke besmitte sig selv ved at troe, at man betroede sig til en Trolds, da man betroede sig til Beslutningen. Den indrømmer, at det er en Ubetydelighed, den vil, at det netop skal gjøres som en Ubetydelighed, da den ellers nødsages til at gjøre En Livet anstrængt paa en omvendt Maade derved, at en Ubetydelighed bliver det Betydeligste; thi hvad der er en Ubetydelighed og som saadan kan overses, det er ingen Ubetydelighed, naar Beslutningen har nedlagt Fordring derpaa, og at blive sin Beslutning utro i Anledning af en Ubetydelighed, er ogsaa Utroskab og intet Ubetydeligt. Tilsidst bliver den nidkjær paa sig selv, vil hjælpe Mennesket ved en Tidlang at nage ham og ikke unde ham Ro. — Hvor ligger nu Feilen, dersom Mennesket og Beslutningen ikke boe længere hos hinanden i Samdrægtighed? den ligger i hans Feighed. Det er ganske sandt, at et Menneskes Sjel kan blive forvirret, hvis det Ubetydelige for ham bestandigen bliver det Betydelige. Dette vil Beslutningen heller ikke, den vil, at han skal gjøre det som det Ubetydelige, skal gjøre det som en yderligere Affølge af Beslutningen. Feigheden derimod vil bestandigen have med det Betydelige at gjøre, ikke just for ret at udføre Noget, men fordi det smigrer at forsøges i det Betydeligere og fordi det trøster, naar man taber, at det var det Betydelige. Det er vel meget sjeldent, at et Menneske virkelig lader være at forsøge eller dog at troe at han kunde fuldkomme det Store, og saaledes vedgaae sin Feighed (dersom ellers det Store er Noget der i sin almindelige Gyldighed vedkommer ethvert Menneske, thi i Forhold til det Udvortes og Tilfældige kan det jo være viist og besindigt ikke at vove for meget); nei, han besviger først Opgaven, kalder den en Ubetydelighed og da lader han være at fuldkomme den. Men Bedraget er Feighedens og Tilfredsheden er Stolthedens, saa Feigheden atter her er det til Grund Liggende.

Dersom da Beslutningen ikke trænger igjennem i denne

Strid, dersom det skeer oftere, at den saaledes kommer tilkort, da bliver den tilsidst afmattet, og det gaaer værre og værre, indtil Beslutningen bliver en halvglemt ørkesløs Tanke, et Indfald fra fordums Dage, der engang imellem gæster den Forandrede. Istedenfor den af Beslutningen paatænkte stadige Fremgang viser der sig en Tilbagegang. Dog er Frelsen igjen kun at søge i Beslutningen, men Vilkaaret er ikke det samme som første Gang. Da stemmer Feigheden sig imod; afmægtig som den er kaster den endog Had paa Beslutningen, tænker i sit Hjerte Ondt om den, og tilfredsstiller sig selv ved Stolthedens Bedrag. Hvo skulde kunne opregne alle de Udflugter, de Spidsfindigheder som Feigheden under saadanne Omstændigheder kan udfinde, alle de svigefulde Forslag den veed at gjøre, for at faae Ret mod Beslutningen, for at vorde overbeviist om, at Beslutningen er en Snare, hvori man fanges, en Selvplage, hvori den Fangne piner sig selv, en Bedrager, der dog ikke hjælper; thi hjalp den vel før, eller har der ikke været enkelte Øieblikke, hvor man næsten var villig til at slutte Kjøbet med den, men see om den hjalp strax! Seirer endog Beslutningen igjen i et Menneske, o, hvor sjeldent, at han ret kommer til Kræfter. Feigheden lurer overalt, og formaaer den ikke Andet, saa passer den dog paa, at der bliver en lille Mislighed ved Beslutningens Fornyelse. Skal Beslutningen i Sandhed og tilgavns fornyes, da maa den jo netop begynde, hvor den slap. Dette er meget smertefuldt. Saa hjælper Feigheden og Tiden med falsk Venskab. Den mellemliggende Tid bringer Tilbagefaldet paa Afstand, fjerner det i ubestemtere Omrids, Mellemrummet skuffer Øiet, den spildte Tid som forbigangen seer ikke saa lang ud, ei heller saa øde og ufrugtbar; desuden bærer Ukrudt stundom Pragtblomster. Naar da Glemselen har lindret lidt, da kommer Beslutningen endeligen igjen. Ak, men Feigheden har jo været med; er den end ikke Beslutningens Fader, hvad den aldrig er, den stod dog hos, og har dog for en Deel faaet forhindret, at Beslutningen ikke i dybere Forstand bringer Sammenhæng i Livet. Maaskee trøster Stoltheden

med den dristige Tanke, at begynde ganske forfra, at lade det Forbigangne være glemt og nu begynde kjækkere end nogensinde. Men hvem er det Stoltheden trøster? Beslutningen kan en saadan Trøst kun krænke, Feigheden er det, der griber efter den; men altsaa er Feigheden atter her det til Grund Liggende. Skeer det, da kan et Menneske takke sig selv og Feigheden derfor; thi Gud giver Krafts og Kjærligheds og Sindigheds Aand.

Dog maaskee gik det ikke saaledes, maaskee er der Tale om Den, der, menneskeligt talt, turde beslutte at opføre Taarnet høit. Var Beslutningen stor, saa er Udførelsen det ogsaa, seirende styrer Beslutningen som for fulde Seil til Maalet. Imidlertid er der dog, det veed han, det vidste han, det mærker han lidt efter lidt tydeligere og tydeligere, der er en lille Ubetydelighed, han ikke formaaer, en Mislighed. Var hans Beslutning den gode, da var den jo at offre Alt i det Godes Tjeneste, thi er det ikke hans Beslutning, da er den, hvor stor den end var, da er hans beundrede Kraft, hans Udholdenhed, hans seierrige Fremgang kun en overflødig og selvopfunden Vigtighed, det Gode og Gud behøver ham ikke. Selv Den, der var udrustet til at omskabe Verden, hvis han vil gjøre det for egen Regning, han er i Guds Øine end ikke saa vigtig som en Spurv under Himlen, hvilken Gud dog sandeligen ikke haver behov. Men var det den gode Beslutning, da er denne nidkjær paa sig selv og nøieregnende med et Menneske. Hvad skal det da betyde, at han, medens han virkelig formaaer det Store, ikke formaaer det Ringe? Hvor stor han end er, er han dog kun en Tjener; naar han har lovet det Gode Alt, da har dette en langt helligere og oprigtigere Betydning end det i Menneskenes Øine Store, han kan udrette. Formaaede han end at lære alle Mennesker Sandheden, hvis han dog, ved at opdage Svagheden og Misligheden hos sig selv, vendte al sin Magt mod sig selv, sandeligen, da var han tro, og Gud vigtigere end om han gjorde det Modsatte, medens det vel vilde fortne for Menneskenes Øine, hvis de kunde see en verdensbevægende Kraft beskæftiget med hvad de kalde en Ubetydelighed, om det end ikke var

saa, da det Modsatte var at blive sig selv en Gaade og derunder at gjøre Sit til at gjøre Livet meningsløst. Men hvorledes forklarer man denne lille Mislighed, hvorfor er den der? Det er en Ubetydelighed, altsaa er det stolt ikke at bekymre sig om den. Det er en Ubetydelighed; det er mærkeligt nok, at det gaaer saaledes i Livet, at de store Mænd ikke kunne gjøre det Mindre, hvad de almindelige Mennesker formaae. Det er en Ubetydelighed; hvor ligger det Latterlige dog saa nær den dybeste Alvor! At det Største og det Mindste saaledes er knyttet sammen, at en Ubetydelighed saaledes spotter det Store, følger det som en drillende Nisse; hvor besynderligt er det ikke, ret Noget for den Sjelekyndige at betænke denne, hvad man kunde kalde Livets Misundelse paa den Udmærkede, der spottende betyder ham, at han dog er et Menneske som alle Andre, som den Ringeste, at det Menneskelige kræver sin Ret! Nu, det forstaaer sig: enhver saadan Forklaring kan jo vel have sin Betydning, især for den Vedkommende, men vil den Paagjeldende nøies med den, da vil han egentligen kun adspredes, og er i Grunden feig, tør ikke komme til sig selv for at udholde Modsigelsen, som den venter ham, for at lære hvad ethvert Menneske skal ikke just lære udenad, men ganske særligen lære, at han er Intet, hvilket Nogle lære deraf, at hvad de formaae er saa godt som Intet, Andre deraf, at hvad de ikke formaae er saa godt som Intet, men tilstrækkeligt til at gjøre al deres Formaaen væsentligen til Intet. Ofte kan det være blendende nok med den vidt udstrakte Virken; især naar den ikke blot er herlig og priist af Mennesker, men gavnlig for Mange, og dog er den kun et Blendværk, Beslutningen dog ikke den gode Beslutning, thi et saadant Menneske giver sig ikke hen med Alt til det Gode, ikke nemlig med sin Svaghed, overladende det til Gud, om han vil, at denne Kraftfylde skal gjennem et langt Liv arbeide sig træt paa en saadan lille Svaghed, eller den herligt Udrustede skal faae Betydning for Andre. Blendværket ligger i, at et saadant Menneske bliver i sine egne Øine en nyttig Tjener, et vigtigt Redskab, men dette er ikke den gode Beslutning, der nøies med at

ville være en unyttig Tjener. Derfor prøve ethvert Menneske sig selv. Det var vel muligt, at der har været Den i Verden, der blev beundret af Mennesker, priset i Livet, savnet i Døden, hædret som en Velgjører, erindret ved Æresminder, til hvem Gud dog maatte sige: Ulykkalige, Du valgte ikke den bedre Deel. Men har dette været Tilfælde, da har en Saadan vel ogsaa Tid efter anden mærket den Mislighed, der ret forstaaet enten blot vilde være ham en stadig Tugtemester og som saadan ogsaa fordrede Adgang til enhver Tid, eller forlangte af ham, at han skulde forvandle denne vidtudstrakte Virken og fornye den gode Beslutning; thi Gud giver ikke Feigheds Aand, men Krafts og Kjærligheds og Sindigheds Aand. Gjør for Gud, hvad Du kan, saa skal Gud gjøre for Dig, hvad Du ikke kan. Men er dette at gjøre hvad Du kan, ikke at ville være ydmygt opmærksom paa den Svaghed, i hvilken han maaskee netop vil blive forstaaelig for Dig? Ja, det er tungt, naar det seer ud som kunde man gjøre saa saare Meget for det Gode, men det er dog vist, at det Eneste og det Største, hvad det største og det ringeste Menneske formaaer at gjøre for Gud, er at give sig ganske hen, altsaa ogsaa med sin Svaghed; thi Lydighed er Gud kjærere end Væderens Fedme.

Det er en Daarskab med Ungdommens høitflyvende Beslutninger, men i Tillid til Gud tør man vove Alt. Vov det derfor, Du som blev Dig selv troløs og Din Beslutning, Du som derved maaskee svækket som en barnagtig Olding nu slæber Dig frem uden nogensinde at fortrøstes til Beslutningens Opreisning, vov at fornye Din Beslutning, den skal vel atter reise Dig op i Tillid til Gud, som giver Krafts og Kjærligheds og Sindigheds Aand! Vov det, Du som afkastede Beslutningens Lænke og nu maaskee som en løsladt Fange trodser paa Din Frihed, vov at forstaae, at denne Din Stolthed er Feighed, angiv Dig selv igjen, at Retfærdigheden atter maa binde Dig i Beslutningens Tjeneste, vov det i Tillid til Gud, som skal give Krafts og Kjærligheds og Sindigheds Aand! Vov det, Du som engang ydmygede Dig under Gud i den gode Beslutning, men

tog Feil og blev i Dine og Menneskenes Øine saa Meget for det Gode, vov det igjen at blive til Intet for Gud, han skal vel give Krafts og Kjærligheds og Sindigheds Aand!

Endelig forhindrer Feighed et Menneske i at vedkjende sig det Gode, han gjør. Det er nu vel sandt, at det altid maa foretrækkes, at ansees for ringere og slettere end man er, end at ansees for bedre, hvad der er en stor Fare, hvis det hænder et Menneske, forfærdeligt, dersom han selv forskylder det. O, om jeg var en Døende, jeg vilde dog anprise dette Ord: „naar Du faster, da salv Dit Hoved og to Dit Ansigt, at ikke Menneskene skulle see Dig faste, men Din Fader som er i Løndom". Selv om et Menneske foer vild og syndede, der er dog endnu Trøst og Fortrøstning til Guds Barmhjertighed. Men dersom et Menneske er sandsesløs nok til at lefle med det Høieste, dersom Dydens og Kjærlighedens og Gudsfrygtens hellige Navne ere blevne ham Talemaader, hvoraf hans Mund er fuld indtil Væmmelse, dersom han har drevet denne Kunst til det Yderste, at kunne tankeløst omgaaes selv den helligste og alvorligste Tanke, at kunne forvandle selv det Alvorligste til et Slag af Tungen, det Helligste til en Gebærde; eller dersom han var nedrig nok til at ville fremkogle et hykkelsk Skin, nedrig nok til at foragte Menneskene ved at „forvende sit Ansigt", nedrig nok til at antage Gud selv at være tilfals, ja til at kjøbe for Ord og Talemaader — hvor er da Frelsen for et saadant Menneske? Eller skulde maaskee Sproget, især i vore Tider, være betænkt paa at udfinde et nyt og saa høitideligt Udtryk for det Hellige, at det kunde gjøre Indtryk paa Den, der, man skulde næsten troe det, bestræbte sig for at gjøre enhver Bedre modbydelig ved hvad der fra alvorligere Fædre er modtaget som en hellig Arv? Eller skulde det Hellige nogensinde kunne gribe Den, der kun var alt for vant til at omgaaes det i Hykleri? Men forholder dette sig saaledes, da maa der dog ogsaa agtes paa, at man ikke ved Feighed, skjøndt man gjør det Gode,

bliver sig selv en Snare, og andre Mennesker til Fordærvelse ved at vildlede deres Dom; der bør agtes paa, at det er Feighed, der vil forhindre En fra at vedkjende sig det Gode, man gjør.

Alt hvad der er godt i et Menneske er fra først af tauft, og som det hører Gud væsentligen til, at han boer i Løndom, saa boer ogsaa det Gode i Løndom hos et Menneske. Enhver Beslutning, der i sin dybeste Grund er god, er taus, thi den har Gud til Medvider, og gik ind til ham i Lønkamret; enhver hellig Følelse, der i sin dybeste Grund er god, er taus og skjult af en Blufærdighed, der er helligere end Qvindens; enhver reen Deeltagelse med det Menneskelige, der i sin dybeste Grund er god, er taus fordi den er skjult i Gud; enhver Hjertets Rørelse er taus, thi Læben er lukket og kun Hjertet udvidet. Hvor sørgeligt, dersom Menneskene mere og mere glemme, at naar Alt tier, naar Ingen nævner eller udsiger hvad der foregaaer derinde, naar Stilheden voxer om et Menneske, at han da kan være hos Gud i Løndom! Hvor sørgeligt, hvis Livets Larm og Uro fra Slægt til Slægt tidligere og tidligere river Barnet og Ynglingen ud i det Larmende, flokker ham om det Høirøstede eller gjør ham selv jo før jo hellere høirøstet! Lad kun de verdslige Bedrifter blive større og større, synderligere og synderligere, mere og mere indviklede, man glemme dog ikke, at det Udbytte, et Menneske vinder ved at deeltage i, ja ved at forestaae det største menneskelige Foretagende, er ikke værd at tage op paa en Landevei, i Sammenligning med at være tilovers i Verden, men være halvt med Gud.

Men er det Gode saaledes tauft, hvor let kan det da ikke blive miskjendt. Det er destoværre ogsaa ofte saaledes, at de bedste Mennesker, der ligesom hiin Kongens Datter vel have Hjertets Guld i Eie men ikke Smaapengene at give bort, stundom lide meest i Verden netop af andre Mennesker. Skeer dette, ak, da er Fristelsen der, at slutte af med Menneskene og slutte sig inde med det Gode i Taushed. Det er saa fristende, ikke blot for den ægte Stolte, men ogsaa for Den, der ydmyger sig under Gud taus og stille, med Frygt og Bæven, det er saa

fristende, naar alt det ægte Glimrende, den sminkede Usandhed holdes høit i Ære og endog vil dømme den Miskjendte, da at tie, at give det Udseende af, at Dommen er rigtig, at tie, ikke at værge sig med et Ord, men tage sin Hemmelighed med sig i Graven. Det er saa fristende, naar Følelsen reen og varm vidner med et Menneskes Hjerte, at han elskede meget, det er saa fristende, naar Følsomheden derude har forpagtet det store Ord og endog vil dømme den Miskjendte, da at tie, næsten at bestyrke dens Dom, og blot tage den Bevidsthed med sig, at Omgivelsen paa sin Maade anerkjendte det Gode hos En; thi blev man ikke erklæret for den eneste Selvkjærlige? Det er saa fristende, naar saa Mange strax sige Ja til det Gode og love at gjøre Faderens Villie, og lade sig rose derfor, da at sige Nei, og i Stilhed søge at gjøre den. Det er saa fristende, naar Sjelen sukker og vaander sig og er fastende, da at salve sit Hoved og toe sit Ansigt og ikke søge de rige Hjerters Selskab, men være den Hjerteløse. Det er saa fristende, naar saa Mange ile hen med deres Gave og blive nævnte som Velgjørere, eller naar de stimle sammen om den Forurettede, hvem Forurettelsen gav verdslig Betydning, eller besøge den Fangne, hvem Fænglet gav verdslig Navnkundighed, da at være den Navnløse, usect at besøge Enken, og den Faderløse, og den Fangne der blev udelukket af Samfundet! Imidlertid har dette ogsaa sin Fare, det kan vorde farligt for En selv, og Feigheden let være skjult tilstede eller dog lidt efter lidt liste sig ind.

Det Gode forbeholdt sig Ret til at gjøre et Menneske til en unyttig Tjener, selv naar han gjør det Meste. Denne Tanke er for det Selviske i Mennesket det meest Ydmygende. Den affordrer et Menneske den oprigtige Tilstaaelse, at han bliver ganske som ethvert andet Menneske, som det ringeste er, eller (thi dette er destoværre det Sandere) som ethvert Menneske kan blive det. Men vedkjender han sig da det Gode, da dømmer Verden maaskee anderledes, den fordrer noget Andet af ham, og dette kan han maaskee ikke udholde, om han dog i Stilhed har Redelighed til at ville og Styrke til at gjøre det Gode. Ved

sin gode Beslutning ønskede han kun at være en unyttig Tjener, altsaa en Tjener, der ingen Løn fordrer. Men see, Verden lønner ham, den lønner ham med Miskjendelse. Dette var ikke efter Aftalen. O, Den, som ikke fatter, at selv naar han gjør det Meste han kan for det Gode og tillige lider Miskjendelsen, er han dog en unyttig Tjener, hans Tanke har end ikke fattet det Fuldkomne, end mindre at han skulde have fuldkommet det. Frygter han Miskjendelsen, da er det jo Feighed, der afholder ham fra at vedkjende sig det Gode.

Men Miskjendelsen kan et Menneske selv bidrage til at fremkalde. Forsaavidt synes han altsaa ikke at fordre nogen Løn for det Gode, om han dog ikke vedkjender sig det. Lader os dog see. Idet han da lider Miskjendelsen, bliver han let sig selv vigtigere, dømmer vel ikke Andre, men vil at hans Gjerning skal dømme Andre, og faaer paa en underfundig Maade, om jeg saa tør sige, et større Tilgodehavende hos Gud. Han er ikke ganske fornøiet med at være en unyttig Tjener, han vil være lidet mere.

Et Menneske kan nu foranledige Miskjendelsen, ja Verdens Forfølgelse ved paa en overdreven Maade at stille sig selv frem som det Godes Talsmand, altsaa ved for meget at vedkjende sig det Gode, om man saa vil; derom tale vi nu ikke her. Det, vi tale om her, er, ved at lade være at vedkjende sig det Gode at foranledige Miskjendelsen. Vi ville ikke sige med Prædikeren (4, 10) „vee Den, som er ene; hvis han falder, er der ingen Anden til at opreise ham", thi Gud er jo dog den, der baade opreiser og nedtrykker, den, der lever i Menneskenes Kreds og den Eensomme; vi ville ikke raabe Vee over ham, men vel et Ak, at han ikke maa blive vildfarende; thi han er jo ogsaa ene i at prøve sig selv, om det er et Guds Kald han følger, eller en Fristelsens Stemme, om ikke en Trods, en Vrede blander sig forbittrende i hans Stræben. Hvor nær ligger ikke Afveien? Ak, der var maaskee Den, som kaldte endog Forbandelsen over sig, og som dog havde Ret, havde sin Samvittighed frelst i det, hvorfor han dømtes, men Uret i at tie, Uret i, at Grunden

maaskee var, at han manglede Mod til at bekjende sig til Sandhed, at han heller vilde synes ond og være hadet, end være elsket og have sin Sandhed uforstyrret for Andre. Ak, maaskee var det Den, der har ængstlige Tvivler saa tunge, at de kunne begribe en Tvivler, og ogsaa stundom blev sig selv betydningsløs ved Menneskefrygtens Trælle, og dog, hvis han vilde være det oprigtig, maatte tilstaae sig selv, at han ved en lille Tilkastelse kunde istemmende have sammelbet sem! Ak, maaskee var det Den, som gik Nat og Dag under Menneskefrygtens Aag, ikke blev sig selv oprigtig, men gik hellere under Noget, fordi han led det som en Straf, om han dog havde tilladt sig en Forandring, saa han ikke blev frelst fra hvad han skulde frelses fra, men for noget Andet, og tog Menneskenes misforstaaede Dom ved sig selv af Guds Haand som en Gudsdom, men lod Menneskene tage feil. Thi Ærlighed og Ærlighed kan jo ogsaa skjule over et Tungsind, der tungsindigt elsker det Gode. Det skal være meget anstrængende, og hvad værre er, Tungsindet trives og næres deraf. Og Ærlighed og Trofasthed mod Alt kan jo ogsaa skjule over en vis Sammenhæng, der dog har dette Udtryk af det Gode, at den netop vil lide for Straf. Vi tale nemlig ikke her om Hykleri, der vil synes bedre, men om det Modsatte, et Had til sig selv, der gjør Mennesket selv Uret, saa han blot er eensidig i at forsøge sig Lidelse. Men Had til sig selv er dog ogsaa Selvkjerlighed, og al Selvkjerlighed er Feighed.

Enhver prøve sig selv, om han vedkjender sig det Gode, der boer i ham, der bevæger hans Hjerte og udvikler det, hvorfor han lever. Gjør han dette, ikke høirøstet, ikke paatrængende, thi som det Gode er, saa være Vedkjendelsen ogsaa tilbageholdende, ærbar, sømmelig, altid blufærdig, da bære han Verdens Miskjendelse, han har intet Ansvar; thi han og først han er dog egentligen „aabenbar for Gud". Men gjør han det ikke, da see han vel til; thi Feigheden gjør kun altfor gjerne slet Selskab med Stoltheden. Feighedens Bedrag er det at forfalske Opgaven, og gjøre det Vanskelige let, det Lettere vanskeligt, Stolthedens Tilfredsstillelse er det at vælge det indbildte Van-

skelige. Da bliver man sig selv vigtig, thi Den, der gjør det Gode men ikke vedkjender sig det, han er dog ikke ganske som andre Mennesker. Men hvo der dømmer saaledes, dømmer ikke aandeligt; thi Den, der dømmer aandeligt, veed, at ethvert Menneske kun er en unyttig Tjener. At ville give Afkald paa Verden og Verdens Dom, og da igjen yde sig selv en verdslig Anerkjendelse for at have gjort det, er jo ikke at give Afkald paa Verden, om det end kan lykkes Feigheden og Stoltheden at afstedkomme et skuffende Bedrag. Og hvis et Menneske virkelig elsker det Gode, har dette da endnu ikke een Fordring paa ham, den at han vedkjender sig det? Vel er nemlig det Gode ikke forfængeligt, og det er ingenlunde derfor det fordrer dette af ham, men det er det Sande, og derfor er al Høirøstethed ogsaa det Gode ligesaa vederstyggelig. Det er det Sande, og Vedkjendelsen er den Sandhed, han skylder sin Næste. Thi er det ikke en god Gjerning at holde Dens Arm tilbage, der vil begaae en Udaad, men er det ikke ogsaa en god Gjerning, at holde Dens Dom tilbage, der vil dømme urigtigt, og som ikke kan dømme anderledes, hvis Vedkjendelsen af det Gode ikke forhindrer det? Man kan gjøre et Menneske megen Uret, men den tungeste er det maaskee, at bringe sildig Anger over en overilet uretfærdig Dom, som man dog selv ogsaa har bidraget til at foranledige.

See, skeer dette, farer et Menneske saaledes vild ved at gjøre det Gode, da kan han takke sig selv og Feigheden derfor, thi Gud giver Krafts og Kjærligheds og Sindigheds Aand. Gjør for Gud, hvad Du kan — men er det at gjøre hvad Du kan, at Du ikke vil vedkjende Dig det Gode, men være ene derom, uagtet Dit Liv jo netop maatte lære Dig at troe paa, at et Menneske er bedre end han synes — da skal Gud give Dig Krafts og Kjærligheds og Sindigheds Aand. Vov det derfor Du, som sluttede Dig til det Gode og blev Din Beslutning tro, fat Mod (thi Du veed jo at Talen er imod Feighed, ikke imod Stolthed) til at vove det Mindre, hvis Du vil at det skal kaldes saaledes, at vedkjende Dig det Gode,

om Du end ikke pranger dermed! Vov det derfor, Du som i Dit Hjerte vedkjender Dig det Gode, ogsaa at gjøre det for Menneskene; gaa ikke dertil beskæmmet og med nedslagent Øie, som gik Du paa forbudne Veie, vedkjend Dig det, om end beskæmmet, fordi Du altid føler Din egen Ufuldkommenhed, og slaaer Øiet ned for Gud! Vov det i Tillid til Gud, Du som bar Din Straf og ikke flyede Samvittighedens Dom, vov det Mindre (thi det er imod Feighed Talen er, ikke imod Stolthed, om den dog angaaer Dig) at bære et Menneskes Deeltagelse, Du som bar Straffen! Saaledes vedkjende Enhver sig det Gode, fornyet i sin Beslutning, aldrig vildledet af noget Gjøgleværk, at det dog er vanskeligere miskjendt at tjene det Gode; thi hvad hjalp det at det var vanskeligere, naar det dog tillige var usandere, eller at det for Mange var vanskeligere, naar det dog var lettere for ham.

Den rette Bedende ſtrider i Bønnen og ſeirer — derved, at Gud ſeirer.

Hvo vilde gaae i Strid, derſom han ikke havde Haab om at ſeire, men hvo vilde ikke gaae glad i Striden, naar han var ſikker paa Seiren? Saa opflam Du da, m. T., den Stridende, kald ham ud til Kamp og gjør ham Stridens Vilkaar ſaa gunſtigt, at Seirens Forventning bliver en Vished. Siig ham, at han er den Stærkeſte, men ſee, Seiren er dog uvis, ſaa længe den ikke er vunden! Siig ham, at de Mægtige ere hans Venner, rede til at hjælpe, men ſee, Seiren er derfor dog endnu ikke vunden! Siig ham, at Modſtanderen er ſaa ſvag, at Striden kun er for et Syns Skyld, men ſee, den visſeſte Seier er dog tvivlſom ſaa længe den ikke er vunden! Altſaa er Seiren aldrig vis, ſaa længe den endnu ikke er vunden, altſaa gaaer den Stridende altid med en vis Tvivl i Striden? Ingenlunde, der gives et Strids-Vilkaar, der fjerner enhver Tvivl, et Strids-Vilkaar altſaa der gjør Strideren i Sandhed glad og freidig; og dette er Vilkaaret: naar han taber, da ſeirer han. Skulde Tanken, hvorlænge den end grundede, være iſtand til at udtænke en ſtørre Vished for Seier end den, at Tabet er en Seier! Derſom en Mand vilde kalde Menneſkene ſammen, og ſige: „jeg indbyder Eder vel til Strid, men Seiren er vis“, hvilken Trængſel vilde der da ikke opſtaae for at komme med til at ſtride, eller rettere for at komme med til at ſeire; derſom han tilføiede: „Seiren er ſaa vis, at Tabet er en Seier, og det at overvindes er at vorde Seierherre“, hvor vilde Misundelſen vaagne, at Leiligheden kun ſkulde forundes en Enkelt; derſom han for at berolige og

tilfredsstille de mange Sind sagde: „Enhver kan komme med, Ingen er udelukket", hvor vilde da ikke hele Skaren staae forventningsfuld om ham i glad Festlighed! Men dersom den Talende vilde forklare sig lidt nøiere, og paa de Stridslystnes Spørgsmaal „hvor da Stedet og Kampplads en var, hvilken den opflammende Omgivelse", svarede: Kampplads en er i Enhvers Indre og derfor er det bedst, at Enhver gaaer hjem til Sit, paa det at Kampen kan begynde, da vilde vel kun en Enkelt, Hoben neppe følge hans Raad at skilles ad, men see paa ham med andre Øine, blive staaende som en nysgjerrig Mængde, hvem en Daare ved sin Tale giver Stof til Latter. Dersom han nu fremdeles paa det Spørgsmaal, „hvori Striden bestod", svarede: i at bede, da skulde der vel intet Vidnesbyrd videre behøves imod ham, thi at bede er jo lige det Modsatte af at stride, at bede er en feig og forsagt Gjerning, Qvinder og Børn overladt, men at stride er Mandens Lyst. Dersom han paa det Spørgsmaal, „hvori da Seiren bestod", svarede: i at indsee, at man har tabt, da skulde vel endog den mindre Lattermilde ikke afholde sig fra at smile og fra med et Smil at overhøre hvad den Talende tilføiede: at det havde sin Rigtighed med at bruge det Ord „Tab", at dette ikke var et uegentligt Udtryk, men slet og ret betegnede, hvad det menneskelige Sprog og det menneskelige Sind forstaaer ved et Tab og et Nederlag, at derimod det at seire maatte forstaaes i en høi og ædel, og forsaavidt uegentlig Betydning. Naar da Hoben var kjed af at lee, da skulde vel dens Ordfører ende det hele Optrin med den overmodige og ikke uvittige Yttring: at han havde lige den modsatte Anskuelse, og ønskede for sin Person helst at være Seierherre i egentlig Forstand, og at tabe i uegentlig Forstand.

M. T., er denne Tale ikke et Billede paa hvad der hænder i Livet? Et løst Ord slokker Menneskene sammen, den let kjøbte Seier begeistrer dem, men den dybere Forklaring afskrækker, og bliver Prisen hvad den maa blive i Forhold til det Høieste, da giver Spotten Tegn til Tilbagetoget, og giver Tilbagetoget Skin af en herlig Seiervinding; thi vinder ikke Spotten altid

det Høieste for godt Kjøb! Og dog, hvor foragteligt er det ikke, at ville mene, at Prisen paa det Høieste og Helligste, ligesom Prisen paa de timelige Ting, skulde bestemmes ved et Tilfælde, ved om der var Dyrtid eller Overflod i Landet paa den Vare; hvor opbyggeligt derimod at betænke, at det ikke er saaledes, og at Den, der for en ringe Priis indbilder sig at have kjøbt det Høieste, kun er i en Misforstaaelse, da Prisen altid er den samme. Hvor gjør denne Tanke ikke Sjelen vis og trøstig og besluttet, at ingen Priis er for høi, naar det, man kjøber, er det Høieste. Vel er det nemlig sandt, hvad Menneskene sige, at man ogsaa kan kjøbe Guld for dyrt, men det Høieste kan man ikke kjøbe for dyrt; hvis man haver kjøbt for dyrt, har man ikke kjøbt det Høieste! Skjønt og Oplysende er det derfor i Evangeliets Fortælling eller i Livet at træffe en Mand, der ikke kjøbslaaer paa Torvet, hvor den Klogeste, beregnende Forholdet, idag kjøber dyrt, hvad den Taabeligste, hjulpen af et Tilfælde, imorgen kjøber billigt, nei, en besluttet Mand, der har forstaaet, hvad det Høieste er, men ogsaa er villig til at betale Alt for at kjøbe det; Velgjørende og Vedergvægende at see ham staae der stille og alvorlig med den for evigt fattede Beslutnings uforkrænkelige Skjønhed: han har samlet sine Eiendele, han har dertil føiet ethvert jordisk Ønske, enhver hvad vi kunne kalde Menneskets Fordring til Livet, han holder det hen for sig — han byder; hvis Du seer ham imorgen — uforandret gjentager han Budet uforandret; dersom Verden anvendte al sin List og al sin Smiger og al sin Forfærdelse — han staaer dog ved sit Bud, naar det blot maatte lykkes ham at kjøbe det Høieste. Men denne høimodige Beslutning, der da ikke saa meget er en Følge af lang Overveielse som af Alvorens dybeste Tilskyndelse, er jo ogsaa fornøden, hvis et Menneske skal kjøbe det Høieste. Det sandselige Menneske vil ikke forstaae, hvad det Høieste er, vil ikke forstaae, hvilken den gode Strid er, hvad det er at seire og at tabe, vil ikke, thi Gud være lovet, det fattigste og eensoldigste Barn, der nød den tarveligste Underviisning i Fattigskolen, han veed det meget godt; ak, ja Den vilde være sjelden

stor og udmærket, der i sin Manddom fuldkommede blot det Halve af hvad han vidste i sin Barndom, af hvad han i sine Drengeaar vidste skriftligt at udvikle. Men det sandselige Menneskes Selvkjærlighed er for sneverhjertet til at ville gribes af det Høieste; det hjælper ikke om Nogen vil mene ved tækkelig Tale at gjøre ham begribeligt, hvad det Høieste er, vil mene ved en from Svig at bedrage ham ind deri, eller ved en kjærlig List at spille ham det i Haanden: hos ham bliver det forvanskет, i hans Haand bliver det til det Modsatte. Det er sandt og vil altid blive det, at Dyden er den høieste Klogskab, det er ogsaa vist, at det sandselige Menneske gjerne vil være klog og tragte efter Klogskab; men om nu end Nogen for at vinde ham vilde udvikle dette, han vilde dog aldrig vinde ham for Dyden, thi hvis dette skulde skee, maatte først det sandselige Menneskes Forestilling om Klogskab aldeles forandres. Det er sandt, at Forsonlighed er den tungeste Hævn, det er sandt, hvad en gammel Viis har sagt, at den værste Straf over Fornærmelser er at glemme dem; men hvilken Forvirring vilde det ikke blive, hvilken himmelraabende Formastelighed, om den Hævngjerrige skjulte sig som en Ulv i Forsonlighedens Klædebon, eller var han derved kommen Forsonlighedens skjønne Dyd et Skridt nærmere? Det er til at forlade sig paa, at det Gode har sin Løn, men hvis det „lønsyge" sandselige Menneske paa Grund deraf vilde gjøre det Gode, kom han da nogensinde til at øve det? Det staaer uomstødeligen fast, at det altid er det Sikkreste i Livet at gjøre sin Pligt; men kan det dog ogsaa være det Sikkreste, da Pligten stundom byder at offre Livet? Nei, Sjelen maa fatte en Beslutning i Forsagelse af al Beregning, af al Klogskab og Sandsynlighed, den maa ville det Gode fordi det er det Gode, og da skal den vel fornemme, at det har sin Løn, den maa blive i Pligten fordi det er Pligten, og da skal den vel føle Tryghеden derved; den maa ville forliges med sin Modstander af Hjertets hensynsløse Tilskyndelse, og da skal Forsoningens gode Strid ogsaa vinde ham den Overvundnes Hengivenhed.

Dette gjælder ogsaa om Forstaaelsen af, hvad der skal være Gjenstand for denne Tale, hvorledes Den, der i Bønnen strider rettelig, seirer ved at tabe. Vil et Menneske ikke fatte en afgjørende Beslutning, vil han bedrage Gud for det Hjertets Vovestykke, i hvilket et Menneske vover sig ud og taber al Klogskab og al Sandsynlighed af Sigte, ja gaaer fra Forstanden eller dog fra sin verdslige Tankegang; vil han, istedenfor med eet Skridt at begynde, søge ligesom underhaanden at faae Noget at vide, at faae den uendelige Vished forvandlet til en endelig, da skal Talen Intet kunne gavne ham. Der en Bagvendthed, der vil høste før den saaer, der er en Feighed, der vil have Vished for den begynder, der er en Omfindtlighed, der udforlig i Ord bestandigen ømmer sig ved at handle; men hvad hjalp det et Menneske, om han tvesindet og mangetunget vilde overliste Gud, fange ham i Sandsynlighed, men ikke vilde forstaae det Usandsynlige, at man maa tabe Alt for at vinde Alt, og forstaae det saa oprigtigt, at han ikke i det meest afgjørende Øieblik, da det Voveliges Gysen allerede gaaer gjennem hans Sjel, atter springer sig selv til Hjælp med den Forklaring, at han endnu ikke ganske har besluttet, men blot vilde prøve sig for. Al Tale derfor om den Bedendes Strid med Gud, om det egentlige Tab (thi dersom Tilintetgjørelsens Smerte ikke egentligen lides, da er den Lidende endnu ikke ude paa Dybet, og hans Skrig er ikke Farens, men for Faren) og den uegentlige Seier kan ikke have til Hensigt at overtale Nogen eller at omsætte Forholdet til en Opgave for verdslig Beregning og at faae Guds Naadegave til den Vovende vexlet i timelig Skillemynt til den Frygtagtige. Det hjælper sandeligen ikke et Menneske, om ellers den Talende havde Dueligheed dertil, at Taleren ved Veltalenhedens Kunst fik ham til at sprætte i en halvtimes Beslutning, ved Overbeviisningens Gløden fik tændt et Fyr i ham, saa han opblussede i et Øieblik gode Forsæt, uden dog, saasnart Taleren forstummede, at være istand til at vedligeholde en Beslutning eller at ernære et Forsæt. Selv om en Engel talte med Engletunge for at skildre Bønnens gavnlige Virk-

ning, det hjælper ikke det sandselige Menneske, thi det, i Henseende til hvilket Bønnen er gavnlig, vil det sandselige Menneske ikke forstaae, ikke bekymre sig om. Hvad hjalp det da, om den Sandselige gjerne hørte det Ord: gavnligt, og Engelen brugte det, naar de, ueens i Alt, end ikke vare enige i Brugen af dette Ord.

Dog kan Talen vel faae sin Betydning, men at betænke denne er atter misligt og tvivlsomt; derfor maa Talen helst betragtes som et Vovestykke. Dersom nemlig et Menneske gjør et andet Menneske begribeligt, hvad der i timelig Forstand er hans Fordeel, og den Sidste handler derefter, da kan den Første siges at have bevirket det. Dersom derimod et Menneske søgte at gjøre et andet Menneske hans evige Vel begribeligt, da hjælper dette ikke saaledes uden videre; thi paa Grund af den Enes Tale har den Anden endnu ikke grebet det Evige. Fatter han derimod den evige Beslutning og i den det Evige, da skylder han intet Menneske Noget, heller ei Taleren. En evig Beslutning kan nemlig intet Menneske give eller tage fra det andet, eller det ene Menneske skylde det andet. Vil Nogen indvende, at saa kunde man ligesaa gjerne tie, naar man ikke har Sandsynlighed for at vinde Andre, da haver han kun dermed vist, at han, medens hans Liv formodentligen trivedes og næredes i Sandsynlighed og hvert hans Foretagende i Sandsynlighedens Tjeneste havde Fremgang, aldrig har vovet og altsaa heller ei nogensinde havt eller givet sig Leilighed til at betænke, at Sandsynligheden er Skuffelsen, men det er at vove Sandheden, der giver Menneskelivet og Menneskenes Forhold Fynd og Mening, det at vove Begeistringens Kildespring, hvorimod Sandsynlighed er Begeistringens sværne Fjende, det Blendværk, hvormed det sandselige Menneske holder Tiden hen og det Evige borte, hvormed han bedrager Gud, sig selv og Slægten: Gud for Æren, sig selv for Tilintetgjørelsens Frelse, Slægten for Vilkaarets Ligelighed.

Saa skal da Talen søge at gribe det Opbyggelige i den Tanke, at den rette Bedende strider i Bønnen og seirer derved — at Gud seirer.

At stride i Bønnen, hvilken Modsigelse! Skal eet Udtryk være mægtigt til at holde tvende saa stridige Tanker sammen! Ved enhver Strid bestemmes Stridens Vaaben forud; skal her saaledes Stridens Vaaben bestemmes at være Bønnen, saa synes Striden umulig, thi Bønnen er jo ikke et Krigsvaaben, men tvertimod Fredens stille Syssel, Bønnen er jo ikke Dens, der angriber en Anden, ikke Dens, der forsvarer sig selv, men Dens, der overgiver sig. Skal, hvad Skik er ved enhver Strid, de Stridendes Afstand forud bestemmes, da synes Striden atter umulig; thi naar der ikke bedes, da er Gud i Himlene, Mennesket paa Jorden, altsaa Afstanden for stor; men naar der bedes, da ere de jo hinanden for nær, da er der intet Mellemværende, som kan udvises til Kampplads. Dersom nemlig et Menneske ganske hengiver sig i Bønnen, da strider han ikke; men dersom han slet ikke hengiver sig, da beder han ikke, selv hvis han Dag og Nat laae bedende paa sine Knæe. Det er hermed som med et Menneske, der vedligeholder Forbindelse med en fjern Ven, dersom han ikke agter paa, at Brevets Udskrift er den rette, da forfeiler det sin Bestemmelse og Forbindelsen kommer ikke istand, hvor mange Breve han end skriver: saaledes agte den Bedende paa, at Bønnens Form er den rette, er Hengivelse i det indvortes Menneske, thi ellers beder han ikke til Gud; og dette agte den Bedende meget nøie paa, da her ingen Skuffelse er mulig i Forhold til Hjertekjenderen. Thi medens Konger og Fyrster flygte ud i landlig Eensomhed for at undgaae de utidigen eller ufornuftigt Bedendes Mængde, saa er Gud i Himlene bedre sikkret, skjøndt han dog bestandigen er ethvert Menneske den Nærmeste, bedre sikkret, thi enhver Bøn, der ikke har den rette Form, hvilken er i det Indvortes, kommer ham slet ikke for Øre, ham som dog er nær nok til at høre det sagteste Suk, vedgaaer ham ikke, da den ikke er Bøn til ham. Og om end en saadan Bøn trænger sig frem, om den end lyder høirøstet ud i Verden, der er intet levende Væsen, der veed, hvem denne Tale skulde angaae, end sige da, hvis Du tænker Dig det saaledes, m. T., end sige da, at en Engel

skulde falde paa at bringe den frem for Gud, da Engelen strax paa Formen seer, at den ikke er rettet til Gud. See, derfor synes det saa umuligt, at Bønnen kan blive et Vaaben mod Gud, thi kun den rette Bøn naaer til ham, den urette Bøn hører han end ikke, langt mindre da, at den saaledes Bedende skulde kunne angribe eller saare ham eller gjøre ham Uret. Imod et Menneske kan et Menneske gjøre Uret med sin Bøn, og saaledes mellem Mand og Mand er Bønnen et forfærdeligt Vaaben, maaskee det fordærveligste; ja man advarer den Stærke at han ikke misbruger sin Magt mod den Svage, men man advare ogsaa den Svage at han ikke misbruger Bønnens Magt mod den Stærke, thi maaskee har en Tyran, der misbrugte sin Vælde, en Bedrager, der misbrugte sin Klogskab, aldrig gjort saa himmelraabende Uret, som Den, der feig og lumskelig bad paa urette Sted, bad for at faae sin Villie frem, henkastede sig i Bønners Afmagt i tryglende Usselhed for at sønderrive en Anden. Men dette gjelder ikke i Forhold til Gud; han er i sin Salighed fritagen for den tilgiveligste og den nedrigste Misbrug af Bønner, af Skrig og Taarer.

Men hvilken er da den Tilstand, hvor Bønnens Strid kan siges at finde Sted, hvilken den Bedende, der strider med Gud i Bønnen, og altsaa paa eengang bevarer et dybt og inderligt Hengivelsens Forhold til Gud, da han beder, men atter ogsaa er saaledes adskilt fra Gud, at de kunne stride? Betragte vi Barnet, da er vel Enhver tilbøielig til at prise dets eenfoldige og fromme Bøn, thi Barnet er fattigt i Aanden, derfor seer det Gud, og dets Bøn kommer aldrig i Strid med ham. Deri ligger Barnets Lykke, men deri ligger ogsaa det for en senere Betragtning Tvetydige i Barnets Gudhengivenhed. Barnet, dersom det ellers opdrages i Herrens Formaning, beder Gud om det Gode, takker Gud for det Gode; om hvilket Gode og for hvilket Gode? Om det efter Barnets Forestilling Gode. Naar Barnet faaer Legetøi ved Juletid, da takker det Gud, som det jo anholdes til, og det maatte da være et sært Barn, der ikke paa denne Aarets Tid fuldstændigt overbevistes om Guds Godhed,

hvis ellers Forældrenes Kaar begunstige deres Sindelag mod Gud og mod Barnet. Saaledes med alt det Gode, hvorom Barnet beder og hvorfor det takker. Paa den anden Side det Smertelige, det Sørgelige, det Ubehagelige (og egentligen adskiller det barnlige Sind nærmest kun det Behagelige og det Ubehagelige) henfører det ikke til Gud. Hvad Under da, at det synes Barnet, at Gud er Godheden selv! Det Ubehagelige forklares paa en anden Maade, som oftest vel ved Foreſtillingen om onde Mennesker eller en slem Mand, der blot gjør Fortred. Seer Barnet Moderen bedrøvet, da falder det aldrig Barnet ind at henføre Bedrøvelsen til Gud som Aarsag, eller at der skulde være en Bedrøvelsens Tvetydighed, ifølge hvilken Bedrøvelsen kan komme fra Gud, netop for at drage Mennesket til Gud. Barnet har derimod straæ de onde Mennesker i Sigte. Døer Faderen fra Barnet, og dette seer Moderens Smerte, da har det egentligen ingen Foreſtilling om, hvad Døden kan være; det fjernes, om det end bliver opmærksomt ved den Alvorlighed, den Sorgens Skygge, der udbreder sig over hele Omgivelsen; men Barnet faaer dog tillige en ny Kjole, hvorover det af og til er saa fornøiet, at Moderen selv, skjøndt i Taarer, ikke kan lade være at smile af det, hvorved da Barnets Betragtning af Døden atter forvirres. Naar nu Moderen i sin Sorg dog ikke glemmer Omsorgen for Barnet, og forklarer det at Faderen er i Himlen hos Gud, da er Barnet snart forligt med Gud, og er som altid ogsaa her til Velsignelse; fordi Forklaringen, der fra først af maaskee kun var Moderkjærlighedens Opfindelse bestemt for Barnet, lidt efter lidt sagtelig og skjult stiller Moderen tilfreds og bliver den sørgende Enke en Forklaring. Barnet overspringer Vanskeligheden: Døden. Faderen var paa Jorden, og det var saa saare godt, thi hans Faderkjærlighed var ganske efter Barnets Foreſtilling; nu er Faderen i Himlen og har det saa godt hos Gud. Men hvorledes det gik til med Forandringen, beskæftiger egentligen ikke Barnet; i ethvert Tilfælde vil det neppe falde Barnet ind at tilskrive Gud Døden. Naar man derfor saa ofte priser det barn-

lige Sinds Gudsfrygt, skulde man altid være lidt forsigtig. Det Priselige, hvad Enhver maa ønske sig, maa søge at bevare til sin Dødsdag, er Barnets Inderlighed; thi for det er Gud i Sandhed levende og nærværende, hver Gang det tænker paa ham. Derimod er Barnets Forestilling om Gud i en anden Forstand ikke just meget gudelig.

Vanskeligheden begynder, saasnart de modsatte Tanker skulle tænkes sammen, som naar den sørgende Hustru skal henføre Tabet og Bedrøvelsen til Gud, skal udfinde en anden Forklaring end den, Moderen strax har rede for Barnet. Vanskeligheden indtræder da først i en senere Alder, naar paa den ene Side Forestillingen om det Glædelige, det Ønskelige, Godt og Ondt er klart udviklet, og paa den anden Side ogsaa Forestillingen om, at dog Alt tilsidst maa henføres til Gud, hvis der skal være en Gud til og en gudelig Betragtning af Livet. Kommer her det Barnlige uforklaret igjen, da kalde vi det det Barnagtige, og nøies ikke med Inderligheden, fordi man fordrer, at denne skal staae i Forhold til en større Modenhed. Thi hvo vilde dog prise den Ældres Gudsfrygt, der ingen alvorligere Forestilling havde om Livet end at han vidste at skjelne mellem det Behagelige og det Ubehagelige, og ingen helligere Forestilling om Gud, end at han tankeløst vovede ligesom at paadutte Gud den samme Forstaaelse, i hvilken de enedes derved, at Gud gav og han takkede? En saadan Elendig kom rigtignok ikke til at stride i Bønnen, thi gik Alt efter Ønske, da takkede han, og gik det mod hans Ønske, da opgav han Bønnen, fordi han ganske manglede den Tankes sande Inderlighed, at det maa forstaaes, som Gud vil have det forstaaet, at Alt skal henføres til ham. Imidlertid kan denne Inderlighed ikke strax gjennemtrænge det Udvortes, der er i Pagt med det sandselige Menneskes Forestillinger og Begreber, hvorved Striden bliver umulig; thi at lære Gud at kjende er endnu vanskeligere end at kjende et Menneske, og man kan ikke saa let holdes hen i en Skuffelse ved at kjende ham efter det Udvortes, da Gud kun er Aand. Opgiver et Menneske hiin Tankes Inderlighed, da kan han

ikke mere komme til at stride i Bønnen. Hans Strid bliver en ganske anden, hvilken vi ikke tør love et saa herligt Udfald, hvad enten han nu driver det til at ville trodse Gud, ja til Trodsens Yderste at ville nægte Gud og derved ligesom tilintetgjøre ham, eller han er barnagtig nok til at ville bringe Gud i Forlegenhed, at Gud da skal komme til at fortryde det, naar det er for silde og bag efter. Som der nemlig aldrig har været Nogen, der ikke har antaget en Guds Tilværelse, men vel Adskillige, der ikke have villet lade denne Tanke faae Magt over dem, saa bevise Andre paa en mindre ligefrem Maade, at de dog ikke kunne undvære Gud, om ikke for Andet, saa for at kunne blive sig selv vigtige og betydningsfulde ved Foreſtillingen om, at Gud ikke kan undvære dem: ſom et forkjelet og vanartet Barn, der vil undvære Faderen og dog ikke kan undvære den Tanke, der nærer den egne Forfængelighed, at det dog maa gøre Faderen ondt.

Hvor mange ere nu ikke de Stridende, hvor forskjellig den Strid, i hvilken den Bedende forsøger sig *med* Gud (thi Den, der forsøger sig mod Gud, strider ikke i Bønnen), hvor forskjelligt det Bønnens Middel, den Bønnens særlige Beskaffenhed, ved hvilken den Stridende søger at overvinde Gud! Thi saaledes er jo den Stridende sindet, dette er hans Mening, at Striden maa frugte, at den maa ende med en herlig Udgang; og hvis Nogen nu vilde tale ham til Beroligelse om, at Gud er den Uforanderlige, at Gud ikke blot boer fjernt i Himmelen, men endnu mere fjernet fra ethvert Menneske i sin Uforanderlighed, da skulde vel den Stridende oprøres over en saadan Tale. Thi som det er det Værste, der kan siges om et Menneske, at han er et Umenneske, saa er det den værste og afskyeligste Bespottelse at sige om Gud, at han er umenneskelig, hvad enten det nu skal være saa fornemt eller saa kjækt at tale saaledes. Nei, den Gud, han beder til, er menneskelig, har Hjerte til at føle menneskeligt, Øre til at høre et Menneskes Klage; og om han end ikke opfylder ethvert Ønske, han boer dog nær hos og lader sig bevæge ved den Stridendes Skrig, ved hans ydmyge Begjering, ved hans Elendighed, naar han sidder forladt og som

i Fængsel, ved hans skyndsomme Glæde over Opfyldelsen, naar han i Haabet tager den forud; ja denne Gud lader sig røre ved den Stridendes Jammer, naar han omkommer i Mismod, ved hans Raab, naar han synker i Dmikistelsens Hvirvel, ved den Tavsigelse, han lover for alle Tider; han lader sig røre, om ikke før saa ved det sidste Suk, da naar det menneskeligt talt allerede synes for silde. Saa strides der da. Een kæmper bedende for sin Deel af de gode Ting, der udebliver; Een for den Ære, der vinker; Een for den Lykke, han vil skabe den Elskede, en Anden for den Lykke, der skal blomstre ham ved den Elskedes Side; Een kæmper bedende mod det Forbigangnes Rædsel, ud af hvilken han flygter, en Anden med det Tilkommendes Forfærdelse, i hvilken han stirrer sig ind; Een med den Gysen, som boer afsides i Eensomheden, en Anden med Faren for Alles Dine; Een for Dnskets Opfyldelse, en Anden mod det opfyldte Dnske, da det var en Overilelse; Een anstrænger al sin Kraft, om han dog derhos beder, en Anden venter Alt af Bønnen, om han dog derhos arbeider; Een grunder paa Opfyldelsens Forhold til Arbeidet, en Anden paa Misforholdet. Ak, selv om der er Fred i Landet, Sundhed og Velstand, ak, selv naar Solen smiler lys og varm, er der dog saa megen Strid, ak, selv naar Natten hvælver sig taus og stjerneklar og Marken hviler, er der dog saa megen Strid! Men hvorom er da Striden? Er den om at Gud er Godhed? Ingenlunde. Er den om at Gud er Kjærlighed? Ingenlunde. Nei, den er om at gjøre sig forstaaelig for Gud, ret at forklare ham, hvad der er den Bedende gavnligt, ret at lægge ham det paa Sinde, ret at vinde ham for Dnsket. Og Striden er Gud velmeent; thi den er om ret at kunne blive glad i Gud, ret at kunne takke ham, ret at kunne vidne til hans Ære, ret at kunne forvisses om, at al Faderlighed boer i Himlene, ret at kunne elske ham, som jo Menneskene sige, naar de nævne det Høieste, elske høit som man elsker Gud. Og den Stridende er oprigtig mod Gud, thi dette Vidnesbyrd tør han give sig selv, at han ikke er et Barn, ikke adsplitter sin Sjel, saa han snart vil Eet snart et Andet, saa han tankeløst har glemt

Ønsket, naar Opfyldelsen kommer, nei, det er kun det Ene; han tør give sig selv det Vidnesbyrd, at han anstrænger al sin Forstand for at vorde fremsynet nok til at øine den fjerneste Antydning af Opfyldelsen, at han anspænder hver sin Tanke for at besværge den ubetydeligste Begivenhed, om den dog ikke skulde gjemme Noget i sig, at han byder ethvert Vink velkomment med Taksigelse, og beder det at blive hos sig. Hans Bøn er ei heller nogen svigefuld List, ikke ham den sidste Udflugt, thi det er ham dog kjært at bede, han vilde ikke aflade; griber han sig i saaledes at blive lunken og falde af fra Gud, da er han ikke langsom til at fortryde, og snar til atter at stride i Bønnen.

Saaledes er Striden; er det ikke saaledes, m. T., eller var det ikke saaledes? Den, der falder fra og opgiver Bønnen, om ham og hans Strid tale vi ikke. Men nu Udfaldet! Dog hvo er Den, som spørger? Er det en nysgjerrig Mand, der ogsaa gad høre denne Fortælling? vi have intet Svar for ham. Er det en prøvet Mand, da veed han det jo selv, bedre end den Talende, og vi ville jo gjerne tage mod Veiledning. Men lad den Stridende spørge, thi Den, der strider, er dog nærmest til at spørge om Udfaldet. Maaskee vilde han helst, at der var en Erfaring, der borgede for, at det gaaer saaledes, at Bønnen er ligesom den Betaling Gud fordrer, men for denne Priis faaer da tilsidst ogsaa den Bedende hvad han ønsker. Mon denne Erfaring skulde kunne hjælpe ham, mon overhovedet Erfaringen har hjulpet Nogen uden Den, som selv gjorde den og altsaa ikke blev hjulpen af den? Maaskee ønskede han, at der var Tale om en vidunderlig Opfyldelse af Ønsket, at det skeete som engang i fjerne Tider, at Bryllupsgæsterne fik den gode Viins uventede Overflod, og den Blinde Synet, og den Værkbrudne Helbredet, og den Døde Livet, og Moderen sit Barn igjen, og hiin ulykkelige Flygtning mellem Gravene atter Lod og Deel med Mennesker. Mon det skulde gavne ham, som han meente det, hvis der dog tilføiedes, at dette skeer ikke mere? Ja, lykkelig Den, hvem det skeete, salig Den, der kan glæde sig derover, over hine Herlighedens Dage, om han dog veed, at de

ere forbi! Men nu Udfaldet paa Striden, siger Du; og dette Spørgsmaal er ikke ligegyldigt henkastet, det er paa eengang bange for og begjerligt efter at høre Forklaringen; thi at have Forklaringen tilgode, det er dog altid en Trøst, og Haabet tør love sig Alt af Forklaringen, saalænge man ikke har hørt den, derfor er man bange for at have hørt den; men Forklaringen er jo Trøsten, derfor er man begjærlig efter at høre den. Udfaldet have vi allerede nævnet: den Bedende strider i Bønnen, vi have nu seet ham stride; han seirer, dette bliver altsaa Udfaldet; men han seirer derved, at Gud seirer, og derved bliver han selv den rette Bedende. — M. T., har Du aldrig talet med et Menneske, der meget overlegen i Viisdom dog var Dig velvillig, ja mere eller dog bedre (og altsaa mere) bekymret for Dit Vel end Du selv; har Du det ikke, nu vel saa betænk, hvad der kunde hænde Dig eller mig, som jeg nu vil fremsætte det. See, i Begyndelsen vare vi ganske uenige, hvad den Vise sagde forekom mig en besynderlig Tale; dog havde jeg den Tillid til ham, at han ikke vilde misbruge sin Overlegenhed, men lade sig overbevise og selv hjælpe mig at fjerne Misforstaaelsen. Saa talede vi da sammen og vexlede mangt et Ord i Talens Strid. Den Vise maa formodentligen have bevaret Overskuelsen, thi han forblev rolig, medens jeg uden ret at mærke hvorledes og uden at skamme mig derved næsten blev heftig, fordi det var mig saa vigtigt, at den Vise skulde dele min Anskuelse, at jeg ikke turde fasthholde den uden i Enighed med ham — men vel angribe ham for at bevæge ham til Enighed. Og maatte dette ikke ogsaa gjøre mig heftig, thi det var jo en Selvmodsigelse, at ville paa en underfundig Maade ved min Dueligheb (som var jeg den Stærkere) vinde den Vise for min Mening, og da igjen først ret at være overbeviist om Meningens Rigtighed i Tillid til, at det var den Vises Mening, da han jo var den Stærkere; thi denne Tro havde jeg dog bestandig til ham, og Enigheden med ham var for mig det Afgjørende. Endeligen efter længe at have ligesom vanket ustadigen om i Samtalen, og efter baade at have forsøgt og lidt meget, stod det pludseligen saa ty-

deligt for mig, hvad jeg vilde sige, at jeg i al Korthed og i Besiddelse af en uforklarlig Styrke fremsatte min Mening, forvisset om, at den maatte overbevise ham. Og see, den Vise gav mig Ret og gav mig sit Bifald. Men da han dog var velvillig imod mig, og troede, at jeg kunde taale Forklaringen, da truede han ad mig med Fingeren og sagde: hvad Du nu mener er jo netop hvad jeg sagde fra Begyndelsen, da Du ikke kunde og ikke vilde forstaae mig. Vel vaagnede nu Undseelsen i min Sjel, saa jeg skammede mig ved min tidligere Adfærd, men den berøvede mig dog ikke Frimodigheden til at glæde mig over den forstaaede Sandhed, om det end var langtfra, at jeg havde overvundet den Vise, da jeg kun selv var bleven overbeviist og styrket ved Striden. Hvor forunderligt! Men det var jo dog en Lykke, at jeg ikke slog en anden Vei ind, ikke blev hidsig, ikke afbrød Striden, ikke udskjældte den Vise, som var han min Fjende, fordi han ikke vilde føie mig, ikke skreg i høien Sky over hans Selvkjærlighed, fordi han ikke vilde give mig Ret, men derimod elske mig bedre end jeg selv forstod. Og Undseelsen frelste mig atter fra, hvad jeg maaskee ellers vilde have gjort, hvis jeg havde afbrudt Striden, og senere selv indseet det Sande, at jeg da var vedbleven at betragte den Vise som min Fjende, uagtet det jeg nu indsaae netop var hvad han sagde; at jeg endog havde villet krænke ham ved trodsende at bethde, at jeg nu havde forstaaet Sandheden uden ham, og tiltrods for ham, uagtet han netop vilde hjælpe mig til ved mig selv at see det Sande, og uagtet han var den Eneste, der havde kunnet forhindre mig deri, ved at sige Ja og derved at have løskjøbt sig fra mine Fornærmelser og kjøbt sig min Taknemlighed.

Saaledes med den Stridende, hvis han ikke opgiver Inderligheden, der er Betingelsen for, at han virkelig skal kunne siges at stride i Bønnen. Siig ikke, m. T., at dette er en from Indbildning, beraab Dig ikke paa Erfaringen, at det ikke gaaer saaledes til i Livet; thi det er jo ligegyldigt, naar det dog kan gaae saaledes til, og Du nødsager mig kun, for at give Dig Ret,

til at sige, at det vel gaaer anderledes til i Livet, fordi det nemlig gaaer saaledes til, at Menneskene blive lunkne og kolde og ligegyldige, saa de sandse hverken det Første eller det Sidste, og glemsomme, saa de ikke mere huske, hvorledes det var i Begyndelsen, naar de ere komne til Slutningen, og underfundige og svigefulde og frække, saa de anklage Gud, at han ikke hjælper dem, og trodse Gud, at de kan hjælpe sig selv, hvilket Første er en evig Løgn og hvilket Sidste, hvis der ellers skal være Sandhed deri, intet Menneske kan have lært uden af Gud. Men Den, der ikke opgiver Inderligheden, ikke ved sin Strid strider sig ud af Forholdet til Gud, men arbeider sig ind i Gud, ham gaaer det saaledes som det blev forklaret, idet Bønnens Inderlighed i Gud bliver ham Hovedsagen og ikke et Middel til en Hensigts Opnaaelse. Eller skulde det saa væsentligen tilhøre Bønnen, at der bedes om Noget, altsaa Bønnen blive inderligere jo mere man havde at bede om, eller dog jo udførligere man var i Ord; skulde Den ikke være en Bedende, ja den rette Bedende, der sagde: Herre min Gud, jeg har egentligen slet Intet at bede Dig om; vilde Du end love mig at opfylde hvert mit Ønske, jeg veed dog egentligen ikke at hitte paa Noget, kun at jeg maa blive hos Dig, saa nær som det er muligt i denne Adskillelsens Tid, i hvilken Du og jeg lever, og ganske hos Dig i alle Evigheder? Og forsaavidt den Bedende vender sit Blik mod Himlen, skulde Den da være den Bedende, eller den rette Bedende, hvis urolige Øie bestandigt hentede ham nogen Trøst for den enkelte Sorg, nogen Opfyldelse for det enkelte Ønske; og ikke snarere Den, hvis rolige Øie kun søgte Gud? Dertil maa det ogsaa komme, hvis Inderligheden ikke opgives, men uforandret bevares og vogtes som en hellig Ild i Menneskет; thi Ønsket, den jordiske Begjering, den verdslige Bekymring er det Timelige, døer i Almindelighed før Menneskет, hvis han end ikke griber det Evige, hvorledes skulde det da holde ud med det Evige! Da bliver Ønsket mindre og mindre glødende, tilsidst er dets Tid forbi, da døer Begjeringens Orm lidt efter lidt, og Begjeringen uddøer, da slumrer Bekymringens Aarvaagenhed hen

lidt efter lidt for aldrig mere at vaagne, men Inderlighedens Tid er aldrig forbi.

Hvo har nu seiret? Det har Gud, hvem den Bedende ved sine Bønner ikke kunde afnøde Opfyldelsen. Men den Bedende har jo ogsaa seiret. Eller er det at vinde, at man faaer Ret, skjønt man har Uret, at man faaer Opfyldelsen af et jordisk Ønske som var dette det Høieste, et Bevis for, at man havde bedet til Gud og bedet retteligt, et Bevis for at Gud var Kjærlighed, og den Bedende i Forstaaelse med ham, da den Bedende tvertimod for hele sit Liv var bleven Den takskyldig, hvem han selv ved sin Bøn og ved sin Tak gjorde til en Afgud.

Hvilken er nu Seiren, hvori de Seirendes Tilstand forskjellig fra de Stridendes? Er Gud bleven forandret? Et bejaende Svar synes en vanskelig Tale, og dog er det saaledes, han er bleven forandret; thi nu har det netop vist sig, at Gud er uforanderlig. Dog er denne Uforanderlighed ikke hiin iisnende Ligegyldighed, hiin dræbende Ophøiethed, hiin tvetydige Fjernhed, hvilken den forhærdede Forstand anpriste, nei tvertimod, denne Uforanderlighed er inderlig og varm og allestedsnærværende, er en Uforanderlighed i at bekymre sig om et Menneske, og netop derfor lader den sig ikke forandre ved den Bedendes Skrig, som var nu Alt forbi, ved hans Feighed, naar han finder det bequemmest ikke at kunne hjælpe sig selv, ved hans falske Sønderknuselse, som han dog strax fortryder, saasnart Farens øieblikkelige Ængstelse er dragen over. — Er den Bedende bleven forandret? Ja, det er ikke vanskeligt at indsee; thi han er bleven den rette Bedende, og den rette Bedende seirer altid, da det er Eet og det Samme. Paa en ufuldkommen Maade var han allerede overbevist derom, thi medens han havde Inderlighed nok til at bede, var han tillige forvisset om, at Ønsket blev opfyldt, hvis han bad retteligen; bad retteligen i Forhold til Ønsket, saaledes forstod han det. Nu er han forandret, men dette er endnu sandt, ja nu er det blevet sandt, at naar han beder retteligen, da seirer han. Og allerede fra Begyndelsen var det, at han bad, ham til Gavn, hvor ufuld-

kommen end hans Bøn var; det hjalp ham nemlig til at samle sin Sjel paa eet Ønske. Destoværre ønsker i Almindelighed et Menneske altfor mange Ting, lader Sjelen flagre for enhver Luftning. Men Den, der beder, veed dog at gjøre Forskjel, han opgiver lidt efter lidt hvad der efter hans jordiske Begreb er det Ubetydeligere, da han ikke ret tør komme frem med det for Gud, og fordi han ikke ønsker at forspilde Guds Godhed ved altid at trygle om Dette og Hiint, men derimod at give Begjeringen om sit eneste Ønske desto mere Eftertryk. Da samler han sin Sjel ligeoverfor Gud paa eet Ønske, og allerede dette har noget Forædlende ved sig, er Forberedelsen til at opgive Alt, thi Den alene kan opgive Alt, der kun havde et eneste Ønske. Saaledes er han forberedt til at styrkes i Striden med Gud og til at seire, thi den rette Bedende strider i Bønnen og seirer derved, at Gud seirer.

Paa Valpladsen gaaer det saaledes til, at hvis den første Række af Stridsmænd har seiret, da føres den anden Række slet ikke i Slaget, men deeltager blot i Triumphen. I Aandens Verden er det ikke saaledes. Har et Menneske ikke opbudt Alt for at vinde en Seier, da betyder Seiren vel en Seier, men tillige, at han snart skal føres i en ny Strid for atter at seire ved at tabe. Hvor Mange ere nu ikke de Stridende, hvor skjult og lønlig ofte Striden i et Menneskes Indre, thi det Synlige forraader Intet. Den Bedende begjerer Intet i det Udvortes, hans Ønske tragter ikke efter noget Jordisk, hans Tanke er ikke beskjæftiget med, ikke bekymret om det Meget, nei, han sidder stille hos sit Tab, men dog ikke ledig, thi han grubler, og dog ikke ubirksom, thi han grunder paa en Forklaring. Striden er altsaa blevet endnu inderligere. Ikke er han betænkt paa at forklare Gud sit Ønske, at gjøre sig forstaaelig for Gud i sin Bøn, langtfra, han har opgivet Ønsket, han bærer Savnet, han forliger sig med Smerten, og dog er han langtfra Forklaringen; hans Strid i Bønnen er, at Gud vil forklare sig for ham. Og dette Vidnesbyrd tør han give sig selv, at han ikke er et Barn, der mener at Forklaringen findes, blot han spørger Nogen derom, eller en ung Pige,

der vil drømme sig til den, nei, han arbeider. Naar Livet larmer om Dagen, da arbeider hans Tanke til at overdøve Larmen, i Natten, naar Alt er stille, arbeider hans Tanke, ja selv i Afmagtens Øieblik, naar ellers Ingen kan arbeide, arbeider dog hans Tanke, den arbeider paa de festlige Dage saavelsom paa Arbeidsdagene, og Festdagen er jo endnu ikke kommen, at han dog kunde finde Forklaringen. Thi hvad der er skeet maa jo være det Bedste, Savnet og Smerten ham ganske anderledes tjenligt end det eneste eller alle Ønskers Opfyldelse — tjenligt, ja, det er Navnet paa den Bro, han fra Smerten vil kaste over til Saligheden, ak, men Broen bliver ideligen afbrudt; tjenligt, ja, det er Navnet paa den Færgemand, hvis Venskab han vil kjøbe sig, ak, men han tier; tjenligt, ja det er Navnet paa den Skumring, i hvilken han vil mødes med Gud, ak, men Tilsigelsen udebliver; tjenligt, ja det er Navnet paa den Indvielse han begjærer, at maatte indvies i den Forstaaelse, der er Lidelsernes Hemmelighed med Gud! Eller er dette Forklaringen, at Gud nægter ham Forstaaelsen og kun fordrer Troen og altsaa kun vil den Forstaaelse med ham, der er i det Uforstaaelige; thi dette er Troen, lader os ikke spotte Gud og Menneskene og de Forsøgte og Heltene og Sproget og Efterkommerne og de Ængstede og os selv ved at ville gjøre den til noget Andet. Troen læser kun Forstaaelsen som i en mørk Tale, menneskeligt talt eier den ikke Forklaringen, men kun i en vis affindig Forstand, saa den menneskeligt talt er det daarligste Kjøbmandskab, der nogensinde er gjort i Verden. Men saaledes skal det ogsaa være, og Gud i Himlene er endnu ikke kommen i Forlegenhed, han sælger ikke ud, hvad saa end Menneskene gjøre; og han er jo uforanderlig, siger Forstanden for at spotte den Ængstede, der skriger til Gud, men see, dens Spot kommer over den selv, thi sandeligen, han er uforandret, han er ikke bleven en Ven af Feighed og Blødagtighed, han er ikke bleven svækket i Aarene, saa han ikke kan skjelne Mit og Dit, og Alt løber sammen for ham, han er endnu selv første Opfinder af Sproget og eneste Ihændehaver af Velsignelsen, han er uforandret, selv om han

ikke skulde kunne tilfredsstille Tidens Fordringer! Saaledes er det med Troen, den er menneskeligt talt det daarligste og menneskeligt talt det vanskeligste Kjøbmandskab. Og naar kommer saa Trøsteren? Christus svarede de sørgmodige Disciple, hvilke han dannede som Handelslærlinge til at gjøre det gode Kjøbmandskab: naar jeg er gaaet bort fra Eder. Og hvad var han for dem? Han var Alt hvad de eiede, for dem var han deres eneste uvurdeerlige Eiendom, hos dem var han Glædens daglige Brød, han var dem Salighedens Forventning. Og ingen Riig blev saa fattig ved at tabe Alt, og ingen Elskende saa fattig ved at tabe den Elskede, og ingen Forventende saa fattig som Discipelen blev det. Dog maatte Christus gaae bort, og „dette er Eder gavnligt". See, det er Troens Forklaring, mon Discipelen menneskeligt talt forstod den, eller kunde forstaae den? Og saa kommer Trøsteren. Naar? Ja, naar dette er skeet. Men kommer han strax; thi ogsaa derom spørge vi, ved at spørge: naar? Eller var det saa strax for Disciplene, var det saa strax for Abraham, da Trøsten brugte 70 Aar for at komme? O, velsignet være den Mand, der veed at synge for den Sørgende, veed at understøtte Den, hvis Knæe ere slappede og hvis Gang er skjælvende, at lede Den, som stirrede sig blind, fordi han kun saae haabløs Elendighed omkring sig; men forsaget være al den løse Tale, der vil forkorte den Sørgende Tiden, men ikke selv af Sorger har lært hvad det er at tælle, al den løse Tale, der har Trøstens Skikkelse, ikke dens Kraft, al den Ordgyden, der har Vellydens Klang i Øret, men Usandhedens Modbydelighed i den Spisendes Mund! Nei, Trøsteren kommer ikke strax, og det Eneste et Menneske tør sige sig selv og Andre er, at han kommer, han kommer saasandt Gud lever.

Saa kommer Trøsteren med Forklaringen, saa gjør han Alt nyt, afører den Lidende Sørgedragten og giver ham et nyt Hjerte og en vis Aand. Imidlertid kan det have god Tid. Skulde den Stridende, om han end meente at have tabt Alt, have skuffet sig selv, skulde hans Sjel i en eller anden Henseende friste et verdsligt Velbefindende ved Hjælp af menneskelig Sand-

synlighed, da er der Tid endnu. Da kan Miskjendelsen faae Tid til at krænke Den, der tabte Alt, da kan Utaknemmeligheden faae Tid og Mod til at trodse paa sig selv og trodse Den, der forledt af Skriget, som tydede paa Livsfare, vovede sig i Faren og selv blev der hvor den Skrigende havde indbildt sig at være; da kan Spotten faae Tid til at saare ved at kræve det menneskelige Beviis af Den, der kun har sine Lidelser til Beviis for at Gud er Kjærlighed; da kan Skammen faae Beleilighed til at søge Selskab med Skaden. Hvor mangen ny Smerte kan der endnu ikke være forbeholdt, hvor lønligt og skjult kan den ikke faae Ram paa Den, der troede at have tabt Alt. Men see, det hjælper Alt til Forklaringen!

Saaledes strides der da for en Forklaring, og Bønnen er Midlet, hvorved Forklaringen skal blive som han beder om den. Een kæmper af al Magt mod at Forklaringen skulde ville gjøre ham selv skyldig, nei, det var Alt Tilskikkelse, Alt fra Gud for at prøve, for at luttre, for at forsøge den Elskende; Een kæmper for at Forklaringen maa forklare ham hans Skyld, at Frihedens Lidenskab ikke skal synes en Skuffelse, men at Skyldens svælgende Adskillelse maa gjøre Forsoningens Salighed desto inderligere. Een begjærer, at Forklaringen skal sætte ham i Forbindelse med Slægten, og Forklaringen være i det for Alle fælleds Lod, der er betydningsfuldt for det Hele; en Anden, at Forklaringen skal see ham ud af Forholdet til Andre for at udsee ham til eensom Smerte, men ogsaa til eensom Udvælgelse. Saaledes strides der, den Stridende kæmper med Gud i Bønnen, eller han strider med sig selv og kalder Gud i Bønnen til Hjælp mod sig selv. Men dersom den Stridende dog ikke opgiver Inderligheden, og altsaa ophører at bede, dersom han elsker Gud meget, dersom han længes efter Gud ydmygt som man længes efter Den, uden hvem han er Intet, brændende som efter Den, ved hvem han vorder Alt, dersom han redeligen omgaaes den Taksigelsens og Tilbedelsens Gjæld til Gud, hvilken bestandig voxer, fordi han endnu ikke ret kan takke, da han ikke ret kan forstaae, omgaaes den som et for bedre Tider be-

troet Gode — saa, saa strider han i Bønnen. Og hvad der nu end midlertidig skal skee, hvilket endog er skjult for Englene, og naar end Timen skal komme, hvilket Ingen veed uden Gud, og skal han end mere end eengang kjøbe ny Olie til Forventningens Lampe, dette bliver dog vist, at Den, der kjøber af Gud, han bliver aldrig bedraget derved, at det Kjøbte bagefter viste sig ikke at være saa meget værd. Selv om et Menneske, hvis vi kunne tale saaledes, ved et Tilfælde kjøbte en Ubetydelighed for dyrt, naar han dog kjøbte den af Gud og det dyre Kjøb var i Oprigtighed for Gud og i Herrens Fortrolighed, han har ikke kjøbt for dyrt, han skal ikke fortryde Kjøbet, thi det han kjøbte var ingen Ubetydelighed, derfor borger Betalingen og Gud. Hvis et Menneske tog sig hvad den Kløgtige maaskee strax, de Fleste Dagen efter vilde kalde en Ubetydelighed saa nær, at han ved Tabet af den havde tabt Alt, og i denne Smerte forsagede Verden og hvad Verdens er, han skal ikke, naar ogsaa han seer Ubetydeligheden, fortryde Kjøbet, dersom ellers hans tause Smerte bragte ham i Forhold til Gud, thi at skrige, at blive sig selv og Andre vigtig en føie Tid, det er jo ikke at kjøbe af Gud, det er jo kun en ufrugtbar Yttring af den Vellystige og Sandseliges forfængelige Væsen. Kun hvis der var Sandhed i at han virkelig opgav Alt, skal Kjøbet ikke fortryde ham; og det kan være Sandhed, thi ellers kunde jo Ingen have opgivet Alt uden Den, hvem verdslige Vurderingsmænds Skjøn dømte at have tabt Alt, men at tabe Alt og at opgive Alt betyder ikke Eet og det Samme. Men Den, der selv i Anledning af en Ubetydelighed kjøbte Guds Fortrolighed og Venskab, han skal sandeligen ikke fortryde det, han skal derimod i al Evighed takke Gud for at han var et saadant Barn, der tog sig en Ubetydelighed saa nær, et saadant Barn, der slet ikke kunde begribe, at det var en Ubetydelighed.

Men nu Udfaldet! M. T., tænk Dig et Barn, der med sin Griffel sidder og tegner, hvad nu saaledes et Barn kan finde paa, hvad nu saaledes et Barn kan ville henkaste vildt og usammenhængende; men bag ved Barnet staaer usynlig en Kunst

ner, der leder dets Haand, saa den Tegning, der vil til at forvirre sig, bøier sig under Skjønhedens Lov, saa Linien, der vil til at fare vild, bliver kaldet tilbage inden Skjønhedens Grændse — tænk Dig Barnets Forundring! Eller tænk Dig, at Barnet om Aftenen lægger sin Tegning hen, men medens han sover, fuldkommer en venlig Haand det Forvirrede og kun daarligt Begyndte, tænk Dig Barnets Forundring naar det om Morgenen seer sin Tegning igjen! Saaledes med et Menneske, thi lader os aldrig glemme, at selv den Modnere dog altid beholder Noget af Barnets Uforstand i sig, især hvis Bønnen ikke som det Væsentlige men som et Middel skal hjælpe til Forklaringen. Ynglingen har travlt med at betænke, hvad han vil være i Verden, hvem han vil ligne af de Store og Udmærkede. Den Alvorligere haver aflagt det Barnagtige, han bekymrer sig ikke saaledes om det Udvortes, han vil kun danne sig selv. Saa sidder han da og tegner; eller Den, der strider i Bønnen med Gud om en Forklaring, er han ikke en Tegner, skal ikke Forklaringen drage Grændselinien mellem ham og Gud, saa han kommer til at ligne sig selv ligeoverfor Gud? Ak, men nu kommer Forskjellen, thi Barnet maatte hjælpes saaledes, at der føiedes Noget til, men den Stridende tages der mere og mere fra. Det Udvortes og enhver Fordring paa Livet blev ham frataget, nu strider han om en Forklaring, men heller ikke den strider han sig til. Tilsidst synes det ham, at han bliver til slet Intet. Nu er Øieblikket der. Hvem skulde dog den Stridende ønske at ligne uden Gud; men dersom han selv er Noget eller vil være Noget, da er dette Noget Nok til at hindre Ligheden. Kun naar han selv bliver til Intet, kun da kan Gud gjennemlyse ham, saa han ligner Gud. Hvor meget han end er, Guds Lighed kan han ikke udtrykke, Gud kan kun aftrykke sig i ham, naar han selv er bleven til Intet. Naar Havet anstrænger al sin Kraft, da kan det netop ikke gjengive Himlens Billede, og selv den mindste Bevægelse, det giver det ikke reent igjen; men naar det bliver stille og dybt, da synker Himlens Billede i dets Intet.

Hvo var det nu der seirede? Det var Gud, thi Forklaringen,

den Bedende begjerede, gav han ikke, og gav den ikke som den Stridende begjerede den. Men den Stridende seirede ogsaa. Eller var det ikke en Seier, at han istedenfor at faae en Forklaring af Gud, blev forklaret i Gud, hvilken hans Forklarelse er denne, at gjengive Guds Billede.

Hvilken er nu Seiren, hvori de Seirendes Tilstand forskjellig fra de Stridendes? Er Gud bleven forandret? Et bejaende Svar synes en vanskelig Tale, og dog er det saaledes, idetmindste forstaaer den Bedende ham anderledes og fordrer ingen Forklaring. Er den Bedende forandret? Ja, thi han forstaaer sig selv anderledes, og dog ophører han ikke at være den Bedende, thi han takker altid. Men Den, der altid takker, han er den rette Bedende, og Den, der altid takker, maa jo ogsaa bestandigen have seiret, hvorfor skulde han ellers takke! Og skulde denne Tak nogensinde aflade? Visseligen ikke, der er altid Grund til at takke Gud, og ethvert Menneske er i Gjæld til ham, og i Gjæld for evig. Ak, men den Gjæld et Menneske paadrager sig ved Lykkens Bord, ved Tærningens Kast, ved et Spil af Kortet, den kalder man Æresgjæld, jeg kan tænke: fordi den i sig selv er meningsløs, maa man give den et stort Navn og haste ud af den. Gjælden til Gud er ikke saaledes en Æresgjæld, men derimod er det en Ære at være i Gjæld til Gud, det er en Ære ikke at skylde Lykken Noget, men at skylde Gud Alt, ikke at skylde Skjæbnen Noget, men et Forsyn Alt, ikke at skylde Lune Noget, men en Faderlighed Alt. — Saa strider da den rette Bedende i Bønnen, og seirer derved, at Gud seirer.

Vi have talet om Strid. Strid er i Almindelighed ikke glædelig; seirer den Ene, saa bliver dog den Anden knuust, ak, og stundom hænder det vel, at baade den Seirende og den Overvundne have tabt. Men denne Strid er vidunderlig, vel værd at forsøges i, evig værd at prise, thi her seire de Begge saligere end naar de Elskendes Strid forklares i forøget Kjærlighed. Vil Du sige, m. T., at denne Tale ikke er let (maaskee skal den Forsøgte finde den fattig og umyndig i Sammenligning med Lidelserne): Striden selv er ei heller let. Vil Nogen bedaare

sig selv ved at foregribe Stridens stille Udgang, dens lykkelige Forstaaelse, da er Skylden ikke Talens. Seiren er dog kun i en vis høi og ædel, derfor uegentlig Forstand, men Smerten er egentlig; naar Seirens Time kommer, vide vi ikke, men dette vide vi, at Striden er paa Liv og Død.

Tre Taler

ved tænkte Leiligheder.

Udgivet af

H. O. Lange.

Texten i denne Udgave beroer paa Originaludgaven Kbh. 1845, hvis Text er sammenlignet med S. K.'s Manuskript samt Korrekturarkene (S. K.'s Papirer paa Universitetsbiblioteket, Pakke 15).

Tre Taler

ved

tænkte Leiligheder.

Af

S. Kierkegaard.

Kjøbenhavn.
Hos Universitetsboghandler C. A. Reitzel.
Trykt i Bianco Lunos Bogtrykkeri.
1845.

Mindet

om

min afdøde Fader

Michael Pedersen Kierkegaard

helliget.

Forord.

Skjøndt denne lille Bog, (Leilighedstaler, som den kunde kaldes, hvorvel den ikke har Leiligheden, der gjør Taleren og gjør ham myndig, eller Leiligheden, der gjør Læseren og gjør ham lærende) er uden al Opfordring og saaledes i sin Mangelfuldhed uden al Undskyldning, er uden al Bistand af Omstændigheder og saaledes i sin Udførlighed hjælpeløs, er den dog ikke uden Haab og fremfor Alt ikke uden Frimodighed. Den søger hiin Enkelte, hvem jeg med Glæde og Taknemlighed kalder min Læser, eller den søger ham end ikke. Uvidende om Tiden og Timen venter den i Stilhed, at hiin rette Læser skal komme som Brudgommen og bringe Leiligheden med sig. Hver gjøre Sit, Læseren altsaa meest. Betydningen ligger i Tilegnelsen. Deraf Bogens glade Hengivelse. Her er intet verdsligt Mit og Dit, der adskiller og forbyder at tilegne sig hvad Næstens er. Thi Beundring er dog lidt Misundelse og saaledes en Misforstaaelse, og Dadel i al sin Berettigelse dog lidt Modstand og saaledes en Misforstaaelse, og Gjenkjendelse i Speilet kun et flygtigt Bekjendtskab og saaledes en Misforstaaelse, men at see rigtigt til og ikke at ville glemme hvad Speilets Afmagt ikke formaaer at bevirke, det er Tilegnelsen, og Tilegnelsen er Læserens endnu større, er hans seierrige Hengivelse.

S. K.

Ved Anledningen af et Skriftemaal.

Fader i Himlene! Vel vide vi, at det at søge altid har sin Forjættelse, hvorledes da ikke det at søge Dig, alle Forjættelsernes og alle gode Gavers Giver! Vel vide vi, at den Søgende ikke altid behøver at vandre ud i Verden, thi jo helligere Det er, han søger, desto nærmere er det ham, og dersom han dog søger Dig, o Gud, Du er ham jo allernærmest! Men vi vide ogsaa, at det at søge altid har sin Møie og sin Anstrængelse, hvorledes da ikke Forfærdelse det at søge Dig, Du Vældige! Vover endog Den, der i Tanken fortrøster sig til sit Slægtskab, vover endogsaa han sig med Tanken ikke uden Forfærdelse ud i hine Afgjørelser, hvor han gjennem Tvivl søger Dit Spor i Tilværelsens vise Orden, hvor han gjennem Fortvivlelse søger Dit Spor i oprørte Begivenheders Lydighed under et Forsyn; søger Den, hvem Du kaldte Din Ven, der vandrer for Dit Aasyn, søger dog ogsaa han ikke uden Bæven Venskabets Møde med Dig, Du ene Vældige; vover den Bedende, der elsker af sit ganske Hjerte, vover dog ogsaa han sig ikke uden Angest i Bønnens Strid med sin Gud; slipper selv den Døende, for hvem Du jo omskifter Livet, slipper dog ogsaa han ikke uden Gysen det Timelige, naar Du kalder; flyer selv den Elendige, hvem Verden volder idel Lidelse, flyer dog ogsaa han ikke uden Forfærdelse hen til Dig, Du som ikke lindrer lidet men er Alt: hvorledes tør da Synderen søge Dig, retfærdige Gud! Men derfor søger han Dig ikke som hine, men han søger Dig i Syndernes Bekjendelse. —

— Og der er jo Stedet dertil, m. T., Du veed hvor; og der er jo Beleiligheden, m. T., Du veed hvorledes; og der er jo Øieblikket, det hedder: endnu idag. Hvor stille! Thi i Guds Huus er der Fred, men inderst inde i det Omfredede er der et Indelukke. Den, som gaaer der hen, han søger Stilhed, Den, som sidder der, han er i Stilhed; om der end tales, Stilheden voxer kun. Hvor stille! Der er intet Fællesskab, Enhver er for sig; der er intet Kald til forenet Gjerning, Enhver kaldes til særskilt Ansvar; der er ingen Indbydelse til Samfund, Enhver er ene. Thi Den, der skrifter, han er eensom, eensom ja liig en Døende. Om de staae talrige ved den Døendes Leie de Mange, som vare ham kjære og dyrebare og som elske ham, eller han ligger forladt af Verden, fordi han forlod den, eller den forlod ham: den Døende er eensom, de stride begge eensomt, og Tanken farer vild, Tusinder holde den ikke igjen, ikke ti Tusinder, hvis den Eensomme ikke kjender Trøsten. Om Tusinder ventede paa og længtes efter Den, som ved at skrifte søger Stilhed, eller han, naar han gaaer derfra, er den Ringe og Elendige, hvem Ingen venter paa og Ingen bekymrer sig om: denne Forskjel er kun Spøg, Sandheden er, den alvorlige Sandhed var: de vare begge eensomme. Det hjælper ham ikke den Mægtige alle hans Venner og Verdens Herlighed og Bedriftens vidtudstrakte Betydning, uden det skulde være til at forstyrre ham Stilheden, hvilket er den største Skade; det skader ham ikke den Elendige at være forladt, hvis det hjælper ham til at finde Stilheden. Det er vanskeligt for en Kameel at gaae gjennem et Naaleøie, og vanskeligt for den Verdslige at finde Stilhed, han være mægtig eller ringe, vanskeligt at finde den i Livets Larm, vanskeligt at finde den hvor den er, naar han ikke selv bringer Larmen med sig. Hvor stille og hvor alvorligt! Og dog er der jo Ingen, som anklager, hvo turde være Anklageren der, hvor Enhver er skyldig; og dog er der jo Ingen, som dømmer, hvo turde dømme, hvor Enhver betænker sit Regnskab: Ingen som anklager uden Tankerne, Ingen som dømmer uden Den, der seer i det Forborgne og hører Skrifte

i Løndom. Ja selv naar der tales, er Du jo Den, som taler med Dig selv ved den Talendes Stemme. Hvad den Talende skal sige netop til Dig, det veed kun Du, hvorledes Du forstaaer Talen, veed han ikke, det veed kun Du; om det var Din bedste Ven, han veed det dog ikke saaledes som Du veed det. Og hvis Du ikke hører saaledes, da hører Du ikke retteligen, da bliver hans Tale en Larm, der forstyrrer Stilheden, og Din Opmærksomhed en Adspredelse, der krænker Stilheden. Hvo som frygter denne Stilhed, han unddrage sig den, men han tør ikke negte, at den er til, siden han jo frygter den. Hvo som siger, han søgte den men fandt den ikke, han er en misundelig Bedrager, der vil forstyrre Andre, thi ellers tang han og sørgede, eller han sagde: jeg søgte den ikke retteligen, derfor fandt jeg den ikke. Thi Intet, Intet i den ganske Verden, ikke om et Jordskjælv rystede Kirkens Piller, og ikke det daarligste Menneskes meest forkeerte Tale og ikke den nedrigste Hyklers Væmmelighed kan tage den fra Dig, men vel det langt Mindre give Nogen Anledning til at søge Skalkeskjul. Nei, Intet uden Du selv kan tage den fra Dig, saa lidet som al Verdens Magt, og al dens Viisdom og alle Menneskers forenede Bestræbelser kan give Dig den, saa lidet som Du selv kan tage den hen og give den bort. Den faaes ikke for Intet, men den kjøbes ikke for Guld; den tages ikke med Vold, men den kommer ikke som en Drøm, naar Du sover; den tinger ikke om Vilkaaret, var dette end, at Du vilde gavne hele Menneskeheden. Om Du giver Alt hen, derfor er den endnu ikke erhvervet, men erhverver Du den, da kan Du gjerne besidde Alt som Den, der Intet eier. Hvo som siger: den er ikke til, denne Stilhed, han larmer blot, eller har Du vel ogsaa nogensinde hørt, at Nogen i Stilhed blev enig med sig selv om, at denne ikke er til, om Du vel har hørt store Ord og høirøstet Tale og larmende Gjerning for at faae den bort, for istedenfor Samvittighed og Stilhed og Guds dømmende Stemme i Eensomhed, at faae en Natur-Gjenlyd fra Trængselen, et forvirret Fællesskrig, en almindelig Mening, som man, bange for sig selv, i Feighed ikke er ene om. Men Du, m. T.,

frygter Du denne Stilhed, skjøndt bestittende Dig paa at have en Samvittighed, thi uden Stilhed er denne slet ikke til, og paa at have en god Samvittighed, saa hold ud, saa hold den ud; denne Stilhed er ikke Dødens, hvori Du omkommer, den er ikke til Døden denne Sygdom, den er Overgangen til Livet.

Saa søger da den Skriftende Gud i Syndernes Bekjendelse, og Skriftemaalet er Veien og er paa Salighedens Vei et Bedested, hvor der standses, hvor Besindelsen samler Sindet, hvor Regnskabet gjøres op. Og ikke sandt, rigtigt, uden Svig bør et Regnskab være — saa bliver der Stilhed, saa bliver Enhvers Mund tilstoppet, saa bliver Enhver skyldig, og kan ikke svare Een til Tusinde. Ved Hjælp af Forstyrrelsen bliver man mindre skyldig, maaskee endogsaa retfærdig. En sørgelig Retfærdighed! Thi det er ikke uretfærdigt, at Du tilgiver et andet Menneske for hans Skyld, hvis han beder Dig derom, eller, hvis Du dog troer han ønsker det, for Guds Skyld, som fordrer det, for Din egen Skyld, at Du ikke maa forstyrres; Du tager og ikke mod Bestikkelse, fordi Du agter paa den forsonlige Tilskyndelse i Dit eget Indre; Du sinker Dig ei heller paa Veien, om Du, skjøndt den Forurettede, søger Forligelsen med Din Modstander, medens han endnu er paa Veien; Du besviger ei heller Gud for hvad hans er, om Du sælger Tilgivelsen for Intet; Du spilder ikke Din Tid eller anvender den slet, om Du grunder paa, hvad der vel kan tjene til Undskyldning; Du er og ikke bedragen, om Du, hvis der ingen Undskyldning fandtes, ved Kjerlighedens hellige Bedrag, som forvandler al Verdens Spot over Din Svaghed til himmelsk Glæde over Din Seier, troede, at Brøden maatte være til at undskylde — men naar det er Dit eget Regnskab, da gjorde Du vel Uret ved at tilgive Dig selv det Mindste, thi endnu værre end den sorteste egne Skyld er dog den egne Retfærdighed; da tog Du jo mod Bestikkelse, om Du fulgte Letsindets eller Underfundighedens Tilskyndelse i Din egen Sag; da sinkede Du Dig paa Veien og sinkede Aandens Fyrighed, da spildte Du Din Tid og anvendte den ilde paa at finde Udflugter, ja, da var Du bedragen ved et formasteligt

Bedrag, bedragen netop naar Du fandt Undskyldningen. Ak ja, det er en forunderlig Overgang, en svimlende Omskiftelse! For et Øieblik siden gik det samme Menneske riig og mægtig, og nu Øieblikket derefter, skjøndt der Intet er skeet midlertidig, kan han ikke svare Een til Tusinde. Thi hvo er vel her den Rige og Mægtige, til hvem Talen sigter, hvo Anden end han den Forurettede, han den Undertrykte, han den Forfordeelte, han den Krænkede! Maaskee brød Voldsmanden, som træder paa den Undertrykte, maaskee brød den Mægtige, hvis Vei blev betegnet ved Forurettelse, maaskee brød den Rige, hvis Rigdom blev forøget ved Enkens Taarer, maaskee brød den Fortvivlede, som krænker og spotter, maaskee brød de sig Alle kun lidet om Tilgivelsen, men sandeligen, ikke en Konge, der hersker over Riger og Lande, og ikke Guldets Søn, der eier Alt, og ikke Forsørgeren, der mætter den Hungrige, eier noget saa stort, eller har noget saa stort at bortgive eller noget saa fornødent at skjænke, som det Menneske, hvis Tilgivelse en Anden behøver. Behøver, ja behøver som den første Fornødenhed; om Nogen ikke mener det, derfor behøves den jo ligefuldt — og den Forurettede eier meest. En Hedning, hvis Navn er uadskilleligt fra Forestillingen om Seiervindinger og Vælde, har sagt, da hans Fjende, ak, som det tyktes Hedninger, viste det høieste Mod ved at aflive sig selv, har sagt: der berøvede han mig min herligste Seier, thi jeg vilde have tilgivet ham. Og en Anden har sagt: derfor vil jeg ikke forlange Tilgivelsen, fordi jeg elsker høit. Min Uret er maaskee ikke saa stor, Tilgivelsen vel endog en billig Fordring, men naar den ikke er erholdt, saa er Uretten uendelig og Tilgivelsens Magt en uendelig Overmagt over mig. Altsaa den uskyldigt Forurettede det var Rigmanden. Endnu for et Øieblik siden i Verdens Omgivelse, da turde han sige: gjører kun Uret mod mig, I tabe dog meest, thi I behøve min Tilgivelse — og nu Øieblikket derefter, nu slutter Stilheden om ham, han veed ikke af, hvad han har at tilgive, og Regnskabet viser, at han kan ikke svare Een til Tusinde. Saaledes er Regnskabet, hvis der er stille om ham, det er, hvis han ikke selv bringer

Forstyrrelsen med. Det samme er Dens Regnskab, der gjorde Uret, og Dens, som var den Reneste af Alle, som det endog var den uskyldigt Forurettedes. Derfor frygter Nogen maaskee denne Stilhed og dens Magt, og det uendelige Intet, hvori den nedstyrter alle Forskjelligheder, endog Urettens og Tilgivelsens, og det Dyb, hvori den Eensomme synker i Stilheden. Det er som naar Den, der forsager Verden, gyser for den Tomhed, der synes at vise sig. Endnu for et Øieblik siden, da ønskede han saa Meget, og higede og stræbte, og sov uroligt om Natten, og spurgte Nyt om Andre, og misundte Nogle, og oversaae Nogle, og var beskeden paa rette Sted, og paafærde i Venskab og Fjendskab, og spaaede om Veiret, og forstod sig paa Vinden, og forandrede Planen, og stræbte igjen, og vandt og tabte, og blev ikke træt, og speidede efter Lønnen, og skimtede Vindingen — og nu, ja stakkels bedragne Mand! hvis han i denne Forsagelse ikke fandt det ene Fornødne, stakkels Bedragne, der bedrog sig selv, stakkels Mand, der ved sig selv blev til Priis for Livets Spot, thi nu kom maaskee det Store, han ønskede, nu blev han riig, nu, nu, o, Fortvivlelse, hvorfor netop nu, hvorfor ikke igaar, men nu, da han dog ikke ganske ønskede, men heller ikke ganske forsagede! Og saaledes ogsaa med Den, som erfarede, at der er en Stilhed, hvor ethvert Menneske bliver skyldigt, og ikkun lærte at frygte den. Var han anseet for Retfærdig i Menneskenes Øine, og dette hans Begjer, var han Forurettet men trodsig i Tilgivelsens stolte Besiddelse, var han ikke uden Skyld men havde fundet Tækkelighed i Verdens Øine, ak, stakkels bedragne Mand! hvor maatte han forbittres mod Den, som ledte ham ind og altsaa ledte ham vild i hiin Stilhed — men det kan Ingen, og hans Vrede er afmægtig. Stakkels Bedragne, hvis Retfærdighedens Borgerkrone nu raktes ham af Folkehoben, hvad han higede efter; hvis det nu vedtoges af Tusinder at kalde ham den Retfærdige i Folket, hans hoffærdige Øres forsængelige Lyst: hvorfor nu, nu da hans Øre vel ikke ganske var tilstoppet, men han heller ikke ganske havde fattet Stilhedens uendelige Hemmelighed! Stakkels

Bedragne, hvis nu den Skyldige kom til hans Dør, hvis nu Øieblikket var der, at Tilgivelsen skulde kjøbes dyrt, Triumphens Øieblik, han havde glædet sig til, hvorfor nu, hvorfor ikke igaar, men nu, nu, da han vel ikke vellystigt fornam Hævnens og Stolthedens Hidsighed, men heller ikke ganske havde fattet den egne Skylds alvorlige Budskab! Thi Den, der fattede det, han var sandeligen ikke bedragen. Salig Den, der forstaaer det. Og hvis det er Nogens Gjerning at forkynde, at lære Andre om deres Skyld, at lære fra sig, hvad denne Tale, der er uden Myndighed, ikke gjør, han haver dog den Trøst, at netop den Reneste er villigst til at fatte den egne Skyld dybest. Thi naar det gjelder hiint største Bovestykke, selv skyldig at underlægge Alle under Skyld, hvor da endog den Modiges Tanke standser, naar han ikke frygter at tage sig selv med, men Tanken gjør Modstand ved Synet af hvad der menneskeligt talt er reent og elskeligt, ved en qvindelig Ungdoms skjønne Reenhed, der den ukjendt med Verden, ukjendt med dens Tilskyndelser, ydmygt tænker ringe om sig selv i Oprigtighed: der vil han, hvis Talens Gjerning byder ham at forkynde Synden som Slægtens fælles Lod, der vil han finde en Forstaaelse, som maaskee beskæmmer ham selv.

Den Skriftende søger Gud i Syndernes Bekjendelse, og Skriftemaalet er Veien, og er paa Salighedens Vei et Bedested, hvor der standses, hvor Besindelsen samler Sindet. Saa ville vi da standse og i Anledning af Skriftemaalet tale om:

Hvad det er at søge Gud,

og nærmere bestemme dette ved at betænke, at intet Menneske kan see Gud uden Reenhed, og intet Menneske tage Kjende paa ham uden at blive en Synder. Føler Nogen sig paa urigtig Maade standset ved Opgaven, da kaste han Talen bort, at ikke Den, som løber hurtigere, skal sinkes af den Langsomme. Og en Betragtnings Værd er jo altid tvivlsom; den kan stundom hjælpe En til det Afgjørende, stundom ogsaa forhindre:

som et lille Tilløb kan hjælpe til Springets Afgjørelse, men flere Miils Tilløb vilde vel endog forhindre det. Har Nogen derimod ofte nok følt sig standset i Livet uden dog at finde Stilhed, har han søgt den, hvor den jo er, og dog ikke ret fundet den, og gjort sig Bebreidelse derover, har han kæmpet og dog ikke vundet, da forsøge han atter, han følge med Talen, men Fri og Frivillig; der er Intet, som binder ham, ingen Forpligtelse, ingen Bebreidelse venter ham, hvis det ved den ikke lykkedes ham, thi Talen har jo ingen Myndighed. Men han vil heller ikke, at Talen skulde sige om hiin Stilhed, at den er paa hiint helligede Sted saaledes, at dersom man kunde blive der, og ikke atter skulde ud i Livets Forvirring, saa vilde man altid have den hos sig; thi Den som fordrer dette, han fordrer for meget af Talen, at den nemlig skulde bedrage ham, som var det Stedet, udvortes forstaaet, der gjorde Udslaget, som vilde ikke ganske det Samme hænde ham, hvad der hænder ham i Verden, hvis han skulde forblive paa det hellige Sted, som vilde han da ikke først og fremmest forfærdes ved et Sandsebedrag, hvori han havde fundet Beroligelse, at det var Stedet det kom an paa. En Digter har jo rigtignok sagt, at et Suk til Gud uden Ord er den bedste Tilbedelse, saa kunde man jo ogsaa troe, at det sparsomme Besøg paa det hellige Sted, naar man kommer langveisfra, var den bedste Gudsdyrkelse, fordi begge Dele hjælpe til Sandsebedraget. Et Suk uden Ord er nemlig den bedste Tilbedelse, naar Tanken om Gud kun skal dæmre over Tilværelsen, som de blaae Bjerge fjernt i Synskredsen, naar Sjeletilstandens Uklarhed skal tilfredsstilles ved den størst mulige Fleertydighed. Men skal Gud være Sjelen nærværende, da finder Sukket vel Tanken, og Tanken vel Ordet — men ogsaa Vanskeligheden, som man ikke drømmer om paa Afstand. Indtil Taabelighed fortælles det vel i vore Dage, at det Høieste er ikke at leve i Stilheden, der er nemlig Faren ikke, indtil Taabelighed, thi Faren er der saa godt som i Forvirringen, og det Store er hverken, uden videre forstaaet, at være i Eensomheden eller at være i Forvirringen, men det Store er at overvinde

Faren — og det Maadeligſte er at arbeide ſig træt paa at overveie hvad der er vanſkeligſt, thi et ſaadant Arbeide er unyttig Møie og har intetſteds hjemme ſom den Arbeidende, der jo hverken er i Forvirringen eller i Eenſomheden, men i travle Tankers Aandsfraværelſe. — Derſom endeligen Nogen paa Grund af de mange Forretninger og den travle Gjerning mener ikke at have Tid til at læſe en ſaadan Tale, ja da kan han have fuld Ret i, at han ikke har Tid til at læſe denne Tale, der jo ogſaa gjerne venter til Sidſt med at komme i Betragtning, men ſkulde Meningen være, at han overhovedet ikke havde Tid til at bekymre ſig om, hvad der er Talens Bekymring: hiin Stilhed, da ſkal Talen, ſelv om den Travle fandt en Fritime fra de mange Forretninger til i Haſtværk at fremſætte en Indvending, da ſkal Talen dog ikke gjøre ſig latterlig ved at beſvare den. De mange Forretninger er maaſkee en tvivlſom Fortjeneſte, maaſkee ville de ogſaa blive ham færre ved at betænke hiin Stilhed, og mange Forretninger ſkjønnes fremfor Alt at være een Grund mere til hyppigere at ſøge Regnſkabets Stilhed, hvor der dog ikke regnes med Mark og Skilling eller med Udmærkelſens og Fornedrelſens og andre indbildte Størrelſer.

Derſom den Søgende ſøger hvad der ligger udenfor ham ſom noget Udvortes, ſom Noget der ikke ſtaaer i hans Magt, da er det Søgte paa et beſtemt Sted. Finder han blot Stedet, hvor det er, ja da er han hjulpen, da griber han det, og hans Søgen har en Ende. Saaledes vidſte Enhver engang i ſin tidlige Ungdom, at der var ſaa mange ſkjønne Ting til, men Stedet vidſte han ikke med Beſtemthed. Ak, om Mangen end haver glemt denne Børnelærdom, mon Alle derfor i Sandhed ere blevne viſere, mon ogſaa Den, ſom iſtedenfor hiin ſkjønne Fyldes Eenhed har vundet Tvivlens Dobbelthed og Beſlutningens Halvhed! — Derſom den Søgende antages ſelv ſlet Intet at kunne gjøre for at finde Stedet, da er han ønſkende. Saaledes var Enhver engang i en tidligere Ungdom. Ak, om Mangen end har forandret ſig, mon Alle derfor i Sandhed have for-

andret sig til det Bedre, men ogsaa Den, som istedenfor Ønskets uvisse Rigdom vandt Middelmaadighedens visse Elendighed! — Naar den Ønskende seer sit Ønske opfyldt, da bliver han forundret, som han allerede ved at være ønskende er i Forundring. Saaledes var ogsaa Enhver engang i sin tidlige Ungdom, ikke som man uretfærdigt siger om Ungdommen, god at lokke til daarlige Foretagender, men inderlig god at lokke til Forundringens uforbeholdne salige Hengivelse, det redelige Vederlag, som den Ønskende usvigelig gjemmer for Opfyldelsens Øieblik. Ak, om Mangen end har tabt denne Fil til at ville give Lige for Lige, som han jo ogsaa har lært at tænke ringe om Ønsket, er derfor denne tingende Redelighed, der ikke ret ønsker og ikke ret forundrer sig, og saaledes giver Lige for Lige, er derfor denne Redelighed en Vinding! — Den, der ønsker, søger ogsaa, men hans Søgen er iblinde, ikke saa meget med Hensyn til Ønskets Gjenstand, som med Hensyn til, at han ikke veed, om han kommer det nærmere eller fjerner sig.

Blandt de mange Goder er der nu eet, som er det høieste, som ikke er at bestemme ved sit Forhold til de andre, da det er det høieste, uden at dog den Ønskende har en bestemt Forestilling, thi det er det høieste netop som det Ubekjendte — og dette Gode er Gud. De andre Goder have Navne og Betegnelser, men hvor Ønsket dybest drager Aande, hvor dette Ubekjendte synes at vise sig, der er Forundringen, og Forundringen er Umiddelbarhedens Sands for Gud og al dybere Forstaaelses Begynden. Den Ønskendes Søgen er iblinde ikke saa meget med Hensyn til Gjenstanden, thi denne er jo det Ubekjendte, som med Hensyn til, om han kommer det nærmere eller fjernere — nu studser han, Forundringens Udtryk er Tilbedelse. Og Forundringen er en tvetydig Sjelstilstand, der i sig indeholder Frygten og Saligheden. Tilbedelsen derfor paa engang blandet af Frygt og Salighed. Selv den meest luttrede, fornuftige Gudsdyrkelse er Salighed i Frygt og Bæven, Tillid i Livsfaren, Frimodighed i Syndens Bevidsthed. Selv den meest luttrede og fornuftige Gudsdyrkelse har Forundringens Skrø-

beligheb, og ikke Kraftens og ikke Viisdommens og ikke Gjerningens ligefremme Størrelse bestemmer Guds-Forholdets Størrelse, den Mægtigste er i dybeste Afmagt, den Frommeste sukker fra dybeste Nød, den Vældigste er den, der retteligen folder sine Hænder.

Den Ønskendes Forundring svarer til det Ubekjendte, og er saaledes aldeles ubestemmelig eller rettere uendelig bestemmelig, kan være lige saa modbydelig som latterlig, kan være lige saa forvildet som barnagtig. Naar Skoven skuler i Aftenstunden, naar Nattens Maane forvilder sig imellem Træerne, naar Naturforundringen derinde fanger efter sit Bytte, og da Hedningen pludselig seer et Lysvirkningens Under, som griber ham, da seer han det Ubekjendte, og Tilbedelsen er Forundringens Udtryk; naar den knudrede Stamme danner en skuffende Skikkelse, som er ham ubekjendt, som ligner et Menneske og dog atter for Overraskelsen kun ligner i overnaturlig Størrelse, da standser han og tilbeder; naar han i Ørkenen seer et Spor, som ikke tilhører noget Menneske eller noget ham bekjendt Væsen, naar Eensomhedens Magt besvangrer hans Sjel med Forundring, da seer han i dette Spor, at den Ubekjendte har været her, og han tilbeder; naar Havet ligger dybt og stille, uforklaret, naar Forundringen stirrer svimlende ned deri, indtil det er som den Ubekjendte stiger op, naar Havets Bølge ruller eensformigt mod Strandbredden og overvælder Sjelen ved Eensformighedens Magt, naar Sivet hvisker for Vinden og atter hvisker og altsaa maa ville betroe den Lyttende Noget: da tilbeder han. — Bestemmer Forundringen sig, saa er dens høieste Udtryk, at Gud er Tilværelsens uforklarede Alt, som dette er anet for Indbildningskraften i det Mindste og i det Største overalt. Hvad der var Hedenskabets Indhold, opleves igjen i enhver Slægts Gjentagelse, og først naar det er gjennemlevet, nedsættes det, der var Afgudsdyrkelse, til en sorgløs Væren i Digtningens Uskyldighed. Thi Afgudsdyrkelsen er luttret det Digteriske.

Dersom den Ønskende selv antages at kunne bidrage Noget

til at finde det Søgte, da er han stræbende. Altsaa er Forundringen og Ønsket ifærd med at gjennemgaae sin Forsøgelse. Ofte bedragen, som jo Forundringens Omfang, netop fordi den forholdt sig ligefrem til det Ubekjendte, var det lige saa modbydelige som latterlige, det lige saa forvildede som barnagtige, ofte bedragen vil Forundringen see sig for og ikke længere gaae iblinde. Det ligefremme Forhold er saaledes i et første Nu et brudt Forhold, uden at dog Bruddet er noget Gjennembrud. Det er brudt derved, at Veien træder imellem som en Bestemmelse, medens der for den Ønskende ingen Vei er. Naar den Søgende ikke gaaer iblinde, da ønsker han ikke blot, han stræber; thi Stræben er netop Veien hen til det Søgte. Saaledes var Enhver engang i sin tidligere Ungdom, høitflyvende i at ville, ak, og om Mangen end nu har lært at blive ved Jorden, mon de derfor ogsaa Alle ere blevne visere, mon ogsaa Den, som istedenfor Fuglens Flugt vandt det Fiirfødbedes ludende Gang! Saaledes var Enhver engang i sin tidligere Ungdom dumdristig i at vove, ak, og om Mangen end lod det fare, mon de derfor ogsaa Alle bleve visere, mon ogsaa Den, som istedenfor Dumdristighedens Løb paa det Uvisse vandt Fodgængerens Tryghed paa Middelmaadighedens Landevei! Saaledes var Enhver engang i sin tidligere Ungdom Udfordrende, ak, og om Mangen end lærte at stemme Fordringen ned, mon de derfor Alle bleve visere, mon ogsaa Den, som ved Begunstigelse blev overmættet, eller Den, som af Omgivelse lærte Smaalighed, eller Den, som i Vaners Trældom lærte Nøisomhed! O, vel er det viist, ikke at tale om Lykke, hvis man veed noget Helligere at nævne, men hvis ikke, da var det jo en Ulykke, at Lykken forsvandt af Livet, at den blev træt af at give og tage, blev træt af Menneskene, som bedrage den for Forundringen.

Men i Frihedens Verden, hvor jo al Stræben har sit Udspring, og hvori al Stræben har sit Liv, der møder Forundringen paa Veien. Bestræbelsen har forskjelligt Navn, men den, som er mod det Ubekjendte, er rettet mod Gud. Dette, at den er mod det Ubekjendte, vil sige, den er uendelig. Da standser den

Stræbende, han seer det skuffende Spor af et uhyre Væsen, der er til naar det er forbi, der er og er ikke; og dette Væsen er Skjebnen, og hans Stræben som en Faren vild. Tilbedelse er atter Forundringens Udtryk, og Tilbedelsens Omfang er det lige saa Modbydelige som Latterlige, det lige saa Forvildede som Barnagtige.

Dersom den Søgende antages at kunne gjøre Alt for at finde det Søgte, da er Trylleriet forbi, Forundringen glemt, der er Intet at forundre sig over. Og da, i det næste Øieblik er det Søgte et Intet, og derfor var det han formaaede Alt. Saaledes var Enhver engang ved Ungdommens Aarsskifte, da han blev en Evighed gammel; ak, og om Mangen end trøster sig til ikke at have oplevet denne Forfærdelse, mon de derfor Alle bleve visere, mon ogsaa Den, der var en Yngling i Oldingens Alder! Saaledes gik det Enhver engang ved Ungdommens Afsked at Livet stod stille og han omkom; og om Mangen end brouter af sin Ungdom, mon derfor ogsaa Den var visere, der besvøg Aarene og Evigheden for sin Ret, hvis høieste Visdom var et fjantet Svar paa det alvorligste Spørgsmaal!

Der var engang i Verden, da Mennesket træt af Forundring, træt af Skjebnen vendte sig bort fra det Udvortes, og fandt, at der var ingen Forundringens Gjenstand, at det Ubekjendte var et Intet og Forundringen et Bedrag. Og hvad der engang var Livets Indhold, det kommer igjen i Slægtens Gjentagelse. Om Nogen vil tykkes sig viis ved at sige, at der ere tilbagelagte Skikkelser, som for Aartusinder siden ere færdige: i Livet er det ikke saaledes. Og Du mener dog vel heller ikke, min Tilhører, at jeg vilde spilde Dig Din Tid ved at fortælle store Begivenheder og nævne snurrige Navne, og blive aandløst vigtig i Betragtning af hele Menneskeheden! Ak nei, hvis det er saa, at Den er bedragen, som kun faaer Lidet at vide, mon da ikke ogsaa Den, som fik saa Meget at vide, at han slet Intet tilegnede sig! Langsomt gaaer Mennesket frem, selv den herligste Viden er dog kun en Forudsætning. Vil man forøge Forudsætningerne mere og mere, da er man jo som den

Gjerrige, der dynger Penge sammen, som han ingen Brug har for. Selv hvad der er værd at anslaae høit: en lykkelig Opdragelse, selv den er jo kun en Forudsætning, og der gaaer Tid efter Tid, inden den tilegnes, og et heelt Liv er ikke for meget, hvis man vil tilegne sig den. O, dersom Den var bedragen, hvis Opdragelse forsømtes, mon da ikke ogsaa Den, som blev uvidende om, at den var en Forudsætning, et betroet Gods, en hellig Arv, der skulde erhverves, og som uden videre tog den hen, og tyktes sig at være det, han havde Navn af. Har den Bedre stundom sukket, fordi det Søgte var saa fjernt, saa har Du vel m. T., fattet, at der ogsaa er en anden Vanskelighed, at der er et Videns Blendværk, som bedaarer Sjelen, at der er en Tryghed, hvori man er vidende — og dog bedragen, at der er en Fjernhed fra al Afgjørelse, hvor man, uden at drømme derom, fortabes. Lad Forfærdelsen tage sit Bytte, o, denne Tryghed er et forfærdeligere Uhyre! Lad Savnets Nød hungre ud, er det bedre at omkomme af Overflod? Rystende var det, da Forundringen slap Mennesket, og han fortvivlede over sig selv, men lige saa rystende er det, at man kan være vidende om dette, vide langt mere, og end ikke have oplevet hiint, og meest rystende, at man kan vide Alt og ikke have begyndt paa det Mindste. Og er det saaledes, o, lad mig da begynde forfra; vend tilbage, Du Ungdom med Din Ønsken og Din elskelige Forundring, vend tilbage, Du Ungdommens vilde Stræben med Din Dumdristighed og Din Gysen for hiin Ubekjendte, grib mig, Du Fortvivlelse, der bryder med Forundringen og Ungdommens Forundring, men hurtigt, hurtigt, hvis det er muligt, hvis jeg har spildt min bedste Tid uden at opleve Noget, lær mig dog idetmindste ikke at blive ligegyldig derved, at søge Trøst med Andre i fælles Tab, saa er vel Forfærdelsen over Tabet en Begynden paa min Helbredelse; hvor sildig den end er, det er dog bedre end at leve hen som en Løgner, bedragen ikke af hvad der kunde synes skikket til at bedrage, ak, og derfor rædsomt bedragen — bedragen af megen Viden!

Altsaa var Forundringen forbi, den er forbi; saa hed det

engang, saa siger den Fortvivlende og gjentager det i Fortvivlelse og gjentager det spottende, og vil trøste sig ved Spotten, medens denne saarer Andre, som var al Spot ikke tvægget! Men Du, m. T., Du veed jo, at Talen netop nu staaer ved Forundringen. Talen vil derfor ikke overraske Dig, vil ei heller bedrage Dig ved Øienforblindelse, naar Tankelynet glimter idet Alt vendes om, vil ei heller rive Dig hen i en studsende Forvirring. Den, som virkeligen har oplevet det Foregaaende, han gjennemskuer let forvirrede Erindringers Sammenblanding, og dersom han ikke har oplevet det, da vil at høre eller læse en Tale kun tvivlsomt gavne ham. Men Du, som jo selv er i Forundringen, Du veed jo, at denne Forundring blev til, da engang hiin første var fortæret i Fortvivlelsen. Men hvor fandtes da og en værdigere Gjenstand for Forundring, end naar den i Ønsken og Stræben Søgende, den i Fortvivlelse Omkommende pludseligen opdagede, at han har det Søgte, at Ulykken er, at han staaer og taber det! Thi tag den Ønskende som han sidder der og drømmer, kald paa ham og siig: Du har det Ønskede; stands den dumdristigt Stræbende, der han hist styrter frem ad Veien, stands ham og siig: Du har det Eftertragtede; gjennembryd Fortvivlelsen, at den Fortvivlede fatter, han har det — hvilken Sindsbevægelse i ham, naar han paa engang bliver overvældet af Forundring og atter overvældet, fordi han ligesom taber det Søgte igjen! Ønskets Herlighed, Dumdristighedens Stræben vækker ikke anden Gang Forundring, dette forhindrer Fortvivlelsens Tankestreg, men at det Søgte er givet, at det haves af Den, som i Misforstaaelsen staaer og taber det — dette vækker det hele Menneskes Forundring. Og hvilket stærkere Udtryk er der vel for Forundring, end at den Undrende bliver som forandret, som naar den Ønskende skifter Farve, hvilket stærkere Udtryk end dette, at han virkeligen bliver forandret! Og saaledes er det med denne Forundring, den forandrer den Søgende, og saaledes er det med denne Forandring, at det at søge bliver noget Andet, ja lige det Modsatte: det at søge betyder, at den Søgende selv forandres. Han

skal ikke finde Stedet, hvor det Søgte er, thi dette er lige hos ham, han skal ikke finde Stedet, hvor Gud er, han skal ikke stræbe derhen, thi Gud er lige hos ham, ganske nær, nær allevegne, i ethvert Øieblik allestedsnærværende, men han skal forandres, at han selv kan blive Stedet, hvor Gud er i Sandhed.

Dog Forundring, som er al dybere Forstaaelses Begynden, er en tvetydig Lidenskab, der i sig indeholder Frygten og Saligheden. Eller var det ikke frygteligt, m. T., at det Søgte var Dig saa nær, at Du ikke søgte, men Gud søgte Dig; var det ikke frygteligt, at Du ikke kunde røre Dig uden at være i ham, og ikke være stille uden at være i ham, og ikke være saa ubemærket, at Du jo var i ham, og ikke flygte til Verdens yderste Grændse uden at han var der og paa ethvert Sted underveis, og ikke skjule Dig i Afgrunden uden at han var der og paa ethvert Sted underveis, og ikke sige til ham: om et Øieblik, fordi han ogsaa var i det Øieblik, da Du sagde dette; var det ikke frygteligt, da Ungdommens Spøg og Fortvivlelsens Umodenhed blev til Alvor, da, hvad Du havde peget paa og higet efter, og hvad Du havde sagt om, at det var ikke til, da det blev til, ja da det var til overalt omkring Dig og omsluttede Dig allevegne! Men var det ikke saligt, at den Mægtige kunde spærre Dig ind i den mørkeste Afkrog, og kunde dog ikke lukke Gud ude; var det ikke saligt, var det ikke saligt, at Du kunde falde i den dybeste Afgrund, hvor man hverken seer Sol eller Stjerner, og dog kan see Gud; var det ikke saligt, at Du kunde fare vild i den eensomme Ørken, og dog strax finde Veien til Gud; var det ikke saligt, at Du kunde blive en Olding, der havde glemt Alt, og dog aldrig glemme Gud, fordi han ikke kan blive noget Forbigangent, at Du kunde blive stum og dog raabe paa ham, døv og dog høre ham, blind og dog see ham; saligt at turde stole paa ham, at han ikke vilde sige som Menneskene sige: om et Øieblik, fordi han var hos Dig i det Øieblik han sagde det! — Men Den, som udelader Frygten, han see vel til, at han ikke ogsaa udelader Fundet. Det er saa let, eller om Nogen hellere vil sige det Samme paa anden Maade, det er saa svært at finde Gud, at man endogsaa beviser, han er

til, og finder et Bevis fornødent. Lad Bevisets Arbeide være svært, især volde Den Bryderi, der skal forstaae, at det beviser Noget; for den Bevisende er Sagen bleven let, thi han er kommen til at staae udenfor, han handler ikke med Gud, men afhandler Noget om Gud. Skal derimod det at søge betyde, at man selv forandres, da passe den Søgende vel paa sig selv. Man lære Forundring af et Barn og Frygt af en Mand, det er altid en Forberedelse, saa kommer Frygten nok med Gud, naar han kommer og gjør Beviser overflødige. Eller er det maaskee Mod, at man tankeløst forbliver uvidende om Faren, at den Bevisende sidder uforandret og beviser og beviser, at den Allestedsnærværende er til, den Allestedsnærværende, der altsaa ogsaa i Bevisets Øieblikke gjennemskuer den Bevisende — uden dog at have nogen videnskabelig Dom om Bevisets Fortjenstlighed. Skulde virkeligen den Allestedsnærværende være bleven som en sjelden Naturskabning, hvis Tilværelse den Lærde beviser, eller som en ustadig Stjerne, hvilken man med Aarhundreders Mellemrum iagttager, og hvis Tilværelse derfor behøver et Bevis især for de mellemliggende Aarhundreder, i hvilke den ikke sees!

Men den sande Forundring og den sande Frygt kan det ene Menneske ikke lære det andet. Kun naar den sammenpresser og udvider Din Sjel, Din, netop Din, Din alene i den ganske Verden, fordi Du er bleven alene med den Allestedsnærværende, kun da er den i Sandhed for Dig. Om en Talende havde en Engels Veltalenhed, og om han havde et Aasyn, der kunde indjage den Modigste Skræk, saa Du faldt, som man siger, i den dybeste Forundring over hans Veltalenhed, og Rædsel greb Dig ved at høre ham; det er ikke denne Forundring og ikke denne Frygt der hjælper. I Forhold til ethvert Menneske, det ringeste og det største, gjelder det, at ikke en Engel og ikke Legioner Engle og ikke alle Verdens Rædsler kan indgive den sande Forundring og den sande Frygt, men vel gjøre ham overtroisk. Den sande Forundring og den sande Frygt er først da, naar han, netop han, det være den Ringeste eller den Største, bliver

alene med den Allestedsnærværende. Kraftens og Viisdommens og Gjerningens ligefremme Størrelse bestemmer ikke Guds-Forholdets Størrelse. Eller gjorde de Vise i Ægypten ikke næsten lige saa store Tegn som Moses; sæt, de havde gjort større, hvad følger saa deraf? Intet, slet Intet med Hensyn til Guds-Forholdet. Men Moses frygtede Gud, og Moses forundrede sig over Gud, og Frygten og Forundringen eller Forundringens Frygt og dens Salighed bestemmer Guds-Forholdets Størrelse.

Det er ganske sandt, hvad Forstanden siger, at der er Intet at forundre sig over, men netop derfor er Forundringen sikret — fordi Forstanden indestaaer for den. Lad kun Forstanden dømme det Forgængelige, lad den kun rydde Stedet — saa kommer Forundringen paa rette Sted i den Forandrede. Alt, hvad der tilhørte hiin første Forundring, kan Forstanden fortære; lad den det, at den gaadefuldt kan hjælpe En til Forundringen, thi gaadefuldt er det jo, da det strider lige mod Forstandens Dom om sig selv. Men kommer et Menneske ikke videre, da anklage han ikke Forstanden og triumphere heller ikke, fordi den har seiret. Dersom en Fyrste udsender en Høvidsmand med Hærskaren mod det fremmede Land, og hiin Høvidsmand erobrer det, og derpaa selv bemægtiger sig det som en Oprører, da er der jo ingen Grund til at anklage ham fordi han erobrede det, men heller ikke Grund til at triumphere, da han jo selv beholdt det: og saaledes, hvis et Menneske ved sin Forstand seirer over hvad der vel var skjønt, men dog ogsaa barnagtigt, da anklage han ikke Forstanden, men hvis Forstanden ender med at gjøre Oprør, da triumphere han ikke. Men Forundringen er i den Forandrede.

Som det her er sagt, saaledes gik det jo Enhver engang i Afgjørelsens Øieblik, da Aandens Sygdom slog ind, og han følte sig fangen i Tilværelsen, fangen for evigt. Ak, og om Mangen trøster sig ved at have undgaaet denne Fare, mon derfor ogsaa Den var visere, som snildt og feigt bedrog sig selv, der han troede at bedrage Gud og Livet! Saaledes hændte det Enhver engang, da det var forbi med Spøgen og Blendverket

og Adspredelsen; ak, og om Mangen end trodser paa sin Sorgløshed, mon derfor ogsaa Den blev visere, hvis Liv vildt snylter hen i Sideskud, fordi han ikke blev bunden! Saaledes hændte det Enhver engang, ak, og om Mangen end smigrer sig med et fordeelagtigere Vilkaar, mon derfor Den blev visere, som ubunden ikke vidste af, at han netop derved var ufri!

Naar det Søgte antages givet, betyder det at søge, at den Søgende selv forandres, saa han bliver Stedet, hvor det Søgte kan være i Sandhed. Og det Søgte var jo givet, det var saa nær, at det var som var det igjen tabt. Hvilket Udtryk er vel stærkere for Forfærdelsen end dette, at det er som tabt, uden denne Vished, at det er tabt: saaledes gaaer det altsaa tilbage med et Menneske! Hvilken Afstand siden hiin Tid, da han ønskede, da han dumdristigt vovede, da det Søgte var i det Fjerne, da Selvfølelsen trodsede paa, at det var ikke til — og nu, det er kommet ham saa nær, at det er tabt, og det gaaer langt tilbage i det Fjerne med Tabet! Den Søgende skulde forandres, ak, og han var forandret — saaledes gaaer det tilbage. Og Forandringen, i hvilken han er, kalde vi Synden. Altsaa det Søgte er, den Søgende er Stedet, men forandret og forandret fra engang at have været Stedet, hvor det Søgte var. O, nu er der ingen Forundring, ingen Tvetydighed! Sjelens Tilstand, naar den fatter dette, er Frygt og Bæven i den Skyldige, Lidenskaben Sorg efter Erindringen, Kjerligheden Anger i den Fortabte. M. T., var det ikke saaledes! Talen skal jo ikke overraske Dig, den har ingen Myndighed til at afnøde Dig nogen Syndens Bekjendelse. Tvertimod tilstaaer den gjerne sin Afmagt i denne Henseende, ja kunde Nogen ønske det, da vil den villigt sige ham, at ikke al Verdens Veltalenhed er istand til at overbevise et Menneske om hans Synd, men da ogsaa minde ham, ikke at frygte Synderes Veltalenhed, men den Helliges Allestedsnærværelse og endnu mere frygte for at unddrage sig den. Skal et Menneske væsentligen forstaae sin Synd, da maa han forstaae det, fordi han bliver ene, han ene, netop han ene med den Hellige, som veed Alt. Kun denne Frygt og Bæ-

ven er den sande, kun den Sorg, som Guds Erindring vækker i et Menneske, kun den Anger, hans Kjerlighed opelsker. Havde en Taler Stemme som Himlens Torden, havde han et Aasyn, der indjog Rædsel, forstod han at sigte med Øiet, og han nu, som Du sad der, m. T., pegede paa Dig og sagde: Du, Du er en Synder, og gjorde han det end med en saadan Magt, at Dit Øie søgte Jorden, at Blodet veeg fra Din Kind og Du maaskee ikke længe forvandt Indtrykket, da forstod Du vel, at han ved sin Adfærd forvandlede Omgivelsen til en Fjellebod, hvor han gøglede, og beklagede, at han forstyrrede Dig i at finde Stilheden. Frygt og Bæven for det Afskyelige: for en gudeligt Udsvævende, er ikke den sande Frygt og Bæven. Som det gjelder, at et Menneske ikke skal søge sin Fred hos et andet Menneske, at han ikke skal bygge paa Sand, saa gjelder det ogsaa, at han ikke skal fortrøste sig til, at det er noget andet Menneskes Gjerning at overbevise ham om, at han er en Synder, men vel at paaminde ham om det egne Ansvar for Gud, hvis han ikke opdager det ved sig selv; al anden Forstaaelse er Adspredelse. Og dette er kun Spøg, om jeg vilde dømme Dig, men dette Alvor, om Du glemmer, at Gud vil dømme.

Det Søgte er altsaa givet, Gud er nær nok, men Ingen kan see Gud uden Reenhed, og Synden er netop Ureenhed, og derfor kan ingen tage Kjende paa Gud uden at blive en Synder. Det Første er et vinkende Ord, og Sjelens Blik er mod det Høie, hvor Maalet er, men i samme Nu lyder det andet Ord, der angiver Begyndelsen, og dette Ord er et nedtrykkende Ord. Og dog er det saaledes for Den, der vil forstaae Synden med sig selv. At overbevise Nogen kan da en umyndig Tale ikke ville, ja den kan end ikke ligefrem gavne Nogen. Den, som føler sig stærkere, kan jo umuligt besøires af Talen, og Den, som lod sig overvinde, beviste netop derved, at han var Stærkere. Derfor skal Talen ikke overliste Dig, m. T., og bringe Noget ud om Dig, tvertimod giver den jo Dig snarere et Vaaben ihænde mod den Talende, dersom Du var daarlig nok til at ville dømme ham, hvilket jo var Tankeløs-

hed, da Alvoren er, om Nogen glemmer at anklage sig selv for Gud. Af den Grund faaer Du heller ei meget at vide af Talen; faaer Du Noget at vide af den om Dig selv, da er det ved Dig selv; men vilde Nogen fordre at faae Noget at vide om Synden i Almindelighed, da fordrede han for meget af Talen, thi da vilde han bedrages.

Saa staaer Talen nu ved Begyndelsen. Denne skeer ikke ved Forundring, men da sandeligen heller ikke ved Tvivl; thi Den, som tvivler om sin Skyld, han gjør kun en daarlig Begyndelse, eller rettere, han fortsætter hvad der med Synden var daarligt begyndt. Hvad der kommer med Synden, det gaaer med Sorgen: dette gjelder dog vel altsaa om Synden selv. Sorg er derfor Begyndelse, og Bæven er Sorgens Aarvaagenhed. Jo dybere Sorgen er, desto mere føler Mennesket sig som et Intet, som mindre end Intet, og netop dette er fordi den Sørgende er den Søgende, som begynder at tage Kjende paa Gud. Det har altid været sagt, selv i Hedenskabet, at Guderne sælge ikke det Høieste for Intet, at en guddommelig Misundelse, hvori Guddommen satte Priis paa sig selv, bestemte Forholdets Vilkaar: hvorledes skulde da det, som et enkelt Menneske at blive Gud vaer, hvorledes skulde det ikke have sin Fordring; og denne Fordring er, at Mennesket bliver en Synder. Og dog er det ikke, om jeg saa tør sige, en Høflighed Mennesket viser ham, at hans hellige Nærværelse nedsætter den Enkelte til Synder, nei den Enkelte var det, men blev det først ved hans Nærværelse. Imidlertid forstaaer Den, som søger at forstaae sig selv i Syndens Bevidsthed for Gud, han forstaaer det ikke som et almindeligt Udsagn, at alle Mennesker ere Syndere, thi denne Almindelighed er ikke det, hvorpaa Eftertrykket hviler. Jo dybere Sorgen er, desto mere føler Mennesket sig som et Intet, som mindre end Intet, og denne fradragende Selvfølelse er Tegn paa, at den Sørgende er den Søgende som begynder at tage Kjende paa Gud. I verdslig Forstand gjelder det, at det er en daarlig Krieger der ikke haaber at blive Øverste, i gudelig Forstand er det omvendt, jo mindre han troer om

sig selv, ikke som Menneske i Almindelighed eller om det at være Menneske, men om sig som det enkelte Menneske og ikke i Henseende til Evner, men i Henseende til Skyld, desto tydeligere vorder Gud ham. Vi ville ikke forøge Skylden, for at Gud kunde blive større, men vel forøge Skyldens Erkjendelse. Og som hiin Øvrighed, der udøvende vaager over Retfærdigheden, stundom bruger Speidere, der selv ere skyldige, saaledes er Enhver, den Hellige bruger, selv en Skyldner, stundom endog i strængere Forstand en Skyldner, saa den Hellige baade bekymrer sig om Skyldnerens Frelse og om at frelse Andre ved ham.

Jo dybere Sorgen er, desto dybere fattes Syndens Magt, og det stærkeste Udtryk for den dybeste Sorg kunde synes, om Nogen følte sig selv at være den største Synder. Nu det forstaaer sig, der har jo ogsaa været paa forfængelig Viis endog Strid og Tvist om denne Værdighed, man har opbudt Alt for at vinde denne Anerkjendelse i Tider, hvor dette var det høieste Udtryk for den høieste Udmærkelse. Sørgelig er jo enhver Art vildfarende Stræben, sørgeligst dog de gudelige Udsvævelser. Naar den Unge feiler i Livet, saa haaber man paa Aarene; det er allerede sørgeligere, naar Manden farer vild; men naar Nogen farer vild i det Sidste, der kan frelse, hvor bliver saa Frelsen! Men deraf følger dog ikke, at det skulde være priseligt, at lade det Gudelige staae hen, og paa den Maade undgaae Vildfarelsen. Den største Synder, og Strid om at være det! Vi ville ikke slaae Latteren løs, om end den Modsigelse er tilstede, som berettiger Latteren, thi er det end latterligt, er det dog ikke og her dog ikke Stedet til at lee af, at man saaledes har blandet Daarskaben ind i den alvorligste Forbindelse. Talen vil heller ikke uden videre lade Udtrykket fare, men dvæle lidt derved, og spørge: hvor faaer et Menneske at vide, at han er den største Synder? Dersom han faaer at vide, at han er en Synder, da skeer dette jo derved, at han bliver alene, han, netop han, alene med den Hellige. Bliver han ikke saaledes alene, saa faaer han end ikke at vide, at han er en Synder, end sige da den største.

Hvorfra kommer nu det Mere eller Mindre, hvorved han bestemmer sig selv som den største? Skulde dette Mere ikke være af det Onde, kommer det ikke ved Svig og Bedrag; skyldes det ikke Adspredelse fra Alvoren og Samling i Forfængelighed? En Ulykkelig, der blev alvorlig ved sin Lidelse, kjendes strax derpaa, at han uden at bekymre sig, om Andre lide mindre, dømmer saaledes: min Lidelse falder mig tung — jeg lider. En ret Elsker kjender man strax derpaa, at han ikke besmitter Forelskelsens Møde, som søger Eensomhed, ved at bringe et Opløb med sig, en Stimmel af Vidner, som jo ere tilstede, saasnart han forstaaer, at han elsker mere end Andre, nei, hans redelige og oprigtige Dom er kort: jeg elsker. Og saaledes ogsaa med Syndens Bevidsthed, det simple Udsagn er det alvorligste. Al Sammenligning er verdslig, al Udhæven af den er verdslig Vedhængen ved Forfængelighedens Tjeneste; og værre end den egne Skyld er den egne Retfærdighed, og værre end den egne Retfærdighed er at tage det Sidste forfængeligt, og i Alvor at blive den største Synder netop derved, at man forfængeligt vil være det. Men Den, som bliver ene med Syndens Bevidsthed, han vil vel føle sig, dog ikke sammenlignelsesviis, som den største Synder, thi han vil føle sig som den Enkelte og i sig Syndens væsentlige Størrelse lige overfor den Hellige. Er det Adspredelse at ville undskylde sig selv ved, at Andre ere mere skyldige, saa er det ogsaa Adspredelse at ville bestemme sin Synd ved dens Forhold til Andres Synd, hvilket dog Ingen veed. Men naar Du faster, m. T., saa salv Dit Hoved og toe Dit Ansigt, da seer Du hverken til Adspredelse, at Andre ere mere skyldige, eller til Adspredelse, at Andre ere mindre skyldige; og hvad der ikke er et fælles Foretagende, det gjøre Du ikke paa Gaden, men rigtigt i Løndom. O, det er meget lettere at see til Høire og Venstre end at see ind i sig selv; meget lettere at tinge og prutte som ogsaa at underbyde end at tie — men det Vanskeligere er dog det ene Fornødne. Allerede i det daglige Liv erfarer Enhver, at det er vanskeligere at staae ligeoverfor den Udmærkede, for den kongelige Maje-

ſtæt, end at færdes i Vrimlen, at ſtaae ene og taus ligeoverfor den ſkarpe Kjender, end at tale med i en almindelig Samklang af Ligemænd: end ſige da at blive ene lige overfor den Hellige og tie. Man ſeer Gud i det Store, i Elementers Raſen og i Verdenshiſtoriens Gang, man glemmer reent, hvad Barnet forſtod, at naar det lukker ſine Øine, ſaa ſeer det Gud. Og naar Barnet lukker ſine Øine og ſmiler, ſaa bliver det en Engel — ak, og naar Menneſket vorder ene for den Hellige og tier — ſaa bliver han en Synder! Bliv først alene, ſaa lærer Du vel den rette Gudsdyrkelſe, at tænke høit om Gud og ringe om ſig ſelv — ikke ringere end Din Nabo, ſom var Du den Udmærkede, men huſk Du er for Gud — ikke ringere end Din Fjende, ſom var Du den Bedre, thi huſk, Du er for Gud; men ringe om Dig ſelv.

Den, der ſaaledes betænker ſin Synd og ønſker i denne Stilhed at lære en Kunſt, ſom Du jo ikke forſmaaer, m. T., at ſørge over ſine Synder, han vil vel opdage at Syndens Bekjendelſe ikke blot er en Optællen af alle enkelte Synder, men fatte for Gud, at Synden har et Sammenhæng i ſig. Dog vil han atter her paſſe paa den ſnevre Vei, thi den Eenſommes Vei er ſnever og indelukket, men overalt er der Blinddøre, han behøver blot at ſige et Ord, ſaa aabner en ſaadan ſig — og den Fangne aander i det Frie, ſaa tykkes det ham et Øieblik. Hvis han ſaaledes begynder at tale om Syndens Almindelighed, ikke i ham men i hele Slægten, hvis han griber efter denne Tanke, ſaa aabner Døren ſig — ak, og hvor let aander han nu ikke, han, hvis Aandedrag var beſværet; hvor let bliver ikke nu hans Flugt, han, hvis Gang var ſaa møiſom; hvor fri bliver han nu ikke, han, ſom var arbeidende — thi han er bleven en Betragter. Og hans Betragtninger ønſke viſt Mange at høre. Saa bliver Sagen en anden, og ſaa let, ſaa forandret, ja ſaaledes forandret ſom den Alvorlige iblandt os ſiger det, at Spørgsmaalet bliver om at retfærdiggjøre Gud for Verden, ikke Bekymringen om at retfærdiggjøre ſig for Gud. I Almindelighed at vedgaae ſin Synd, er lettere, men fra den enkelte, der er

opfattet nøiagtigt og bestemt, omhyggeligt som den upartiske Dommer udfærdiger den, fra denne enkelte, eller fra disse enkelte at opdage et Sammenhæng: det er en tung Gang og en tvungen Gang, men den tunge Gang er dog den rigtige, og Tvangen den gavnlige. — Der er en Egenskab, som prises meget, og som dog ikke er let erhvervet: det er Oprigtighed. Jeg taler ikke om hiin elskelige Barndommens, som vel kan findes ogsaa hos en enkelt Ældre, thi at anprise den var jo ved Talen at bedrage Dig, m. T. Fandtes den hos Dig, da blev Talen jo næsten smigrende, om Din Barnlighed end vilde forhindre Dig i at forstaae den saaledes; og findes den ikke, saa var det jo at spotte Dig. Saaledes skal Talen ikke sætte Forskjel og lesle og lade Oprigtigheden være en lykkelig Gave paa Vuggen, hvilken kun Faae fik; en saadan Tale hører hjemme der, hvor Lykken adskiller Menneskene, ikke hvor Guds-Forholdet lyser Ligeligheden i Hævd: nei, Oprigtighed er en Pligt, og Enhver skal have den. I megen Udspredelse er det nu vanskeligt at erhverve den. Jeg mener just ikke, at et Menneske derfor strax er en Løgner, men han faaer ikke Tid og ikke Samling til at forstaae sig selv. Thi er det ikke saaledes? Nu ønsker et Menneske Noget, ret inderligt, som han mener, imidlertid er der foregaaet meget, inden Opfyldelsen kommer, eller denne kommer slet ikke, og han har forandret sig. Vel muligt, at han er bleven visere, men hans Viisdom mangler dog eet, et bestemt Indtryk af, at han engang har ønsket det, og ikke en fabelagtig Efterretning om, at for en Deel Aar siden ønskede han det, men nu ikke. Der fordredes, at de tvende Tilstande, hvis de skulle skjønt og samdrægteligen forliges i den samme Sjels Eenhed, fik en lille Sammenkomst, hvori de gjorde sig forstaaelige for hinanden. Viisdommen er maaskee god nok, men den Vise mangler maaskee lidt Sorg over sig selv. Nu beslutter et Menneske noget bestemt, men Tiden tinger, og han forandres, og det bliver ved Halvdelen. Maaskee var Beslutningen virkeligt for høitflyvende i Forhold til hans Kræfter; vel, men her mangler dog Lidt, lidt Bedrøvelse, lidt Klarhed, om det var Tiden der

havde givet ham Viisdommens Skin, eller han virkeligen var bleven visere. Og nu Skyld og Vildfarelse og Synd! Ak, hvor Mange ere der vel, som Aar og Dag derefter med Bestemthed vide, hvad de ønskede, hvad de besluttede, hvad de bebreidede sig, hvad de forbrøde! Og Gud kan dog vel fordre Oprigtighed af et Menneske. Hvor langt vanskeligere bliver denne ikke! Thi et Menneske kan virkeligen bestræbe sig for i Oprigtighed at blive sig selv mere og mere gjennemsigtig, men turde han vel byde en Hjertekjender denne Klarhed hen som noget Tilforladeligt mellem sig og ham? O, langtfra! Selv Den, der stræber redeligt i sig selv, selv han, og han maaskee meest, vil altid have en Mellemregning, som han ikke fortrøster sig til at kunne opgjøre, som havde han virkelig ikke mere stundom i det Enkelte maaskee mindre Skyld, end han veed. Og dette bliver vel ogsaa det Bedste. Man har dog kun een Gud, kommer man ikke ud af det med ham, hvem skal man saa gaae til. See her en Nødvendighed af fra den enkelte Synd og Vildfarelse at forstaae, at der er et Sammenhæng, et uudgrundeligt Sammenhæng. Vil Nogen sige til Dig, m. T., at saa kan det jo slet ikke hjælpe at ville erhverve Oprigtighed, da dog selv Den, der stræber redeligst, altid bliver sig selv noget uklar, da gjør Du, ligesom den Talende, vær som Den der slet ikke havde hørt det. Vel er den Talende ingen Hurtigløber, men sandeligen, han vil heller ikke lade sig sinke af Feighed eller af en feig Misundelse, der vil have Ligeligheden i det Middelmaadige, og Aandens Fyrighed forvandlet til Døsighed, og Begeistringen, der tjener uden Løn, til slet Vindings Fællesskab. At den er til denne Elendighed, der intet bedre kan taale, at det er til dette lumske Venskab, der vil sinke, det veed Du vel, m. T., men strid ikke dermed; der er dog ikke Stedet, hvor Du skal stride; allerede at stride med det er en Seier for det. O, søg hellere Taushedens Glemsel, i den faaer Du ganske andre Ting at vide om den egne Skyld!

Saaledes er Oprigtighed svær; det er lettere at skjule sig i Folkevrimlen og at drukne sin Skyld i Slægtens, lettere at

skjule sig for sig selv end at blive aabenbar for Gud i Oprigtighed. Thi, som sagt, denne Oprigtighed er vel ikke en evindelig Optællen, men den er heller ei et Navns Underskrift paa et Stykke hvidt Papir, en Vedgaaen med Navn af en tom Almindelighed; og en Skriftende er ikke en hastigt Medunderteegnende i Slægtens uhyre Skyldbog.

Men uden Oprigtighed ingen Anger. Thi Angeren væmmes ved den tomme Almindelighed, men den er ei heller en smaalig Regnemester i en Kleinmodigs Tjeneste, men en alvorlig Jagttager for Gud. At angre en indholdsløs Almindelighed er en Modsigelse, som den, at byde den dybeste Lidenskab til Gjæst paa Overfladiskhed, men at angre sig fast i en Enkelthed er at angre for eget Ansvar, ikke for Gud, og at afmatte Forsættet er Selvkjærlighed i Tungsind. O, mon det er saa let at angre: at elske og føle sin Elendighed dybere og dybere, at elske, medens Straffen lides, at elske, og ikke ville forfalske Straffen til Tilskikkelse, at elske, og ikke ville skjule lønligt Nag, som leed man Uret, at elske og ikke ville lade være at søge hen til denne Smertes hellige Ophav!

Saa veed Den, der betænker sin Synd, ogsaa, at der er Forskjel paa Synder. Det veed han jo fra sin Børnelærdom, og dette betænker Enhver bedst selv. Det er vel ogsaa skeet i Verden, at man gjennem en Tale, der med Rædselens Farver skildrede Synden i Almindelighed, gjenkjendte et rædsomt Forhold til en enkelt Synd. Men gudelige Udsvævelser ere dog de forfærdeligste. En saadan Tale har maaskee skrækket de Renere, har født en Angest i en Uskyldigeres Sjel, en Angest, som blev derinde. Hvortil ogsaa en Talers Forfærdelse; kun med sig selv forstaaer dog et Menneske, at han er skyldig. Den, som ikke forstaaer det saaledes, misforstaaer dog; og Den, som forstaaer det, han vil vel ogsaa finde den tunge eller den mildere eller den skyndsomt imødekommende Forklaring, alt som han har fortjent den. Men afskyeligt er jo dog, om Nogen, fordi han selv maatte bære den forfærdeligere Synds tunge Straf, vilde drage den Fordeel til ny Synd: at kunne forfærde. Ak,

Letsindighedens Aflad er vel en ny Synd, men mørke Lidenskabers ugudelige Paalæg er vel ogsaa en ny Synd! Og Du, m. T., Du veed jo, at det Alvorlige er at blive ene for den Hellige, hvad enten saa det er Verdens Bifald der skal blive udenfor, eller Verdens Anklage der fjerner sig; thi mon vel hiin Synderinde følte Skylden dybere, da de Skriftlærde anklagede hende, end da der ingen Anklager mere var, og hun stod ene for Herren! Men Du veed ogsaa, at Den er farligst bedragen, der bedrages af sig selv, at Dens Tilstand er betænkeligst, som bedrages af megen Viden, fremdeles, at det er en sørgelig Svaghed at have sin Trøst i en Andens Letsindighed, men ogsaa en sørgelig Svaghed at have sin Forfærdelse fra en Andens Tungsind. Lad Gud være ene derom, han veed dog bedst at passe Alt for Den, som bliver ene ved at søge ham.

— Og der er jo Stedet dertil, m. T., Du veed hvor, og der er jo Beleiligheden, m. T., Du veed hvorledes, og der er jo Øieblikket, det hedder: endnu idag.

* * *

Her ender denne Tale — i Syndens Bekjendelse. Men kan det ogsaa være en Ende; skal Glæden nu da ikke seire; skal Synden kun gaae med Sorgen; skal Sjelen da sidde beklemt, men Frydens Harpe ikke stemmes? Du pleier maaskee at faae mere at vide, Du veed vel selv meget mere, saa søg da Feilen hos Talen og den Talende. Er Du virkeligen videre, saa lad Dig ikke sinke; men hvis ikke, o, saa betænk, at man er forfærdelig bedragen, naar man er bedragen af megen Viden. Lad os tænke en Styrmand og antage, at han med Udmærkelse havde bestaaet alle Lære-Prøver, men han havde dog endnu ikke været ude — tænk Dig ham i en Storm: han veed Alt hvad han har at gjøre, men han kjendte ikke den Forfærdelse, som griber den Søfarende, naar Stjernerne blive borte i Nattens Mulm; han kjendte den ikke den Afmagt, med hvilken den Styrende seer, at Roret i hans Haand er et Legetøi for Havet; han vidste

ikke, hvorledes Blodet stormer til Hovedet, naar man i et saadant Øieblik skal anstille Beregninger: kort, han havde ingen Forestilling om den Forandring, der foregaaer med den Vidende, naar han skal bruge sin Viden. Hvad Magsveir er for Sømanden, er for det enkelte Menneske det at leve hen i jævn Fart med Andre og med Slægten, men Afgjørelsen, Besindelsens farefulde Øieblik, naar han skal tage sig ud af Omgivelsen og blive ene for Gud og blive en Synder, dette er en Stilhed der forandrer det Sædvanlige ligesom Stormen. Han veed det Alt, veed hvad der skal hænde ham, men han vidste ikke, hvilken Angest der griber, idet han føler sig forladt af det Mangfoldige, hvori han havde sin Sjel; han vidste ikke hvorledes Hjertet banker, naar Hjælpen fra Andre og Veiledningen fra Andre og Maalestokken fra Andre og Adspredelsen ved Andre forsvinder i Stilheden; han vidste ikke, hvorledes det gyser, naar det er for silde at raabe om Menneskenes Hjælp, da Ingen kan høre ham: kort, han havde ingen Forestilling om, hvorledes den Vidende forandres, naar han skal tilegne sig sin Viden. Skulde dette maaskee ogsaa være Dit Tilfælde, m. T.? Jeg dømmer jo ikke, jeg spørger Dig kun. Ak, medens De blive flere og flere, som vide saa saare meget, saa blive de heelbefarne Mænd sjeldnere og sjeldnere! Men en Saadan var det jo Du engang ønskede at være. Du har vel ikke glemt, hvad vi talte om Oprigtighed mod sig selv: at man tydeligt husker, hvad man engang vilde være; og selv er Du jo betænkt paa at ville være oprigtig for Gud i Syndernes Bekjendelse. Hvad var det da Du vilde? Du vilde stræbe efter det Høieste, at fatte Sandheden og at være i den; Du vilde ikke spare Tid og Flid; Du vilde forsage Alt, deriblandt dog vel ogsaa ethvert Bedrag. Om Du end ikke greb det Høieste, Du vilde dog sikkre Dig, at Du tydeligen vidste med Dig selv, hvad Du hidtil havde forstaaet ved at naae det. Om dette var nok saa lidet, Du vilde dog hellere være tro over Lidet end utro over Meget; om det var een eneste Tanke, og Du blev den Fattige blandt de Rige, der vide Alt, Du vilde dog hellere være tro som Guld — og det kan jo Enhver, naar han vil det, thi

Guldet, det tilhører den Rige, men tro som Guld kan jo den Fattige ogsaa være. Og Den, som var tro over Lidet, tro paa Nødens Dag, naar Regnskabet gjøres op, tro i at forstaae sin Gjeld, tro i Stilheden, hvor ingen Løn vinker men Skylden bliver tydelig, tro i Oprigtigheden, der vedgaaer Alt, endog at denne Oprigtighed dog er mangelfuld, trofast i Angerens Kjærlighed, hiin ydmyge Kjærlighed, hvis Fordring er Selvanklagen: han skal vel ogsaa blive sat over Mere.

Var det ikke saaledes Du vilde? Thi, ikke sandt, derom ere vi jo enige: at i Forhold til det Væsentlige er det at kunne væsentligen at kunne gjøre det. Barnet mener det anderledes, og naar den Lille lærer paa, hvad der er ham foresat, og nu maaskee siger til den voxne Søster, om hun vil overhøre ham, men hun har Andet at tage vare og svarer, Nei, min kjære Dreng, nu har jeg ikke Tid, men læs det Foresatte fem Gange eller læs det ti Gange, og sov saa paa det, saa kan Du det udmærket imorgen: saa troer Barnet det, gjør som det bliver ham sagt, og kan det udmærket den næste Dag. Men den Modnere lærer paa en anden Maade. Og om Nogen end vilde tage den hellige Skrift og lære udenad, da kunde det vel være smukt, forsaavidt der var noget Barnligt i hans Adfærd, men væsentligen lærer den Ældre kun ved at tilegne sig, og væsentligen tilegner han sig kun det Væsentlige ved at gjøre det. O, midt i al Nød skjønne Glæde over Livet og over Slægten og over selv at være Menneske; o, under Stilheden skjønne Samdrægtighed med Enhver; o, i Eensomheden skjønne Fællesskab med Alle! Thi det er ikke saaledes, at det ene Menneske ikke har det samme Væsentlige til Opgave, som det andet Menneske, saa lidet som det ene Menneskes Udvortes er væsentligen forskjelligt fra det andets, men det er saaledes, at Hver forstaaer det lidt forskjelligt og paa sin Viis. Og det er ikke saaledes som i Forvirringen, at der er forskjellige Veie og forskjellige Sandheder og nye Sandheder, men det er saaledes, at der er mange Veie, som føre til den ene Sandhed, og Hver gaaer sin. Deraf Eiendommeligheden, naar det Væsentlige bliver den Enkeltes Eiendom,

og denne Eiendommelighed betinges ved at gjøre det og opdages derved. Skulde denne Tale være splidagtig? Langtfra den være at nævne hiin Eiendommelighed, om hvilken der strides i Verden, ligesom om andre Lykkens Gaver; nei, Enhver der eier noget Væsentligt ved at have gjort det, han har Eiendom og Eiendommelighed. Og saaledes for at minde om Talens Gjenstand, at forstaae hiin Stilhed er at kunne blive stille. Og hvor skal man blive det? Ja, der er Stedet dertil, men dog ikke udvortes og ligefrem, thi bringer man ikke Stilheden med, saa gavner Stedet Intet. Altsaa der er i en vis Forstand intet Sted; o, dette: i en vis Forstand er det ikke allerede uroligende! Og naar behøver man denne Stilhed meest? Naar man er stærkest bevæget. Er denne Tanke ikke istand til at jage Stilheden bort? Hvor flyer man saa hen for at undflye sig selv? Ja, vil man flye, saa undflyer man netop Stilheden. Saa er der slet Intet at gjøre? Ja, vil man slet Intet gjøre, saa undflyer man atter Stilheden i den aandelige Døds Stilhed. O, mon det er saa let at kunne blive stille! Nu fristet en Tryghed, fordi der jo er Tid nok, nu en Utaalmodighed, fordi det er for silde, nu et vinkende Haab, nu en dvælende Erindring, nu en stormende Beslutning, nu en Gjenlyd af Verdens Dom der spottende indhenter Dig, som gik Du ad denne Stilhedens Vei til Bedragets Ørken, hvor den Eensomme omkommer, nu en Gjenlyd fra det Selviske i Dig, der forstyrrer med Selvbeundring, nu en Sammenligning, der adspreder, nu et Overslag, der adspreder, nu lidt Glemsel ved Hjælp af Tankeløshed, nu lidt Forskud ved Hjælp af Selvtillid, nu en eventyrlig Forestilling om Guds Uendelighed, nu Nedstemthed ved at skulle betroe den Alvidende hvad han dog veed, nu et letsindigt Spring, der Intet gavner, nu et tungsindigt Suk der nærer Tungsindet, nu lidt Veemod som bedøver, nu en Klarhed som overrasker, nu en Stilhed ved Planer og Tanker og Forsætsdrømme og Indbildningsbilleder istedenfor ved Skyld og Regnskab og Forsættets Pagt med den tydelige Skyld og den alvidende Gud. O, mon det er saa let at blive stille! At have været

ganske nær derved, og dog at have grebet en Skuffelse, og skulle begynde igjen og altsaa med mere Uro! At have fundet Trøst hos en Anden og nu opdage, at det var et Selvbedrag, en forfalsket Stilhed, og altsaa at skulle begynde med mere Uro! At være bleven forstyrret af Verden, af en Fjende, af en Ven, af en falsk Lærer, af en Hykler, en Spotter, og nu opdage at det er et Selvbedrag at ville skyde Skylden paa en Anden, og altsaa skulle begynde med mere Uro! At have stridt, at ville af yderste Evne, og da opdage, at man Intet formaaer, at man dog ikke kan give sig selv denne Stilhed, fordi den tilhører Gud! Vil Nogen sige, at dette er det rette Udtryk, at man ikke kan det, da betænke man vel, om det er Dorskheden, som her taler. Vel er det nemlig sandt, ja selv en Apostel vidner jo derom, men mon dette Vidnesbyrd var et Indfald, en almindelig Bemærkning i Hastværk, eller var det ikke saa svært at forstaae denne menneskelige Intethed og at have sit Bevidsthedsliv deri, at selv han, den Myndige, den for evigt Besluttede ikke var ene derom, men behøvede en Medhjælper, en Satans Engel nemlig, der ved daglige Erfaringer og ved daglig Pine hjalp ham ud af Sandsebedrag, ud af at have sin Viisdom i det udenad Lærte, sin Fred i almindelige Forsikkringer, sin Tillid til Gud i et Mundheld. Eller havde Nogen lært Apostelen dette, saa han kunde tale bagefter? Man har vel hørt før i Verden, at den Vise havde en Engel, der veiledede eller advarede ham; havde Paulus talt derom, saa kunde det være udenadlært, men at den Vise behøver en Satans Engel til daglig Brug, det har visseligen kostet lang Tid at lære.

Dog skal Talen ikke være splidagtig. Hvad Gud fordrer af Enhver, det overlades vel bedst til Gud. Og naar den Fattige, eller Den, som trælsomt arbeider for et kummerligt Udkomme til sig og Sine, og naar den Tjenende, hvis meste Tid tilhører en Anden, naar disse, ak, som det maaskee synes dem selv, kun efter fattig Leilighed kunne betænke Sjelens Anliggender, hvo kunde tvivle, hvo var fræk og formastelig nok til, istedenfor at have Medfølelse med dette jordiske Livs Forskjel-

lighed, endog at ville føre den ind i det Gudelige: hvo turde negte, at Velsignelsen er Overflod som al Guds Velsignelse! Men, m. T., hvis Nogen, angreben af hiin fornemme Sygdom, fandt Lede ved Tilværelsen, i Aandsvigtighed forsmaaede det Simple og frygtede for at der ikke skulde blive Opgaver nok for hans mange Tanker, mener Du da ikke, at dette er det Sandes Vidunderlighed, at den Enfoldige forstaaer det og den Viseste udgrunder det ikke ganske, og bliver ikke dorsk ved denne Tanke, men netop begeistret. O, deri ere vi jo atter enige, thi ogsaa dette forstaaes i Stilheden, hvor Enhver faaer nok at tænke paa ved at blive skyldig.

Ved Anledningen af en Brudevielse.

Uforklarede Stemninger hvile vel med Elskovens skjønne Forvisning i Sjelens Dyb; Orgelets Toner ere nu forstummede, kun Gjenlyden bevæger Sjelen atter i Stemning og vil forklare den skjønne Forvisning i hellig Stemning: nu skal der tales! En Enkelts Røst skal høres. Hvor kunde Ordet fra den Enkeltes Læbe her synes saa fattigt i Sammenligning med rige Stemningers skjønne og hellige Bevægelse; kunde Ordet ikke her blive forstyrrende, det velmeente ubeleiligt, det veiledende endog ildevarslende! Dog skal der tales, og der skal tales med Bestemthed. Stemningens ubestemmelige Rigdom skal angives, Ordet skal nævnes, Tydeligheden, om den end Intet vil forstyrre, fordrer dog Ordet indtil det Sidste. Hvilken Forandring, hvilket Forhold i dette Misforhold! Thi hvad er klart og bestemt og tydeligt som et Menneskes Pligt er og bør være, og hvad saa gaadefuldt som Kjærlighedens Tilskyndelse: og dog skal Kjærligheden her vorde en Pligt; og hvad er mere gjennemsigtigt og beregnet paa det Tilkommende, end et helligt Løfte, og hvad mindre beskæftiget med det Tilkommende, end Elskovens Nærværelse i de Elskende: og dog affordres her Kjærligheden et Løfte; og hvad er saa forfærdeligt at nævne som Forbandelse, og hvad er saa fjernt fra denne som Elskovens rene Glæde: og dog skal Ordet nævnes i Forbindelse med Kjærligheden!

Men en fri Sag er det, og som de Elskende bleve frie ved

at tilhøre hinanden, saa er dette Skridt Frihedens Beslutning. Derfor skal der være Glæde med de Glade, hvem Kjærligheden gjorde frie i Foreningen, men der skal ikke tales med halve Ord eller ringe om Vielsen, som var den noget Ubetydeligt, fordi den er Frihedens, da den jo tvertimod er det ene Fornødne i Forhold til den skjønneste Lykke. — Og saaledes er nu disse Tvende, hvem Livet forenede i Kjærlighedens Lykke, de ere besluttede; og der skal nu sluttes en Pagt. En Pagt for evig. For evig, er dette Ord ikke ved sin Styrke næsten ildevarslende, thi det er jo som gik Døden imellem, og paa Graven der lægger man Evighedens Krands. O, langtfra, thi det varslende Ord er den skjønne Bebudelses. Vielsen er ogsaa som en Evighedens Krands, men Kjærligheden fletter den, og Pligten siger den skal flettes, og Kjærlighedens Lyst er at flette den, og Pligten siger den skal flettes — hver Dag af Øieblikkets Blomst. Evigheden er ikke her færdig med Tiden, men Pagten er Evighedens Begyndelse i Tiden; den evige Beslutning og Pligten for evig skal blive hos Ægtefolkene i Kjærlighedens Forening gjennem Tiden, og der skal være Høitid ved dens Ihukommelse, og Kraft i dens Erindring, og Haab i dens Forjættelse.

Med Bestemthed altsaa skal der tales, og saa skal der tales med Myndighed. Og Talen skal henvende sig til Dem, høistærede Hr. Brudgom; den skal ikke bringe Lykønskning, men spørge med Alvor, og Taleren har Myndighed til at fordre det alvorlige Svar; Talen skal ikke spørge Dem om Deres Lykke, men om De har beraadført Dem med Gud og Deres Samvittighed. Den skal ikke skrække Glæden bort, saa lidet som den er ligegyldig mod den, nei, den skal blot sikkre Dem den, hvis De med velberaad Hu svarer, og for Deres egen Skyld skal den spørge alvorligt, at De ikke svarer letsindigt. Og synes det Dem end saa naturligt, saa ganske i sin Orden, at De forenes med Den, med hvem Forældres og Families tidlige Ønske saae dem forenet, hvem De tilhørte i en Forudfølelse, der stille gik over til Vished, hvem De droges til paa saa mange Maader, indtil Kjærligheden forklarede sig som Grunden og tog det Beredte

i sin forklarende Besiddelse: saa skal dog det alvorlige Spørgsmaal her jo langtfra at ville standse en Overraskelses hidsige Beslutning, der ofte nok føder sildig Fortrydelse, det skal dog standse Dem for med Pligtens Ansvar at lægge Valgets Eftertryk paa den stille Begivenhed. Derpaa skal Talen henvende sig til Dem, ærede Brud, den skal ikke forstyrre med sit Spørgsmaal eller urolige ved at vække vanskelige Tanker, men den skal spørge med samme Alvor, som Pagtens Ligelighed fordrer det, om De har beraadført Dem med Gud og Deres Samvittighed. O, Spørgsmaalet vil ikke gjøre Dem Lykken betænkelig, ikke gjøre Dem svag, det vil netop gjøre Dem i Alvorens Frihed lige stærk med den Mand, De som Hustru skal være underdanig. Og føler De end med glad Tillid og fuldtro Tilforladelighed, at Lykken for Dem ikke kunde være en anden, og at det ikke kunde være anderledes, end at De forenedes med Den, hvem Livsforholdet og det nære Slægtskab og Deeltagelse i saa meget og Forstaaelse i det Gjensidige knyttede Dem til, indtil Kjærligheden forklarede det Tidligere som en skjøn Indledning, som en betryggende Medgift, som en lykkelig Rigdom: saa skal dog det alvorlige Spørgsmaal her jo langtfra at afbryde de mange Tanker, det skal dog lægge Dem med Pligtens Ansvar Valgets Eftertryk paa den stille Begivenheds næsten umærkelige Overgang.

Saa skal der fordres et Løfte, og Taleren har Myndighed til at fordre det. Men Fordringen i al sin Alvor er jo dog for de Elskende en Opfordring; den vil give de Værdige den høitidelige Leilighed til frit og for Gud at udtale, hvad der er de Elskende vanskeligt at fortie indbyrdes, hvad der er lifligt at udsige for den Fortrolige, hvad der, her udtalt, er helliggjort.

Naar saa dette er skeet, da skal den Myndige forene Ægtefolkene, og gjøre Alvor af det Alvorlige. Thi Sagen selv har sin Alvor, og hvor denne ikke er i de Viede, der er Handlingen nedværdiget, thi Vielsen er ingen timelig Begivenhed. Men hvor denne Alvor er, der gjør den Myndige Alvor deraf — og Pagten er sluttet.

Den umyndige Tale derimod har ingen Elskende at forene. Men, m. T., derfor kan Du jo gjerne agte paa den. Thi, som det blev sagt, Handlingen selv har sin Alvor, og Alvoren ikke den, at der skeer noget i det Udvortes, at nogle Nysgjerrige ere Vidner, at tvende Menneskers Livsforhold er forandret i det Udvortes. Og hiin Alvor forudsætter jo den Myndige hos Ægtefolkene, og den er jo altsaa modnet. Eller bliver den først til i hiint Øieblik, hvo turde da svare paa Spørgsmaalet, der spørger om noget Forbigangent, skjondt dette ogsaa er nærværende? Eller skulde Taleren i hiint Øieblik udvikle den hos de Elskende, da maatte han vel tale anderledes; han maatte vel sige Meget, som det er vanskeligt at sige nu i det sidste Øieblik, vanskeligt at sige til disse tvende Bestemte, om det end var gavnligt, at de Tvende havde betænkt det. Altsaa gives der en Overveielse, som i Tankens Alvor allerede staaer for Alteret. Til en saadan Overveielse indbyder jeg Dig da, m. T., og med Vielsen i Tanken vil jeg tale om:

at Kjærlighed overvinder Alt, betragtet som Ægteskabets Beslutning.

Og Du, m. T., vil jo ogsaa holde hiint alvorlige Øieblik for Tanken, og ikke paa nogen anden Maade beskæftige Dit Sind med Overveielsen end som angik det Dig; det være nu, at Ægteskabets Pagt for Dig er noget Tilkommende eller noget Forbigangent; thi noget Uvedkommende er den kun for en Daare. Og derom ere vi jo enige, at Talen om gudelige Ting aldrig bør være splidagtig eller ueens med Andet end hvad der er Ugudeligt. Naar derfor den Fattige eller Den, som i ringe Stilling tjener for sit Brød, uden jo dog derved at være udelukket fra Kjærlighedens Lykke, naar han maa sanke møisommeligen og gaae mangen kummerlig Gang for at faae det Fornødne sammen, medens Husbonden eller den Foresatte altfor godt maaskee fatter, at Tjenesten først og fremmest skal besørges, naar der altsaa kun levnes det knebne Øieblik, den knap

afmaalte Tid til gudeligen at betænke Hjertets Anliggender, paa hvilke de Begunstigede, de Forkjelede snart viist, snart daarligen anvende saa megen Tid, naar altsaa disse tvende Elskende endeligen staae for Alteret og i al Korthed blive erklærede for rette Ægtefolk: o, m. T., derom ere vi jo enige, at den Gud, som ikke blot til Vitterlighed, men velsignende er tilstede ved Pagten, at hans Velsignelse ikke gjør Forskjel som Menneskenes Tale. Fordi han er den ene Rige, har han kun een Velsignelse, og til een og den samme Priis for Alle; den Troende være mægtig eller ringe, viis eller eenfoldig, klædt i Guld eller i Hvergarn, riig paa Tanker eller fattig i Aanden. Skulde derimod Nogen, Mand eller Qvinde, angreben af en fornem Sygdom, være umenneskelig nok til at finde den hellige Skik med samt dens hellige Vedtægter for simpel; skulde Nogen være betænkt paa ny Opfindelse, da ere vi jo enige, m. T., at denne er det gudelige Foretagendes Vidunderlighed, at den Eenfoldige finder Alt deri og den Vise mere end han kan udgrunde, naar han i Alvor tænker sig selv i Forhold dertil og tænker alvorligen om sig selv.

Et gammelt Ord siger, at Kjærlighed er ældre end Alt; og der er knyttet mangen skjøn, mangen dybsindig Tanke til dette Ord for ved dens Hjælp med Ordet at forklare Tilværelsen. Men som Ordet gjelder i det Store, saa gjelder det ogsaa overalt hvor Kjærligheden er tilstede: den er ældre end Alt. Saaledes i den Enkeltes Liv; naar Kjærligheden vaagner, er den ældre end Alt, thi idet den er, er det som havde den været længe, den forudsætter sig selv tilbage i det Fjerne, indtil al Forsken ender ved den uforklarlige Oprindelse. Medens man derfor ellers siger om al Begyndelse, at den er svær, da gjelder dette ikke om Kjærlighedens. Dens lykkelige Vaagnen kjender ikke Arbeide, og der gaaer ingen Forberedelse forud. Kan Kjærligheden end føde Smerte, selv fødes den ikke med Smerte: let, jublende bryder den frem i sin gaadefulde Tilblivelse. Forunderlige Begynden! — Men Frihedens Liv fordrer en Begyndelse, og en Begyndelse er her en Beslutning, og Beslut-

ningen har sit Arbeide og sin Smerte, altsaa Begyndelsen sin Vanskelighed. Færdig kan jo den Besluttende ikke være, thi saa vilde han have oplevet Det, i Forhold til hvilket Beslutningen er Begyndelsen; men hvis der ingen Beslutning tages, da vil det vel gaae et saadant Menneske, som det stundom gaaer en Taler, der først naar han er færdig og har talt, veed, hvorledes han skulde have talt: først naar han har levet, først da veed han, hvorledes han skulde have levet (sørgelige Udbytte af Livet!) og hvorledes han skulde have gjort Begyndelsen med den gode Beslutning, bittre Visdom, nu da der ligger et Liv mellem Begyndelsen og den Døende!

See, derfor siger Ordet, at Kjærlighed overvinder Alt, og derfor hilser Vielsen, der ingen festlig Lykønskning er, men en gudelig Opfordring, ikke de Elskende som Seirende, men indbyder dem til Strid, indfreder dem Standens gudvelbehagelige Kampplads, opmuntrer til at stride den gode Strid, styrker de Stridende ved Pagten, lover dem Seieren, som den tager Løftet af dem, giver dem Velsignelsen med paa den lange Reise — men underretter dem altsaa tillige om, at Striden er der: Strid som skal gjennemkæmpes, Møie som skal udholdes, Fare som skal forsøges, Forbandelse hvis den ikke samdrægteligen bæres som Velsignelse. Dog er det ogsaa der paa rette Sted at fremkalde saadanne sørgelige Betragtninger, som jo komme tidsnok med de mørke Tanker og de bedrøvelige Erfaringer: i Glædens Øieblik at minde om de Dage, som ikke behage? Men er det da sørgeligt, at hiint høimodige Ord virkelig betyder Noget, at det ikke er et lydende Malm, ikke Jubelens over en indbildt Seier, som er daarligen vundet, eller dog daarlig, hvis den allerede skal være vundet, men Tilsagnet om en virkelig Seier, der herligen skal vindes! Og er Stedet saa urigtigt? Det hellige Sted. Kommer det Glæden saa ubeleiligt at tænke paa Faren; er der maaskee ikke Tid dertil — i Farens Skynding er der dog vel mindre Tid! Ak, Tiden kommer og Tiden gaaer, den tager lidt og lidt; saa fratager den Mennesket et Gode, hvis Tab han dog føler, og hans Smerte er stor, ak, og han

opdager ikke, at den allerede for længe siden har frataget ham det Vigtigste: Evnen til at fatte en Beslutning, at den har gjort ham saa fortrolig med denne Tilstand, at der ingen Forfærdelse er derover, det Sidste som kunde hjælpe til at vinde ny Kraft til fornyet Beslutning.

Nei, i Alvor betyder Ordet saare meget, ja Alt for de rette Ægtefolk. Men i Alvor vil det forstaaes; det vil ikke besøge de Viede som en uventet Gjæst, der forskjønner Bryllupsdagen med sin høie Nærværelse, men det vil sætte Bo med Ægtefolkene, det vil prøves i Aarene, det vil indestaae for Alt. Saaledes vil det forstaaes, og saaledes kan det ogsaa kun siges: det maa siges af en Begyndende, men af Den, som begynder med den gode Beslutning. Thi Den, som blev gammel i Kjærlighedens trofaste Tjeneste, prøvet som Guld og befunden tro, thi den ædle Digter siger lidt forelsket om Pigebarnet, at hendes unge Sjel var prøvet Guld, men Aarene og Faren det er jo Prøven, den Ærværdige altsaa, som med Aarene vandt Troskabens uforkrænkelige rige Skjønhed, sin Forpligtelse tro som den egne Samvittighedsfuldhed fordrede det, tro med en Mands Mod og med en Qvindes Ømhed, med en Mands Uforfærdethed og med en Qvindes Deeltagelse, med Forstandens Besindighed i Hjertets Inderlighed, han siger jo vel med Alderdommens milde, venlige, ydmyge Formaning: Børnlille, Kjærlighed overvinder Alt. Og han bevæger Ungdommen, ak ja, han næsten bedrager den, thi naar han siger det, da synes det saa let, og den vil saa gjerne høre ham sige det igjen. Men vil Ungdommen tage Udsagnet hen i Forfængelighed og letsindigt flette Brudekrandse deraf, da træder den i Livet stridende Erfaring mellem Ungdommen og den Ærværdige, sigende: gaaer til Side, Ærbødighed for den Ærværdige, lærer først Vanskelighederne, og da peger den paa ham med disse Ord: seer her, at Kjærligheden har overvundet Alt! O, skjønt at være en Olding, hvor er al Veltalenhed kun Svig i Sammenligning med et saadant Vidne! Har overvundet Alt! Dette er det Sidste, og er jo forskjelligt fra og noget Andet end det Første. O, stands,

Du Vandringsmand, stands for at betænke denne Forskjel; naar Du fatter den, saa bliver Du vel den Besluttende! Har overvundet; ja saaledes siger den i Livet kæmpende Erfaring med Ærbødighed om ham, den Udtjente, hvem Vielsens Pagt kaldte til den gode Strid, hvis Levnet ingen Mislighed efterlader sig, da han Ingens Skyldner blev, fordi han elskede meget. I det borgerlige Liv er det jo saaledes, at naar Nogen vil reise til et fremmed Land, og han er Nogen Noget skyldig, da henvender Modstanderen sig til den Øvrighed, der udøvende vaager over Retfærdigheden, og hans Reise bliver standset — o, dersom en hellig Pagts Forpligtelse lades uopfyldt eller misligt opfyldt tilbage, er det ikke som en Indsigelse, der gjør den sidste Reise til en Bedragers Flugt — dog nei, hvad hjælper det at flye, den Retfærdighed, der dømmende vaager over Tilværelsen, den undflyer man ikke.

Altsaa *har* overvundet Alt! Ordet derimod siger: Kjærlighed overvinder Alt. Og saaledes skal det lyde ved Begyndelsen og siges retteligen af den Besluttende. Men besluttet er Den jo ikke, som er uvidende om Faren, som slutter Faren ude, ikke dens virkelige Forestilling inde i Beslutningen, hvis Mod derfor har Seieren borte, ligesom de gode Gjerninger Lønnen, fordi Seieren er forud optaget. Besluttet er Den ei heller som løber paa det Uvisse, og sikkert forfeiler Maalet, da han troer at staae ved det. Besluttet er heller ei Den, der uforsynligen, i Tillid til en gaadefuld Magt, vover sig paa Veien og ikke slutter en virkelig Forestilling om Guds Bistand, om dens Nødvendighed og om dens Tilstrækkelighed inde i Beslutningen. En fælles Beslutning er det og ikke, fordi de Tvende i det samme Øieblik ere lige stemte og begge uden Beslutning.

Viser Livet kun een Art af ulykkelig Kjærlighed i Ægteskabet, naar Døden skiller ad og den Sørgende bliver ene tilbage? O, denne Magt har Døden ikke til at gjøre ulykkelig; skiller intet Andet dem ad: de ere forenede! Dog siger maaskee Nogen: „jeg veed vel hvad Du mener og hvortil Talen sigter, men Sligt hænder kun Dem, der aldrig vare forelskede; Den,

der virkeligen elsker, overvinder Alt." Og det er jo unægteligt, at Den, der virkeligen elsker, gjør det som Ordet siger; men følger deraf, at den Talende endog blot har en tydelig Forestilling om hvad det er, virkeligen at elske, og om Livet, og om de Andre? En tydelig Forestilling om, hvilken Forandring der foregaaer med den Elskende, naar han virkeligen skal overvinde Alt, og dette Alt være virkeligt. Hvilken Forskjel mellem ungdommeligt at ville forandre hele Verden, og da at opdage, at det er En selv, der skal forandres, og at Fordringen er, at dette skal begeistre; eller at Opgaven er, at bevare sig selv uforandret, ak, medens Alt forandrede sig! Hvilken Forskjel i Nyhedens Overraskelse at være som første Opfinder af Alt, og da, naar Møisommeligheden kommer, at opdage, at det er den eensformige Gjentagelse af hvad der tusinde og tusinde Gange opleves af de Andre! Hvilken Forskjel mellem ungdommeligt at ville stride, og Forklaringen, at der skal lides, og at det er dette der skal begeistre! At ville seire; nu vel, man slaaer af, altsaa at ville falde for Overmagten, men med Bevidsthed om at være den Stærkere i Sammenligning med de Enkelte, og nu Forklaringen, at det er den egne Svaghed man skal stride med, og Fordringen ikke medlidende og beklagende, men grusom: at man skal begeistres ved denne Strid! Naar da den indbildte Opgaves store Fordring ikke giver indbildt Kraft, men det i Virkeligheden er den lille, forsmaaede Opgave; naar man ikke trodser en Verden, der sveg Ens Forventning, men sidder forladt af den store Forventning om sig selv, berøvet enhver Udflugt; naar ingen vid Udsigt fristet til at ville vove, men man sidder uvirksom, mismodig ved Taalmodighedens fattige Opgave, der jo bliver endnu ringere, fordi der spildes Tid paa at ville drømme Ungdommens Drøm om igjen: ja, da er der Leilighed til at vise, at man virkelig elsker, eller rettere Leiligheden har ventet altfor længe, at det ikke skulde være kommet saavidt; og havde Begyndelsen været med en Beslutning, da havde man itide forstaaet, at det kan komme saavidt.

Betragt Den, som jo ligner den Elskende, betragt den

Begeistrede! Mon Livet kun oppviser eet Tilfælde af halvgjort Arbeide, afbrudte Planer, af sørgelig og elendig Udgang paa den glimrende Begyndelse, er dette ene, dette eneste Tilfælde, naar den Stræbende ved Døden forhindres i at gjøre Arbeidet færdigt, at fuldkomme Planen, at naae Maalet? O Død, Du est dog afmægtig, formaster Du Dig til at ville spotte en Begeistret! Nei, Døds-Øieblikkets korte Ulykke forvindes snart, og Den døer sandeligen med Ære, ja Den fuldkommede herligen sin Gjerning, som tør med Sandhed sige: det var Døden, som forhindrede mig! Men, siger maaskee den begeistrede Yngling, og saaledes enhver begeistret Yngling: jeg veed vel hvad Du hentyder til, Du behøver end ikke at nævne det, jeg vil ikke forstyrres og sinkes og forstemmes — men saaledes gaaer det ikke den virkeligt Begeistrede. Og det er jo unægteligt, men mon derfor den Talende endog blot har en tydelig Forestilling om, hvad det er, virkeligt at være begeistret, hvad det vil sige, naar det ikke mere gjelder om at springe op som en Løve, men at blive paa Stedet og uagtet al Anstrængelse ikke synes at komme af Stedet; naar det ikke gjelder om i den lette Flugt at overfare hele Verden, men om at udholde et Blikstille, hvori Begeistringen vil udaande; naar det gjelder om at fornemme Afmagten og dog ikke slippe Begeistringen, at haabe mod Haab; naar det gjelder om det lange trælsomme Arbeide, der er uadskilleligt fra ethvert begeistret Foretagende; naar man forladt endog maa værge sig imod en Deeltagelse, der er Begeistringens Undergang, uagtet den synes saa lindrende, og maa miskjendes, fordi man gjør det; naar det ikke gjelder om vild Ustyrlighed, men om at tage Tvangstrøien paa og i den at være begeistret: ja da er der Leilighed til at vise, at man er virkelig begeistret. Og har man begyndt med en Beslutning, da skal det vel vise sig, hvad denne gavner, da man i Beslutningen jo ikke indtog et Ungdommens forfriskende Vindpust, men en Mistillid til sig selv, der paa Afstand veed Beskeed om Faren.

Den første Betingelse for en Beslutning er at have, det er at ville have en virkelig Forestilling om Livet og

om sig selv. Hvad her saaes med Taarer, det høstes med Frydesang, og Sorgen forvindes vel; thi det første Tab er det bedste, og den første Smerte den frelsende, og den strænge Opdragelse den gavnlige, og den tidlige Tugt den styrkende, og Beslutningens Gysen giver Mod, og Beslutningens Bæven gjør haardfør, og Beslutningens Afstraffelse gjør opmærksom, og det at seire tilsidst er Hovedsagen, og den sidste Ære den eneste sande!

O, Døden har ingen Magt til at sætte sørgelige Tegn paa Ægteskabets Vei gjennem Livet. Og dog ere disse Tegn der. Hvilken Betydning have de da? Der er i Folkelivet til et Brylup knyttet mangen snurrig Skik, mangen gjækkende Spøg, som dog har sin Betydning, mangt et skjelmsk Drilleri, der ikke er uden Skjønhed, men mon det da ikke ogsaa kunde være en tækkelig Skik, om Brudefolkene, før de gaae til Gjæstebudshuus gik til Sorgens Huus, det er, til den alvorlige Betragtning, hvorfra man ikke henter Brudesløret, men Beslutningen. Lad saa Bruden træde ydmyg for Alteret, lad Myrthens Krands pryde den Elskelige: Beslutningens Ydmyghed gjør hende dog først velbehagelig i Guds Øine, og Beslutningens virkelige Forestilling gjør hende dog først stærk i hellig Svaghed — til at overvinde Alt.

Det er ikke Talens Hensigt, om den formaaede det, at ville forfærde ved rystende Skildringer, at ville kalde Rædselen frem, hvilken kun den Alvorlige, naar han taler med Myndighed, kan give Alvorens sikkre Virkning, og forebygge at ikke Mismod og Forstemthed, ja næsten Uvillie blander sig i Indtrykket. O, men mon ogsaa blot De ere skilte Ægtefolk, mellem hvilke Skilsmissen blev sat, mellem hvilke Vielsens forenende Pagt blev Forbandelse; mon blot De ere Standen uværdige, som gjorde den elendige Begyndelse med at betragte Pagten som en verdslig Overeenskomst til jordisk Vinding, og endte som de begyndte, eller for hvem den ægteskabelige Forbindelse ikke blev en Frelse, men en Snare der hidsede Sandsernes Begjerlighed; mon blot Den var en slet Ægtemand, der feigt og umandigt beilede tilbedende til en Qvindes Skjønhed, der der-

paa med Trælleſind herſkede feigt over en Slavinde, af hvis Deilighed han ſelv var en Slave i Skinſyge, indtil han endte med en Niddings Utaknemlighed, fordi Aarene havde taget Ungdommen og Skjønheden fra Den — hvem han var viet til?

O nei, det gaaer her ſom det gaaer med Døden i Livet. Ikke blot De ere jo Dødens Bytte, ſom ligge paa Sygeleiet og hvem Lægen har opgivet: der gaaer Mangen omkring iblandt os, hvem dog Døden har mærket. Og ſaaledes er der mangt et Ægteſkab, ſom Skilsmiſſen har mærket. See, den er ikke traadt Ægtefolkene imellem, men en ligegyldig Fornemhed adſkiller og gjør dem fremmede for hinanden — og dog, thi derfor tales her derom, og dog er endnu maaſkee de gamle Følelſer ikke ganſke uddøde. Der er ingen Strid mellem Ægtefolkene, intet fjendtligt Mellemværende, men Følelſen ſynes ligeſom at have trukket ſig tilbage fjernt fra Samlivet; dog elſke de maaſkee hinanden, men man venter paa en Begivenhed, der ſkal ſpænde Beſlutningens Bue og lokke Følelſen frem i Yttring, thi det Daglige er for lidet; man næſten undſeer ſig for hinanden ved denne Kjede af Ubetydeligheder. De længes maaſkee efter Forſtaaelſen, men de kan ikke ret faae hinanden i Tale, netop fordi der er hver Dag Leilighed; og altſom Leiligheden gaaer ubenyttet forbi, falder det vanſkeligere at blive hinanden aabenbare. De vare engang ſaa lykkelige, o, ſaa lykkelige, og denne Bevidſthed, ſom ſkulde ſtyrke dem ſom idetmindſte altid burde være tydelig, den ſvækker dem, de tabe Lyſt og Mod til at vove, og hiin forſvundne Lykke faaer en overſpændt ſygelig Glands for de tvende Eenſomme. Tiden gaaer ſaa langſomt, et heelt Liv ligger der for dem, de frygte for at gjøre hinanden den førſte Tilſtaaelſe, der kunde forene dem i kraftig Beſlutning, Kjedſommeligheden indtager Enighedens Plads, og dog afſkye de en Skilsmiſſe ſom en Synd, men Livet er ſaa langt — da ſniger Dødens Tanke ſig ind, thi Døden løſer jo alle Baand; man tør neppe tilſtaae ſig det, og dog er det ſaaledes, man ønſker ſig død, ſom var det ingen Utroſkab — og dog elſke de maaſkee endnu hinanden, og Døden vilde

maaskee bringe dem til at sande det. Saa søger den Ene Feilen hos den Anden, og istedenfor Oprigtighedens Udvexling driver Misforstaaelsen sin sørgelige Mellemhandel og fjerner dem fra hinanden i Mistanke og Mistillid ved Uskaansomhed og Overilelse, ved opblussende Forsoning som nærer Sygdommen; medens de dog maaskee elske hinanden. — Var det altid Armod og trange Kaar og Livets Gjenvordigheder der bevirkede dette? O, i Rigdom og Overflod føres stundom et Ægteskab, naar de korte Hvedebrødsdage ere forbi, i al Overflod som paa Vand og Brød! — Var det altid blot Sorg over vanartede Børn der tilsidst bragte Fjernhed mellem Forældrene, o, det er vel ogsaa sect, at en sjelden Lykke i denne Henseende dog Intet hjalp Forældrene. — Var det Aarene altid der førte det Sørgelige med sig? O, hvor kort Tid behøvedes stundom, før Forandringen allerede var indtraadt. — Var det altid et oprindeligt Misforhold i Alder, i Dannelse, i Stand, der tidlig eller sildig maatte avle Misforstaaelse? O, stundom passede vel de Tvende saa ganske for hinanden, at de blot manglede Taknemlighed for at være lykkelige. — Var det altid Omgivelse og Familieforhold og Forbindelser der fordærvede et godt begyndt Ægteskab? Ak, hvad baader det at skyde Skylden paa Andre, Fordærvelsens Ukrudt har den Egenskab som al Ukrudt har: det saaer sig selv. Den gode Sæd fordrer Omsorg og Arbeide, og udebliver dette, saa forkommer den gode Sæd — og saa kommer Ukrudtet af sig selv.

Lad nu Betragteren, som tager sig selv med, som i et afgjørende Øieblik kalder disse Tanker frem, lad ham forelægge sig selv det Spørgsmaal: tør jeg sige, at alle disse Ægtefolk ikke engang begyndte med, hvad man saaledes kalder: virkeligen at elske hinanden, saa de fornam Overraskelsens Sødme da Kjærligheden vaagnede, fornam Længselens Uro, fandt Tiden forsvunden i Foreningen, og Tiden saa lang naar de vare adskilte, fandt sig selv blussende ved Tanken om at ville være Alt for hinanden. Lad ham forelægge sig selv det Spørgsmaal: tør jeg negte, at den sørgelige Udgang vel ogsaa har sin

Grund i, at man i Ungdommens og Haabets og Overraskelsens og Overilelsens Tid manglede Veiledning eller Alvor til at forsage Kjelenskabet og Øieblikkets Lokken og Indbildningens Skuffelse for at underkaste sig Beslutningens strænge Opdragelse.

Thi hvad vil vel Beslutningen, der er Elskovens Igjenfødelse? Vil den qvæle Glæden, fordi den vil frelse den; er dens Omsorg et falsk Venskab, fordi den maaskee ikke strax forstaaes; er den idel Smerte, fordi dens Begyndelse ikke er uden Smerte; er den et evigt Fangenskab, fordi den i Alvor og for evigt binder tvende Elskende sammen? Men uden Smerte er dens Begyndelse ikke, og ikke uden Gysen. Tænk Dig en Begeistret. Fuld af høimodigt Forsæt vil han udrette saa saare meget, men see, under Beslutningens Arbeide overvælder Forestillingen om Livet og om hans egen Svaghed ham saaledes, at han synker i Afmagt, og først Pligtens Forestilling holder ham til fortsat Arbeide for at vinde Beslutningen. Hvilken Forandring; nu strider han mødig under Pligtens strænge Opsyn, han gjør det lidet Foresatte hver Dag, men indtil Punkt og Prikke som Pligten byder; og forsaavidt er han dog endnu begeistret, som han fatter, at enten der er lidt eller meget, naar Pligten byder det, er det altid meget. Og see, nu lykkes det, og Beslutningen vindes, og Værket begyndes med den virkelige Maaleskok, og see det lykkes, og Værket gaaer frem, og see det lykkes, og see det lykkes over Forventning, og hiin første Begeistring vaagner til et fornyet og stærkere Liv. See, hans Begeistring var ikke et overilet Forsæt eller en fortsat Overilelse; den var ei heller blussende i Ungdommen, derpaa døsig i Manddommen, og som en rygende Tande i Livets Aften. Nei, hiin første Begeistring gik ligesom ud i den Nat, da Beslutningen blev til, men da vandt han ny Begeistring og Forundringens salige Overraskelse fra Aar til Aar endnu i Livets Aften. Og saaledes vil Vielsen i Beslutningens strænge Opdragelse tage Indbildninger og Skuffelser bort, og skaffe Elskoven det sikkre Tilhold inden Pligtens uindtagelige Befæstning, og give den Besluttede ny Begeistring, og med Tiden daglig Forundring over sin Lykke.

Men siger maaskee Nogen: det er fornærmeligt at tale saaledes til Elskende; istedenfor at beundre og lovprise, ja med Ærbødighed at betragte Elskovens sjeldne Lykke, da misundeligt og tungsindigt at gjøre Lykken mistænkt. Nu, at ville vise Ærbødighed for en sjelden Lykke, om den end var nok saa sjelden, synes letfærdigt af en opbyggelig Betragtning, der ikke er opdragen til at finde Opbyggelse ved Lykkens Splidagtighed i Livet. Og skulde ikke hiin Indvending dog være et Udbrud af Elskovens forførerisk Overtalelse, denne farlige Magt der føder Overilelse i Tilhøreren? Vi ville vise Ærbødighed for Digterens sjeldne Gave, hvis han bruger den vel, men mon hiin Elskov, der begeistrer Digteren til Sange, mon den findes alle Dage saaledes i Livet og hos ethvert Par, der forenes ved Vielsens Pagt? Digteren siger jo selv, at den er sjelden, og Digterens lykkelige Gave er igjen en Sjeldenhed ligesom hiin Elskov: en fuldkomnere Tilværelses bedste Ønske, dog nei, en ufuldkomnere Livsbetragtnings skjønneste Drøm. Derfor forklarer Digteren Intet; han søger i Sangens Veemod hiin erindrede Sjeldenhed, han søger den brændende i Ønskets Higen, han griber stærkt i Strengene til dens Ære, som var den funden, han sidder svag i Længselens Hvidsken, han skaber ved Indbildningens Kraft det Søgte for Tanken. Vi prise ham; og et Folk er stolt paa rette Sted, naar det er stolt af udmærkede Digtere! Men hjælpe os almindelige Mennesker kan Digteren ikke, thi han kan ikke sige, hvorledes vi skulle bære os ad for at vorde det Sjeldne. Deri Digterens Sorg. Thi Digteren er ingen stolt og hoffærdig Mand, men hans Sjel udvidet i det Uendelige; og naar han maa sige til den Enkelte eller om den Enkelte: nei, han er det ikke, eller hun var det ikke, da vil han ikke fornærme; selv bedrøvet søger han Sangens Trøst. Derfor maa man ikke vredes paa Digteren, han elsker Tilværelsen og føler maaskee meest Smerte ved, at hiin Enkelte ikke var Sjeldenheden. Dog kan Ingen, siger Digteren, give sig selv hiin Sjeldenhed, den er en Oprindelighed, og deri det Vidunderlige.

Hvis nu hiin Sjeldne var til, og man vilde tale til ham om, hvad denne Tale betænker, da vilde han slet ikke forstaae det, og han vilde da heller ikke svare som hiin Indvending svarede, thi en saadan Oprindelighed kan ingen Tale forstyrre. Men en skuffende Gjenklang af Digtersange, en skrøbelig Gjentagelse af Digterværket, den kan lade sig forstyrre. Den derimod, der føler med sig selv at han ikke er den Sjeldne, han er jo bekymret, han forstyrres derfor ikke ved at Talen minder om hans Bekymring, han søger hellere Opbyggelse i den gudelige Betragtning. Videre vil Talen ikke gaae for at fjerne en saadan Indvending, men, m. T., betænk nu selv Vielsen. Hvo fuldbyrder den? Er det en Digter? Nei, det er den Myndige. Og Vielsen lægger Alt under Synd, og den Myndige gjør Alvor deraf med den Enkelte og lægger hver Den under Synd, der forpligtes ved den. Skulde det da være fornærmeligt, hvis Talen mindede om Beslutningens Betydning og om at kun den Besluttede tør sige ved Begyndelsen, at Kjærlighed overvinder Alt: mig synes det fornærmeligt at antage om Nogen, at han ikke havde betænkt dette. Selv den lykkeligste jordiske Kjærlighed trænger dog til Beslutningens Gjenfødelse, til Vielsens strænge Tale, til Vielsens Styrkelse i Striden, til Vielsens Velsignelse paa Veien.

Saa har da Talen, idet den søgte at tydeliggjøre Ægteskabets hellige Beslutning, vel mindet Dig, m. T., om hvad Du selv oftere har betænkt, thi Talen er langtfra at være belærende. Du er da enig med den, og dog siger Du maaskee: Talen er rigtig, men der fordres megen Alvor for at en saadan Tale skal frembringe det rette Indtryk, at den ikke føder Utaalmodighed eller forstyrrer i Forstemthed. Og heri har Du vist ganske Ret, at der fordres megen Alvor; sandeligen, det at være en god Læser eller en god Tilhører er lige saa stort som at være en god Taler, og det er meget stort, naar, som her, Talen er i Ufuldkommenhed og uden Myndighed. Var det ikke saaledes Din Mening, thi Du vilde dog ikke med hiin Indvending skyde Skylden paa den Talende, som havde Du vundet Noget ved

at anklage ham? Lader os betragte dette lidt nærmere. Som der til at fatte en Beslutning fordredes en virkelig Forestilling om Livet, saa fordredes der ogsaa, hvad der blev sagt med det Samme, en virkelig Forestilling om sig selv. Der var maaskee Den, som sendte de spredende Tanker ud for at faae mangfoldige Indtryk af Livet, men som ikke kunde tage sig selv tilbage, som gav sig hen — ak, og tabte sig selv. Men Den, som ved Vielsen knytter et andet Menneskes Liv til sit, ved Vielsen indgaaer en Forpligtelse, som ingen Tid skal løse og som hver Dag skal fordre opfyldt, af ham fordres der jo en Beslutning, og i denne Beslutning altsaa en virkelig Forestilling om sig selv. Og denne virkelige Forestilling om sig selv, og denne Forestillings Inderlighed, det er Alvoren. Nu er det vel saaledes, at som hiin Elskov, hvilken Digterne besynge, er en Længsel i ethvert Menneskes Sjel, saa er der ogsaa i Enhver en Længsel, et Ønske der begjerer hvad man maatte kalde en Veileder og Lærer i Livet, den forsøgte Mand, paa hvem man kan forlade sig, den Vise, der veed at raade, den Ædle, der opmuntrer ved sit eget Exempel, den Begavede, der har Veltalenhedens Magt og Overbeviisningens Fynd, den Alvorlige, der betrygger Tilegnelsen. Som Barn gaaer det saa let, man er fritagen for Valgets Besværlighed; ja selv om en Fader ikke var som han burde, den Ærbødighed Barnet har, den ubetingede Lydighed hjælper det stundom til at lære det Gode selv af en saadan Fader. Men saa kommer Ungdommens og Frihedens Tid og den Tid, da han med den Elskede søger en saadan Veileder. Da gjelder det, at Friheden og Valget ikke bliver en Snare. Hiin Længselens søgte Veileder er den Sjeldne. Stundom findes han end ikke i hver Slægt, og selv om Du er samtidig med en saadan Høiærværdig, hvem Du ganske tør hengive Dig til, han er maaskee ikke paa samme Sted som Du, eller han var det, men maa forlade det, eller Du maa forlade det — og saa, ja saa maa Du nøies med Mindre, det er, Du maa see til at hjælpe Dig selv. I Livet er der Forvirring nok; det Forskjelligste forkyndes og anprises og foragtes og gjen-

tages; de forskjelligste Forbilleder vise sig og skuffe og vise sig atter; de forskjelligste Veiledninger tilbydes, og altid er der Reiseselskab; Trøstegrunde og Udflugter og Tilraab og Advarsler og Seiersſange og Klageskrig høres forvirret imellem hinanden. Ak, Elskov og Ægteskabet er jo Noget, hvori Enhver forsøges og hvorom altsaa Enhver har en Mening og jo ogsaa med Sandhed kan have det, hvis han i Alvor vil. Ethvert Menneske, ogsaa den Ugifte, skal jo have et blivende Sted, og dog er der maaskee mangt et Ægteskab som ikke har det, men omtumles for enhver Luftning. Nu mener den Unge, vildledet af en tilfældig Erfaring, at naar de ydre Omstændigheder i Velstand og lykkelige Livsforhold begunstige Elskoven, da er den betrygget, og han betænker maaskee ikke, hvorledes det Raaderum som Sjelstilstandene derved faae, kan føde sine Vanskeligheder. Nu har Een en overspændt Foreſtilling om den forelskede Sjeleſorgs vidtløftige Gjerning, og kan ikke nedstemme sig til Nærings-sorgens simple Arbeide; nu giver en Anden sig for meget hen i Følelsers Overskummen, og en Assmag følger, nu har den ene Part dog nogen Besindighed og vil bruge den, men den anden Part misforstaaer det og troer det er Kulde og Ligegyldighed; nu vil den ene Part holde til Raade og spare, og den anden Part forstaaer det ikke og troer at det er Mangel paa Sands for noget Høiere. Nu mistrøstes Een, fordi Gjentagelsen uden om ham gjør ham kjed ved sit Eget; nu gjør en Andens første Lykke ham utaalmodig; nu sammenligner han, nu minder han, nu taber han — ja hvo skulde vel blive færdig med at nævne dette; det kan ingen Tale, og dette var jo ogsaa ligegyldigt, men intet Menneske kan det, det er det Forfærdelige; kun een Magt formaaer det, det er Beslutningen, som passer paa itide. Hvor læres da Alvor? I Livet. Ganske vist, og Ægteskabets Gud velbehagelige Stand har jo en sjelden Beleilighed. Saa læres Alvoren — hvis man tager Beslutningen med og i den en virkelig Foreſtilling om sig selv. Beslutningen selv er Alvoren. Og for at man skal lære Alvor af det man kalder Livets Alvor forudsættes allerede Alvor.

Thi Livets Alvor er ikke som en Læremester i Forhold til den Lærende, men i en vis Forstand som en ligegyldig Magt i Forhold til Den, der selv maa være noget af en Læremester i Forhold til sig selv som den Lærende. Ellers kan man endog af Livets Alvor lære Ligegyldighed for Alt. Man ønsker vel en Veiledning, og dog gjelder det ogsaa i Forhold til den, at man selv maa have Alvoren for at hjælpes derved. Eller er det ikke seet, at man selv i Forhold til hiin sjeldne Veileder, naar han stod iblandt os, hittede paa mange Ting for at svække sig Indtrykket af ham, som tabte han derved ikke En selv, som var det Aarenes Viisdom at blive mere og mere kræsen, mere og mere duelig til at vrage, istedenfor at blive mere og mere skjønsom. Og naar der nu ingen Saadan er, hvad saa? Ja, Verden lader det aldrig mangle paa Veiledere. See, nu vil En veilede Alle og kan ikke hjælpe sig selv; nu udraabes En som Viis og Beundringen kjender ham paa, at han ikke engang kan forstaae, hvad den Eenfoldige forstaaer; nu har En Overtalelsens Magt, og leder vild, har Usandhedens kraftige Gjerninger; nu skal det være forældet, hvad man lærte i Barndommen, og man maa lære om igjen. Nu vil En rive Ægtemanden fra Hustruens Side og gjøre ham vigtig ved Deeltagelse i store Foretagender og lære ham at tænke ringe om Ægteskabets hellige Kald; nu frister En Hustruen og lærer hende at sukke under Ægteskabets Aag; nu vil man foregøgle Mand og Hustru Fællesskab i Bedrifter, der gjør det ægteskabelige Forhold ligegyldigt; nu vil man lære Ægtefolkene Nydelse, vil tage Børnene og dermed Sorgerne fra dem, for at Forældrene kunne leve for høiere Beskæftigelser. Saa spændes Forventningen paa noget Overordentligt, en ny Tingenes Orden der skal komme, og vi faae Alle, baade Gifte og Ugifte, fri som Skolebørnene, fordi Skolemesteren skal flytte, fri indtil han kommer i Orden — men vi ere jo dog ikke Skolebørn længere, og Enhver skal gjøre Gud Regnskab for sig, og Ægteskabets hellige Forpligtelse skal jo give hver Dag sin Gjerning og sit Ansvar. Hvor finder man saa Veiledningen, hvis man ikke selv forarbeider sin egen Sjels

Salighed med Frygt og Bæven, thi saa bliver man nok alvorlig. Ellers skal det vel vise sig, at den ene Veileder kan man ikke følge, thi om han end mener det saa godt, er han dog svag; og den anden kan man ikke følge, thi vel har han Kraft og Fynd i hvad han siger, men han skal ikke mene det, saa siger man; eller den ene er for gammel til at tilfredsstille Tiden, og den anden er for ung. Ja hvor skulde en Tale vel blive færdig, hvis den vilde skildre denne Livets Forvirring, men hvad tykkes Dig, m. T., om et saadant Menneske, der vel havde Alvorens Skin i at vrage Alt, men ikke Spor af dens Kraft i at besidde det Mindste; hvad tykkes Dig om en Saadan, hvis han var Ægtemand, og altsaa var bleven gift uden Beslutning, og altsaa levede hen ubekymret om den helligste Forpligtelse, det vil sige, uden i Alvor at bekymre sig om den. Havde ikke Skilsmissen ogsaa mærket et saadant Ægteskab, hvor Ægtefolkene vel tilhørte hinanden, men ikke i Alvor!

Nei, Alvoren er i et Menneske selv, og kun en Gjæk løber efter den, og kun den Feige kjøber Middelmaadighedens Aflad ved at være som Folk er fleest og speide derefter, og kun den Frygtagtige forstyrres i en ædlere Stræben, ved at agte paa Andres Dom. Er der ingen Veileder i Livet, den Alvorlige gaaer dog ikke iblinde. O, om selv den bestikkede Veileder, m. T., paa det Sted, Du lever, maaskee var uduelig, hvis Du vil det, nu vel, saa vær Du den gode Tilhører, der dog har Gavn af hans maadelige Tale. Og er Den, som her taler, maaskee for ung, eller udtrykker han sig maaskee utydeligt, eller er hans Tanke utydelig, nu vel, m. T., saa læg Talen bort, eller hvis Du vil det, nu vel, saa gjør Du det Store, vær den gode Læser, der har Gavn selv af en uheldig Tale. Ja sandeligen, som der skal være en Talens Magt, der næsten kan gjøre Under, saa er der ogsaa en Tilhørerens Magt, der kan gjøre Under, hvis han vil det. En saadan Tilhører er den alvorlige; han siger jeg vil opbygges, og see, han bliver opbygget. Men Alvoren ligger i en Beslutning. Frygter Nogen den, hvad Under da, at han søger Trøst i at Andre ere fangne i den samme

Vanskelighed og speider til Høire og Venstre; mener Nogen, at en Beslutning er en strøbelig Sag, og at den Besluttede løber paa den tynde Is, ja hvad Under da, at han altid maa have mange omkring sig for at faae Mod til at leve, men Du, m. T., troer jo, at Beslutningen er den høieste Salighed, at selv om Elskovens rigeste Lykke paa nogen anden Maade kunde blive Dig sikret for Dit hele Liv, Du vilde dog vælge Beslutningens Liv og Ægteskabets Samliv i Faren. Thi Beslutningen gjør Mirakel ved Bryllupper, som hiint ved Bryllluppet i Kana: den skjenker først den slette Viin, og gjemmer den bedste tilsidst; og Elskoven er den Elskeliges bedste Pynt, men Beslutningen er en Kraft i den Ufuldkomnes Hjerte. Saa er Ægteskabets Beslutning, at Kjærlighed overvinder Alt. Ja, den overvinder Alt; men sandeligen, den omkommer i Modgang, hvis ingen Beslutning holder den fast; den omkommer i Medgang, hvis ingen Beslutning holder den fast; den vanarter i det Dagligdagse, hvis ingen Beslutning opmander den; den qvæles i indbildt Vigtighed, hvis ingen Beslutning ydmyger den. Elskoven bliver, men Beslutningen er dens Blivested, hvorved det har sit Forblivende; Elskoven er det forfriskende Flygtige, men Beslutningen Beholderen, hvori det bevares. Elskoven bliver; den veileder gjennem Livet, naar Beslutningen følger med, men den farer vild, naar Beslutningen ikke veileder; den giver Livet Betydning, naar Beslutningen fortolker den Dag fra Dag; den strækker til for hele Livet, naar Beslutningen holder igjen; den griber det Evige, hvis en Beslutning har beredt den Sted der; den overvinder Alt, naar Beslutningen er med paa Slagdagen — og den sidste Ære er den eneste Ære.

Er denne Tale misundelig? Er det misundeligt at sige til den Lykkelige, jeg veed, hvor Du skal gjenme Din Lykke for at have den sikret? Lidt lesende Veemod, som jo netop var Misundelse, kunde maaskee pirre en Lykkeligs Sands. Er denne Tale fornærmende? Er det fornærmende at sige til Nogen: jeg er overbeviist om, at Du selv veed og har betænkt

dette, hvorom jeg derfor kun minder Dig? Er den Taler paatrængende, der staaer afsides og taler halvt sagte med sig selv?

Saa fordres der altsaa til Ægteskabets Beslutning en virkelig Forestilling om Livet og om sig selv; men heri er allerede indeholdt den anden store Fordring, hvilken er ligesom den første: en virkelig Forestilling om Gud. Det Ene svarer ganske til det Andet; thi Ingen kan have en virkelig Forestilling om Gud, uden at have en tilsvarende om Livet og om sig selv, ei heller en virkelig Forestilling om sig selv uden en lignende om Gud, og ingen virkelig Forestilling om Livet uden en lignende om sig selv. En digterisk skabende Indbildning, eller en Forestilling i den ligegyldige Tænknings Fjernhed er ingen virkelig Forestilling. Forestillingen om Gud kommer heller ikke som et tilfældigt Tillæg i Forhold til hiin Forestilling om Livet og sig selv, tvertimod, den kommer og sætter Kronen paa og gjennemtrænger Alt, og var tilstede indtil den blev tydelig.

De Elskende ere jo lykkelige, og paa Lykkens Dag er man vel Gud allernærmest. Men der fordres en virkelig Forestilling om Gud, der fordres en Forstaaelse mellem Gud og den Lykkelige, og saaledes fordres der jo et Sprog, hvori de tale med hinanden. Dette Sprog er Beslutningen; det eneste Sprog, hvori Gud vil indlade sig med et Menneske. Thi om end den Lykkelige var nok saa sværmersk i Taknemlighedens Udtryk for sin Lykke (og hvor var der vel en Lykkelig, som ikke følte denne Trang til at være taknemlig!), og om han end nævnede Guds Navn, deraf fulgte jo ikke, at han talede med Gud, havde en virkelig Forestilling om ham, gjorde sig forstaaelig for ham og havde Gavn af Forstaaelsen. Thi Taksigelsen for Lykken, var den endog nok saa sjelden, var Udtrykket nok saa bevæget, Sjelen nok saa brændende, vil Gud ikke forstaae — kun Beslutningen, som overtager Lykken. Og om Guds Navn end nævnes først og sidst, derfor taler man dog ikke med Gud, naar Forestillingen, i hvilken den Tilbedende frembærer sin Taksigelse, ikke er om Gud men om Lykke, Skjebne, den store Gevinst og andet

Saadant, eller om en gaadefuld Magt, over hvis Indgriben man studser — og tilbeder. Beslutningen skal jo ikke gjøre den Lykkelige utaknemlig, tvertimod, den skal gjøre ham værdig, og i Beslutningen er først Taknemlighedens Alvor. Derfor er Beslutningens Taksigelse sig bevidst, at denne Lykke er en Opgave, og at den Takkende nu staaer ved Begyndelsen. Derfor er Beslutningens Taksigelse besindig; den forstaaer, at Gud i Lykken har talet til den Besluttede, men ogsaa at dette er Samtalens Begyndelse. Er dette at tænke ringe om Lykken; men er det ikke at tænke værdigen om Gud! Dersom Nogen talede med en Viis, og han strax ved den Viises første Ord, der kastede Sandhedens Lys i hans Sjel, afbrød ham med sin Taksigelse, fordi han nu ingen Hjælp mere behøvede: hvad viste han da Andet, end at han ikke talede med en Viis, men med en Viis, som han selv forvandlede til en Daare? En Viis er nu et Menneske, og saaledes ogsaa Noget i det Udvortes, forsaavidt kan vel Nogen, om han end talede daarligen, dog med Sandhed sige at have talet med en Viis; men Gud er kun i det Indvortes. Den der derfor taler med ham som hiin Mand med den Vise, taler egentligen ikke med ham. Som der er en umoden Kjerlighed, der siger: den virkeligt Elskende overvinder Alt, uden dog at have en virkelig Forestilling om Striden; som der er en umoden Begeistring, der siger det Samme med lignende Overilelse: saa er der ogsaa en umoden Taksigelse, der vil takke Gud, og dog kun bedrager sig selv ved at mene, den takker Gud, og bedrager Gud for Taksigelsen. Beslutningens Taksigelse er alvorlig, og derfor Gud velbehagelig, dens Taksigelse ogsaa den gode Begyndelse, med hvilken det Halve er vundet; og med Gud skal Beslutningen vel overvinde Alt. Den takker ikke eengang for alle, ei heller med jordisk og bedragersk Selvkløgt eller Uforstand; nei, Beslutningen er Begyndelsen, og Beslutningens Taksigelse Taksigelsens Begyndelse, Begyndelsen paa den Hoitideligheb, der skal holde mangen unødig Fare borte, styrke i den virkelige, gjenlyde i Lovsangen paa Seiersdagen; den er Begyndelsen paa den Aarvaagenheb,

der skal finde Ægtefolkene vaagtige i Livets Aften, siden Brylluppet forventende som de forstandige Brudepiger vare det indtil Brylluppet, den Aarvaagenhed, der skal gjøre den sidste Taksigelse til den skjønneste, gjøre det sidste Gjensvar paa Guds Tale, hvis Begyndelse var hiin Lykke, til den velbehagelige og sande Taksigelse.

Skulde Nogen mene, at dette dog var forstyrrende, skulde han, uden at ville ret forstaae sig selv, i Uklarhed vove at tænke ringe om Gud, skulde han mene, at Lykken dog tabte ved at blive alvorlig, at Lykken forringedes ved at være Lykkens Begyndelse: var det da skjønnere, var det visere, stod det bedre sin Prøve i Livet, om der begyndtes uden Beslutning? Var det skjønnere, om Lykken, saa at sige, strax adskilte de tvende Forenede: var det skjønnere, at et forsængeligt Qvindehjerte med Vellyst hørte Tilbederens Lovsang, der han troede at skylde hende Alt, der han uklar og dog taknemlig for sin Lykke ikke vidste nogen Anden at takke? Eller at det stolte Hoved vellystigt bøiede Øre til den Svages Tilbedelse, der hun, glad ved sin Lykke, ydmyget i Taknemlighed, ikke vidste til hvem hun skulde gaae hen uden til ham, ham, hvem hun jo skyldte Alt og sin Lykke — han, som bedrog hende for det Bedste? Var det skjønnere, var det visere? Stod det bedre sin Prøve — ogsaa da, naar Aaget engang maatte afkastes, og Striden begynde; eller hvis dette ikke skete, da naar den Usle aldrig blev Mand, men uden Mandsmod gik Livet hen i Qvinde-Ledebaand; eller naar den ynkeligt Trofaste trællede Livet hen, ikke som Hustru, men uden Frimodighed elskede sin Herre, og denne Herre var hendes Ægtemand? Eller er dog vel Afgudsdyrkelse i sit Første skjønnere, i sin Grund visere, i Livets Fremgang tilforladeligere end en fornuftig Gudsdyrkelse?

Skulde Nogen mene, at Beslutningens Forestilling om Gud dog var en Standsning, fra hvilken Lykken hellere vilde fritages: var det da skjønnere, var det visere, stod det bedre sin Prøve i Livet, om de Tvende uden Beslutning fore ustandsede hen det stakkede Øieblik i Sværmeriets Drøm med hin-

anden, om de bandsede sig Kjerlighedens Sundhed og Helbred bort paa Bryllupsdagen? Var det skjønnere, var det visere, holdt det bedre ud i Livet — ogsaa da, naar de trætte stode ved Veiens Begyndelse, og see, Spøgen var forbi, og see, det var ikke Alvoren, der var bleven tilbage, men Modbydelighed og Kjede og en forstyrret Opvaagnen til et langt Liv fra en forvirret Ungdoms-Drøm. Skulde virkeligen et Par Afgudsdyrkeres korte Lyst være skjønnere og visere og mere tilforladelig i Livet end det sande Ægteskabs ydmyge Begynden?

Skulde Nogen mene, at Beslutningen jo kan komme senere, naar den ret behøves? Altsaa den behøves endnu ikke, ikke paa Vielsens Dag, naar den evige Forpligtelse indgaaes? Men senere altsaa? Skulde han mene, at der var jo ikke Tanke om at ville forlade hinanden, men om at nyde Foreningens første Glæde — og saa forenede at støtte sig ved Beslutningen. Altsaa naar Møisommeligheden og Trængselen kommer, og Nøden, den være jordisk eller sjelelig, staaer for Døren, saa er Tiden der? Ja vist, saa er Tiden der — for den Besluttede til at samle sig i sin Beslutning; men ikke just til at samle en Beslutning. Det er sandt, at Nød og Gjenvordighed kan hjælpe et Menneske til at søge Gud i Beslutning, men Spørgsmaalet er, om derfor Foreſtillingen altid er den rette, om den er glad, om den ikke har en vis Kummerlighed, et hemmeligt Ønske, at den ikke behøvedes, om den ikke er fortræden, er misundelig, er tungsindig og altsaa ingen forædlet Gjengivelse af Livets Gjenvordigheder. Der er i Staten en Laane-Anstalt, hvor Armoden tyer hen. Den Fattige bliver hjulpen, men mon den Fattige har en glad Foreſtilling om denne Laane-Anstalt? Og saaledes er der maaskee vel ogsaa det Ægteskab, som først i Gjenvordigheden søgte Gud, ak, og søgte ham som en Laane-Anstalt; og Enhver, der først da skal søge ham, løber dog altid denne Fare. Skulde nu en saadan sildig Beslutning, der selv om den var værdig, dog ikke uden Skamfuldhed og ikke uden stor Fare kjøbtes i det sildige Øieblik, skulde den være skjønnere og visere end Ægteskabets første?

Men maaskee kommer der slet ingen Nød og Gjenvordighed i Livet, og saaledes behøves Beslutningen jo ikke. Langtfra Talen være at ville forfærde barnagtige Mennesker, og endnu mere langtfra den at anprise Beslutningen som et Middel, der skal tjene noget Ringere. Altsaa Du Barnagtige, som ikke vil kjende Tankens Fare, altsaa det gaaer lykkeligt, see, her er et Ægteskab, hvem Livet skjeler for og Lykken tilsmiler uafbrudt — hvad saa? Saa har dog dette barnagtige Ægteskab tabt det Bedste, thi Beslutningen selv er det Herlige. Den er ikke en kummerlig Opfindelse mod Livets Kummerlighed, men Saliggjørelsens Klædebon, og den Besluttede pyntet dermed til Værdigheden at bære gode Dage, og den Besluttede stærkt bevæbnet derved til at seire paa den onde Dag, og dog er Dragten den samme.

Ak, Ægteskabets Liv og Ægteskabets Vilkaar er saare forskjelligt i Verden, dog er der een Beslutning, som er fælles for ethvert, eller kan være det: at Kjerlighed overvinder Alt. Denne Beslutning er Begyndelsen, og i denne Beslutning er indeholdt en virkelig Forestilling om Livet og om sig selv, og derved om Gud — saa bliver vel Enden som Begyndelsen, at Kjerligheden har overvundet Alt. Men tænk Dig tvende Ægteskaber, min Tilhører. Det ene maa tungt bane sig den trange Vei gjennem mange Gjenvordigheder, det andet bæres af Lykken ligesom paa Hænder gjennem Livet, nu ere de begge komne til Livets Grændse, og Kjerligheden har overvundet Alt. Om det første maa der siges, at Ægtefolkene lærte meget af Livets strænge Skole, men naar der tillige maa siges, at de i Livets Aften dog væsentligen ikke vare blevne anderledes alvorlige, end da de engang ved Begyndelsen vandt Alvoren i Beslutningens strænge Opdragelse: var dette ikke det Skjønneste? Og dersom der om det andet Par maa siges, at Ægtefolkene i Livets Aften væsentligen ikke vare anderledes alvorlige, men ogsaa gjennem det lange Liv væsentligen havde været lige saa alvorlige, som da engang paa Lykkens Dag Beslut-

ningen modnede dem i Alvor: var dette ikke det Skjønneste? Thi Beslutningens Ungdoms-Alvor er ikke dannet af det Stykkevise, men ved Gud dannet af Foreſtillingen om Livet og om sig selv og om Gud, og er derfor en evig Sundhed, og vindes maaskee aldrig saaledes senere.

Ved en Grav.

Saa er det da forbi! — Og naar nu Den, som her først traadte hen til Graven, fordi han er den Nærmeste, naar han efter Talens korte Øieblik er bleven den Sidste ved Graven, ak, fordi han er den Nærmeste: saa er det forbi. Om han vilde blive derude, han erfarer dog ikke hvad den Døde foretager sig, thi den Døde er en stille Mand; om han i sin Bekymring vilde kalde paa hans Navn, om han i sin Sorg vilde sidde lyttende, han erfarer dog Intet, thi i Graven er der Stilhed, og den Døde er en taus Mand; og om han erindrende gik hver Dag til hans Grav, den Døde erindrer ikke ham —.

Thi i Graven er der ingen Erindring, end ikke af Gud. See, dette vidste den Mand, om hvem der nu maa siges, at han ikke mere erindrer Noget, til hvem det nu var for silde at sige det. Men som han vidste det, saa gjorde han derefter, og derfor erindrede han Gud medens han levede. Hans Liv gik hen i hæderlig Ubemærkethed, ikke Mange vare vidende om hans Tilværelse, kun Enkelte blandt de Faa kjendte ham. Han var Borger her af Staden, stræbsom i sin beskedne Gjerning forsthrrede han Ingen ved at svigte Samfundets Forpligtelser, forsthrrede Ingen ved utidig Bekymring om det Hele. Saaledes gik Aar efter Aar, eensformigt, dog ikke tomt; han blev Mand, han blev gammel, han blev bedaget: Gjerningen var og blev den samme, een og samme Sysel i de for-

skjellige Levealdre. Han efterlader sig en Hustru, glad fordum ved at forenes med ham, nu en gammel Kone, der begræder den Tabte, en ret Enke, der, forladt, har sit Haab til Gud. Han efterlader sig en Søn, der lærte at elske ham og at finde Tilfredshed i Vilkaaret og Faderens Gjerning; engang glad som Barn i Faderens Huus, fandt han det som Yngling aldrig for trangt, nu er det ham et Sørgehuus. — En saadan ubemærket Mands Død spørges ikke vidt, og naar Nogen om føie Tid gaaer forbi det Huus, hvor han boede i Ringhed, og læser hans Navn over Døren, fordi den borgerlige Bedrift fortsættes under hans Navn, da er det jo, som var han ikke død. Som han sov mildt og fredeligt hen, saaledes er i den omgivende Verden hans Død en Bortgang i Stilhed. Brav som Borger, redelig i sin Næringsvei, sparsom i sit Huus, godgjørende efter Evne, deeltagende i Oprigtighed, sin Hustru tro, sin Søn en Fader: see, alt Dette, og al den Sandhed hvormed det her kan siges, spænder ikke Forventningen paa en betydningsfuld Udgang, her er det et Livs Foretagende, paa hvilket en rolig Død blev den skjønne Udgang. — Dog havde han een Gjerning endnu, den blev udført med samme Troskab i Hjertets Eenfoldighed: han erindrede Gud. Han var Mand, gammel, han blev bedaget, saa døde han, men Erindringen om Gud blev den samme, en Veiledning i alt hans Foretagende, en stille Glæde i den fromme Betragtning. Ja, var der slet Ingen, som savnede ham i Døden, ja, var han nu ikke hos Gud, da vilde Gud savne ham i Livet, og vide hans Bopæl og søge ham der, thi den Afdøde vandrede for hans Aasyn og var bedre kjendt af ham end af nogen Anden. Han erindrede Gud, og han blev duelig til sit Arbeide, han erindrede Gud og han blev glad ved sit Arbeide og glad ved Livet, han erindrede Gud, og han blev lykkelig i sit beskedne Hjem med sine Kjære, han forstyrrede Ingen ved Ligegyldighed mod en offentlig Gudsdyrkelse, han forstyrrede Ingen ved ubetimelig Iver, men Guds Huus var ham et andet Hjem — nu er han vandret hjem.

Men i Graven er der ingen Erindring — derfor bliver

den tilbage, den bliver hos de Tvende, der vare ham kjære i Livet: de ville erindre ham. Og naar nu Den, som traadte først hen til Graven, fordi han er den Nærmeste, efter Talens korte Øieblik er bleven den Sidste ved Graven, fordi han jo er den Nærmeste, naar han gaaer erindrende herfra, da gaaer han hjem til den sørgende Enke: og Navnet over Døren bliver en Erindring. Saa vil der i nogen Tid nu og da komme en Kjøber, der tilfældigt eller mere deeltagende spørger efter Manden; og naar han hører om hans Død vil Kjøberen sige: naa, er han død. Og naar saa alle de gamle Kjøbere har gjort det eengang, saa har Omgivelsens Liv intet Middel mere for at bevare Erindringen om ham. Men den gamle Enke vil ingen Paamindelse behøve for at erindre, og den stræbsomme Søn vil ikke finde det Sinkende at erindre. Og naar saa Ingen spørger mere om ham, da vil dog Navnet over Døren, naar Huset ikke synligt er et Sørgehuus, naar ogsaa i Huset Sorgen er formildet og det daglige Savn med Trøsten har indøvet Erindringen: da vil Navnet over Døren for de Tvende betyde, at ogsaa de have een Gjerning mere: at erindre den Afdøde.

Nu er Talen forbi. Kun en Handling staaer tilbage: med de tre Spader Jord at indvie den Afdøde, som Alt hvad der er kommen af Jord, til Jord igjen — og saa er det forbi.

Den umyndige Tale kan ikke saaledes gjøre Alvor deraf, ingen Død venter paa den, for at Alt kan være forbi. Men derfor kan Du jo gjerne agte paa Talen, min Tilhører. Thi Døden selv har jo sin Alvor; det Alvorlige ligger ikke i Begivenheden, ikke i det Udvortes: at der nu igjen er en Mand død, saa lidet som Alvorens Forskjel ligger i, at der var mange Karreter; ja saa lidet som hiin formildede Stemning, der kun vil tale godt om de Døde, er Alvor eller i fjerneste Maade kunde tilfredsstille Den, der alvorligen betænkte sin egen Død. Døden kan netop lære, at Alvor ligger i det Indvortes, i Tanken, lære, at det kun er et Sandsebedrag, naar der letsindigt eller tung-

sindigt sees paa det Udvortes, eller naar Betragteren dybsindigt over Dødens Tanke glemmer at tænke og betænke sin egen Død. Vil man nævne ret en Gjenstand for Alvor, da nævner man Døden, og „Dødens alvorlige Tanke"; og dog er det jo som laae der en Spøg til Grund for Døden, og denne Spøg, forskjelliggjort i Stemnings og Udtryks Forskjellighed, er det Væsentlige i enhver Betragtning af Døden, hvor Betragteren ikke selv bliver under fire Øine med Døden og tænker sig selv sammen med Døden. En Hedning har allerede sagt, at Døden skal man ikke frygte, „thi naar den er, er jeg ikke, og naar jeg er, er den ikke." Dette er Spøgen, hvormed den listige Betragter stiller sig selv udenfor; men selv om Betragtningen brugte Rædselens Billeder for at skildre Døden, forfærdede en syg Indbildning, det er dog kun Spøg, hvis han blot tænker Døden, ikke sig selv i Døden, hvis han tænker den som Slægtens Vilkaar, men ikke som sit. Spøgen er, at hiin ubøielige Magt ligesom ikke kan faae Ram paa sit Bytte, at der er en Modsigelse, at Døden ligesom narrer sig selv. Thi Sorgen, hvis Du dermed vil sammenligne Døden, og hvis Du vil kalde den en Bueskytte som Døden er det: Sorgen rammer ikke feil, thi den rammer den Levende, og naar den har rammet ham, saa først begynder Sorgen: men naar Dødens Piil har rammet, saa er det jo forbi. Og Sygdommen, hvis Du dermed vil sammenligne Døden, og hvis Du vil kalde den en Snare, som jo Døden er den Snare, hvori Livet fanges: Sygdommen fanger virkeligt, og naar den har fanget den Karske, saa begynder Sygdommen: men naar Døden trækker Snaren sammen, saa har den jo Intet fanget, thi saa er det forbi. Men heri netop ligger Alvoren, og herved netop er Dødens Alvor forskjellig fra Livets, der saa let lader En bedrage sig selv. Thi naar Nogen gaaer sin Gang bøiet i Modgang, i Lidelser, i Sygdom, i Miskjendelse, i trange Kaar, i kummerlige Udsigter, da slutter han feil, om han ligefrem deraf slutter, at han er alvorlig; thi Alvor er ikke den ligefremme Gjengivelse, men den forædlede, det er, atter her er det det Indvortes og Tanken og Tilegnelsen og Forædlin-

gen, der er Alvoren. Eller naar man er travl i den vidtløftige Bedrift, maaskee har mange Stridsmænd at befale over, maaskee skriver mange Bøger, maaskee er i de høie Stillinger, naar man maaskee har mange Børn, eller ofte maa være med i Livsfare, eller har den alvorlige Gjerning, at klæde Liig, saa slutter man feil, hvis man deraf uden videre slutter, at man er alvorlig, thi Alvoren er i Indtrykket, Alvoren er det indvortes Menneskes, ikke Bestillingens. Døden derimod er ikke i den Forstand noget Virkeligt, og naar man først er død, er det bag efter med at blive alvorlig, og naar man fandt en brad Død, hvilket en alvorligere Tid betragtede som den største Ulykke, hvorfor den ogsaa nævnes i den gamle Bøn, hvilket en nyere Tid anseer for den største Lykke, saa var man jo hjulpen. Livets Alvor er alvorlig, og dog er der ingen Alvor uden Bevidsthedens Forædling af det Udvortes, heri ligger Skuffelsens Mulighed; Dødens Alvor er uden Bedrag, thi det er ikke Døden der er alvorlig, men Tanken om Døden.

Naar Du derfor, m. T., vil fastholde Tanken og ikke paa anden Maade bekymre Dig om Betragtningen end ved at tænke paa Dig selv, saa skal ogsaa den unyndige Tale ved Dig blive en alvorlig Sag. At tænke sig selv død er Alvoren; at være Vidne til en Andens Død er Stemning. Det er det lette Anstrøg af Veemod, naar den Forbigaaende er en Fader, der for sidste Gang bærer sit Barn, da han bærer det til Graven; eller naar den fattige Liigvogn kjører forbi, og Du Intet veed om den Døde, kun at han var et Menneske; det er Veemod, naar Ungdom og Sundhed bliver Dødens Bytte, naar mange Aar efter Billedet af den Skjønne staaer paa det forfaldne Mindesmærke over Graven, omgivet af Ukrudt; det er Alvor i Stemning, naar Døden griber ind i de forfængelige Idrætter og griber den Daarlige, iført hendes forfængeligste Pynt, griber Daaren i hans forfængeligste Øieblik; det er Suk over Livets Spot, naar den Døde havde givet det visse Løfte og uden Skyld blev en Bedrager, da han blot havde glemt at Døden er det eneste Visse; det er Længsel efter det Evige, naar Døden tog

og atter tog, og nu tog den sidste Udmærkede, Du kjendte; det er en Sjelesygdoms Feberhede eller dens kolde Brand, naar Nogen bliver saa fortrolig med Døden og med Tabet af de Nærmeste, at Livet bliver ham Aandsfortærelse; det er den rene Sorg, naar den Døde var Din; det er det udødelige Haabs Fødselssmerte, naar det var Din Elskede; det er Alvorens rystende Gjennembrud, naar det var Din eneste Veileder, og Ensomheden griber Dig: men om det var Dit Barn, og om det var Din Elskede, og om det var Din eneste Veileder, det er dog Stemning; og om Du gjerne selv vilde gaae i Døden for dem, ogsaa dette er Stemning; og om Du mener, at det er lettere, see, det er ogsaa Stemning. Alvoren er, at det er Døden Du tænker, og at Du saa tænker den som Dit Lod, og at Du saa gjør, hvad Døden jo ikke formaaer, at Du er og Døden ogsaa er. Thi Døden er Alvorens Læremester, men netop derpaa kjendes atter dens alvorlige Underviisning, at den overlader den Enkelte at søge sig op, for da at lære ham Alvor, som den kun læres ved Mennesket selv. Døden passer sin Gjerning i Livet, den løber ikke omkring som i en Frygtagtigs Forestilling og hvæsser Leen og strækker Qvinder og Børn, som var dette Alvor. Nei, den siger: jeg er til, vil Nogen lære af mig, da komme han til mig. Kun saaledes beskæftiger Døden i Alvor, forøvrigt kun i Stemning ved Tankens Sindrighed, ved dens Dybsind, eller spøgefuldt i det oprømte Indfald, eller bøiende i den dybe Sorg, der dog i sit meest lidende Udtryk ikke er Alvor, thi Alvoren vilde netop lære at holde Maade med Sorgen og Klagen.

En Digter har fortalt om en Yngling, der den Nat, da Aaret skifter, drømte sig en Olding og som Olding i Drømmen skuede tilbage over et forspildt Liv; indtil han i Angest vaagnede Nytaarsmorgen ikke blot til et nyt Aar, men til et nyt Liv: saaledes vaagen at tænke Døden, at tænke hvad der jo er mere afgjørende end Oldingsalderen, der dog ogsaa har sin Tid, at tænke: det var forbi, at Alt var tabt med Livet for da i Livet at vinde Alt — det er Alvor. Der var en Keiser, som med Jagttagelse af alle ydre Skikke lod sig begrave. Hans Foretagende

var maaskee kun en Stemning, men at være Vidne til sin egen Død, Vidne til at Kisten lukkes, Vidne til at Alt hvad der verdsligt og jordisk fylder Sandsen ophører i Døden: det er Alvor. At døe er jo ethvert Menneskes Lod og saaledes en meget ringe Kunst, men at kunne døe vel er jo den høieste Leveviisdom. Hvori ligger Forskjellen? Deri, at i det ene Tilfælde er Alvoren Dødens, i det andet den Dødeliges. Og Talen, som gjør Forskjellen, kan jo ikke henvende sig til den Døde, men til den Levende.

Saa skal da Talen handle om:

Dødens Afgjørelse.

Og deri ere vi jo enige, m. T., at en gudelig Tale aldrig bør være splidagtig, eller ueens med Andet end hvad der er ugudeligt. Naar saaledes den Fattige, den Tjenende, der sparsommeligt maa anvende den sjeldne Fridags faa Timer, gaaer ud til en Grav for at erindre en Afdød og for ogsaa at betænke sin egen Død, naar altsaa en Saadan maa hjælpe sig efter fattig Leilighed, saa Gangen derud tillige bliver en Livsnydelse, saa Opholdet derude tillige bliver en glad og velgjørende Adspredelse fra de mange Dages Arbeide, saa Tiden gaaer hen derude nu med at mindes den Afdøde, nu med at tænke paa sig selv i Alvor, nu med at glædes ved Friheden og Omgivelsen, som søgte man i en skjøn Egn Forfriskelse, som var Gangen blot til Lyst og Fødemidler derfor medbragte til forenet Glæde: da ere vi jo enige, at en Saadan i sin ædle Eenfoldighed skjønt forener Modsætninger (hvilket jo efter de Vises Ord er den høieste Vanskelighed), at hans Erindren er den Afdøde dyrebar, med Glæde annammet i Himlen, og at hans Alvor er lige saa priselig, Gud ligesaa velbehagelig, ham lige saa tjenlig som Dens, der med sjelden Evne anvendte Dag og Nat til at indøve Dødens alvorlige Tanke i sit Liv, saa han nu standsedes og atter standsedes for at forsage den forfængelige Idræt, nu tilskynde-

des og atter tilskyndedes til at haste paa det Gudes Vei, nu afvænnedes med at blive snaksom og travl i Livet for at lære Visdom i Taushed, nu lærte ikke at gyse for Spøgelser og menneskelige Paafund, men for Dødens Ansvar, nu ikke at frygte dem, som ihjelslaae Legemet, men at frygte for sig selv og for at have sit Liv i Forfængelighed, i Øieblikket, i Indbildning. Vi ville prise ham, at han herligen anvendte den ham forundte Beleilighed, men hvis han derimod fra den herlige Dagens Gjerning stundom tog sig en Fridag til at forlystes ved den Tanke, at han var bedre end den Eenfoldige, der hverken havde saadan Tid eller saadan Evne, Gud vel behageligere, som gjorde Gud idel Uret, nægtede den Ene Tiden og Evnen, altsaa Lykkens Gave, og da igjen, som Mennesker stundom i Tankeløshed handle grusomt, gjorde Mangelen til en Brøde: ak, hvilken Forskjel mellem hans sjeldne Fridag og den Eenfoldiges, naar han forspilder Alt, og den Eenfoldige vinder Alt! Nei, al Sammenligning er dog Spøg, og en forfængelig Sammenligning en sørgelig Spøg. Havde end hiin Begunstigede god Tid, Alvoren og Døden vilde dog lære ham, at han ingen Tid havde at spilde, end mindre til at forspilde Alt. Skulde derimod Nogen hurtigt være bleven færdig ogsaa med Dødens Tanke som med alle andre Tanker, og fornemt maaskee bekymres for, at der i dette fattige og eensformige Liv ikke blev nok at tænke over for en saadan hurtig Tænker, da ere vi jo enige, m. T., at dette er det Eiendommelige ved enhver Gjenstand, naar den bliver det for en gudelig Betragtning, at den Eenfoldige hurtigt hjælpes til den gavnlige Forstaaelse, og at den meest Begavede glad anvender et heelt Liv, om han dog tilstaaer, at han hverken ganske har forstaaet den, eller ganske til Fuldkommenhed indøvet Tanken i sit Liv. Thi Den, der er uden Gud i Verden han bliver vel snart kjed af sig selv, og udtrykker dette fornemt ved at være kjed af hele Livet, men Den der er i Selskab med Gud, han lever jo sammen med Den, hvis Nærværelse giver selv det Ubetydeligste uendelig Betydning.

Om Dødens Afgjørelse maa der nu først siges, at den er afgjørende. Ordets Gjentagelse er det Betegnende, og Gjentagelsen selv minder om, hvor ordknap Døden er. Der er mangen anden Afgjørelse i Livet, men kun een er saaledes afgjørende som Dødens. Thi alle Livets Kræfter formaae ikke at gjøre Tiden Modstand, den river dem med sig, selv Erindringen er i det Nærværende. Og den Levende har det ikke i sin Magt at standse Tiden, at finde Hvilen udenfor Tiden i den fuldkomne Afslutning, i en Glædens Afslutning, som var der intet Imorgen, i Sorgens, som kunde den ikke blive en Draabe bittrere, i Betragtningens, som var Meningen ganske ude og ikke Betragtningen atter en Deel af Meningen, i Regnskabets, som androg Regnskabets Øieblik ikke ogsaa sit Ansvar. Døden derimod har denne Magt; den fusker ikke derpaa, som blev der dog lidt tilovers, den jager ikke efter Afgjørelsen som den Levende gjør, den gjør Alvor deraf. Naar den kommer, saa hedder det: her til, ikke et Skridt længere; saa er der sluttet af, ikke et Bogstav føies der til; saa er Meningen ude, ikke en Lyd mere skal der høres — saa er det forbi. Er det umuligt at ene alle de utallige Levendes Udsagn om Livet i eet, alle de Døde enes i eet Udsagn, i et eneste til den Levende: stat stille. Er det umuligt at ene alle de utallige Levendes Udsagn om deres Livs Stræben i eet, alle de Døde enes i eet, i eet eneste: nu er det forbi.

See, det formaaer Døden. Den er ei heller en uerfaren Yngling, der ikke har lært at bruge Leen, at Nogen skulde kunne forbløffe ham. Hav hvilken Forestilling Du vil, indbildt eller sand, om Dit Liv, om dets Vigtighed for Alle, om dets Vigtighed for Dig selv: Døden har ingen Forestilling og agter ikke paa Forestillinger. O, skulde Nogen være træt af Gjentagelsen, da vel Døden, der har seet Alt og atter og atter det Samme. Selv den i Aarhundreder sjeldne Død har den seet mange Gange; derimod har aldrig nogen Døende seet Døden skifte Farve, seet den rystet ved Synet, seet Leen vakle i hans Haand, seet Anelse om en Mineforandring i hans rolige Ansigt.

Og Døden er ei heller nu bleven en gammel Mand, der svækket af Alder famler ubestemt, der ikke nøiagtigt veed hvad Klokken er, eller blev medlidende af Svaghed. O, dersom Nogen tør rose sig af at være uforandret, da vel Døden: den bliver ikke blegere og ikke ældre.

Dog skal Talen jo ikke lovprise Døden, saa lidet som den skal sysselsætte Indbildningen. At Døden kan gjøre det af, er jo vist, men Alvorens Opfordring til den Levende er at tænke det, at tænke at det er forbi, at der kommer en Tid da det er forbi. See, dette er vanskeligt; thi selv i Dødens Øieblik synes det vel den Døende, at han kunde have nogen Tid at leve i endnu, og man frygter jo endog at sige ham, at det er forbi. Og nu den Levende, saa længe han lever maaskee i Sundhed, i Ungdom, i Lykke, i Magt — betrygget altsaa, ja, vel betrygget, hvis han ikke vil lukke sig inde med Dødens Tanke, der forklarer ham, at denne Tryghed er Svig. Der er en Trøst i Livet, en falsk Smigrer, der er en Betryggelse i Livet, en hykkelsk Bedrager, den hedder: Opsættelse. Men den nævnes sjeldent ved sit rette Navn, thi selv naar man vil nævne den sniger den sig ind i Ordet, og Navnet bliver lidt formildet, og det formildede Navn er jo ogsaa en Opsættelse. Derimod er der Ingen, der saaledes kan lære at væmmes ved Smigreren og at gjennemskue Bedrageren, som Dødens alvorlige Tanke. Thi Død og Opsættelse enes ikke, de ere Dødsfjender, men den Alvorlige veed, at Døden er den Stærkeste.

Saa er det forbi. Om det var Barnet med Fordringen til et heelt Liv, om det græd for sig — nu er det forbi, ikke et Øieblik indrømmes. Om det var Ynglingen med sine skjønne Forhaabninger, om han bad for sig blot om en eneste — nu er det forbi, ikke en Hviid betales der ham paa hans Fordring til Livet. Om der manglede et Lidet i Mandens berømmelige Værk, og om dette Værk var et Verdens Underværk, og om den ganske Menneskehed vilde misforstaae det, fordi Slutningen manglede — nu er det forbi, Arbeidet ikke ganske færdigt. Om det var et eneste Ord, der havde været ham et Livs

Betydning, om han vilde give et heelt Liv for at turde sige det, — nu er det forbi, Ordet blev ikke sagt.

Ved Dødens Afgjørelse er det saaledes forbi, der er Hvile; Intet, Intet forstyrrer den Døde; om hiint lille Ord, om hiint manglende Øieblik gjorde Dødens Strid urolig, nu forstyrres den Døde ikke; om hiint lille Ords Fortielse forstyrrede mange Levendes Liv, om hiint gaadefulde Værk atter og atter beskæftigede Granskeren: den Døde forstyrres ikke. Saaledes er Dødens Afgjørelse som en Nat, den Nat, der kommer, da man ikke kan arbeide; og saaledes har man jo ogsaa kaldet Døden en Nat, og formildet Forestillingen ved at kalde den en Søvn. Og det skal være formildende for den Levende, naar han søvnløs forgjeves søger Hvile paa Natteleiet, naar han undflyende sig selv forgjeves søger et Skjulested, hvor Bevidstheden ikke opdager ham, naar den Plagede træt paa Legeme og Sjel af den anstrængte Lidelse forgjeves søger en Stilling, hvori der er Lindring, der han ikke kan staae stille for Smertens Uro, og ikke gaae for Mathed, indtil han synker om og da i ny Anstrængelse forgjeves søger den hvilende Stilling, forgjeves Kølighed i denne Hede: det skal være formildende at tænke, at der dog er een Stilling, i hvilken den Anstrengede finder Hvile, det er Dødens, eet Leie, hvor han hviler stille, Dødens, een Søvn, som ikke flygter, Dødens, eet kjøligt Sted, Graven, eet Skjulested, hvor Bevidstheden staaer udenfor, Graven, hvor Erindringen selv bliver udenfor som en Luftning i Træerne, eet Sengetæppe den stille Mand ikke kaster af, hvorunder han sover roligt, Grønsværdets! Det skal være formildende, naar man i Ungdommen allerede er bleven træt, og Veemoden vil til at pusle Barnet, da at betænke, at man i Jordens Skjød ligger luunt og godt, det skal være saa formildende, at betænke denne Trøst og tænke den saaledes, at den Evige tilsidst bliver den Ulykkelige, der som en Vaagekone ikke tør sove medens alle vi Andre sove ind!

Men, m. T., dette er Stemning, og at tænke Døden saaledes er ikke Alvor. Det er Tungsindets Udflugt af Livet saaledes at længes efter Døden, og det er Oprør saaledes ikke at

ville frygte den; det er Veemodets Svigagtighed ikke at ville forstaae, at der er Andet at frygte end Livet, og at der derfor maa findes en anden Viisdom, der trøster, end Dødens Søvn. Sandeligen, er det svagt at frygte Døden: da er det et opsminket Mod, der indbilder sig ikke at frygte Døden, naar det samme Menneske frygter Livet; det er Qvinde-Dorskhed, der vil til Sengs, qvindagtigt nemlig at ville sove sig til Trøst, qvindagtigt at ville sove sig fra Lidelse.

Ja vel er Døden en Søvn, og saaledes ville vi sige om Enhver, der hviler i Døden, at han sover, vi ville sige, at en stille Nat skygger over dem, og at Intet forstyrrer deres Fred. Men er der ingen Forskjel paa Liv og Død; og den Levende, der betænker sin egen Død, han betragte det anderledes. Hvis det var Dig selv, og Du den Levende, der saae det! See, Den, som sover i Døden, han rødmer ikke som Barnet i Søvne; han samler ikke ny Kraft, som Manden, der styrkes; Drømmen besøger ham ikke med sin Venlighed som den besøger Oldingen i Søvne! Naar Du i Livet seer et Tilfælde, som ligner Dødens, hvad gjør Du saa? Du raaber paa den Besvimede, fordi Du dog gyser ved denne Tilstand, det er, naar Dødens Tilstand er en Levendes; er det da trøsteligt, at Du af den Grund ikke raaber paa den Døde, fordi det ikke kan hjælpe! Men Du er jo ikke død, og vil Tungsindet styrke Dig ved Liigfaldet, vil Veemodet lade Dig besvime i en Dødens Mathed, der finder den eneste Trøst i Dødens Søvn: da raab, da kald paa Dig selv, gjør dog for Dig selv hvad Du vilde gjøre for enhver Anden, og søg ikke bedragersk Trøst i at ønske det var forbi! Hav hvilkensomhelst, indbildt eller sand Forestilling om Din Lidelses Mærkværdighed: o, dersom Nogen maatte være træt af Klageskrigets Gjentagelse, da vel Døden; selv den i Aarhundreder ved sin Lidelse sjeldne Ulykkelige, selv hans Klageskrig har Døden hørt mange Gange, men Ingen, Ingen har ymtet om, at det bevægede Døden til at komme hurtigere! Og om Dit Skrig kunde bevæge ham — er det ogsaa virkelig Din Mening, eller er det ikke snarere Modsigelsen, at han dog ikke kommer fordi Du

kalder, der styrker Trodsens Selvfølelse, Modsigelsen der hjælper den Frygtagtige til at lege den modige Leg med den Forfærdelige — om altsaa Dit Skrig og Din Længsel bevægede ham, mon Du dog ikke bedrog Dig selv, om vi end et Øieblik ville glemme Ansvaret som altid bliver? Hvad var det der lindrede, mon det var det, at det var forbi, eller ikke Forestillingen derom, som denne endnu var i Tungsindets og Veemodets og saaledes i den jo Levendes Magt — en Adspredelse, et Legetøi! See, Den, som sover i Døden, han rører sig ikke, og hvis end Kistens Klædning ikke sluttede saa stramt om ham — han rører sig dog ikke; han vorder til Støv. Og Tanken om at det er forbi, der i Forestillingens indbildte Forskud tungsindigt vederqvægede i trodsig Afmagt, eller leflende lindrede i Veemod, den er der jo ikke hos ham. Han har altsaa ingen Glæde af, at det er forbi: hvorfor ønskede han det da saa meget? Hvilken Modsigelse! Siig saa, at det er saa trøsteligt at forraadne i Jorden. Men veed Du Andet om Døden, da veed Du ogsaa, at frygte Andet end Livet.

Alvoren forstaaer vel det Samme om Døden, men forstaaer det anderledes. Den forstaaer, at det er forbi. Om dette lader sig, formildet i Stemning, udtrykke saaledes, at Døden er en Nat, en Søvn, beskæftiger den mindre. Alvoren spilder ikke megen Tid paa at gjette Gaader, den sidder ikke hensjunken i Betragtningen, omskriver ikke Udtrykkene, betænker ikke Billedsprogets Sindrighed, afhandler ikke, men handler. Er det vist, at Døden er til, som det er; er det vist, at det med dens Afgjørelse er forbi; er det vist at Døden selv aldrig indlader sig paa at give nogen Forklaring: nu vel, da gjelder det at forstaae sig selv, og Alvorens Forstaaelse er, at er Døden Natten, saa er Livet Dagen, kan der ikke arbeides om Natten, saa kan der arbeides om Dagen; og Alvorens korte men tilskyndende Raab, ligesom Dødens korte, er: endnu idag. Thi Døden i Alvor giver Livskraft som intet Andet, den gjør aarvaagen som intet Andet. Det sandselige Menneske virker Døden paa, til at sige: lader os æde og drikke, thi imorgen skulle vi døe; men dette er Sandselighedens feige Livslyst, hiin foragtelige

Tingenes Orden, hvor man lever for at spise og drikke, ikke spiser og drikker for at leve. Det dybere Menneske virker Dødens Foreſtilling maaſkee paa til Aſmagt, ſaa han ſegner ſlappet i Stemning; men den Alvorlige giver Dødens Tanke den rette Fart i Livet og det rette Maal, hvorefter han retter Farten. Og ingen Bueſtræng kan ſtrammes ſaaledes og formaaer at give Pilen en ſaadan Fart, ſom Dødens Tanke formaaer at fremſkynde den Levende, naar Alvoren ſpænder den. Da griber Alvoren det Nærværende endnu idag, forſmaaer ingen Opgave ſom for ringe, vrager ingen Tid ſom for kort, arbeider af yderſte Evne, om den dog er villig til at ſmile over ſig ſelv, hvis denne Anſtrængelſe ſkulde være Fortjeneſte for Gud, og villig til i Aſmagten at forſtaae, at et Menneſke er ſlet Intet, og at Den, der arbeider af yderſte Evne, kun faaer ret Leilighed til at forundre ſig over Gud. Tiden er jo dog ogſaa et Gode. Formaaede et Menneſke at frembringe Dyrtid i den udvortes Verden, ja da vilde han faae travlt; thi Kjøbmanden ſiger jo rigtigt, at vel har Varen ſin Priis, men Priſen afhænger dog ſaa meget af de fordeelagtige Tidsforhold — og naar der er Dyrtid, ſaa tjener Kjøbmanden. I den udvortes Verden formaaer et Menneſke det nu maaſkee ikke, men i Aandens Verden formaaer Enhver det. Døden frembringer jo ſelv Dyrtid paa Tid i Forhold til den Døende, hvo har ikke hørt, hvorledes en Dag ſtundom en Time blev ſkruet op i Priis, naar den Døende tingede med Døden; hvo har ikke hørt, hvorledes en Dag ſtundom en Time fik uendeligt Værd, fordi Døden gjorde Tiden dyr! Dette formaaer Døden, men den Alvorlige formaaer ved Dødens Tanke at gjøre Dyrtid, ſaa Aaret og Dagen faaer uendeligt Værd — og naar der er dyr Tid, ſaa tjener Kjøbmanden ved at bruge Tiden. Men naar ſaa den borgerlige Sikkerhed er foruroliget, ſaa dynger Kjøbmanden ikke det Bundne ligegyldigen op, men han vaager over ſin Skat, at Tyvehaand ikke ſkal bryde ind og tage den fra ham: ak, Døden er jo ogſaa ſom en Tyv om Natten.

Ikke ſandt, m. T., ſaaledes har Du ſelv erfaret det? Og

naar Dødens Tanke besøgte Dig, men gjorde Dig uvirksom, naar den listede sig ind og bedaarede Livskraften i sværmerisk Drøm; naar Dødens Mismod vilde gjøre Dig Livet til Forfængelighed; naar hiin Forfører Veemodet sneeg sig omkring Dig; naar Forestillingen, som var det forbi, vilde bedøve Dig i Tungsinds Søvn; naar Du hensank i Aandsfraværelsens Syssel med Dødens Sindbillede: da gav Du ikke Døden Skyld derfor, thi alt Dette var jo ikke Døden. Men Du sagde til Dig selv: min Sjel er i Stemning, og vedbliver det saaledes, da er deri et Fjendskab mod mig, som kan faae Overmagten. Da flyede Du ikke Døden, som var dette det Helbredende. Langtfra. Du sagde: jeg vil fremkalde Dødens alvorlige Tanke. Og den hjalp Dig. Thi Dødens Alvor har hjulpet til at gjøre en sidste Time uendeligt betydningsfuld, dens alvorlige Tanke hjulpet til at gjøre et langt Liv betydningsfuldt som i Dyrtid, varagtigt som efterstræbt af Tyvehaand.

Saa lad da Døden beholde sin Magt, „at det er forbi", men Livet ogsaa beholde sin Ret til at arbeide medens det er Dag; og lad den Alvorlige søge Dødens Tanke som Bistand dertil. Den Vankelmodige er blot et Vidne til den bestandige Grændsestrid mellem Liv og Død, hans Liv kun Tvivlens Angivelse af Forholdet, hans Livs Udgang en Skuffelse, men den Alvorlige har sluttet Venskab med de Stridende, og hans Liv har i Dødens alvorlige Tanke den meest trofaste Forenede. Er der da end den Lighed for alle Døde, at det nu er forbi, der er dog een Forskjel, m. T., den raaber til Himlen denne Forskjel, Forskjellen paa, hvilket Liv det var, som nu med Døden er forbi. Saaledes er det altsaa ikke forbi, og trods al Dødens Forfærdelse, nei, understøttet af Dødens alvorlige Tanke siger den Alvorlige: det er ikke forbi. Men fristet denne lyse Udsigt, skimter han atter blot efter den i Betragtningens Dæmring, fjerner den ham fra Opgaven, bliver Tiden ikke Dyrtid, er Besiddelsen ham tryg; da er han atter ikke alvorlig. Siger Døden: maaskee endnu idag; da siger Alvoren: det være nu maaskee idag eller ikke, jeg siger: endnu idag.

Om Dødens Afgjørelse maa dernæst siges, at den er ubestemmelig. Hermed er Intet sagt, men saaledes maa det ogsaa være, naar Talen er om en Gaade. Vel gjør Døden nemlig Alle lige, men dersom denne Lighed er i Intet, i Tilintetgjorthed, saa er jo Ligheden selv ubestemmelig. Skal der tales videre om denne Lighed, da kan det kun skee ved at nævne Livets Forskjellighed og benegte denne om Dødens Lighed. Her, i Graven, er Barnet og Den som omskabte en Verden, lige uvirksomme; her er den Rige ligesaa fattig som den Fattige, Armoden trygler ikke, den Rige har Intet at give af, den Nøisomste og den Umætteligste behøve lige Lidet; her høres ikke Herskerens Stemme, og ikke den Undertryktes Skrig; her blev den Overmodige og den Krænkede lige afmægtige; her ligge de Grav om Grav og taale hinanden, de, hvem Fjendskabet adskilte med en Verden; her ligger den Deilige og her den Elendige, men Deiligheden adskiller dem ikke; her ligge de Begge, Den der speidede efter Døden som efter en skjult Skat, og Den som havde glemt at Døden var til, men Forskjellen er ikke til at opdage.

Saaledes er Dødens Afgjørelse ved sin Lighed som det tomme Rum og som en Taushed, hvori Intet lyder, eller formildet som en Taushed, der ikke forstyrres. Og i dette tause Rige hersker Døden. Skjøndt een mod alle de Levende, er den dog mægtig til at underlægge sig dem og til at paabyde Taushed. Hav hvilken Foreſtilling Du vil om Dit Liv, ja selv om dets Betydning for det Evige, Du taler Dig ikke fra Døden, Du gjør ikke Overgangen til det Evige i Talens Løb og med eet Aandedrag: de have Alle maattet tie. Og forenede end Slægt med Slægt sig larmende til fælles Gjerning, og glemte den Enkelte sig selv og fandt sig saa betrygget i Mængdens Skjul: see, Døden tager Hver for sig — og han bliver taus. Var end den Levendes Forskjel hvilken Du vil tænke, Døden gjør ham lige med Den, der var ukjendelig ved sin Forskjellighed. Thi Livets Speil gjengiver vel stundom den Forsængelige med smigrende Troskab hans Forskjellighed, men Dødens

Speil smigrer ikke, dets Troskab viser Alle eens, de ligne Alle hinanden, naar Døden med sit Speil har prøvet, at den Døde tier.

Saaledes er Dødens Afgjørelse ubestemmelig ved Ligheden, thi Ligheden er i Tilintetgjorthed. Og det skal være formildende at tænke derpaa for den Levende. Naar Aanden, træt af Forskjelligheden, som bliver ved og bliver ved og aldrig bliver færdig, stolt trækker sig tilbage i sig selv og samler Vrede i Afmagtens Trods, at den ikke formaaer at standse Forskjelligheedens Livskraft: da skal det være formildende, at betænke, at Døden har denne Magt, da skal denne Foreſtilling puste hiin Tilintetgjørelsens Begeistring op til en Gløden, hvori der skal være forhøiet Liv. — Naar den Elendige sukker i sin Afkrog, fordi Livet forurettede ham som en Stedmoder, naar han vanheldet end ikke tør vise sig, fordi selv det bedste Menneske uvilkaarligt smiler af hans qvalfulde, ak og dog latterlige Jammer, naar han saaledes i affondret Udelukke ikke elsker, fordi Ingen finder det Lige hos ham, hvad han selv forgjæves søger hos de Andre: da skal det være lindrende som en Køling af Snee for den skjulte Harmes Brand, at betænke, at Døden gjør Alle lige. — Naar den Krænkede vrider sig under den Mægtiges Uret, og Hadet i Afmagt fortvivler om Hævn: da skal det være den velkomne Trøst, der næsten kalder Livslysten tilbage, at Døden gjør dem Alle lige. — Naar den ved Ønsker Forkjelede sidder uvirksom og lefler med Ønskets store Foreſtillinger om sig selv, men kun seer Andre stræbe og naae det Store, naar saa Utaalmodighedens Lidenskab besværer den Forkjeledes Aandedræt: da skal det være lindrende, det skal give Luft, at betænke, at Døden slaaer en Streg over det Hele og gjør Alle lige. — Naar den Tabende vel forstod, at Striden nu var forbi, og han den Svagere, men tillige forstaaer, at det dog ikke er forbi, at hans Nederlag gav Seierherren Lykkens Fart, at hans Liden i Nederlagets Efterfølge dagligt, men fjernere og fjernere er Efterretningen om den Andens Stigen i det Fjerne: da skal det være formildende, at betænke, at Døden henter ham ind og gjør Adskillelsen til et Intet. — Naar Syg-

dom bliver den daglige Gjæst, og Tiden gaaer hen, Glædens Tid, naar selv de Nærmeste blive trætte af den Lidende og mangt et utaalmodigt Ord saarer, naar den Lidende selv føler, at blot hans Nærværelse er forstyrrende for de Glade, saa han maa sidde fjern fra Dandsen: da skal det være lindrende at betænke, at Døden indbyder dog ogsaa ham til Dands og at i den Dands blive Alle lige.

Men, m. T., dette er Stemning; og egentligen er det Feighed, der ved et Falskmaal, iført digterisk Skikkelse, vil tykkes sig bedre, om den dog i Væsen er ligesaa ussel. Thi om den Eenfoldige maaskee ikke er istand til at fatte den Art Stemning, er denne Fornemhed i og for sig et afgjørende Værd, er den ikke kun afgjørende til at gjøre den mere tilregnelig? Det er Tundsinds feige Lyst, at ville svimle sig ind i det Tomme, og derved søge i denne Svimmel den sidste Adspredelse; det er Misundelse i Oprør mod Gud at ville tage Skade paa sin Sjel, saaret af Forskjelligheden; det er Selvangivelse, afmægtigt at ville hade, den forraader, at man blot mangler Magten, da man jo gjør den forfærdelige Misbrug af Afmagten; det er en foragtelig Gjenvei til ubeføiet Klage over Livet, at man blot vil ønske, og da klage fordi man ikke blev hvad man ønskede, og aldrig blive duelig til Andet end til at ønske, og endeligen elendig nok til at ønske Alt borte; det er selvplagersk Udholdenhed af den Overvundne, intet Høiere at ville forstaae end Striden mellem Dig og Mig og begges Undergang; det er en endnu forfærdeligere Sygdom ikke at ville fatte, hvilken Læge den Syge har Behov. Sandeligen, er det feigt og vellystigt Kjelenskab, end ikke i Tanken at turde opgive den begunstigende Forskjellighed og at have sit Liv fortabt i den, da er det et opsminket Mod, der vil forsøge sig paa Forestillingen om Dødens Lighed, naar dog det samme Menneske sukker eller gisper under Livets Forskjellighed.

Og hvis det virkelig var Nogens Mening — skulde det ikke være Modsigelsen, at han endnu levede, der gav det formastelige Vovestykke sin Tillokkelse — at ville trøstes saaledes

ved Dødens Lighed, mon hans Foreſtilling om Døden holdt Stik i Døden, det er, naar Tankeſysſelen ikke mere forlyſtede Lidenſkaben? Den Døde har jo glemt Forſkjelligheden; og om han end gjennem et heelt Liv foreſatte ſig at ville erindre den, for at have Glæde af at ſee den fratagen en Anden i Døden, i Døden er jo denne Tanke ikke hos ham, ſelv om vi i et Øieblik ville glemme Anſvaret, ſom venter. Dette er Løgnen og Bedraget i den formaſtelige Trods, der vil ſammenſværge ſig med Døden mod Livet. Det glemmes, at Døden er den Stærkeſte, det glemmes, at den er uden Forkjerlighed, at den ikke ſlutter Forbund med Nogen, ſaa han i Døden fik Friſpas og Raaderum til Tilintetgjørelſens Lyſt. Kun naar den Levendes Foreſtilling eventyrligt vanker om i de Dødes tauſe Rige, gøglende ſelv er Døden, og forſvinder for ſig ſelv i Døden; kun naar den Levendes Foreſtilling leger Døden efter, ſtævner den Misundte ind, afklæder ham al hans Herlighed og fryder ſig ved hans Afmagt; kun naar Foreſtillingen gaaer ud til Gravene, ſætter formaſteligt Spaden i Jorden, krænker de Dødes Fred ved den trodſige Lyſt, at den ene Affjeledes Levninger ſee ud aldeles ſom den Andens — kun da lindrer det.

Men alt Sligt er ikke Alvor; og er dets Væſen end nok ſaa mørkt, og er Forlyſtelſen end nok ſaa ſkummel, derfor er det ikke Alvor. Thi Alvor ſkuler ikke, men er forliget med Livet og veed at frygte Døden.

Alvoren forſtaaer da det Samme om Døden, men forſtaaer det anderledes. Den forſtaaer, at Døden gjør Alle lige; og det har den allerede forſtaaet, fordi Alvoren har lært den at ſøge Ligheden for Gud, i hvilken Alle kunne være lige. Og i denne Stræben opdager den Alvorlige en Forſkjellighed, ſin egen nemlig fra det Maal, ſom er ſat ham, og opdager, at fjerneſt fra dette Maal vilde en Tilſtand være ſom den Lighed, hvilken er Dødens. Men hver Gang den jordiſke Forſkjellighed vil friſte, vil ſinke, da træder den alvorlige Tanke om Dødens Lighed imellem og tilſkynder atter. Som ingen ond Aand tør nævne det hellige Navn, ſaaledes gyſer enhver god Aand for

det tomme Rum, for Tilintetgjorthedens Ligheb, og denne Gysen, der er frembringende i Naturens Liv, er fremskyndende i Aandens. O, hvor ofte lærte ikke Tilintetgjørelsens Ligheb, naar Døden kom til et Menneske, ham at ønske den tungeste Forskjelligheb tilbage, at finde Vilkaaret ønskeligt, nu da Dødens Vilkaar var det eneste! Og saaledes har Dødens alvorlige Tanke lært den Levende at gjennemtrænge den tungeste Forskjelligheb med Ligheden for Gud. Og ingen Sammenligning har den fremskyndende Magt, og giver den Hastende saa sikkert den sande Retning, som naar den Levende sammenligner sig selv med Dødens Ligheb. Og er af al Sammenligning den den forfængeligste, naar et Menneske forsmaaer enhver anden Sammenligning for at sammenligne sig med sig selv i Selvtilfredsheb, ja stod maaskee ingen forfængelig Qvinde saa forfængelig omgiven af Beundringen, som da hun stod eensom for sit Speil: o, saa er der ingen Sammenligning saa alvorlig, som Dens, der eensom sammenlignede sig med Dødens Ligheb. Eensom; thi det er jo ogsaa det som Dødens Ligheb gjør ham, naar Graven lukkes, naar Porten lukkes for Haven, naar Natten falder paa, og han ligger eensom, fjern fra al Deeltagelse, ukjendelig, i den Skikkelse som kun kan vække Gysen, eensom derude, hvor de Dødes Mængde ikke danner noget Selskab. See, Døden har formaaet at omstyrte Throner og Fyrstendømmer, men Dødens alvorlige Tanke har gjort det lige saa Store, har hjulpet den Alvorlige til at underlægge den meest begunstigede Forskjelligheb under den ydmyge Ligheb for Gud, og hjulpet til at opløfte sig over den tungeste Forskjelligheb i den ydmyge Ligheb for Gud.

Ikke sandt, m. T., saaledes har Du selv erfaret det. Og naar Din Sjel foer vild i Begunstigelse, og naar Du neppe kunde kjende Dig selv igjen for Herligheden, da gjorde den alvorlige Tanke om Dødens Ligheb Dig paa en anden Maade ukjendelig, og Du lærte at kjende Dig selv, og at ville være kjendt for Gud. Eller dersom Din Sjel sukkede i Lidelsers, i Gjenvordigheds, i Krænkelses, i Tungsinds svære Indskrænk-

ning, ak, og det syntes Dig at Indskrænkningen vilde blive livsvarig, naar da Fristeren ogsaa kom til dit Huus, Du veed, han, Fristeren, som man har i sit eget Indre, og som bedragerst hilser fra Andre, og naar han saa først foregøglede Dig de Andres Lykke, indtil Du blev mismodig, og han da vilde give Dig Opreisning: da hengav Du Dig ikke i Stemningen. Du sagde, den er et Oprør mod Gud, et Fjendskab mod mig selv; og da sagde Du, jeg vil kalde Dødens alvorlige Tanke frem. Og den hjalp Dig til at overvinde Forskjelligheden, til at finde Ligheden for Gud, til at ville udtrykke Ligheden. Thi Dødens Lighed er forfærdelig derved, at Intet kan modstaae den (hvor trøsteløst!), men Guds-Ligheden er salig derved, at Intet kan forhindre den, hvis Mennesket ikke selv vil. Og var da saa Livets Forskjellighed saa stor! Thi tag den Glade, lad ham glæde sig ved sin Lykke, naar Du, den Ulykkelige, var glad igjen ved hans Lykke, da vare I jo begge Glade? Tag den Udmærkede, lad ham fryde sig ved sit Fortrin, naar Du, den Krænkede, havde glemt Fornærmelsen, og nu saae det Fortrinlige hos ham, var Forskjellen vel stor? Tag den Unge, lad ham ile frem med Haabets Tilforladelighed, naar Du, skjøndt skuffet af Livet, maaskee skjult endog understøttede ham, var Forskjellen da saa stor? O, Lykke og Ære og Rigdom og Skjønhed og Magt, det er jo hvad der udgjør Forskjelligheden, men hvis Forskjellen kun er den, at den Enes Lykke og Ære og Rigdom og Skjønhed og Magt er en Frilands-Plante, den Andens en Gravblomst der dyrkes i Selvfornægtelsens helligede Jord: er Forskjellen da saa stor, de ere jo begge lykkelige, og ærede, og rige, og skjønne og mægtige. Ak nei, da behøver man ingen Opreisning, mindst en saadan, der falsk fortier, at man selv bliver til Intet. Hvor tung end Forskjelligheden var, den alvorlige Tanke om Dødens Lighed hjalp dog som den strænge Opdragelse til at forsage verdslig Sammenligning, til at forstaae Tilintetgjørelsen som det endnu Forfærdeligere, og til at ville søge Ligheden for Gud.

Dødens Lighed fik ikke Lov til at fortrylle Dig med sin

Trolddom; der er jo ei heller Tid dertil. Thi som Dødens Afgjørelse er ubestemmelig ved Ligheden, saa er den lige saa ubestemmelig ved Uligheden. Hvo har saaledes ikke ofte hørt Talen om, at Døden ingen Forskjel gjør, at den ikke kjender Stand og ikke Alder; hvo har ikke selv ofte overveiet det, at naar han nævnede det forskjelligste en Levendes Vilkaar, og han nu vilde tænke Døden i Forhold dertil, at dens Bestemmelse da var, at den ligesaa godt kunde søge sig Bytte her som der, lige saa godt, fordi der intet Hensyn tages, medens al Forskjellighed netop ligger i at tage Hensyn. Saaledes er den ubestemmelig ved sin Ulighed. Den kommer næsten Livet i Forkjøbet, og Barnet fødes dødt, den lader Oldingen vente fra Aar til Aar; naar man siger Fred og Tryghed, da staaer den over Een, og i Livsfaren søges den stundom forgjeves, medens den finder Den, som skjuler sig i en Afkrog; naar Laderne ere fulde og der er Forraad for et langt Liv, saa kommer Døden og kræver den Riges Sjel, naar der er Mangel, bliver den borte; naar den Hungrige bekymret sørger for, hvad han skal faae at spise imorgen, saa kommer Døden og tager Næringssorgerne fra ham, naar Vellystningen overmættet bekymres for, hvad han skal faae at spise imorgen, saa kommer Døden dømmende og gjør Bekymringen overflødig.

Saaledes er Døden ubestemmelig: det eneste Visse, og det Eneste, hvorom der Intet er vist. Denne Forestilling lokker Tanken ud i det Ubestemmeliges Vexel for at ville forsøge sig i denne Gysen som i en Leeg, for at ville gjette denne forunderlige Gaade, for at ville hengive sig i det Pludseliges uforklarlige Forsvinden og uforklarlige Frembryden. Det skal være formildende at tænke over dette Træf, dette Lige og Ulige, denne anede Lov i det Lovløse, som er og som er ikke, er i Forhold til alt Levende, og som er ubestemmelig i ethvert sit Forhold. Naar Sjelen bliver træt af Tvang og Bundethed, af det Bestemmelige og af den bestemmelige Opgaves knappe daglige Maal, og af Bevidstheden om, at der forsømmes mere

og mere; naar Villiens Kraft har tjent ud, og den Udmarvede bliver ligesom Trøske; naar Nysgjerrigheden træt af Livet søger en mangfoldigere Opgave for Nysgjerrigheden: da skal det være underholdende at betænke Dødens Ubestemmelighed, og formildende saaledes at blive fortrolig med denne Tanke. Nu forundrer man sig over eet Dødsfald, nu over et andet, nu taler man sig ør ved i almindelige Udtryk at tale om, hvad der unddrager sig den almindelige Bestemmelse, nu er man i een Stemning, nu i en anden, nu vemodig, nu uforfærdet, nu spottende, nu knyttende Døden til det lykkeligste Øieblik som den største Lykke, nu som den største Ulykke, nu ønskende en brad Død, nu en langsom, nu trættes man i Samtale om, hvilken Død der dog er det ønskeligste, nu bliver man kjed af hele Overveielsen, glemmer Døden, indtil Betragtningens Hjul atter sættes i Bevægelse og ryster Betragtningens Enkelthed sammen i nye Forbindelser til ny Forundring — ak ja, indtil Tanken om den egne Død fordunster i en Taage for Øiet, og Paamindelsen om den egne Død bliver en ubestemt Susen for Øret. Denne er Fortrolighedens Formildelse i den Afsløvedes Betragtning, at det nu engang er saaledes, i den opløftende upersonlige Glemsomhed, der glemmer sig selv over det Hele, eller rettere sig selv i Tankeløshed, hvorved den egne Død bliver et snurrigt Tilfælde med i disse mangfoldige uberegnelige Tilfælde, og Udtjentheden en Forberedelse, der gjør den egne Dødś Overgang mild.

Men selv om et saadant Liv ved at betænke Dødens Forunderlighed gjennemgik alle mulige Stemninger, er Betragtningen derfor Alvor? Ender Stemningers Vidtløftighed altid i Alvor, skulde Alvorens Begyndelse ikke snarere være at forhindre hiin Vidtløftighed, i hvilken den Betragtende forsømmer Livet og bliver som Den, der forfalder til Spil, naar han grunder og grunder og drømmer om Tal i Natten, istedenfor at arbeide om Dagen. Den, der betragter Døden saaledes, er i en bedøvet Tilstand med Hensyn til sit aandelige Liv; han

svækker sin Bevidsthed, saa den ikke kan udholde det alvorlige Indtryk af det Uforklarlige, saa han ikke i Alvor kan bøie sig under Indtrykket, men da ogsaa betvinge den Gaadefulde.

Ja vist er Døden en forunderlig Gaade, men kun Alvoren kan bestemme den. Hvoraf kommer vel hiin Tankeløshedens Forvirring uden deraf, at den Enkeltes Tanke vover sig betragtende ud i Livet, vil overskue hele Tilværelsen, hiint Spil af Kræfter som kun Gud i Himlene kan roligt betragte, fordi han i sit Forsyn behersker det med den vise og allestedsnærværende Hensigt, men som svækker et Menneskes Aand, og gjør ham sindssvag, volder ham utidig Sorg, og styrker med beklagelig Trøst. Utidig Sorg nemlig i Stemning, fordi han bekymrer sig om saa Meget, beklagelig Trøst nemlig i afspændt Sløvhed, naar hans Betragtning har saa mange Indgange og Udgange, at den tilsidst bliver en Vildelse. Og naar saa Døden kommer, da bedrager den dog Betragteren, fordi al hans Betragtning ikke kom Forklaringen et eneste Skridt nærmere, men kun bedrog ham for Livet.

Alvoren forstaaer da det Samme om Døden, at den er ubestemmelig ved Uligheden, at ingen Alder, og ingen Omstændighed, og intet Livsforhold sikrer mod den, men derpaa forstaaer den Alvorlige det anderledes og forstaaer sig selv. See, Øxen ligger allerede ved Roden af Træet, hvert Træ, som ikke bærer god Frugt, skal omhugges — nei, ethvert Træ skal omhugges, ogsaa det, som bærer god Frugt. Det Visse er, at Øxen ligger ved Roden af Træet; om Du end ikke bemærker, at Døden gaaer over Din Grav og at Øxen bevæger sig, Uvisheden er dog i ethvert Øieblik, det Uvisse naar Hugget falder — og Træet. Men naar det er faldet, da er det afgjort, om Træet bar god Frugt eller raadden Frugt.

Den Alvorlige betragter sig selv; er han ung da lærer Tanken om Døden ham, at det er et ungt Menneske, som her bliver dens Bytte, hvis den kommer idag, men han fjanter ikke i almindelig Tale om Ungdom som Dødens Bytte. Den Alvorlige betragter sig selv, han veed altsaa, hvorledes Den

er beskaffen, som her vilde blive Dødens Bytte, hvis den kom idag; han betænker sin egen Gjerning og veed altsaa, hvilken Gjerning det var, som her afbrødes, hvis Døden kom idag. Saa hører Legen op, saa er Gaaden gjettet. Den almindelige Betragtning af Døden forvirrer kun Tanken, ligesom det at ville erfare i Almindelighed. Dødens Vished er Alvoren, dens Uvished er Undervisningen, Indøvelsen af Alvoren; den Alvorlige er Den, som ved Uvisheden opdrages til Alvor i Kraft af Visheden. Hvorledes lærer vel et Menneske Alvor? Mon derved, at en Alvorlig foresiger ham Noget, at han kunde lære dette? Ingenlunde. Har Du ikke selv saaledes lært af en alvorlig Mand, saa tænk Dig, hvorledes det gaaer til. See, den Lærende bekymrer sig (thi uden Bekymring ingen Lærende) om en eller anden Gjenstand med hele sin Sjel; og saaledes er jo Dødens Vished en Bekymringens Gjenstand. Nu henvender den Bekymrede sig til Alvorens Lærer; og saaledes er jo Døden, ikke en Skræmsel uden for Indbildningen. Den Lærende vil nu Dette eller Hiint, han vil gjøre det saaledes og under disse Forudsætninger: „og ikke sandt, saa lykkes det?“ Men den Alvorlige svarer slet Intet, og endeligen siger han, dog uden at spotte, med Alvorens Rolighed: „ja, det er muligt!“ Den Lærende bliver allerede lidt utaalmodig; han udkaster en ny Plan, forandrer Forudsætningerne, og slutter sin Tale paa en endnu mere indtrængende Maade. Men den Alvorlige tier, seer roligt paa ham og siger endeligen: „ja, det er muligt!“ Nu bliver den Lærende lidenskabelig, han griber til Bønner, eller hvis han er saaledes udrustet til snilde Tankevendinger, ja han fornærmer maaskee endog den Alvorlige, og bliver selv ganske forvirret, og Alt synes Forvirring om ham; men da han med disse Vaaben og i denne Tilstand stormer ind paa den Alvorlige, maa han udholde hans uforandrede rolige Blik og finde sig i hans Taushed, thi den Alvorlige seer blot paa ham og siger endeligen: „ja det er muligt.“ Saaledes med Døden. Visheden er den Uforanderlige, og Uvisheden er det korte Ord: det er muligt; og enhver Betingelse, der vil gjøre Dødens Vished til en betin-

get Vished for den Ønskende, enhver Overeenskomst, der vil gjøre Dødens Vished til en betinget Vished for den Besluttende, enhver Aftale, der vil betinge Dødens Vished ved Tid og Time for den Handlende, enhver Betingelse, enhver Overeenskomst, enhver Aftale strander paa dette Ord; og al Lidenskabelighed og al Snildhed og al Trods gjøres afmægtig ved dette Ord, indtil den Lærende gaaer i sig selv. Men netop deri ligger Alvoren, og netop dertil var det, at Visheden og Uvisheden vilde hjælpe den Lærende. Faaer Visheden Lov at staae hen for hvad den nu kan være, som en almindelig Overskrift over Livet, ikke, som det skeer ved Uvishedens Hjælp, som Anvendelsens Paategning paa det Enkelte og Daglige, da læres Alvoren ikke. Uvisheden træder til og peger stadigen som Læreren paa Lærens Gjenstand, og siger til den Lærende: læg vel Mærke til Visheden: da bliver Alvoren til. Og ingen Lærer formaaer saaledes at lære Discipelen at lægge Mærke til hvad der siges, som Dødens Uvished, naar den peger paa Dødens Vished; og ingen Lærer formaaer saaledes at holde Discipelens Tanker samlede paa Underviisningens ene Gjenstand, som Tanken om Dødens Uvished, naar den indøver Tanken om Dødens Vished.

Dødens Vished bestemmer den Lærende engang for alle i Alvor, men Dødens Uvished er det daglige, eller dog det hyppige, eller dog det fornødne Tilsyn, der vaager over Alvoren: først dette er Alvor. Og intet Opsyn er saa omhyggeligt, ikke Faderens med Barnet, ikke Lærerens med Lærlingen, ja ikke Fangevogterens med Fangen; og intet Tilsyn saa forædlende som Dødens Uvished, naar den prøver Tidens Anvendelse og Gjerningens Beskaffenhed, den Besluttendes eller den Handlendes, Ynglingens eller Oldingens, Mandens eller Qvindens. Thi med Hensyn til vel anvendt Tid er det i Forhold til Dødens Afbrydelse ikke væsentligt, om Tiden var lang eller kort; og med Hensyn til den væsentlige Gjerning er det i Forhold til Dødens Afbrydelse ikke væsentligt, om den blev færdig eller kun begyndt. Med Hensyn til det Tilfældige er Tidens Længde

bestemmende, som for at nævne Lykken: Enden afgjør først, om man har været lykkelig. I Forhold til den tilfældige Gjerning, som er i det Udvortes, er det væsentligt, at Værket bliver færdigt. Men den væsentlige Gjerning bestemmes ikke væsentligen ved Tiden og det Udvortes, forsaavidt Døden er Afbrydelsen. Saa bliver Alvoren den at leve hver Dag, som var det den sidste og tillige den første i et langt Liv; og at vælge Gjerningen som ikke er afhængig af, om der undes en Menneskealder til at fuldkomme den vel, eller kun en kort Tid til at have begyndt den vel.

Endeligen maa der siges om Dødens Afgjørelse, at den er uforklarlig. Om nemlig Menneskene finde en Forklaring: Døden selv forklarer Intet. Thi hvis Du kunde faae Øie paa ham, den blege, glædeløse Høstkarl, hvor han stod ledig, støttende sig ved Leen, og Du da vilde gaae hen til ham, det være nu, at Du meente, Din Kjede ved Livet maatte indynde Dig hos ham, eller at Din brændende Længsel efter det Evige skulde røre ham, dersom Du lagde Din Haand paa hans Skulder og sagde: forklar Dig, blot et Ord — troer Du, han svarede? Jeg tænker, han mærkede det end ikke, at Du lagde Haanden paa hans Skulder og talte til ham. Eller dersom Døden kom, ak, saa beleilig, ak, som den største Velgjører, som en Frelser, dersom den kom og frelste et Menneske fra at paadrage den Skyld, som ikke bliver angret i Livet, fordi Skylden gjør Ende paa Livet, hvis nu hiin Ulykkelige vilde takke Døden, at den bragte ham det Søgte og forhindrede ham i at blive skyldig, troer Du den forstod ham? Jeg tænker, den hørte end ikke et Ord af hvad han sagde; thi den forklarer Intet. Om den kommer som den største Velgjerning eller som den største Ulykke, om den hilses med Jubel eller med fortvivlet Modstand, det veed Døden Intet af, thi den er uforklarlig. Den er Overgangen; om Forholdet veed den Intet, slet Intet.

See, denne Uforklarlighed trænger jo vel til en Forklaring. Men deri ligger netop Alvoren, at Forklaringen ikke forklarer

Døden, men aabenbarer, hvorledes den Forklarende er i sit inderste Væsen. O, alvorlige Paamindelse om Langsomhed i at tale! Maa man end smile, naar man seer Tankeløsheden sætte Haanden understøttende under det grublende Hoved, der skal udgrunde Forklaringen, maa man end atter smile, naar saa denne Tænker rykker ud med Forklaringen; eller naar, som var det paa et almindeligt Opbud, selv de letfærdigste Tanker i Forbigaaende ere tilrede med et Indfald, en Bemærkning som Forklaring, benyttende den sjeldne Beleilighed, da jo Døden er Alle en uforklarlig Gaade: ak, den dømmende Alvor over slig Færd er, at den Forklarende angiver sig selv, forraader, hvor tankeløst, hvor daarligt hans Liv er. Derfor er Tilbageholdenhed med Forklaringen allerede et Tegn paa nogen Alvor, der dog forstaaer, at Døden, netop fordi den er Intet, er ikke noget Saadant, som en forunderlig Indskrift, hvilken enhver Forbigaaende skal søge at læse, eller som en Mærkværdighed, hvilken Enhver maa have seet og have en Mening om. Det Afgjørende ved Forklaringen, Det, som forhindrer, at Dødens Intet ikke gjør Forklaringen til Intet, er at den faaer tilbagevirkende Kraft og derved Virkelighed i den Levendes Liv, saa Døden bliver ham en Lærer, og ikke forrædersk hjælper ham til en Selvangivelse, der giver Forklareren an som en Daare.

Som det Uforklarlige kan jo Døden synes at være Alt og slet Intet, og Forklaringen synes at være, at udsige dette i eet. En saadan Forklaring angiver et Liv, der nøiet med det Nærværende værger sig mod Dødens Indflydelse ved en Stemning, som holder denne i Uafgjorthedens Ligevægt. Døden faaer ikke Magt til at forstyrre et saadant Liv, faaer derimod Indflydelse, men ikke tilbagevirkende Kraft til at omdanne et saadant Liv. Forklaringen veksler ikke i forskjellige Stemninger, men Døden føres hvert Øieblik udenfor Livet i Uafgjorthedens Ligevægt, der bringer den paa Afstand. Og Hedenskabets høieste Mod var det, naar den Vise (hvis Alvor netop betegnedes ved ikke at forhaste sig med Forklaringen) formaaede at leve

saaledes med Tanken om Døden: overvindende denne Tanke hvert Øieblik i sit Liv ved Uafgjortheden. Det jordiske Liv leves da ud, den Vise veed at Døden er til, han lever ikke tankeløst glemmende, at den er til, han mødes med den i Tanken, han gjør den afmægtig i Ubestemmeligheden, og denne er hans Seier over Døden; men Døden kommer ikke til at gjennemtrænge Livet omdannende.

Som det Uforklarlige kunde Døden synes at være den høieste Lykke. En saadan Forklaring forraader et Liv i Barnagtighed, Forklaringen er som dennes sidste Frugt: Overtro. Den Forklarende havde Barnets og Ynglingens Forestilling om det Behagelige og det Ubehagelige, og Livet gik hen, han saae sig bedragen, han blev ældre i Aar ikke i Sind, han greb intet Evigt: da samlede Barnagtigheden sig i ham til en overspændt Forestilling om at Døden skulde komme og lade Alt gaae i Opfyldelse; den blev nu den søgte Ven, den Elskede, den rige Velgjører, som havde alt Det at skjenke, hvad den Barnagtige forgjeves havde søgt opfyldt i Livet. Stundom tales der letsindigt og dumdristigt om denne Lykke, stundom veemodigt, stundom trænger den Forklarende sig endog høirøstet frem med sin Forklaring, og vil hjælpe Andre; men den forraader kun, hvorledes den Forklarende er i sit Indre, at han ikke fornam Alvorens Tilbagevirken, men er barnagtigt hastende fremad, barnagtigt haabende paa Døden, som han var det paa Livet.

Som det Uforklarlige kan Døden synes at være den største Ulykke. Men denne Forklaring angiver, at den Forklarende hænger feigt ved Livet, feigt maaskee ved dets Begunstigelse, feigt maaskee ved dets Lidelse, saa han frygter Livet, men frygter Døden endnu mere. Tilbagevirkende Kraft faaer Døden ikke, det vil sige ikke i Kraft af Opfattelsen, thi ellers virker den vel tilbage til at gjøre den Ene Lykkens Begunstigelse glædeløs, den Anden jordisk Lidelse haabløs.

Saa har Forklaringen ogsaa brugt andre betegnende Navne, den har kaldet Døden: en Overgang, en Forvandling, en Lidelse,

en Strid, den sidste Strid, en Straf, Syndens Sold. Enhver af disse Forklaringer indeholder en heel Livs-Anskuelse. O, alvorlige Opfordring til den Forklarende! Let er det at sige dem alle udenad, let at forklare Døden, naar det ingen Overvindelse koster, ikke at ville forstaae, at Talen er om, at Forklaringen faaer tilbagevirkende Kraft i Livet. Hvorfor vil dog Nogen forvandle Døden til en Spot over sig; thi Døden trænger ikke til Forklaringen, den har vist aldrig anmodet nogen Tænker om at være sig behjælpelig. Men den Levende trænger til Forklaringen, og hvorfor? For at leve derefter.

Dersom Nogen saaledes mener, at Døden er en Forvandling, saa kan dette jo være ganske sandt, men sæt nu Dødens Uvished, der gaaer omkring ligesom Læreren og alle Øieblikke seer efter, om Discipelen er opmærksom, sæt nu den opdagede at den Forklarendes Mening var omtrent denne: jeg har et langt Liv for mig, tredive Aar ja maaskee syrretyve, og saa kommer engang Døden som en Forvandling, hvad mon Læreren vilde tænke om denne Discipel, der end ikke havde fattet Uvishedens Bestemmelse ved Døden? Eller hvis Nogen mener, at det er en Forvandling som engang vil indtræde, og Dødens Uvished nu seer efter, og opdager, at han ikke ulig en Spiller forventer dette som en Begivenhed, der engang vil hænde, hvad mon Læreren vilde tænke om denne Discipel, der end ikke var opmærksom paa, at det i Dødens Afgjørelse er forbi, og at Forvandlingen ikke kan træde i Række med de øvrige Begivenheder som en ny Begivenhed, fordi der i Døden er sluttet af?

See, man kan have en Mening om fjerne Begivenheder, om en Naturgjenstand, om Naturen, om lærde Skrifter, om et andet Menneske, og saaledes om meget Andet, og naar man yttrer denne Mening, kan den Vise afgjøre, om den er rigtig eller urigtig. Derimod uleiliger Ingen den Menende med at betragte Sandhedens anden Side, om man nu virkelig har Meningen, om den ikke er Noget, man fremsiger. Og dog er denne anden Side ligesaa vigtig, thi Den er jo ikke blot affindig,

der siger det Meningsløse, men lige saa fuldt Den, der siger en rigtig Mening, naar denne slet og aldeles ingen Betydning har for ham. Det ene Menneske viser det andet den Tillid, den Anerkjendelse at antage, at det er hans Mening, naar han siger det. Ak, og dog er det saa let, saa saare let, at faae en sand Mening, ak, og dog er det saa vanskeligt, saa saare vanskeligt, at have en Mening, og at have den i Sandhed. Da nu Døden er Alvorens Gjenstand, saa er Alvoren atter her: at Døden betræffende skal man just ikke forhaste sig med at faae en Mening. Dødens Uvished tager sig jo bestandigt i al Alvor den Frihed at efterse, om den Menende virkelig har denne Mening, det er, om hans Liv udtrykker den. I Forhold til Andet kan man yttre en Mening, og naar saa det fordres at man skal handle i Kraft af denne Mening, det er, vise at man har den, saa ere utallige Udflugter mulige. Men Dødens Uvished er Lærlingens strænge Hører; og naar han da fremsiger Forklaringen, saa siger Uvisheden til ham: nu, jeg skal undersøge om det er Din Mening, thi nu, nu i dette Øieblik er det forbi, for Dig, forbi, der er ikke Tanke om Udflugt, ikke et Bogstav at føie til, saa faaer jeg at see, om Du virkeligen meente hvad Du sagde om mig. Ak, al tom Forklaren, og al Ordgyden, og al Udpynten, og al Sammenkjeden af tidligere Forklaringer for at finde en endnu sindrigere, og al Beundring derfor og al Møie dermed: alt Dette er kun Adspredelse og Aandsfraværelse i Tankefjernhed — hvad mon Dødens Uvished tænker derom?

Derfor skal Talen afholde sig fra enhver Forklaring; som Døden er det Sidste af Alt, saa skal dette være det Sidste, der siges om den: den er uforklarlig. Uforklarligheden er Grændsen, og Udsagnets Betydning kun at give Dødens Tanke tilbagevirkende Kraft, gjøre den fremskyndende i Livet, fordi det med Dødens Afgjørelse er forbi, og fordi Dødens Uvished seer efter hvert Øieblik. Uforklarligheden er derfor ikke en Opfordring til at gjette Gaader, en Indbydelse til at være sindrig, men Dødens alvorlige Formaning til den Levende: jeg behøver

ingen Forklaring, betænk Du, at det i denne Afgjørelse er forbi, og at den hvert Øieblik kan være forhaanden; see, dette er vel værd for Dig at betænke.

* *
*

M. T., maaskee synes det Dig, at Du af denne Tale kun faaer Lidet at vide; Du veed maaskee meget Mere selv, og dog skal den ikke have været forgjeves, hvis den betræffende Foreſtillingen om Dødens Afgjørelse har været Anledning til, at Du mindede Dig selv om, at det at vide Meget ikke er et ubetinget Gode. Maaskee synes det Dig, at Tanken om Døden kun er bleven forfærdende, og at den dog ogsaa har en mildere, en venligere Side for Betragtningen, at den trætte Arbeiders Længsel efter Hvile, den mødige Vandrers Hasten efter Udgangen, den Bekymredes Fortrøstning til Dødens smerteſtillende Søvn, den Misforstaaedes veemodige Trang til at slumre i Fred ogsaa er en skjøn og en berettiget Forklaring af Døden. Unægteligt! Men den læres ikke udenad, den læres ikke ved at læse om den, den erhverves langsomt, og først vel erhvervet af Den, som arbeidede sig træt i den gode Gjerning, som vandrede sig mødig paa den rette Vei, som bar Bekymringen for en retfærdig Sag, som misforstodes i en ædel Stræben, først saaledes vel erhvervet er den paa sit rette Sted, og en berettiget Tale i den Høiærværdiges Mund. Men den Unge tør ikke tale saaledes, at ikke den skjønne Forklaring, ligesom det vise Ord i en Daares Mund, i hans Mund skal blive en Usandhed. Og dette har jeg vel hørt, at Barnets og Ynglingens alvorlige Lærer i en sildigere Tid blev den Ældres og Modneres Ven, men jeg har aldrig hørt, idetmindste ikke af Nogen, af hvem jeg ønskede at lære, at det begyndte med, at Læreren strax blev Legebroder eller Barnet en Gammelmand, ei heller at da hint Venskabs-Forhold i Sandhed indtraadte. Saaledes med Tanken om Døden. Har den ikke engang med Forfærdelse standset den Unges Liv, og kun brugt Alvoren til at holde

Maade med Forfærdelsen, har Dødens Uvished ikke haft sin Underviisningens Tid, hvor den med Alvorens Strenghed oplærte ham: da har jeg aldrig hørt, idetmindste ikke af Nogen, i hvis Viden jeg kunde ønske Lod og Deel, jeg har aldrig hørt af nogen Saadan, at det da var Sandhed om Nogen kaldte Døden sin Ven, da han aldrig havde haft Andet i den end en Legebroder, naar han allerede i Ungdommen træt af Livet svigagtigt for at bedrage Livet talte om Dødens Venskab, naar han uden at have nyttet Livet som Olding svigagtigt for at bedrage sig selv talte om Dødens Venskab. — Den som her har talt, han er ung, endnu i den Lærendes Alder; han fatter kun Underviisningens Vanskelighed og Strenghed, o, at det maatte lykkes ham at gjøre det saaledes, at han netop derved blev værdig til engang at turde glæde sig ved Lærerens Venskab! Den som her har talet, han er jo ikke Din Lærer, m. T., han lader Dig jo blot, ligesom han selv er det, være Vidne til, hvorledes et Menneske søger at lære Noget af Tanken om Døden, hiin Alvorens Læremester, der ved Fødselen blev Enhver beskikket til Lærer for hele Livet, og som i Uvisheden altid er rede til at begynde Underviisningen, naar den forlanges. Thi Døden kommer ikke, fordi Nogen kalder paa den (det var kun Spøg, at saaledes den Svagere bød over den Stærkere), men saasnart Nogen aabner Uvisheden Indgang, saa er Læreren der. Læreren, som engang kommer for at holde Prøve og overhøre Discipelen, hvad enten han har villet nytte hans Underviisning eller ikke. Og denne Dødens Prøve, eller for med et mere brugt fremmed Ord at betegne det Samme, denne Livets sidste Examen er lige svær for Alle. Det er ikke som ellers, at den lykkeligt Begavede har let ved at bestaae, den ringe Begavede svært, nei, Døden afpasser Prøven i Forhold til Evnen, o, saa nøiagtigt, og Prøven bliver lige svær, fordi det er Alvorens Prøve.

Tillæg

til V. Bind.

Textkritisk Anhang ..... S. 3— 5.
Anmærkninger..... - 6—18.

Textkritisk Anhang.

Forord.

Originaludgaven (A) er sammenlignet med S. K.'s egenhændige Manuscript (M) og paa tvivlsomme Steder med Concepterne (C), som er bevarede til flere Afsnit, til enkelte i 2 Redactioner. M og C i Universitetsbibliotheket, Pakke 14. Sml. Papirer V S. 151 ff.

S **10,25** litterair] M; literær A. — S. **10,26** ud,] ud af den egentlige Litteratur, C; ud MA. — S. **17,29** Foregaaende] saaledes kan der læses i M; Foregaaede A (C afvigende). — S. **18,5** ved] M; end A. — S. **21,6** Blegnen i Anen] CM; Blegnen, Anen A. — S. **22,19** litteraire] M; literaire A. — S. **23,27** ude i] CM; udi A. — S. **24,9** De] C; de MA. — S. **24,10** De] C; de AM. — S. **26,7** stride,] CM; stride A. — S. **30,8** Jule-] Jule MA (C mangler). — S. **30,19** skulle] skulde MA (C mangler). — S. **31,3** litteraire] CM; literaire A. — S. **31,12** rigtigt,] saaledes et senere overstreget Stykke af M; rigtigt; C; rigtigt MA. — S. **32,12** troe, at jeg kunde] troe at kunne C; troe, at jeg kunne MA. — S. **32,18** end, C; end MA. — S. **32,21** chronologiske] M; chronologiske, A. — S. **33,11** omhyggeligere] CM; omhyggelig A. — S. **33,18** valgt og] CA; valgt, og M. — S. **34,1** Tid,] M; Tid A. — S. **34,8** er] M; har A. — S. **35,5** Samme,] MA; Samme C. — S. **35,22** dem] C; dem, MA. — S. **35,30** Total-Afholdenheds-Selskabet] M; Total-Afholdenheds Selskabet A. — S. **36,24** falden] CA; faldet M. — S. **37,12** gjor] CM; gjor, A. — S. **37,15** Total-Afholdenheds-Selskabet] M; Total-Afholdenheds Selskabet A. — S. **40,15** saa] A; saadan M. — S. **43,3** handle] M; handler A. — S. **46,9** Trompeter,] M; Trompeter A. — S. **47,10** posito,] posito M (sidst i en Linie) A. — S. **48,1** hofmänniſch] M; hoffmänniſch A. — S. **48,26** som Fuglen synger sin Vise,] M; mangler i A. — S. **49,9** ασθενειας] M; ασθενεις A. — S. **49,26** Alvorligere] M; Alvorlige A. — S. **49,27** Skjebner] M; Skjebnen A. — S. **53,20** Xantippe] M; Zantippe A. — S. **54,6** at] M; et A. — S. **54,24** enhver] M; Enhver A. — S.

55,10 gunſtigſt] M; gunſtig A. — S. **55,12** ikke"] M; ikke"? A. — S. **56,21** Sandſynligheden for] M; Sandſynligheden, for A. — S. **56,33** for umodent] M; umoden A. — S. **58,24** ſige,] M; ſige: A. — S. **60,24** Naar Alt] M; Naar Alt, A. Alt,] Alt MA. — S. **61,19** Ting,] M; Ting; A. — S. **62,18** ſelv:] M; ſelv A. — S. **63,14** Tilfældet] A; Tilfælde M. — S. **65,17** kunde] kunne MA. — S. **66,3** dem] M; den A. — S. **66,16** Slutnings-Paragraph] Slutnings Paragraph MA. — S. **67,27** et] en MA. — S. **69,13** høiere] rettet fra Høiere M; Høiere A. — S. **71,8** en Gjenſtand] en Gjenſtanden M; Gjenſtanden A. — S. **72,1** er] M; mangler i A. — S. **72,3** guddommelig,] M; guddommelig; A. — S. **76,14** Vei] M; Vei. A.

Fire opbyggelige Taler.

1844.

A = første Udgave. M = S. K.'s egenhændige Manuſkript.

S. **89,27** forſagede] M, forſagde A. — S. **91,12** Du da] M, du da A. — S. **95,7** til at bede eller til at bede paa nogen anden Maade] M, til at bede paa nogen anden Maade A. — S. **101,2** Du jo ikke] M, Du o ikke A. — S. **103,15** giver ſig for] M, giver ſig A. — S. **112,22** er man dog] M, er man dog dog A. — S. **119,8** Kjødet] M, Kiødet A. — S. **120,11** enfoldig] A, eenfoldig M. — S. **121,22** En] A, Een M. — S. **122,4** Jordiſke] AM; mon: Jordiſkes. — S. **123,33** Betydningen] AM. — S. **142,5** Samvittigheden] A, Samvittighedens Dirk M. — S. **143,11** ſtumdom] M, ſtumdom A. — S. **143,16** Krobling i] M, Krobling i i A. — S. **145,3** men en Feig] M, man en Feig A. — S. **164,6** Tjener, hans] M, Tjener hans A. — S. **164,17** lidet] A, lidt M; viſtnok bedre. — S. **165,3** ſin Svaghed] M, ſin Svaghed A. — S. **181,34** vanket] M, ſvanket A. — S. **181,35** forſøgt] M, forvøgt A. — S. **183,28** uforandret] M, uforandet A. — S. **187,22** forſaget] A, forbandet M. — S. **188,23** betydningsfuldt] M, betydsningsfuldt A. — S. **191,7** Stridendes] M, Sridendes A.

Tre Taler ved tænkte Leiligheder.

A = første Udgave. K = første Korrektur af første Udgave, efter Haandſkriften at domme læſt af J. Levin. M = S. K.'s egenhændige Manuſkript.

S. **210,1**. mon ogſaa] M, men ogſaa A. — S. **221,3-4** Dig ſelv] MK, ſig ſelv A. — S. **222,2** enkelte] M, enkelt A. — S. **223,8** tjen-

der] M, kjende A. — S. **226,18** der er] M, det er A. — S. **226,27** den er] AM.; bedre: det er. — S. **227,6** Skyldbog] KA, Stambog M. — S. **235,17** Begyndelse] M, Begyndelse A. — S. **238,7** Velsignelse] M, Velsignelser A. — S. **238,32** fode] M, fole A. — S. **239,17** Seieren] KA, Seiren M. — S. **244,14** Brudefolkene] M, Brudefolken A. — S. **246,18** Taknemlighed] M, Taknemmelighed A. — S. **246,22** Ukrudt] Udkrudt MA; maaske saaledes stavet med Bilje. — S. **247,17** modig] KA, modig M. — S. **247,23** og see det lykkes,] og see! det lykkes, M, og seer det lykkes A. — S. **248,17** Livsbetragtnings] M, Livsbetragnings A. — S. **250,10** stal] M, stal A. — S. **252,10** En] KA, Een M. — S. **252,13** Verden] M, Verden, A. — S. **252,27** Forældrene] M, Forældre A. — S. **253,31** Magt, der kan] M, Magt der kan K.A. — S. **254,18** i indbildt] M, i en indbildt A. — S. **257,30** Gudsdyrkelse?] M, Gudsdyrkelse. A. — S. **259,31** Beslutningens] M, Beslutningens A. — S. **261,16** han] hans MA. — S. **269,17** sluttet] M, slutet A. — S. **269,28** sand] M, sandt A. — S. **271,23-24** Bevidstheden] M, Bevidstheden A. — S. **272,14** var] M, er A. — S. **279,34** imellem] M, mellem A. — S. **280,7-8** Forskjelligheb] M, Forskjelligheden A. — S. **285,18** og under] M, under A. — S. **287,17** Kjede ved Livet] M, Kjede, Livet A. — S. **287,19** Skulder] M, Skuldre A. — S. **287,22** Skulder] M, Skuldre A. — S. **288,7** Opbud] M, Opbrud A. — S. **291,19** der er ikke] M, der ikke A.

Anmærkninger.

Forord.

S. 10 Syſtemet med Jntet] ſom den Hegelſke Philoſophi.

S. 11 leves sub noctem susurri] ſagte Hviſken, naar Natten falder paa (om et Stævnemode, Horats, Oder I 9,19, hvor der dog ſtaar lenes, ikke leves). Sml. Papirer II S. 167 f.

S. 12 Syſtemet] Hegels.

S. 14 et quidem og det.

„maa tryktes"] den officielle Form for Cenſors Tilladelſe til en Bogs Udgivelſe.

S. 15 der flet ikke ſpørges o: der ikke er efterſpurgt.

Digterens Ord] Baggeſen, Kallundborgs Kronike (Danſke Værker, 1845, I S. 191): „Thi ſaare lang er Rettens Vei."

S. 16 in contento efter ſit Hovedindhold, i Uddrag.

Keiſer Nebucadnezar, der læſer den uſynlige Skrift] bevidſt Sammenblanding af Nebucadnezars Drøm (Daniels Bog 4,5) og Beltſazars Syn (ſmſt. 5, 5—6).

catoniſke præterea censeo] den ældre Cato endte en Tid lang alle ſine Taler i Senatet med: „desforuden ſtemmer jeg for" (at Carthago bor ødelægges). Se Plutarch, Cato 27.

S. 17 hvad Magiſteren ſiger hos Holberg] Jacob von Tyboe 3. Act 5. Scene, hvor der dog ikke ſtaar nojagtigt ſom anført.

ubi prædicamentale og ubi transcendentale] Kategorien „Hvor" brugt om Væren paa et beſtemt Sted og overført paa det tomme Rum eller tænkte Steder udenfor Verden. Udtrykkene er hentede fra Lærebogerne i formel Logik, ſe f. Ex. Noldii Logica recognita, Hafniae 1666, S. 103 og ſammes Leges diſtinguendi, Franequerae 1657, S. 146 ff.

tvertimod hvad Præſten ſagde] i Forordnet Alter-Bog for Danmark, 1830, S. 263 foreſkrives, „naar Prædike-Tieneſte holdes ved Brudevielſe paa Sogne Dage", Anforelſen af Matthæus 19, 3—7: „derfor ſkal et Menneſke forlade Fader og Moder og blive faſt hos ſin Huſtru" oſv.

en „besynderlig" Pligt] i Balles Lærebog, 6. Cap., behandles: a) Pligterne imod Gud, b) imod os selv, c) imod Næsten; derefter hedder det under b): „Foruden de almindelige Pligter ..... gives der ogsaa nogle besynderlige Pligter". Første Afsnit af disse handler om „Mand og Hustru", og § 2 begynder: „Manden bør i Særdeleshed elske sin Hustrue, § 3: „Hustruen bør i Særdeleshed elske sin Mand" osv.

encliticon] et Ord, der slutter sig saa nøje til det foregaaende Ord, at det mister sin selvstændige Betoning.

S. 18 „naar Alt er hørt"] Prædikerens Bog 12,13: „Enden paa Sagen (= summa summarum), naar Alting er hørt" osv.

in subsidio i Reserve.

redintegratio amoris Kjærligheds Fornyelse („Elskendes Trætter er Kjærligheds Fornyelse" — amoris integratio, Terents, Andria V. 555).

S. 19 fremkomme for dig med Taksigelse] Reminiscens af 1. Thessalon. 5,18: „Frembærer Taksigelse i alle Ting".

hostis domesticus Fjende i ens eget Hus.

salva conscientia med frelst Samvittighed.

S. 21 Holophernes] Holberg, Ulysses von Ithacia, 2. Act 3. Scene („thi, naar det ikke tages i Agt, vil jeg ikke give fire Skilling for Resten").

S. 22 Maren Amme] Holberg, Barselstuen, 3. Act 5. Scene (om Ammen Sire: „hun kan giøre sig to Roster paa eengang").

Hamlet] Shakespeare, Hamlet, 3. Act 1. Scene: „bey diesen beyden Diebeszangen" (Schlegels Oversættelse).

Jøderne] 1. Mosebog 24,9: da lagde Svenden sin Haand under Abrahams sin Herres Lænd og tilsvor ham om denne Sag".

en i 30 Aar paatænkt Plan osv.] Heibergs „Perseus" Nr. 2 (1838) begynder med „det første Bidrag til Udførelsen af en længe næret Plan", de første 23 Paragrapher af „Det logiske System" med det „Formaal, ved nærværende Fremstilling og dens Fortsættelse at bane Veien for den Æsthetik, som det længe har været hans Ønske at levere". Sml. Papirer IV. S. 278 f.

S. 23 qua i Egenskab af.

hiin Barber] der tænkes paa den Barber, der efter Plutarch („Om Snakkesalighed" 13) først bragte Rygtet om Athenienserne Nederlag paa Sicilien til Athen og kom i Fortræd derfor, og paa Historien om Løberen, der faldt død om af Overanstrængelse, da han havde meldt Sejren ved Marathon.

S. 24 den synlige og usynlige Kirke] de døbte og de troende.

S. 26 en af de syv Vise] Anacharsis (Diogenes Laërtios I 103). Sml. Papirer IV S. 22.

denne Phrase] Udgangspunktet for Carteſius' philoſophiſke Syſtem. Papirer V S. 158; IV S. 103 ff.

S. 27 Morten Fredriksen] en dreven Tyv, ſom, da han var bleven ſat faſt i Roskilde, lavede ſig et falſkt Ben af Halm og Klude, narrede Fangevogteren til at lægge Lænken om dette iſtedenfor om det rigtige og undſlap ved dette Fif 23. Nov. 1812; ſe „Den berygtede Meſtertyv og Raſphuusfange Morten Frederikſens ſandfærdige Levnetshiſtorie", Kbhvn. u. Aar, S. 14.

hos Holberg] Barſelkonen ſpilledes oprindeligt af en Mand, ligeſaa Arianke Grovſmeds i Den politiſke Kandeſtøber (4. Act 9. Scene).

S. 28 Læseverdenens forlorne Sønner] der ſigtes til Heibergs Anmeldelſe af „Enten—Eller", ſom meſt handler om, hvorledes Publicum vil behandle Bogen. Se S. K.'s Bladartikler, der ſtaar i Forhold til „Forfatterſkabet" (nærv. Udg. Bd. XIII) Nr. III.

in republica literaria i Litteraturens Stat.

at finde Tampen oſv.] blandt de mange polemiſke og ſatiriſke Artikler i „Kjøbenhavns flyvende Poſt", ſom Heiberg redigerede fra 1827—30 og 1834—37 („Interimsblade"), kan efter Sammenhængen tænkes paa ſaadanne ſom „Brevvexling imellem Abonnenterne og Redactionen" (1827 Nr. 21, Proſaiſke Skrifter, 1861, X S. 507 ff.) eller „Forſlag til et dramatiſt Thermometer" (1827 Nr. 36, Pr. Skr. X S. 515 ff.).

Intelligensbladene] I—IV, 1842—44. Deri begyndte Heibergs aſtronomiſke Studier at ſætte Spor („At orientere ſig" 1843 Nr. 32, Pr. Skr. IX S. 1 ff.; „Stjernehimlen" 1842 Nr. 14, Pr. Skr. IX S. 25 ff.); ogſaa politiſke Emner behandles af og til („Dauſt og Tyſt" 1843 Nr. 20, Pr. Skr. X S. 374 ff.). Afhandlingen „Om Princippet for Hiſtoriens Begyndelſe" (1843 Nr. 35–36, Pr. Skr. II S. 375 ff.) ſpotter S. K. i en Anmærkning i Concepten til S. 25, ſe Papirer V S. 158.

Hamlet] 3. Act 1. Scene.

Recenſenten og Dyret] 27. Scene. Det er en Dame og „Anden Herre", der fører Ordet.

S. 29 „tager Anledning"] i „Urania" 1844 S. 97 ff. anfører Heiberg nogle Steder af S. K.'s „Gjentagelſen" og knytter dertil nogle Bemærkninger om Gjentagelſen i Naturen. Se Papirer V S. 159, ſml. IV S. 258 ff.

S. 30 min Nytaarsgave] i Heibergs „Intelligensblade" IV S.

231 („Eftertale til Urania", 1. Febr. 1844) betegner Udgiveren sin „Urania" som „en Nytaarsgave, bestemt for det æsthetisk dannede Publicum". Smst. S. 236 hedder det, at han ikke bør „slutte uden at udtrykke min Erkjendtlighed for den gode Optagelse, som er bleven „Urania" tildeel hos vort læsende Publicum. Den næste Aargang skal, som jeg haaber, ikke staae tilbage for den første, men end mere retfærdiggjøre den Velvillie, hvormed man har modtaget den nærværende". Sml. Papirer IV S. 313—23.

S. 31 saaledes udstyret] „Urania. Aarbog for 1844, udgiven af Johan Ludvig Heiberg" er trykt paa tykt Papir, hver Side indfattet af en fort Ramme, Bindet hvidt med Ornamenter i Guldtryk. Den indeholder en „Stjerne-Calender for 1844" og en Afhandling „Det astronomiske Aar" af Udgiveren, desuden Bidrag af Martensen, Chr. Winther og Forf. til „En Hverdags-Historie". Sml. Papirer IV S. 275.

Salomon Goldkalb] „Kong Salomon og Jørgen Hattemager" 13. Scene.

i al sin Pragt osv.] sml. Matthæus 6,29.

men derimod o: men paa den anden Side.

en Anachoret] hentyder til J. L. Heibergs astronomiske Studier; se Papirer V S. 164.

S. 32 tælle Stemmerne] i den ovenfornævnte Anmeldelse af „Enten —Eller "(Intelligensblade Nr. 24, 1843) anstiller Heiberg nogle Betragtninger over, hvorledes „man" og „Enkelte" vil læse og bedømme „Enten—Eller". Sml. forøvrigt „Bladartikler" Nr. III (se ovf.) Papirer IV S. 206.

chiromantiske osv.] Hentydning til Oldfux i „Den Stundesløse" 2. Act 10. Scene. Sml. Papirer IV S. 206, 260.

„Tidens Tungsind"] „Urania" 1844 S. 122: „jeg mener kun, at den (Tidsaldren) er tungsindig". I det foregaaende (S. 119 ff.) anbefales „Samliv med Naturen", især Stjernehimlen, som Middel derimod.

ikke ubekjendte Justitsraad] i Concepten staar: ikke ubekjendte himmelske Justitsraad (Papirer V S. 163, sml. IV S. 276). Der sigtes til Justitsraad Rasmus Stiernholm, hvis Navn jævnligt fandtes under Meddelelser i Aviserne fra „Det forenede Velgjørenhedsselskab," af hvis Bestyrelse han var Medlem siden Aug. 1843. Se Papirer IV S. 260.

længe paatænkte Planer] se ovf. til S. 22.

himmelske Beboere] i „Urania" 1844 S. 129 ff. behandler Heiberg Spørgsmaalet, om Stjernerne er beboede.

S. 33 indtager Jorden osv.] „Urania" S. 147: „Saameget er vist, at vor Jord indtager en meget respectabel Stilling imellem dem" (Planeterne).

apokalyptiske Digt] „En Sjæl efter Døden", 1841.

tjenstvillig Kritik] i Martensens Anmeldelse af „En Sjæl efter Døden", „Fædrelandet" 1841 Nr. 398, forsvares Digtet med Dantes Exempel og kaldes (Sp. 3207) „en divina commedia i Miniatur"; Sp. 3209 ff. sammenlignes det med Dante.

løse Theologiens Gaader] „Perseus" Nr. 1 (1837) aabnes med en Anmeldelse af Dr. Rothes Treenigheds- og Forsoningslære, hvori Heiberg betoner Nødvendigheden af, at Theologien behandles philosophisk.

Holbergs Stundesløse] 1. Act 9. Scene („Naar jeg kun faaer Herren indviklet brav udi Forretninger").

S. 34 i sin Tid] „Julespøg og Nytaarsløier" udkom 1817.

S. 35 hverken er kold eller varm osv.] Johannes' Aabenbaring 3,16.

8. October 1843 stiftedes efter Udstedelsen af et Opraab „Maadeholdsforeningen i Kjøbenhavn", hvis Medlemmer forpligtede sig til Afholdenhed fra Brændevin og Maadehold i Nydelsen af Vin. „Fædrelandet" for 6. Jan. 1844 indeholder en bombastisk Artikel: „Et Par Ord om Maadeholdssagens Modstandere. Aabent Brev til Maadeholds- og Afholdenhedsforeningens Medlemmer" (ogsaa udkommet som Særtryk), hvori der tales om „vort Øjemed ved forenede Kræfter, ved Association, at ville indvirke paa Andre", „vor høie Bestræbelse for muligen atter at give Samfundet og Familien en forvildet Ulykkelig, Gud og Dyden en tabt Sjæl tilbage", „Associationsaandens store og yderst vigtige Indflydelse" osv.

S. 36 det skandinaviske Samfund] der menes Det skandinaviske Selskab, der stiftedes 1843 som Afløser af det af Regeringen forbudte Skandinaviske Samfund. I Kladden skaar „det skandinaviske Selskab", se Papirer V S. 165.

da han tvertimod o: medens han tvertimod.

S. 37 hvilken Løn er vel dette?] sml. Matthæus 5,46—47; Lucas 6,32—34.

den gamle Sætning] Lukas 17,10.

Coenobiter en Klosterbroder.

som man siger] Davids Psalmer 104,15.

S. 38 Romer] o: Rømer, Pokal.

Digteren] Horats, Oder III 25,1 („Hvorhen, Bacchus, river du mig fyldt af din Guddom", Badens Oversættelse).

S. 39 Mynsters Prædikener] „Prædikener paa alle Søn- og Helligdage i Aaret, af Dr. J. P. Mynster", I—II, Kbhvn. 1823. Nr. I: „Andagtstimernes Bestemmelse og Værd", Nr. LXVI: „At vi ikke skulle forarges". I Fortalen nævnes som dem, Forf. helst ønsker sig som Læsere, „de, der jævnligen bruge saadanne Bøger til deres Opbyggelse".

fremrykket i Aar] Mynster var født 1775.

S. 40 nærmeit tænkt sig osv.] i den første Prøven taler Mynster om den „Pligt, at vi jævnligen skulle samle Sindet til Andagt", og om „den Drivt, der dog sikkert ofte tilskyndede Enhver af os til fra Verdens Larm at søge Ro . . . . til stille Betragtning af det Hellige og Evige" (S. 4).

mange Exempler paa osv.] S. K. tænker herved sikkert paa sin Far.

Herpaa er Fremstillingen osv.] i Mynsters Prækner anvendes ofte directe Tiltale til Læserne: „m'in, Tilhører!", „du siger" o. l.

S. 41 Den Dannede derimod osv.] J. L. Heiberg, „Om Philosophiens Betydning for den nuværende Tid" (1833), Prof. Skr. I S. 396: „vi maae tilstaae os selv, at Religionen i vor Tid for det meste kun er de Udannedes Sag, medens den for den dannede Verden hører til det Forbigangne, til det Tilbagelagte".

søger Menigheden i „En Sjæl efter Døden" J. L. Heibergs Poetiske Skrifter II S. 357 siger „Digteren": Om ei min Vantro var saa stærk, ... da gjenlød ei mit Digterværk . . . . . af Sukket efter Menigheden".

Paganisme] af pagus Landsby, bruges ellers netop til at betegne Hedenskabet i Modsætning til Christendommen, der i Begyndelsen særligt fik fast Fod i Byerne.

S. 43. Dette Afsnit er en forkastet Fortale til „Om Begrebet Angst" (Papirer V S. 103). Det er skrevet paa andet Papir end Resten og pagineret I—XII; paa første Side staar overstreget: „Et almindeligere Forord", og i Randen: „Dette bruges ikke, da det vilde være at (bortlede) Opmærksomheden fra Sagen. Derfor har jeg skrevet et lille Forord, der skal trykkes . . . . ."

Holbergs] „Hexerie eller blind Allarm", 3. Act 3. Scene („M. M. praktiserende Arzt" staar ikke hos Holberg). Til Stykkets Titel henvises S. 43,25.

S. 45 Noah] som den sidste af den undergaaede Slægt og Stamfader til den følgende.

S. 46 opus operatum] foretagen Handling, hos Scholastikerne om Sacramenterne, hvor den blotte Handling at nyde dem antoges at medføre den dem iboende Naadevirkning.

S. 47 i Viſen] en Drikkeviſe af Alb. Thura, „gjort efter en god Venz Begiæring, til at bruge i et fornøyeligt Selſkab ved et Glas Viin" („Adſkillige Betænkninger og Indfald", Kbhvn. 1741, Nr. 32), har til Omkvæd: „Rund, Rund, Rund, saa sædeligt og glædeligt vi tar vort Glas for Mund". Noget lignende synger Chriſtoff i Holbergs „Jacob von Tyboe", 4. Act 5. Scene.

posito sat, antaget (et Udtryk fra den formelle Logik).

Hr. A. A.] her stod oprindeligt: „Prof. Heiberg", se Papirer V S. 166 (sml. S. 103). Sml. ovenfor til S. 22.

Hr. B. B.] her stod oprindeligt: „Prof. R. Nielsen", se Papirer a. St. Der sigtes til: „Den speculative Logik i den Grundtræk, af Lic. Rasmus Nielsen," 1.—4. Hæfte, Kbhvn. 1841—42, der i Fortalen betegnes som „Fragment af en philosophisk Methodologi". Sml. Bladartikler, der staar i Forhold til „Forfatterskabet" Nr. I (nedenfor Bd. XIII).

Hr. C. C.] her stod oprindeligt: „Hr. Stilling", se Papirer a. St. Magister P. M. Stilling udgav 1842: Philosophiske Betragtninger over den speculative Logiks Betydning for Videnskaben, i Anledning af Professor R. Nielsens: „Den speculative Logik i dens Grundtræk". I Fortalen betegnes Bogen som „veiledende" og „introducerende". Sml. den lige anførte Bladartikel.

Timon] i A. W. v. Schlegels og Tiecks Oversættelse, Berlin 1832, VII S. 233, hvor der staar: ist die That des Wortes".

S. 48 in succum et sanguinem (over) i Saft(erne) og Blodet. Sml. Cicero, Breve til Atticus IV 18,2.

S. 49 *συμπαθῆσαι ταῖς ἀσθενείαις τῶν ἀνθρώπων*] have Medlidenhed med Menneskenes Skrøbeligheder, Hebræerbrevet 4,15, hvor der staar *ἡμῶν* (vore) istedenfor *τῶν ἀνθρώπων*.

Bileams Æsel] 4. Mosebog 22.

en Taarnvægter] der tænkes maaske paa Berthold i Achim v. Arnim's Roman „Berthold's erstes und zweites Leben", Berlin 1817.

S. 50 hiin Mand] Sokrates. I Manuscriptet henviser S. K. til Diogenes Laërtios II 21, hvor disse Ord siges om ham. Se Papirer V S. 166, IV S. 280.

S. 51 at sammenkalde alle Skrædderе osv.] som Till Uglspil gjør.

S. 53 „Fanden i Vold" osv.] Holberg, „Gert Westphaler", 7. Scene: „Anders Christensøn har jo været tre a fire Gange i Bordeus og Roven i Frankrig, ja Fanden i Vold hen i Trapezund eller Cattesund".

Hiſtorien om oſv.] ſml. Heibergs „Perſeus" Nr. 1 (1837) S. 35 ff.

S. 54 amo (jeg elſker) bruges i den latinſke Skolegrammatik ſom det førſte Exempel paa Verbernes Bøjning.

af verbum d: i Hovedformerne (jeg elſkede, for at elſke, at elſke).

Hamann] i et Brev til Herder 6. Febr. 1785. Den citerede Udgave er Roths, Berlin 1821 ff.

ὁρμή (hormē) Drift.

furor uterinus Livmoder-Rajeri d: rasende Trang til at føde.

S. 55 Tireſias] i Horats' Satirer II 5,59. Se Papirer IV S. 13. „hvorledes gik det ikke"...] Holberg, „Gert Weſtphaler" (5-Acts Stykket), 1. Act. 3. Scene: (Gert, „hvorledes gik det ikke Arius, der satte ſig op imod ſin Biſp?"

Perſeus] „Perſeus, Journal for den ſpeculative Idee. Udgiven af Johan Ludvig Heiberg", Nr. 1 Juni 1837, Nr. 2 Aug. 1838.

at et Bidrag ikke blev forſmaaet] S. K. skrev af og til i „Kjøbenhavns flyvende Poſt" (ovenf. S. 28,. Se Bladartikler fra Tiden før „Forfatterſkabet" (nedenfor Bd. XIII) Nr. I—IV.

Subſcribent-Antal oſv.] i 2. Hefte af „Perſeus" findes en Fortegnelſe over de 133 Subſcribenter (hvoriblandt S. K.). De to eneſte Hefter indeholdt 6 Artikler (4 af Heiberg ſelv, 1 af Martenſen, 1 af Carl Weis).

S. 56 N. N.] her ſtod oprindeligt: „Mag. Kierkegaard"; ſe Papirer V S. 167.

S. 57 qui nomen etc. ſom har meldt ſig til Tjeneſte hos Philoſophien (ordret: ſom har givet deres Navn til Ph.).

ἐποχή (epochē) „retirerende Tvivl" Papirer IV S. 178, med Henvisning til Diogenes Laërtios (IX 70 og 76, hvor det betegner de græſke Skeptikeres Standpunkt,, det at ſuſpendere ſin Dom om ethvert Phænomen.

S. 58 vil, at alle Menneſker oſv.] ſml. 1. Brev t. Timotheus 2,4.

Philoſophiens Præſter] Heiberg, „Perſeus", Nr. 1 S. 11: „En ſpeculativ Theologie er den uundgaaelige Fordring".

sensu eminentiori i højere Forſtand, = κατ' ἐξοχήν (kat' exochēn).

diſtinguere realiter ſætte en virkelig Forſkjel.

S. 59 et Tutti (alle) et enſtemmigt Chor.

S. 61 Palnatoke] 4. Act (Oehlenſchlägers Tragödier 1841 ff., II S. 271—72). Harald Blaatand] ſmſts.

S. 62 den triumpherende Menighed] „den triumpherende Kirke"

betegnede i ældre Theologi Fuldkommenhedstilstanden efter Christi Gjenkomst.

S. 64 Livet er kort osv.] der tænkes paa den bekjendte Hippokratiske Aphorisme: „Livet er kort, men Kunsten lang".

S. 66 en Slutnings-Paragraph] Heibergs Afhandling „Det logiske System" („Perseus" Nr. 2) ender (S. 44) saaledes: „§ 23. Excurserist kan endnu bemærkes . . . . , hvorvidt den hidtil givne Fremstilling er forskjellig fra den hegelske" osv.; S. 5 tales der om den Hegelske Fremstillings „Ufuldkommenheder i Detaillen", og Sibbern fremhæver i sin Anmeldelse af „Perseus" Nr. 1 (Maanedsskrift for Litteratur XIX, 1838, S. 292), at Heiberg begynder „at gaae ud over Hegel". Sml. Papirer V. S. 166[8] og S. 103[5].

S. 67 lærer Philosophien ikke, at naar det Uendelige osv.] sml. „Perseus" Nr. 1 S. 21 ff. og Heibergs Prof. Skr. I. S. 406.

veritas est index etc.] Sandheden angiver sig selv og det falske. Sml. Spinoza, Ethices pars II propos. XLIII Schol.: „sicut lux se ipsam et tenebras manifestat, sic veritas norma sui et falsi est".

S. 69 inter accidentia etc.] mellem Accidenserne alene, men ikke mellem de substantielle Former hos Individer af samme Art, gives der et Mere og et Mindre — en Sætning af Carteſius, se Papirer IV S. 5. Sml. f. Ex. Beckmann, Institutiones logicae (Jena 1672) S. 117. Se ogsaa Papirer V S. 167[19].

S. 70 „at jeg kan staae op" osv.] i Manuscriptet er her tilføjet: „cfr. Perseus. Fortale" (Papirer V S. 167), saa der maa sigtes til „Perseus" Nr. 1 S. XIV: „Vel betyder Perseus paa Dansk: Ødelæggeren; men hans Ødelæggen var ikke Tidens og Dødens absolut negative, men den heroiske, hvoraf en ny og ædlere Tilstand fremgaaer".

S. 73 Brede i hans Næsebor] det hebraiske Ord, der f. Ex. i Jobs Bog 4,9 („Vredes Aand") gjengives ved „Brede", betyder egentligt „Næse".

S. 74 philosophiske Overveielser] et saadant Skrift (i Hefter) havde S. K. virkeligt tænkt paa at udgive, se Papirer IV S. 5; V S. 41 (den der benyttede Overskrift Præmonenda stod oprindeligt over St. VIII S. 51, men er udslettet; se Papirer V S. 167).

confinium fælles Grænselinie.

pium desiderium et fromt (uopfyldeligt) Ønske.

S. 75 pereat (lad ham omkomme) ned med ham!

en Forklaring af Aristoteles] af Papirer IV S. 290

(jmf. S. 297) ſes det, at der hermed ſigtes til Heibergs Udtalelſe om „Gjentagelſen" i „Urania" 1844 S. 98 (Proſ. Skr. IX S. 70 ff.), hvor det bebrejdes S. K., at han ikke har „ſkjelnet mellem den væſenligt forſkjellige Betydning, ſom Gjentagelſen har i den naturlige og i den aandelige Sphære" og „har udſtrakt Begrebets Gyldighed udenfor dets retmæssige Grænſer", medens han fornemmelig har „havt Naturens Categorier for Øie" og anvender det „paa et naturphiloſophiſk Begreb, nemlig Bevægelſen".

S. 76 captatio benevolentiæ Stræben efter at ſikre ſig (Læſerens eller Tilhørerens) Velvillie.

Baggeſen] „Min Gienganger-Spog eller den ſøde Kniv". Den citerede Udgave er: J. B.'s danſke Værker. Udgivne af Forfatterens Sønner og C. J. Boye. Kbhvn. 1827 ff.

Fire opbyggelige Taler. 1844.

S. 93 ſom en Hedning ... har ſagt det] Diogenes hos Diogenes fra Laerte VI, 9 (125).

S. 96 al hans Lidelſe kun er ſtakket og kort] ſmlg. 2. Cor. 4,17.

Brylluppet i Cana] Joh. 2,1 ff.

S. 97 ſom gik bedrøvet bort liig hiin rige Yngling] Matth. 19,22.

S. 101 lade et Mørke falde over hele Ægypten] 2. Moſ. 10,22.

S. 102 naar Folket tørſter i Ørkenen] 2. Moſ. 17,6.

S. 108 ſtørre end Den, der indtog en Stad] ſmlg. Ordſpr. 16,32.

S. 109 „roſer ſig af ſin Svaghed"] 2. Cor. 11,30.

S. 110 uddrive Djævle ved Djævelens Hjælp] ſmlg. Matth. 12,24.

S. 111 ſom den Spedalſke at vandre ud mellem Gravene] ſmlg. Matth. 8,28.

S. 112 „glæder Eder, og atter ſiger jeg glæder Eder"] Phil. 4,4.

S. 113 han boer ikke i et Huus bygget af Menneſkehænder] ſmlg. Ap. Gj. 7,48.

med Frygt og Bæven forarbeider ſin Sjels Salighed] ſmlg. Phil. 2,12.

S. 115 lader Alt tjene et Menneſke til Gode, naar han elſker Gud] Rom. 8,28.

S. 124 ſom Stephanus] Ap. Gj. 7,56.

hverken Engle eller Djævle oſv.] ſmlg. Rom. 8,38.

endog til Spanien] Rom. 15,24.28.

S. 125 søger at være Alt for Alle] smlg. 1. Cor. 9,22.
S. 126 hiin en gammel Viismands gaadefulde Tale] Ordet tilskrives Sokrates af Diogenes fra Laerte II, 5,16 (33).
S. 127 Forandring hos Gud, Skygge af Omskiftelse] smlg. Jac. 1,17.
S. 128 saaes med Taarer] Ps. 126,5.
S. 130 Skjæven i Broderens Øie] Matth. 7,3.
Frimodighed i Dommen] smlg. 1. Joh. 4,17.
af al Magt stampede mod Braaden] smlg. Ap. Gj. 9,5.
S. 131 vogtede Bøddelens Klæder] Ap. Gj. 7,58.
af Synedriet erholdt Tilladelse] Ap. Gj. 9,1-2.
S. 132 Du raser Paulus] dette Ord siges efter Ap. Gj. 26,24 ikke af Agrippa men af Festus.
S. 133 Fred og Tryghed] smlg. 1. Thes. 5,3.
gribe Klenodiet] smlg. Phil. 3,14.
S. 134 Et gammelt ærværdigt og trosast Opbyggelsesskrift] Joh. Arndt, Vier Bücher vom Wahren Christenthum. 3. Buch, 23. Cap.
S. 138 hiin Enkens Søn fra Nain] Luc. 7,11-16.
S. 142 at ville standse Solens Gang] smlg. Josva 10,12.
gjør faste Trin paa Veien] smlg. Hebr. 12,13.
S. 151 at man er en unyttig Tjener] smlg. Luc. 17,10.
S. 153 opføre et Taarn] smlg. Luc. 14,28 ff.
gav Enken ikke uendelig meget mere] Marc. 12,42.
S. 160 Lydighed er Gud kjærere end Væderens Fedme] smlg. Micha 6,7-8.
S. 161 „naar Du faster, da salv dit Hoved osv."] Matth. 6,17.
„forvende sit Ansigt"] Matth. 6,16.
S. 162 hiin Kongens Datter] Shakespeare, Kong Lear. 1. Act, 1. Sc.
S. 170 i Evangeliets Fortælling] om Kjøbmanden, der søgte efter gode Perler, Matth. 13,45 ff.
S. 187 „naar jeg er gaaet bort fra Eder"] Joh. 14,3.
„dette er Eder gavnligt"] Joh. 16,7.
S. 189 kjøbe ny Olie] smlg. Matth. 25,1 ff.

Tre Taler ved tænkte Leiligheder.

S. 202 Det er vanskeligt for en Kameel at gaae gjennem ei Naaleøie] smlg. Matth. 19,24.

S. 204 Enhvers Mund tilstoppet] smlg. Rom. 3,19.

soger Forligelsen med Din Modstander] smlg. Matth. 5,25.

S. 205 En Hedning, hvis Navn osv.] Cæsar om Cato den yngre, smlg. Plutarch, Cato minor, 72.

S. 207 intet Menneske kan see Gud uden Reenhed] smlg. Matth. 5,8.

S. 208 En Digter har jo rigtignok sagt] Lessing i Minna v. Barnhelm. 2. Aufz., 7. Auftr. (Minna's Replik.)

S. 218 de Vise i Ægypten] 2. Mos. Kap. 7.

S. 221 Guderne sælge ikke det Høieste for Intet] f. Ex. Herodot VII, 10.

S. 223 salv dit Hoved osv.] smlg. Matth 6,17.

S. 228 hiin Synderinde] smlg. Joh. 8,4.

det hedder: endnu idag] smlg. Hebr. 3,13.

skal Sjelen da sidde beklemt osv.] sigter til Vers 6 af Brorsons Julesalme: I denne søde Juletid (Psalmebog for Kirke og Hjem. Nr. 136).

S. 229 Du vilde dog hellere være tro over Lidet] smlg. Matth. 25,21.

S. 232 en Satans Engel] smlg. 2. Cor. 12,7.

at den Vise havde en Engel] Sokrates sagde, at τὸ δαιμόνιον (Guddommen) vejledede ham, smlg. Xenophon, Memorabilia I, 1,2.

S. 240 den ædle Digter siger] Joh. Ewald i Digtet Liden Gunver, se Noten til Pap. VI, B 108,10.

S. 244 saaes med Taarer osv.] smlg. Ps. 126,5.

S. 252-53 forarbeider sin egen Sjels Salighed] smlg. Phil. 2,12.

S. 257 de forstandige Brudepiger] smlg. Matth. 25,1 ff.

S. 258 Der er i Staten en Laane-Anstalt] Asfistenshuset.

S. 264 En Hedning har allerede sagt] Epikur hos Diogenes fra Laerte X, 125.

S. 265 den gamle Bøn] i den paa S. K.'s Tid forordnede Kirkebøn paa Bededagen.

S. 266 holde Maade med Sorgen og Klagen] sigter til Salme Nr. 620 i Psalmebog for Kirke og Hjem.

En Digter har fortalt om en Yngling] Jean Paul, se Noten til Pap. VI, B 120,1.

Der var en Keiser] Karl V.

S. 268 ikke at frygte dem, som ihjelslaae Legemet] smlg. Matth. 10,28.

S. 271 den Nat, der kommer osv.] smlg. Joh. 9,4.

S. 273 lader os æde og drikke osv.] smlg. Es. 22,13.

S. 282 naar man siger Fred og Tryghed] smlg. 1. Thes. 5,3.

S. 284 Øxen ligger allerede ved Roden af Træet] Matth. 3,10.

B4372
.A2 Kierkegaard, S.
AUTHOR
1920 Samlade Vaerker
TITLE
vol. 5

DATE DUE	BORROWER'S NAME

B
4372
.A2
1920
v.5